CAMPEGI VITRINGA

DE

DECEM-VIRIS OTIOSIS,

Ad sacra necessaria

VETERIS SYNAGOGAE

Curanda deputatis,

LIBER SINGULARIS.

IN QUO

Sententiæ *Ligtfooti* de hoc argumento, non ita pridem
a se acceptæ, ratio redditur, quæque illi nuper objectæ sunt
difficultates, e medio removentur; illustratis, ubi
occasio est, cum locis S. Scripturæ tum
Antiquis Civitatis Hebræorum
Consuetudinibus.

FRANEQUERÆ,

Apud JOHANNEM GYSELAAR, Ordd. Frisiæ atque
eorundem Academiæ Typograph. Ordinar. MDCLXXXVII.

VIRO

Plurimum Reverendo atque Clariſſimo,

GERBRANDO van LEEUWEN,

Sacrarum Literarum in Eccleſia atque
Athenæo Amſtelodamenſi Interpreti
erudito & celebri, Patruo affini,

S. D. P.

CAMPEGIUS VITRINGA.

A, Reverende Patrue, ſanctiſſimæ Hebræorum Reipublicæ imaginis veneratio ad hodiernum uſque diem in animis mortalium ſupereſt, ut, qui antiquis illius conſtitutionibus explicandis prudentem operam dant, egregie de bono publico mereri, ſuorumque nominum exiſtimationi apud poſteros optume proſpicere cre-

dantur. Haud aliunde profectum opinor, quod a primo jam tempore, quo renatæ ſunt in Orbe Chriſtiano literæ, tot numero homines tanta cum animi ſui contentione certatim laudatis his ſtudiis indulſerint, non aliter ſane ac ſi conſpiraſſent, quod in iis ſcitu eſt utile, non guſtare mediocriter, ſed magnis hauſtibus abſorbere atque deglutire, poſterorum deſiderio excitando ſatiandoque nihil facturi reliquum. Sed neque aliunde rationem arceſſo, cur plurimi cultiſſimi ingenii Viri, quibus exacta aliarum rerum cognitio ſummam jam conciliarat celebritatem nominis, tamen videri noluerint in mundo ſapere, antequam eam de ſe apud alios excitaverant opinionem, quod & ipſi hebræas literas amarent colerentque. Nihil ſpero me detracturum memoriæ illuſtrium Virorum Caroli Sigonii, Ælii Antonii Nebriſſenſis, Joſephi Schaligeri, Iſaaci Caſauboni, Danielis Heynſii, Petri Cunæi, Nicolai Fulleri, Hugonis Grotii, Johannis Seldeni, Samuelis Petiti, Petri Danielis Huetii, ſi illos in hac ſcena repræſentem, eorumque ſingulos,

los, qui absque his studiis poterant fuisse clari, hoc tamen omni facultate sua affectasse prædicem, ut vel hac maxime parte inclarescerent, quod hebræi populi Linguam vel Præcepta didicissent. Atque ego sic existimo, quod si Civitas Hebræorum ad primum sui aspectum oculos nostros non delectaret ac alliceret, ut facit abunde, satis utique valerent tot præstantium Virorum exempla ad inflammanda calida pectora adolescentum, atque in iis excitandam ardentem voluntatem hanc Rempublicam adeundi, & quod tot alii in ea admirati sunt elegantes Viri, si id illico se non proderet, magno studio quærendi prosequendique.

Utrum autem horum fuerit, Venerande Patrue, quod a prima ætate me valide affecerit & impulerit, magis hercle ad admirandum, quod alii præstiterunt, quam quod præstitum ab ipsis erat, imitandum, vix scio Tibi declarare. Non fallet tamen memoria, si referam, me jactis pro ratione adolescentiæ meæ Hebrææ Linguæ fundamentis incerto admodum casu offendisse Petri Cunæi libros,

quos de Hebræorum Republica conscripsit. Atque his leviter primum dein serio inspectis, vix aliter atque aliter se res mecum habuit, ac si in alium translatus essem orbem, adeo mihi in illis libris dicendi singularis quædam majestas & libertas cum selectu rerum dictarum certare videbatur. Ad hodiernum usque diem sapor mihi non periit; neque dissimulabo, inter humana similis generis scripta hactenus mihi nullum omnino obvenisse, quod pari gratia atque elegantia se mihi commendaverit, animumque meum tantæ voluptatis tantique ardoris plenum reliquerit. Non existimo me peccare, si ita de Cunæo loquar & scribam, ut vere de ipso olim sensi & nunc sentio, neque tamen aliter unquam de eo judicavi, atque nunc eos omnes intelligo facere, qui suum eruditioni ac elegantiæ pretium statuere sciunt. Crescente vero cum ætate peritia non fugerunt deinceps oculos meos utilissimi Doctorum Virorum commentarii, quibus sive verba sive ritus & consuetudines Veteris Ecclesiæ ex Libris Hebræorum perspicue explicabantur. Mirabar equidem, sed & prædi-

dicabam incredibilem diligentiam, quam Scriptores sæpe in iis componendis collocasse intelligebam; observabam etiam plurima in iis cognitu jucunda pariter ac utilia, ac proinde operas illas omnes & singulas minime pænitendas suisque Autoribus dignissimas esse judicabam. Ecquid tamen vetat libere profiteri, me neque ornatum illum dicendi, (sed sit is Cunæo peculiaris) neque dicendarum rerum delectum talem in plerisque id genus scriptis invenisse, qualem olim in Cunæo deprehenderam, probaveram, atque si rem suo nomine exprimere licet, deperieram. Animadverti sane ex ejusmodi librorum usu, minime infrequenti, illorum Autores haud raro absque ullo prudenti discrimine in chartam conjicere quascunque Judæorum gerras ac fabulas, iisque describendis ac in sua volumina transferendis Lectores pigros non modo non allicere sed & diligentes rerumque cupidos fatigare. Hanc curam paucos vidi sollicitos tenere, quo pacto rem Hebræorum publicam quam speciosissime ad animos quorumvis Lectorum relaturi sint, quamque optuma ratione

illius speciem, a Deo ipso conceptam formatamque, apud amantes omnes quam calidissime sint commendaturi, quod tamen in hoc scriptionis genere omnium primo affectandum esse arbitrabar. Si præ me ferrem, Leeuweni Reverende, hanc in omnia hujus generis scripta limam ducere, turpissimam meque indignissimam rem agerem, quippe qui, ne minimo forte quidem hujus artis cultori par, omnium tamen labores ad meam censuram revocare sustinerem. Haud ita sane. Aluit hoc seculum, quin hoc ipsum ævum, quod vivimus, etiamnum alit solertis & exercitati ingenii Viros, qui suis exemplis palam fecerunt, quemadmodum hæc sacra sint tractanda. Non permittit verecundia, ut de iis loquar, qui in mundo hoc tempore superstites vitam agunt. Ex iis autem, qui fato suo functi sunt, unum nominabo Virum, qui absque omni nominari invidia cum paucissimis aliis potest, Johannem Seldenum, cujus nominis ut frequentissima in mea scriptione memoria, sic summa apud me autoritas atque longe maxima existimatio est. Neque animus

est

est ullius clari Viri meritis quicquam detra-
here, neque mentiar tamen, si libere pronun-
ciavero, hoc homine nullum inter Christianos
unquam vixisse in Hebræorum statutorum
cognitione magis eruditum, an in aliis disci-
plinis omnibus simul ullus Parentum atque
Avorum nostrorum recordatione extiterit
peritior atque exercitatior, hæc me judice
quæstio non decernetur. Non admiror am-
plius sed stupeo, quotiens oculos meos ad
illius scripta converto, judicoque nunc, ut
judicavi olim perlectis illis de Jure Naturæ
& Gentium libris secundum Hebræorum disci-
plinam, qui Seldenum autorem profitentur,
voluisse naturam in hoc Viro ostendere, quid
ingenium possit humanum assidua diligentia
cultum adjutumque. Sic sentio, sic scribo,
quia de hoc Viro mediocriter dicere tantun-
dem esse duco ac illum vituperare. Ubi vero
Seldenum hunc nostrum comparare instituo
cum Cunæo, sic etiam existimo, eorum u-
trumque rem scientiæ antiquitatum Hebræa-
rum egregie promovere, licet diversissima
utrique sit scribenda ratio. Cunæus quidem

hic agit, ut palatum tuum titillet & suavissimum in ore gustum excitet, plurium rerum scitu dignissimarum varietate te delectans, quod profecto tantum abest, ut famem, quam in te magis magisque excitari sentis, extinguat, ut potius eam vehementer augeat & accendat. Verum Seldenus, si paullo frequentius & familiarius ad illum accesseris, (est enim aliquanto austerior) hoc dabit, quod te satiet, adeo sæpe plenis volis buccam tuam replendo, ut sæpe anhelitus Tibi non sit liber.

Intelligis, Venerande Patrue, quibus maxime præter Scripturam Sanctam autoribus factum sit, ut Rempublicam Hebræorum celebrare cæperim & in illius statutis cognoscendis parumper proficere, nunquam quidem crediturus, me ipsum aliquid ausurum ad illam amplius exornandam conferre. Præterquam enim, quod sanctæ Theologiæ studiis a Parente meo consecratus devotusque eram, hoc etiam præterea accidit infortunii, ut in duplici non incelebri sane Academia Fœderati Belgii, ubi operam studiis dedi,

dedi, in hac quidem sola rudimenta Linguæ Biblicæ, in illa vero neque hæc etiam a Doctoribus, illius scientiæ professioni destinatis, docerentur, quod perquam mihi fuisse molestum, non est quod dissimulem, quippe qui ingenio atque judicio plurimis, sciendi tamen desiderio & cupiditate nullis illa ætate cedebam. E discipulo autem postquam repente Doctor pronunciatus eram atque deinceps ad sacra hæc prælegenda a Proceribus Patriæ meæ in Cathedram vocatus; id quidem operam dedi brevissimo tempore, ut me solide præparaverim ad ostendendum erudito orbi, me nolle videri frustra in mundo fuisse: atque in eo eram adornato qualiumcunque *Observationum Sacrarum* specimine, quando Dominis meis stationem mihi mutare placuit & Theologiæ discendæ curam committere, quod unum in vita hac mortali omnium maxime desideraveram, ut aliquando mihi eveniret. Agitabatur autem illo propemodum tempore inter duos celebres nomine Theologos quæstio de Jure Episcopatus divino an humano, quæ mihi occa-

sio fuit Ligtfooti de Synagoga atque inde deducta Episcopi cum nominis tum officii origine suppositiones mecum repetendi atque diligentius examinandi. Quod ubi feci, adeo mihi illustria epitheta Ministri Synagogæ (hinc enim Episcopi nomen Ligtfootus arcessit) in Libris Hebræorum obviam venerunt, ut fere meæ manus ministerio hic Viri longe clarissimi error fuisset propagatus. Errorem nunc dico hanc Ligtfooti sententiam, postquam illam pro errore habendam esse crescentibus omni die in contrarium argumentis demonstravi, iis etiam non diffitentibus, qui ad Ligtfootum defendendum quam fuissent paratissimi. Arridebat vero cum tempore magis atque magis Veteris Synagogæ facies, prouti nunc oculis meis obversabatur, capto etiam consilio de vulgandis observationibus, quas ad illam illustrandam in unum coegeram. Sic factum est; & quoniam hæc scriptionis meæ pars in conferenda dignitate Præfectorum Synagogæ cum ea Episcoporum Ecclesiæ Christianæ versabatur, *Archisynagogus* inscriptus est liber, non meo tum quidem

sed

ſed amicorum hujus loci arbitrio. Quid amici ore ſuo dixerint, quid calamo ſcripſerint, meum non eſt referre, qui meæ tenuitatis conſcientiam multo certiorem habeo, quam ut illam per blandas aliorum voces extinctam eſſe publico oſtenderem: Quid alii ſenſerint, qui, ut fit in mundo, rationem ſe habere putabant, cur minus bene erga me affecti fuerint, non æque deſideravi ſcire, quoniam ſemel ſtatui ſiniſtrarum omnium de me opinionum, ut ſunt de rebus etiam minimis, quæ in conſpectu hominum publico geruntur, diverſiſſimæ, plane ſecurum eſſe, ſi hoc unum conſecutus ſim, ut animo meo ſatisfactum ſit. Arduum tamen nimis pro ratione meæ conſtitutionis aggreſſum fuiſſe opus, quod Veterem Synagogam explicandam ſumpſerim, non ita tacitum inter aliquos potuit eſſe murmur, ut non brevi eruperit. Atque ſane, etſi mei me laboris minime pænitet, illi Doctiſſimi Viri, ſi animum ſuum inducunt cogitare, ea me eſſe vel fuiſſe unquam arrogantia, ut per ejuſmodi qualemcunque conatum meum præſumerem videri velle illuſtri-

 bus

bus in Orbe erudito Viris, qui similibus argumentis pertractandis laudem summam meruerunt, parem me facere, rationem forte haberent audaciæ meæ impetum frangendi, si id facere se posse confiderent. Satis certe intelligo, nemine monente, eam apud me rerum optumarum penuriam esse, quam in aliis hujus scientiæ cultoribus abundantiam admiror, tametsi non intelligam, in eo me unquam peccasse, aut peccare potuisse, quod summos in quaque arte Viros mihi imitandos proposuerim, quippe quod apud omnes in laude ponitur maxima. Sic factus a natura, sic doctus a Præceptoribus meis sum, in re parva atque inutili nihil esse conandum, quod Marcus Antoninus τὸ κακοσπουδὸν diceret. Si qui vero sint homines, qui me ad otiosas disputationes abducendo vel tempus mihi meum eripere, vel quietem turbare instituent, rem equidem illi agent, mihi perquam molestam, neque tamen me ab hoc proposito facient alienum. Quanto enim magis ex illis intellexero, qui mihi sint defectus, tanto ego laborabo diligentius, ut eos suppleam,

pleam, & socordia omni excussa scopum mihi præfixum feriam.

Argumentum vis Patrue, hunc ipsum Tibi in manus do de Decem Viris Sacrorum Veteris Synagogæ Tractatum. Non is unquam vidisset publicum, nisi placuisset Cl. Viro, qui de eodem nuper themate dissertationes dedit, Ligtfooti sententiam, ex parte a me acceptam, invidiosa scriptione prosequi & refellere, atque hac arrepta occasione opiniones quasdam meas acriter impugnare. Si hac parte, scribendi inquam modo, non fuisset peccatum, non existimassem unquam e re mea fore, inutili huic disputationi me immiscere. Ecquid enim, obsecro, mea interest, si quis de decem Synagogæ Otiosis diversum a Ligtfooto sentiat? Quid ægre fero, me summa libertate ab aliis sæpe numero dissentientem tales etiam in mundo homines invenire, quorum sententia animi a mea discrepet? Legeram quondam in Lexico Buxtorfii Majore, quid Salomo Jarchi, maxime fidei Interpres apud suam gentem, de his decem Otiosis scripserit:

rit; Sed hoc itidem animadverti, Ligtfootum, ut alias etiam solet, aliam dedisse hujus rei explicationem, eamque Interpretum etiam verbis allegatis & suo more expositis confirmare. Inclinabat animus Ligtfootum sequi una aut altera ratione addita, quam ad rem facere mihi persuadebam. Quod tamen eo tempore in hoc argumentum prolixius digressus non sim, hanc rationem habet, quia inolita apud me opinio est, non id omne scribendum esse de quaque re, quod scribi possit, sed quod scriptu utile esse credimus & lectu gratum fore merito præsumimus, ita sane, ut satietati & ignorantiæ Lectorum simul studeamus mederi. Si quis tamen consultum duceret hoc tædium devorare, ut auctoritates a Buxtorfio pro sua opinione allatas, ipse repeteret, & quantis posset ambagibus, illustraret, quæ indignandi causa, quod idem nunc apud alium legam, quod in Buxtorfio quondam legeram? Verum id ferre non potui, Patrue Reverende, quod quam ego positionem hactenus vero similem habueram, hanc ut falsam atque ine-

ineptam magno conatu probari viderem, tantique mihi meam qualemcunque existimationem valere debere opinatus fui, ut publico ostenderem, cum, immerito hanc Ligtfooti sententiam his suspicionibus gravari, tum vero, alios quosdam sententiæ hujus meæ articulos non ea felicitate atque æquitate qua confidentia carpi.

Sed ne quid in præjudicium alterius dicere videar, hoc an consecutus sim, totum arbitrii tui facio atque cujusque æqui Lectoris. Certe, si qui etiam sint, qui per scriptionem Cl. Viri leviter erga me sunt immutati, ab iis parvam exigui temporis usuram bonæ de me opinionis postulo, ut eam, si iis recte videar disputasse, perpetuo retineant, &, si idem etiam postea mihi evenerit casus, ante non relinquant depositam atque abjectam, quam responsum meum legerint. Constitui enim mecum ad objectiones similes, siquidem a spectatis Viris formentur, quandiu vivo, semel respondere, quantum satis esse mihi videtur, non amplius. Scimus equidem, eam sæpe esse posse iniquitatem cujusque censoris, cui

ſatis ingenii atque ſolertiæ eſt, ut invito etiam tibi reſponſionem vi quadam extorqueat, teque obtorto collo ad cauſam tuam vindicandam rapiat, ſed neque id nobis ſperamus eventurum, neque ſi eveniat, quicquam faciemus reliquum in explorandis noſtris viribus ad nos ipſos hac in parte ſuperandos. Non cupimus noſtra ſcriptione mundo moleſti eſſe, neque patiemur etiam, ut alius quivis non rogatus ſe perpetuum temporis laborumque noſtrorum dominum conſtituat, quod fieret utrumque, ſi veritate ſatis declarata cuivis inutili exceptioni deinceps eſſet ſatisfaciendum. Cæterum hanc mihi in ſcribendo ſtatui legem, ita ut ſcriberem, ut a vocibus omnibus contemptus atque immodeſtiæ mihi ſedulo temperarem, intuitus, non tam quid alii faciant in diſputando, quam quid meo judicio me facere par erat. Hoc Tu laudabis ſcio, qui omni vita tua hoc dediſti operam, ut hanc viam aliis præires: etſi juſta animi mei indignatio ſæpe effecit, ut mentem meam ſerio expreſſerim.

Sed quo tandem jure Venerande Patrue,

Tibi

Tibi Librum de *Otiosis* consecrem, qui summis Academicæ atque Ecclesiasticæ rei occupationibus solidos dies teneris? Qui tum etiam, quando otiaris, publico bono laborare soles? Jure quidem optumo, Patrue, si, quid de his sacrorum Decem Viris ego sentiam, intellexeris. Quandoquidem enim nos per Otiosos hujusmodi intelligimus Viros, qui literarum studiis consecrati atque a curis mundanis immunes omne spatium vitæ suæ in commune emolumentum rei Divinæ consumebant, sive in Academiis & foris sive in Ecclesiis, quod cæteris de mundo hominibus otium dicitur, ecquid ago a munere dignitateque Tua alienum, quod hos omnium primo Tibi repræsentem Viros, Tibi, inquam, qui ab infantia in sacris literis sedulo fuisti occupatus, iisdemque summa cum laude & celebritate nominis tui in Clarissima Fæderati Belgii Civitate ad bonum cum Ecclesiæ tum Academiæ assiduo vacas? Non est mihi necesse longam orationem comparare ad perpetuam curam rerum cælestium, quæ apud Te est, non Tibi quidem sed aliis palam fa-

ciendam, cum enim ea in mundo Tibi impoſita perſona eſt, quæ minime poteſt latere, tum vero iis te natura dotibus inſtruxit, quæ te clarum facerent, ſi latere velles. Quod ſi igitur id agere præ me ferrem, ut tuas virtutes tuamque in ſacris rebus aſſiduitatem aliis declarare aggrederer, primo quidem rem agerem inutilem nihil dicendo quicquam, quod non æque ac ego alii cognitum atque exploratum habeant, deinde etiam merito vererer, ne mea de te oratio longe infra tuam dignitatem atque merita ſubſideret.

Nondum Te facie notum habebam, quando nominis tui celebritas me Amſtelædami agentem ad Templum ire impellebat; quod Te illa hora oratorem exſpectabat. Tenebat me tum temporis ingens Te videndi audiendique deſiderium, quando tandem Te ex ſuggeſto aſſurgentem conſpexi, poſtea vero textum audivi prælegentem explicantemque, qui primus erat quinquageſimi & tertii capitis Jeſaiæ ſtichus. Non dicam me illo tempore facundiam, gravitatem atque elegantiam in dicendo in Te fuiſſe admiratum, & ſi hæc ſatis

erant

erant abripiendis auditorum tuorum animis. Hoc dicam, me vim potestatemque singularem, quam adhibebas in demonstranda veritate ex instituta comparatione inlustrium testimoniorum, per omnia Prophetarum volumina dispersorum, stupuisse. Hoc illud os est, sic apud animum meum cogitabam, quod Euangelium prædicare, hoc est, res præstantissimas potenter eloqui & pertinacissimos etiam Christianæ veritatis hostes confundere meretur. Dicam compendio, talis Tu mihi videbare Orator, qualem tot aures, tot oculi tanta tamque illustris Civitas postulabant. Si solus ita de Te tunc temporis judicassem & nunc porro judicarem, quando mihi notior esse incepisti Leeuweni Clarissime, solus quidem veritatem dicerem, neque tamen mihi ut affini tuo convenisset eam hac oratione declarare. Verum nunc ita se res habet, quod hæc ipsa mea de tuis virtutibus existimatio, sit opinio populi, sit sententia Procerum, atque omnium denique eorum, qui veritatem a fuco & solidum ab inani sciunt discernere. Non dabo hujus rei aliud illustrius ar-

gumentum, quam quod præsentis tuæ conditionis ratio suggerit. Sic visum esse accepimus nuper Spectatissimis urbis vestræ Consulibus, quorum fortitudo, prudentia atque in rebus gerundis sagacitas non per Belgium modo nostrum, sed universum mundum, qua patet, celebratur, non satisfieri tuæ virtuti, quod una in Lingua atque uno in loco veritas a te doceatur atque propagetur: sic oportere fieri, ut non modo pascantur a te adulti sed & erudiantur adolescentes, ac proinde Sacrarum Literarum Te inusitato exemplo in Illustri Gymnasio suo simul constituisse Interpretem. Sic volupe fuit Dominis tuis, qui vires tuas jam explorarant, eas per novas exercitationes copiosius educere, ut earum magnitudo aliis æque, ac sibi, constaret. Bonum factum, Patrue, sic enim eventu comprobatum est. Non venerantur te minus e Cathedra dicentem discipuli, quam e suggesto perorantem populus; neque meo determinaverim calamo, an hoc an illud agenti Deus plus benedicat.

Hi labores; muto dictum, hæc otia tua,

hæ

hæ deliciæ tuæ ſunt, Venerande Patrue, ſed neque his etiam licet maximæ omnium de Te expectationi & votis abunde reſponderis, ingens illud tuum de egregio publico bene merendi deſiderium expletur. Præter os natura homini ſtylum calamumque ſubminiſtravit, cujus beneficio abſentibus etiam animi ſui cogitationes aperire poſſit. Hunc quoque Tu, ubi otium eſt, in manus tuas ſumis, ut non veſtro tantum mundo (liceat ſic Civitatem veſtram vocare) ſed & alteri, ut non hujus modo ævi hominibus ſed & venturæ poſteritati tua probaretur diligentia, iique theſauri, quos ex verbo Dei congeſſiſti, committerentur, cæteroquin ex vanis hominum mentibus perituri. Hic ille calamus tuus partem nobis jam dedit lectiſſimi ſane ac elegantis commentarii tui in Epiſtolam ad Romanos, quæ adeo Viris eruditis omnibus ſalivam movit, ut illum integrum, in quo parando ab aliquo jam tempore fuiſti aſſiduus, ſummis votis concupiſcant.

Si ſatis a me expoſitum nunc non eſt, quo jure hujus tituli librum Tibi ſacrum faciam, Reve-

Reverende Patrue, tum verba mihi deesse fateor, quibus rem clarissimam recte explicem. Me vero id magis sollicitum nunc habet, ne hoc ægre feras, quod uberioris atque liberioris argumenti scripto nomen tuum non præfixerim, hoc enim præsens levius atque sterilius esse magis, quam ego vellem, non diffiteor. Sic est, Patrue, tua in me merita, tuus erga me amor & studium nihil redhostimenti loco postulant, nisi quod a me proficisci possit optimum. Quam primum in familiam Reverendi Fratris tui, mei nunc Soceri, Tui meique amantissimi, adscitus sum, atque Te mihi familiarius datum fuit compellare, non dilexisti hercle sed amasti me, eamque mihi voluntatis tuæ erga me propensionem omni tempore omnique loco significasti, ut Tu Pater non Patruus, neque adeo Patruus quam amicus viderere amicissimus. Quando autem cum animo meo perpendo, nihil in me esse, quod me alterius amore dignum facit, præter id, quod in plurimis aliis hominibus reperitur, non possum Tui hujus erga me studii aliam originem detegere, quam summam indolis

dolis tuæ liberalitatem benignitatemque, qua fit, ut iis omnibus benevelis & facias, qui, etsi nihil merentur, voluntatem tamen merendi tibi probant.

Sed quanto ego magis Tibi agnosco atque aliis declaro, quantopere Tibi sim obstrictus, tanto me ipsum magis videor involvere difficultati propositæ. Neque tamen id agere, quin potius aliud agere intendebam. Etenim si tu solitus es munera ex voluntatibus æstimare, quid desperem, hoc Tibi ingratum fore meum grati erga Te animi depositum, de cujus voluntate te puto esse persuasissimum? Volebam, Patrue, serio, ut specimen in mundo extaret meæ erga Te observantiæ, venerationisque Tibi debitæ, atque infucati amoris. Præ manibus autem meis nihil aliud erat quicquam quam hoc scriptum, in quo tamen, ut res facultatesque meæ sunt, qualis qualis industriæ argumenta deesse non sum passus. Accipe igitur illud illis oculis, eaque fronte, qua manu id ego Tibi porrigo, & intellige ea me observantia Te veneraturum in posterum, quo Tu me amore prose-

 qui

qui perrexeris., Maximus idemque Optumus Deus conſervet Te diu inter mortales ſuperſtitem ad publicæ privatæque rei decus atque commodum. Vale. Dabam Franekeræ MDCLXXXVII. Cal. April.

LEM-

LEMMATA CAPITUM,

QUÆ HOC

LIBRO

CONTINENTUR.

CAP. I.

Agitur de pretio & momento quæstionis de Decem Otiosis Synagogæ. p. 6

CAP. II.

Loca, quæ in Talmude *de* Decem Otiosis Synagogæ *extant, distincte producuntur, probaturque, ex iis nihil de sensu hujus* φράσεως *constare posse.* p. 11

CAP. III.

Commentatorum Talmudis *sententiæ de hoc argumento explorantur, quid in hoc rerum genere valeant, & cur* Ligtfootus *ab iis recesserit, examinatur.* p. 15

CAP. IV.

Ostenditur exemplis permultis, licitum esse ab Interpretum Talmudicorum *Glossis recedere, iisque contrarium statuere, si justa subsit suspicio fabulæ aut erroris.* p. 20

CAP. V.

Comprobatur, Interpretes Talmudis *nihil certi nobis de* decem Otiosis *in suis Glossis potuisse tradere, cum, quia in ipso* Talmudis *corpore id nomen expositum non est, tum quia sua ætate sive vocabulum hoc sive ritus, quisquis ille fuerit, jam in desuetudinem abierat.* p. 39

CAP. VI.

Testimonia Interpretum de Decem Otiosis *inter se conferuntur; eorum dissensus notatur; denique evincitur, vulgatam de* Decem Otiosis *sententiam a solo* Salomone Jarchio *traditam esse.* p. 43

Cap. VII.

Rationes aliæ, quæ pro sententiâ Jarchii *de* Decem Otiosis *alibi in medium prolatæ sunt, discutiuntur: pauca alia, quæ ad explicandum ritum* פרוס על שמע & עבור לפני התיבה *pertinent, data occasione adjiciuntur.* p. 56

Cap. VIII.

Disseritur de Auctore sententiæ de Decem Otiosis SALOMONE JARCHIO, *probaturque, cum omnes Judæos tum verò maximè hunc Interpretem, ubi obscura illis vocis aut ritus origo est, solere frequentissimas fabulas fingere.* p. 71

Cap. IX.

Rationes aliæ promiscuæ adferuntur, ex circumstantiis petita, quæ sententiam Jarchii *de* decem Otiosis *videntur convellere. Sententia* Rabbenu Nissim *de* Decem Otiosis *repetitur, atque ex eâ quædam* N. T. *loca illustrantur.* p. 81

Cap. X.

Quâ potestate vocabulum בטל OTIARI *in Hebræorum Scriptis veniat, ex commissionibus Eruditorum Virorum* Johannis Seldeni *&* Christophori Wagenseilii *eruitur. Quantum terminatio* ין *in voce* בטלן *valeat, disquiritur.* p. 92

Cap. XI.

Adstruitur cum ex celeberrimo testimonio Benjaminis Tudelensis *tum aliis ex locis*, Judices, Præfectosque Scholarum *apud Hebræos Autores dictos esse & dici potuisse convenienter significationi vocis* בטלנים Otiosos. De שכר בטלה mercede vacationis *disseritur.* p. 100

Cap. XII.

Insignis ex Josepho *locus producitur, in quo mentio* τῶν ἀργοτέρων *Otiosorum, cujus versiones variæ expenduntur. Nomina* Principum *&* Seniorum *populi, quæ apud* Josephum *extant, hac occasione notantur.* p. 112

Cap. XIII.

Voces Græcæ σχολάζειν, σχολαῖος, σχολὴ, ἀργὸς, ἀργεῖν. *Latinæ* Otiari, Otium, vacare. *Belgicæ*, Ledigh zijn / Sigh beledigen *cum Hebræis* בטל & בטלן *comparantur ad dilucidationem significationis vocis* בטלן *a* Ligtfooto *propositæ & a nobis defensæ. Illustrantur autem hac occasione varia Sanctæ Scripturæ loca.* p. 118

Cap. XIV.

Commentarii Maimonidis *de* Decem Otiosis *ad sententiæ nostræ confirmationem producuntur, illustranturque. Cursim agitur de voce*

צבור /

צרכי צבור, phrasibusque צרכי צבור *&* עסוק בצרכי צבור, *neque ex iis nihil contra aliam quandam meam assertionem de* Collectoribus Eleemosynarum *concludi posse, ut & eo magis demonstratur.* p. 128

C A P. XV.

Pluribus iisque idoneis evincitur testimoniis, Collectores Eleemosynarum, *florente Republica Judaica, membra fuisse* Civitatis, *non* Synagogæ, *quod nuper incautè negatum est. Objectiones alibi in contrarium prolatæ solvuntur. Cl.* Ligtfooti *sententia de* Decem Otiosis *insuper vindicatur a consequentiis ineptis, illi nuper imputatis.* p. 140.

C A P. XVI.

Vetus constitutio de necessitate numeri denarii Israelitarum in Conventibus *qua* Civilibus *qua* Sacris *prolixe exponitur, ac ejusdem notatu digna ex Hebræis Scriptoribus exempla proferuntur. Ratio necessitatis numeri denarii in* Cœtibus sacris *a* Ligtfooto *secundum Hebræorum fidem ex voce* עדה *producta, nuper rejecta, expressissimo* Maimonidis *testimonio adstruitur & vindicatur.* p. 177

C A P. XVII.

Sententiæ binæ: Civitas Magna est, in qua sunt decem Otiosi, & Synagoga extruenda est, ubi sunt decem Israelitæ: *ex eodem principio ortæ amice inter se comparantur, eaque comparatio aliis exemplis illustratur. Denique locus* Megillæ *de* Decem Otiosis *convenienter nostræ* ὑποθέσει *exponitur.* p. 197

C A P. XVIII.

Pagos (כפרים) *ita dictos in textu Megillæ, qui de* Decem Otiosis *agit, ordinario* Synagogis *non fuisse instructos, docetur: Quænam ratio sit anticipandæ* Lectionis Megillæ, ביום הכניסה ad diem Conventus Synagogici *traditur, ejusque anticipationis casus varii proponuntur & explicantur. Denique de distinctione, quæ quondam fuit inter* כרכים Urbes munitas, עיירות Civitates, Majores *&* Minores, & כפרים Pagos *variè disputatur, illustratis passim testimoniis Sanctæ Scripturæ.* p. 207

C A P. XIX.

Hypotheses de pluribus *ac speciatim* tribus ראשי הכנסת Archisynagogis *&* Lectoribus septem, *alibi ad conficiendam conjecturam de* Decem Otiosis *a nobis jactæ, vindicantur, explicatis locis* Marc. V. 22. Act. XVIII. 1. 8. 17. XIII. 15. Capernaumi *unam tantum Synagogam fuisse probatur. Quinam sint* שבעה טובי העיר septem boni Civitatis, *divisi in* ג׳ פרנסים Tres Pastores, שני טובי duos bonos, *&* שני עקרי הקהל

הקהל duos Præcipuos cætus *docetur, instituta comparatione inter hos* septem bonos *&* septem Viros Judices, *quorum* Josephus, *a* Seldeno *&* Grotio *non intellectus, meminit.* p. 236

CAP. XX.

Tituli varii dignitatum, quales illi Patriarcharum, Primatum, Majorum, Procerum, Archisynagogorum, Patrum Synagogarum, Hiereorum, Archiereorum, Presbyterorum, Seniorum, *quemadmodum accipiendi sint in* Legibus Romanis, *ad Judæos spectantibus, varie disputatur, excussis* Petiti *aliorumque sententiis. Forma etiam & species* Veteris Synagogæ, *alibi a nobis proposita, ut illi ex Hebræorum præceptis convenientissima, vindicatur.* p. 267

FINIS.

CAM-

CAMPEGI VITRINGA

DISSERTATIO,

In qua

Sententiæ ſuæ de Decem Viris Synagogæ, quos בטלנים Otioſos *vocant, ratio redditur.*

QUando primum apud animum meum ſtabuebam ſcripto conſignare, quæ de rebus plurimis dubiis atque obſcuris meditatus eram, hujus quidem mihi ipſi auctor eram Legis, ut ſana ratione comite ex antiquis fabulis, qua poſſem fide & diligentia, veritatem producerem, neque tamen mihi perſuadebam, ita me valide proponere poſſe meam ſententiam; ut ſimul eam liberarem omni ſpecie exceptionis, omnique prætextu cavilli.

Præterquam enim quod rara res ſit in rebus ambiguis id ſemper diſcernere, in obſcuris id ubique re-

perire, quod verum est, quod quidem nulli hactenus mortali datum fuit, ea ipsa veritas, quam sectabar, ut plurimum involuta erat fictis falsisque multis narrationibus, e quibus admodum difficulter eruitur, eruta verò difficilius etiam adstruitur & vindicatur.

Quandoquidem verò paucis hominibus placet ea molestia existimationis suæ periculum facere, ut argumentum novum, cujus hactenus speciem delineatam non viderunt, tractandum sibi sumant, plurimi autem hanc sibi parandæ existimationi viam sternunt, ut quæ scripta ab aliis sunt examini subjiciant & objectionibus quibusdam, bene aut male formatis, impugnent, non absque argumento præsagiebam fore, ut scripta mea idem procedente tempore subirent fatum, modo essent, qui ea tanti facerent, ut ex hoc labore qualecunque diligentiæ atque eruditionis præmium sibi polliceri possent. Præsumebam autem hoc omnium maximè de iis scriptorum meorum articulis, qui non tam validis argumentis quam ratiociniis & verisimilibus conjecturis nitebantur, vel etiam sententiæ vulgi contrariabantur. Neque enim ulla facilior, ulla communior, sed & ulla ignobilior disputatio est, quam qua recepta sententia, si qua negata est, in medium profertur, argumentis suis de novo adstruitur, & ab oppositis ratiociniis vindicatur.

Non erat igitur, quod mirarer, quando nuper intelligebam, esse Virum Doctum, qui quædam scripti mei capita examini subjicere, & in iis refutandis vires suas experiri cuperet, hoc enim neque novi quid neque peregrini mihi videri poterat. At vero hoc mirari debui, esse, qui hoc in se laboris su-

suscepit, quem quidem cum ratione societatis Academicæ illud minus decere arbitrabar, tum verò tot aliis bonis rebus instructum sciebam, ut mihi plus commodi videretur orbi docto allaturus, si, quod plus laudis habet apud bonos, ipse aliquid ex penu suo in rei literariæ augmentum conferret. Hoc verò moleste tuli, quod eo scripserit modo, ut iis etiam omnibus, qui res nostras ignorant, palam fecerit, non tam propositum sibi fuisse veritati, suo judicio læsæ, opem ferre, quam qualemcunque existimationem meam lædere.

Si modo, bone Lector, dissertationes binas de *Decem Otiosis*, quas nuper primitias dedit, oculo currente inspexeris, ex ipsis jam principiis potuisti animadvertere, quo animo ad eas conscribendas se accinxerit. Certè, si summâ religionis nostræ res in extremo periculo versata esset, non potuisset vel magis serio vel magis sollicitè vel magis etiam prolixè & copiosè communem causam contra imminentem hostem defendere, quam hanc exigui momenti & nullius utilitatis materiam pertractat. Non habuit satis, quod verè satis fuisset, opiniones de *Viris Otiosis decem*, quas excutiendas sibi sumpserat, referre, argumentis pro iis productis respondere, suam denique sententiam proponere & idoneis testibus comprobare. Nimis levis ipsi visa est hæc disputandi methodus. Existimavit ille multo fortius se adversarios suos pressurum, si rationes suas nunc ad formam Syllogismorum in Scholis usitatorum, pro lubitu suo componeret, alio tempore more Mathematico per totidem propositiones iisque subjectas demonstrationes illustraret, si ipse

sibi objectiones faceret, validissimas illas quidem, ut credere potes, iisque solvendis admodum anxiè incumberet, si denique opinionum illarum Autores mille ineptis consequentiis oneraret, quas nunquam in animum induxerunt credere, eaque sibi sumptâ occasione eos quam rigidissime perstringeret, humanitatis & modestiæ terminos sæpè prætergressus. Cum verò res ipsa, de quâ disquiritur, illam agendi rationem non exigat, facilè Tibi persuadeas, aliud fuisse, quod illum extra se ipsum rapuerit & intempestivè ferium fecerit.

Sed & hoc, si illis tantum in capitibus ab ipso fuisset tentatum, quæ ambiguam sententiam habent, facile potuissem superare. Etsi enim veritas, quæ cognoscenda datur, omni tempore una eademque res est, animi tamen hominum adeo sæpe in diversa feruntur, quando diversis insistunt principiis, ut se omnes de eo, quod sentiunt, vere persuasos putent: Quandoquidem verò, quod verum tenet quisque, hoc etiam summo studio prosequitur & vindicat, remittenda aliquando fervori disputantis sunt acriora dicta, quę humana imbecillitas suggerit: atverò, quando animadverti, illum eousque etiam disputandi furore fuisse abreptum, ut quodcunque scriptum meum sugillaverit, & cum in eo esset, certis etiam atque indubitatis veritatibus contradixerit, tum demum putavi, minime committendum esse, ut impune grassantem diutius tolerarem.

Vanus sim, si non hoc omnium maxime me ad responsionem parandam incitaverit: Cum enim quęstionis hujus nullum omnino sit pretium, quocunque tan-

tandem modo volvatur, cogites, velim, admodum invitum me ad ejusmodi laborem accessisse, unde, ut auguror, exiguus redundaturus fructus est.

Verum, siquidem res ita fert, valeant ad breve tempus aliæ & his longè gratiores curę nostrę, tueamur, quod humanum est, quę nostra sunt, quantum id bono animo agere licet, & comprobemus evidentibus argumentis, *Clarissimum Virum* qua arrogantia audacia & virium suarum contentione libri nostri censuram instituit, pari prudentiâ, fide, candore (si ægre non ferret, adderem *peritiâ*) eam minime perfecisse. Quod si liquido probaverimus, tum id unum nos a te, Lector, impetraturos confidimus, ut ne ad quamcunque audacem accusationem illicò erroris reos nos judices, sed ut, quod in omni causæ disceptatione fieri assolet, responsionem nostram primo expectes. Si verò & tum Tibi videamur causâ cadere, alterutrum horum nostro etiam arbitratu liberum Tibi erit dicere, vel causam bonam a nobis male defendi, vel causam malam frustra bene defendi.

CAP. I.

Agitur de pretio & momento quæstionis de Decem Otiosis Synagogæ.

QUamvis supervacaneum videri possit, eorum omnium censuram instituere, quæ in Dissertationibus V. Cl: merito habemus reprehendenda, præfationem tamen, qua sibi gratiam conciliare, aliis invidiam conflare studuit, pretermittere noluimus, quoniam illam a scopo suo plane abludere existimamus.

Vir Doctus id agit in sua Prefatione, ut ostendat, quod illi *præclarè de re Christianâ mereantur, qui Linguæ & Juris Hebræorum periti, inde, cou ex propriâ sede, historiæ & phrasi Novi Testamenti lucem fænerantur*. Quod cum sententiis atque exemplis comprobasset, tum vero serio inculcat, *magnam adhibendam esse curam & diligentiam, ut Hebræorum formulæ ritusque quam clarissimè intelligantur, quandoquidem fieri nullo modo potest, quin, si quid rerum Hebraicarum prave acceptum sit atque ad N. T. applicetur, id hujus quoque genuinum sensum pervertat, atque in ipsam adeo Theologiam gravissimos quandoque errores invehat: Cujus rei cum alia præclara exempla edi possunt tum illud memorabile est in eodem* Cl: Ligtfooto &c.

Animum tuum roga, quisquis hęc legis, an non hic omnis Viri Docti discursus eo te ducat, ut credas,

Cla-

Clarissimum *Ligtfootum* in ea *Decem Otiosorum* expositione, quam in Commentariis suis ad Mat. IV. dedit, & simul *alios*, *qui vel in eandem vel similem cum Ligtfooto sententiam concesserunt*, talia de hoc argumento scripsisse, quę si male ab ipsis accepta essent, pervertendo genuino sensui quorundam locorum N. T. ansam dare possent? Hoc equidem ultro ex his verbis profluit. At vero, si ego Tibi ut rem certissimam tradidero, neque *Ligtfootum* neque *alios* ullum unquam vel ritum vel phrasin Scripturę Novi Fęderis ex hac sententiâ, quam habent, *de Decem Otiosis Synagogæ* exponere tentasse; immo, quod magis est, nullam consuetudinem vel *φράσιν*, in Scriptura N. T. memoratam, inde exponi & illustrari posse, quia simile quid in ea nihil extat, nonne mihi concedes, omnem hanc præfationem a scopo suo aberrare, eamque unice eo comparatam esse, ut Lectorem circumducat & de universę hujus quæstionis momento sinistre judicare faciat?

Universa Viri Docti tractatio hæc est, quod illi Viri in Synagoga honorati, quibus cum Ligtfootus tum alii Synagogę curam demandarunt, בטלנין *Otiosi* dici nequeant eo sensu, quo id vocabulum a posterioribus Judęorum Magistris usurpatum atque expositum est. Hoc vero, quid ad Scripturam attinet? quid ad pravum illius intellectum, cum in ea nullibi *Otiosorum* mentio? Valde igitur meticulosus homo sis, quod arma pares magno strepitu, ubi nullum hostem vides. Si hoc maxime verum est, quod Vir Doctus *de Decem Otiosis Synagogæ* sentit, tum nihil aliud hactenus evicit, quam *Synagogæ Præfectos* & *Mi-*

& *Ministros*, quod *Ligtfootus* & alii existimarunt; *Otiosos* dicendos non esse ex Hebrœorum sententia: Quod tu sive affirmes sive neges non modo nihil adfers ad interpretationem Scripturarum, sed & nihil adfers ad intelligendam speciem regiminis Veteris Synagogæ, quæ eadem erit sive asseras *Rectores* & *Ministros* Synagogæ *Otiosos* dici posse, sive idem illud neges, quod ille sibi faciendum putavit, recentiorum testimoniis confidens. Non datur vero hic ulla evadendi rima, nisi hac ratione mentem suam interpretetur, quod cum hæc scriberet, non respexerit unice ad *Decem Otiosos*, sed ad universam *Synagogæ constitutionem*, quæ cum a Ligtfooto tum ab aliis proposita est. Sed neque hoc modo quicquam proficit. Quod enim attinet ad disputationem, quam cum *Ligtfooto* instituit, conclusiones omnes in eo terminari animadvertes, quod neque *Archisynagogi*, neque *Diaconi*, neque *Ministri Synagogæ* dicendi sint *Otiosi* secundum constitutiones Hebrœorum. Cœtera, ex quibus depravatum scripturarum sensum arguere poterat, omnino prœtermittit.

In iis verò thesibus, quas meœ sententiœ opposuit, ab ipso bis tantummodo, ni recordatio mea me decipiat, verborum Scripturœ mentio injicitur. Altera occasio hœc est, quod ego *Archisynagogos* plures esse evicissem ex quibusdam locis Historiœ Novi Fœderis: Altera vero, quod statuissem, *Diaconos, a Paulo memoratos*, convenire cum *Synagogæ Ministris*.

Ad prius problema quod attinet, tantum abest, ut doceat vel docere possit, me illa loca secundum Hebrœorum scita malè interpretari, ut potius ingentem

tem ſibi moleſtiam faceſſat in iis cum ſua ſententia conciliandis. Scilicet diſertè in *Apoſtolorum Actis* in una eademque Synagoga memorantur & nominantur *Archiſynagogi plures*. Ego id idem accipio & ſimul evinco ex Hebrçorum ſcriptis *fuiſſe plures in Synagogâ Præfectos*. Sic puto me Scripturis optume ſatisfacere. Sed quid hic *Vir Doctus*? Ille primo quidem aſſerit in Veteri Synagoga unum fuiſſe *Archiſynagogum*, ſe opponens diſtinctisſimis ſcripturarum teſtimoniis, dein eo aſſerto magno conatu iis ipſis locis vim infert & neſcio quid ad illa convenienter ſuç ὑποθέσει explicanda comminiſcitur. Dic, obſecro, uter noſtrum hic pervertat genuinum ſenſum Scripturç? Quis ſcripturam torqueat ad animi ſui figmenta? Sed ſanç tanti eſt alteri poſſe contradicere.

Quod vero ad illam attinet ſententiam, qua *Diaconos*, Apoſtolo memoratos, comparatos volo cum *Synagogæ Miniſtris*, quam confido, ſi Deus mihi vitam largiatur, me ſuo tempore evidenter expoſiturum, illi ſane eorum nihil, quç hic V. Cl. in præfatione ſua repoſuit, applicari poteſt.

Si enim vel maxime in eo errem, quod noſtrarum Eccleſiarum *Diaconos* cum ad nomen tum ad munia comparatos velim cum *Miniſtris Synagogæ*, is error inde non proficiſcitur, quod *quid rerum Hebraicarum a me pravè acceptum ſit*. Reperiri enim in Synagoga tales *Miniſtros*, חזנים/ שליחי צבור/ ultro *Vir Doctus* largitur. Error igitur in eo erit poſitus, quod quç ex Hebræorum ſcriptis bene percepi, male applicem. Sed, εἰ θέλει ὁ κύριος, faxo, quam primum

B hoc

hoc labore fuero liberatus, æqui ac Docti Viri omnes intelligant, applicationem illam a me & nomini & rei convenientissime institui.

Addo, quod si in hoc argumento quidam ritus aut voces in Synagoga usurpati a *Ligtfooto* aut ab aliis cum phrasibus aut consuetudinibus, in historia N. T. memoratis, conferantur, quin etiam male conferantur, quod quid sit prius oportet intelligere, in eo nunquam (dicam *raro*) peccetur, quod voces Scripturæ aut consuetudines Ecclesiæ torqueantur ad φράσεις Scripturæ, sed in eo potius, quod voces & Consuetudines Judæorum componantur, & si vis, torqueantur ad res in Scripturis memoratas, unde scripturarum interpretationi nullum periculum. Utique certissimum est, id genus errorum hactenus nullum a V. Cl. indicatum esse, an deprehensum nescio.

Quod quando ad animum meum revoco, non possum mihi persuadere, Præfationem hanc, tractationi suę minime convenientem, alias ob causas (quis enim in limine mera socordia impegisse credat?) quam quidem has duas ab Autore huic scripto fuisse præmissam. Prima est, quod hac sua oratione Autoribus, quibuscum disputare aggrederetur, eorumque scriptis invidiam voluerit conflare, quod e re sua fore putavit. Secunda, quod noluerit videri tanto cum conatu rem nihili agere, qualis hæc est de *Decem Otiosis* disputatio, si illa ad intellectum quarundam scripturę sanctę sententiarum nihil confert, ut putamus.

Antequam vero hoc caput finiam, aliud etiam exemplum cape male fundati ratiocinii, quod post recen-

censitam *Ligtfooti* sententiam offendes. *Illud*, ait, *minimè mirum videri debet Virum Doctissimum in tanta rerum varietate & multitudine observationum aliquid humani passum esse: Id magis mirandum minusque ferendum existimamus, Viros Doctos, qui in harum Antiquitatum studiosis nomen suum profitentur, eundem errorem --- describere* ----- Hoc mihi dabis, scio, ut speciosam hanc digressionem comparatione quadam ad rei veritatem instituta illustrem, quando illius acumen optumè perspicies! *Illud minimè mirum videri debet, Virum consummatæ ætatis atque continuo gressu exercitatum labi: Id magis mirandum minusque ferendum est, puerum, qui in eo est, ut gressus suos primum formare discat, Viri exercitati vestigia legentem, labi.* Sed videtur V. Cl. ipse adeo hujus suæ orationis specie fuisse captus, ut ad vim consequentiæ non æquè attenderit.

CAP. II.

Loca, quæ in Talmude *de* Decem Otiosis Synagogæ *extant, distinctè producuntur, probaturque, ex iis nihil de sensu hujus* φράσεως *constare posse.*

R. *Nathan*, qui rerum Talmudicarum titulos omnes accuratè solet recensere, in Lexico suo *Aruch* ad vocem בטלן distinctè notavit omnia illa loca, quæ de *Decem Otiosis* in *Talmude* extant. Sequutus eum, ut solet, *Buxtorfius* est in *Lexico Talmudico*, nisi quod is locum *Talmudis Hierosolymi-*

mitani, in *Aruch* notatum, prætermiserit, a V. Cl. itidem neglectum.

Extat autem horum עשרה בטלנים *Decem Otiosorum* nuda tantum mentio semel omnino in *Misna* Codicis *Megilla Talmudis Babylonici* cap: I. §. III. *Hierosolymitani* itidem cap: I. §. VII. iisdem omnino verbis utrobique, atque eadem occasione prolatis. Prioris *integer textus* descriptus est hebraice a V. Cl. & illustratus latine. Diss. I. §. XII. Fecerat id ante eum Clarissimus *Ligtfootus* in *Centuria Chorographica*, Matthæo præmissâ cap: XCVIII. Verba verò *Misnæ*, quę ad rem præsentem faciunt, in utroque *Talmude* hæc sunt: אי זו עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים פחות מכאן הרי זה כפר *Quænam est Civitas Magna? Omnis ea, in qua sunt Decem Otiosi: Si minus eo, ecce villa est.*

Proficis in tantum ex hoc loco *Misnæ*, ut scias in Constitutionibus Hebræorum *Civitatem Magnam* vocari, in qua sunt *Decem Otiosi.* At verò quales hi homines fuerint, quid egerint vel in Civitate vel in Synagoga, hactenus nescis, neque sane ex hoc loco *Misnæ* colligere ullo modo datur. Linquamus igitur *Misnam*, & quid lucis *Gemara* fæneretur, investigemus.

In *Gemara* Babylonicâ tribus distinctis vicibus memorantur עשרה בטלנים *Decem Otiosi*, vel עשרה בטלנים של בית הכנסת *Decem Otiosi Synagogæ*, nimirum in Gemara *Sanhedrin* fol: 17. Col. 2. Gemara *Megillæ*, Constitutionis modo allegatæ. p. 5. col. I. & in Gemarâ *Baba Kama* fol: 82. col. I. In Codice *Sanhedrin* enumerantur membra omnia, ju-

justam Civitatem constituentia, atque inter illa: עשרה בטלנים של בית הכנסת *Decem Otiosi Synagogæ*. In *Megilla* ad locum *Misnæ*, modo allegatum, nihil aliud habetur, quam עשרה בטלנים שבבית הכנסת *Decem Otiosi qui in Synagoga sunt*. In *Bava Kama* simpliciter memorantur עשרה בטלנים *decem otiosi*. In omni *Gemara Talmudis Babylonici*, unde tamen ritus veteres quam maximè repetendi sunt, nihil aliud *de Decem Otiosis* extat præter paucissima hæc, quę descripsimus. Inde verò obsecro quid colligas? Nihil quidem aliud quam *quod ad Synagogam Veterem, ritè constitutam, pertinuerint decem Otiosi*. Cæterum quales hi fuerint homines, quid ipsis in Synagoga negotii fuerit, quam ob causam hoc insigniti sint titulo, id quidem ego ex his locis nullus video; neque vidisset V. Cl. nisi hanc *Decem Otiosorum* imaginem ita sibi valide impressisset, ut ubi nomen audiebat, ibi mox rem ipsam se videre sibi persuasisset. Quorsum enim alias hæc verba? *Sed primo loco atque ante omnia Gemarici Doctores audiendi erunt, ut ætate ita & dignitate cæteris superiores*. Scilicet audivimus nunc Doctores Gemaricos omnes, ætate & dignitate cæteris superiores, sed nihil tamen eorum intelleximus, quę V. Cl: in sequenti sua disputatione tradit.

In *Gemara* Talmudis *Hierosolymitani* locus extat neque *Buxtorfio* neque V. Cl: notatus ad §. VI. cap: I. *Megillæ*. Quod omnino incuriâ oportet factum fuisse, siquidem is ad speciem plura continet iis, quæ in *Gemara Babylonica* extant. תני עשרה בטילים ממלאכתן לבית הכנסת *Trad: Decem cessantes ab opere suo in domo Synagogæ*. Dixi *ad speciem* plura continere, ne-

que tamen verè aliud in eo prædicatur, quam quod ex *Babylonica* intelleximus. Etenim, qui בטלן *Otioſus* dicitur, illum *ab opere aliquo ceſſare* dici poſſe quis neget? Nos ſane id minimè negamus. Sed quodnam hoc ſit opus, a quo ceſſant, cujus generis homines, qui *ceſſant*, quem in finem & an omni tempore ceſſent id diſputatur.

Cæterum, quando animadvertimus, *Gemariſtas*, qui alias res quaſque minimas ſuis diſputationibus admodum prolixè proſequuntur, de *Otioſis* his *decem* nihil omnino tradidiſſe poſteritati, quam, quæſo, illius rei rationem ſtatues? Si ego non fallor, vel hæc ſtatuenda eſt, quod ipſi de nominis hujus vera explicatione non adeo fuerint certi, vel illa, quod ſua ætate hoc nomen ita fuerit explanatum, ut juſtæ diſputationi ſubjici non potuerit. Utram velis accipere, (accipiet autem V. Cl: poſteriorem) mihi perinde eſt, modo concedas, ſilentium hoc *Gemariſtarum* in causâ eſſe potuiſſe, quod ſequentibus ſeculis verus hujus vocis ſignificatus ignoratus ſit, ſive ipſa hac voce in deſuetudinem abeunte ſive etiam munere aut dignitate, per eam expreſſis, ceſſantibus.

CAP.

CAP. III.

Commentatorum Talmudis *sententiæ de hoc argumento explorantur, quid in hoc rerum genere valeant, & cur* Ligtfootus *ab iis recesserit, examinatur.*

QUoniam ex *Gemaristarum* disputationibus nihil ad explicationem hujus φεάνως elici posse docuimus, jubet ratio, ut ad interpretamenta Commentatorum nos convertamus. Eorum verò sententiam *Buxtorfius* verbis *Glossæ*, ut ait, hoc est R. *Salomonis Jarchii* complexus est. Easdem glossas V. Cl: *Buxtorfium* sequutus ad *Bava Kama* ex eodem hoc R. *Salomonis* testimonio cum ad hunc locum, tum ad cætera loca *Talmudis*, ante allegata, simul etiam ex testimoniis *Maimonidis* & *Bartenoræ* exhibet §. XIX. & in patrocinium suum advocat, mox examinandas. Quasi verò in iis transscribendis magnam locasset operam atque industriam, *hæc potissima sunt*, ait, *quæ de decem Otiosis hactenus apud Hebræos vel Christianos invenire potui*. Sed potuisse illum plura invenire, neque eum, cum hæc scriberet, omnem in *quærendo* diligentiam adhibuisse, id verò ex fine libri constat, ubi demum notatione omni dignissima testimonia *Nachmanidis* & *Nissim* contra se ipsum citat, quæ si inspexisset, ante quam hæc scriberet, non ita audacter, ut puto, sententiam suam dixisset. Quando igitur aliis exprobrat, quod *rebus nondum satis exacte perpensis, ne-*

que

que iis omnibus adhibitis, quæ oportebat, præcipiti judicio in hanc vel illam sententiam ferantur, videat, an non se ipsum in his dissertationibus scribendis frequenter admodum hujus culpę reum fecerit.

Cæterum apparet ex quatuor testimoniis *Jarchii*, quę maximam partem probationis efficiunt, *Jarchium* omnino ejus fuisse sententię, quam Autor noster post *Buxtorfium* defendendam suscepit, *Decem Otiosos* fuisse decem homines ad id ære conductos, ut hora precationis frequentes in Synagoga adessent. *Jarchium*, ut solet, sequitur *Bartenora*. Quod verò ad *Maimonidem* attinet, cum quo tutius est sapere, quam cum aliis delirare, non is unquam in totam hanc *Jarchii*, hominis ad fabulas valde propensi, sententiam pedibus suis ivit, sed ille *decem homines* intellexit, cum studio legis tum Synagogę necessitatibus curandis valde intentos, qui Synagogę constanter adhæserunt. *Maimonidem* verò *R. Nathan* sequitur. Ex *Piske Tosaphoth* nihil etiam aliud colligas, ut modo apparebit.

Hæc vero tandem fulcra erunt omnia opinionis, a Viro Docto acceptę. Quod enim ad ratiocinia attinet, quę subnectit, non erit necesse in iis evertendis magnam operam ponere, quoniam nostrę infirmitati, ut puto, in tantum voluit succurrere, ut modum, quo illa possemus evertere, simul adscripserit, si forte is nos fugisset.

Cæterum cum pateat me non negare, esse inter *Interpretes Talmudis*, *Jarchium*, & forte alios, qui *Decem Otiosos* ita explicant, ut facit Vir Doctus, quod

quod & nunquam feci, quodque ſi feciſſem meritò incurriſſem in reprehenſionem, omnis diſputatio in id reſolvetur, an in expoſitione nominis aut ritus, dudum abolitorum, quorum mentio in *Talmude* eſt, quibusvis poſteriorum temporum Commentatoribus Judæis ea religione tenear adhærere, ut, ubi plurima alia ſunt, quę contrarium ſuadent, ab ea nihilo minus recedere non ſit licitum.

Licuiſſe, ſi alias calculos ſuos bene poſuit, Clariſſimus *Ligtfootus* ſenſit, licet ipſe, neſcius ſe poſt fata ob hanc exigui momenti quæſtionem tanto cum ſtrepitu exagitandum eſſe, rationes ſuę ſententiæ nullas dederit. Inde tamen id colligo, quia *volens* & *ſciens* (nequis ex ignorantiâ id ab ipſo factum putet, quod tamen rerum imperiti facile ex ſcripto V. Cl. judicarent) ab explicatione *Jarchii* & *Bartenoræ* receſſit, quòd non feciſſet, ſi non exiſtimaſſet licitum ſibi eſſe ab Interpretibus Talmudis ſubinde recedere, ubi id ratio flagitat. Sciviſſe autem Cl. *Ligtfootum* Commentarios Interpretum id vero ex Cap: XCVIII. *Centuriæ* Matthæo *præmiſſæ* & Com. ad Matt: IV. 23. abunde liquet, ubi & *Piske Toſaphoth* & ſive partem Commentarii *R. Salomonis* ſive verba *R. Nathanis* intelligentię ergo apponit: Quod & ſi non liqueret, certum tamen deberet haberi de eo Viro, qui nihil ad Talmudem probe intelligendum intentatum reliquit. Scivit igitur *Ligtfootus* hanc Interpretum expoſitionem, a qua cum receſſerit, ipſo ſignificavit facto, eam ſibi diſplicere. Viſus itaque ſibi eſt tutius & prudentius facere, ſi ſententię *Maimonidis* inhæreret, eamque ita interpretaretur, acſi

C ille

illi per *Decem Otiosos* homines *studiosos & literatos*, qui Lectioni Legis, precibus, & Synagogæ necessitatibus curandis unicè devoti consecratique erant, intelligeret.

Ego verò, qui Judæis Interpretibus, ubi justa suspicio est, dudum diffidere didici ob nimiam in fingendo petulantiam, cum animadverterem, *Ligtfootum* sibi sumere libertatem a *Jarchii* aliorumque interpretatione recedendi, & simul judicarem, id jure merito ab ipso fieri, & quod magis est, *Maimonidem* ipsum in id videri consentire, lubens ipsius exemplum volui imitari, quod raro quemquam fecisse pœnitet, quod verò heic fecisse nequaquam pœnitet. Quandoquidem verò neque magni faciebam hanc disquisitionem, neque ego ipse mentem meam omni liberaveram dubio, testatus fui meum cum *Ligtfooto* consensum ea cum modestia, quam si Vir Doctus voluisset in scribendo imitari, ratio non esset, cur quisquam ægrè ferret, quod dissentiret, licet propositum ipsi esset, uti est, id ubique facere, ubi modo sententiam meam videt. *Quam ob rationem* (hæc mea verba sunt) *iis adstipulari non possumus, qui in Veterum Synagogis* Decem conductos ære *præsto fuisse putant, qui* ז׳ בטלנים Decem Otiosorum *nomine in Hebræorum scriptis intelligendi sint; a Synagogæ Præfectis & Episcopis distincti. Patimur eos lubenter suo sensu abundare, præsertim cum argumentum hoc plenâ in luce positum hactenus non sit. &c.* Produximus deinde loca *Maimonidis* duo, cui alius accedit ex Codice *Megilla*, quæ nostro judicio sententiam *Ligtfooti* videban-

bantur confirmare, exceptionibus Viri Docti deinceps vindicanda.

Postquam verò Viri Docti objectiones mihi imposuerunt necessitatem priores meas theses recoquendi, ruminandique, tantum profecto abest, ut meas rationes dispungam, ut nunc majore cum fiducia, quam quidem ante, eas a me recte collocatas esse declarem. Nimirum compertum habeo, examine probè instituto, omnem eam propositionem de *Decem Otiosis*, quam tanta cum jactantia per omnem Dissertationum V. D. paginam repetitam vides, unicè niti *Salomonis Jarchii* assertione: cæteros verò Judæorum Doctores, qui veritatem non verò fabulas sectantur, haud parum ab ea recessisse, immo verò *Jarchio* in os contradixisse, nostræque sententiæ consentanea de *his decem Viris* statuisse.

Hoc verò si probatum dederimus, quod quidem θεῦ θέλοντ@ abunde fiet, tum verò putaverimus id omne nos præstitisse, quod in simili negotio desiderari possit, plus autem præstitisse, quam sententiæ nostræ vindiciæ postulabant. Plus inquam. Etenim si nuda ratio sufficiat ad deserendum, imo ad reprobandum glossas & interpretamenta *Talmudis*, a posteriorum temporum Judæis concinnata, quod statim exemplis plurimis firmatum ibimus, quis neget, nos superfluo jure disputare, quando rationi autoritatem jungimus, ea, quam Vir Doctus adhibet, potiorem? Age igitur experiamur, an promisso nostro solvendo simus pares.

CAP. IV.

Ostenditur exemplis permultis, licitum esse ab Interpretum Talmudicorum Glossis recedere, iisque contrarium statuere, si justa subsit suspicio fabulae aut erroris.

Quis enim dubitet (ita noster ait, antequam Diss: 1: §: XIX. testimonia, modo recensita, proponit) *quin Jarchius, Maimonides, Ascher, Bartenorius, caeterique Clarissimi Viri, inde a teneris in Synagoga versati, & in Academia docti atque educti horum* Bathlanim *non modo locum, quem in Synagoga obtinebant, exploratum, sed & omnia illorum officia habuerint perspecta?* De *Maimonide* & *Ascher* mox videbimus, an sententiae Viri D. patrocinentur, sed fac hoc tantisper verum esse. Ego ita inverto. *Quis dubitet, quin Jarchius, Maimonides, Ascher, Bartenora, caeterique Clarissimi Viri, inde a teneris in Synagoga versati & in Academia docti atque educti in expositione Talmudis, priscarumque consuetudinum occupati, saepe numero haesitent, dissentiant, caespitent, errent?* Quin imo quis dubitet, quin Tu, Vir Clarissime, qui Viros hos Clarissimos in patrocinium tuum advocas, eorum fidem, quam mihi suspectam scivisti, admonitus etiam ne quidem in controversiam rapere volueris, ut faciliorem a Lectore tuo assensum impetrares?

Non equidem adeo ineptus & suspicax homo sum, ut Judaeis de sui temporis ceremoniis testimonium perhiben-

hibentibus in os contradicere ausim, at verò quando de rebus & ritibus disputant alterius ævi, tum didici eorum verba circumspectè considerare, quia fabulis fingendis deditissimi sunt.

Quod si nonnulli Judæorum, (ita *Caspar Varrerius*, Vir Doctissimus) *qui aliarum gentium & exterarum nationum literas, historias & monumenta variasque jam disciplinas perceperunt, ex quibus extitere* Philo & Josephus, *summa cum diligentia non multa hujusmodi posteris tradidissent, quæ peculiari quâdam cognitione indigebant, multo pejus etiam nunc circa locorum hujusmodi abstrusorum intelligentiam hallucinaremur. Si autem recentiores Judæi more illorum, quos modo nominavi, Carissimorum Virorum, literis Græcis & Latinis ab ineunte ætate imbuerentur, reliquasque disciplinas attingere in animum inducerent, quo rerum ac temporum congruentiam intueri & intelligere possent, non esset ut in tantis ac tam depravatis opinionum erroribus implicarentur. Nunc, cum præter Hebraicas literas, hasque sine ulla Grammatices ratione primoribus labris degustatas verius quam perceptas, quippe a Parentibus veluti tumultuariè traditas, nullum nec literarum nec disciplinarum genus consequantur, quid aliud, quam labi, falli, & turpiter errare illis futurum putamus?*

Neque alterius mentis fuit *Antonius Nebrissensis* in *Quinquagenis* cap: XVIII. ubi disputabat de significatione gemina vocis חשמל / a latino Interprete per ELECTRUM redditæ: *Evolvimus itaque*, ait, *Hebræorum Lexica atque Glossemata, nihilque offendimus præter mera somnia esse, --- Nicolaus Lira*

putat Hieronymum & cum Hieronymo LXX. *Interpretes non assecutos vim* חשמל*, cum electrum interpretantur: quasi in eruditione Linguarum non debeant præferri* LXX, *quos Hieronymus in hac parte sequitur, quibuscunque aliis, nedum Salomoni, homini in re literaria novitio, neque minus in significatu verborum, quam in eruendis sensibus frequenter hallucinanti.* Est verò hic idem *Salomon* ille *Lunensis*, cujus testimonio, ut deinceps videbitur, omnis hæc Viri Docti assertio nititur.

Non dissimulabo sanè, Doctissimos hos Viros nimium dedisse affectibus suæque in *Hieronymum* propensioni, quando ita contemptim de Hebræorum Interpretum studiis disseruerunt: Nobis tutius erit mediam viam tenere, hoc est, neque ita de iis altè sentire, ut ubique locorum illorum sententiis & interpretamentis securè confidamus, neque ita abjectè, ut eos, quando diligentia & ingenio suo rectè usi sunt, negligamus, quod Viros in hoc studiorum genere exercitatissimos omni tempore fecisse accepimus. Hoc scilicet volumus, quod eruditus *Seldenus* in *Prolegomenis* ad libros de *successionibus* in *Bona defunctorum*, *non absque delectu admittendas esse passim in rebus Civilibus Magistrorum sententias, utcunque ab iis receptas.*

1 *Christophorus Cartwrigtus* in *Mellificio Hebraico* lib: IV. cap: III. examinat *Hebræorum Traditiones* de LXX. Interpretibus. Allegat verò eum in finem locum ex eodem hoc *Tractatu Talmudico Megilla* fol: IX. I. Quo facto *nec mirum profectò est*, inquit, *Judæis & præsertim Talmudicis ad fabulas valdè*

valdè propensis commentum illud de 72. cellulis & domunculis placuisse, cùm inter Christianos non pauci mordicus ei adhæserint: sed illud merito ridet Hieronymus. Vide recessisse Virum Præstantissimum, qui, si ullus, plurimum fidei habuit Judæorum Veterum scriptis, ab ipsa traditione Gemaræ, quando suspicio fabulæ suboriebatur? Sed intellige sequentia: *In loco autem Talmudis memorato post verba superius citata afferuntur loca quædam, quæ* LXX. *Interpretes ita verterunt, ut de industriâ ab Hebræo textu eos recessisse appareat. Ego loca illa distinctè recensebo, una cum rationibus a Glossatore Hebræo* (intelligo R. SALOMONEM JARCHIUM & Autores *Tosaphoth*) *redditis* (ETIAMSI FRIGIDÆ PLERUMQUE SINT ET INANES) *quare* LXX. *Interpretes in istis locis textum variaverint.* Vocat itaque *Cartwrigtus* has easdem *Glossas*, quas tanti facit Vir Clarissimus, *frigidas & inanes*, quando videt eas a ratione communi abire. Nefas verò esset omittere locum XIV, desumptum ex Lev: XI. 6. ubi inter animalia immunda memoratur ארנבת *lepus*, quem *Talmudici* inter cætera a LXX. Interpretibus mutatum afferunt ob hanc rationem: שאשתו של תלמי ארנבת שמה שלא יאמר שחקו בי היהודים והטילו שם אשתי בתורה *Quia uxoris Ptolomæi nomen erat lepus, ne diceret Ptolomæus, Iudæi me deriserunt, & nomen uxoris meæ in Lege posuerunt.* Credin' hoc verùm esse, quod Gemaristæ ut certum Tibi tradunt? Ego credo cum *Cartwrigto* profectam esse hanc traditionem ex mera historię ignorantiâ. *Frivola ista sunt*, sic ille, *atque inde forsan nata, quod Pater*

Ptolo-

Ptolomæi Senioris, nempe ejus, qui fuit Pater Ptolomæi Philadelphi, dictus est Lagus, qua voce apud Græcos Lepus significatur: inde Judæi historiarum rudes vel uxorem vel matrem Ptolomæi Philadelphi sic appellatam existimarunt. Vides tantum abesse, ut ipsius *Gemaræ* traditiones absque examine a nobis recipiendę sint, ut potius deprehendi in iis possint manifesti errores & summę ignorantiæ indicia, quę justum flagitant dissensum. Adeo nihil Judæorum Interpretes voluerunt nescire, ut ea etiam ipsa, quę nesciverunt, pari cum cæteris certitudine posteris commendarint.

At vero concedes fortè, fieri potuisse, ut Talmudis Interpretes in explicatione ejusmodi sive verborum sive rerum, quę ad disciplinam suam minime pertinent, subinde gravius erraverint, sed non æque facile id contingere potuisse tibi persuadebis, ubi de ritibus & ceremoniis suę Ecclesię & Civitatis agunt. Fateor equidem, non ita facile errare potuisse, quando de ceremoniis suę ætatis disserunt: Verum ubi in explicandis iis ritibus versantur, qui & suam & avorum suorum memoriam longe excedunt, tum videas eos admodum suarum rerum incertos huc illuc vagari & a se ipsis mille & mille modis dissentire, nedum a rei veritate. Omnis *Gemara Talmudica* constat ex continua Doctorum priscorum de *Misna* traditionibus disputatione, in qua eos tum quoque ad res diversissimas ferri videas, quando de ritibus & consuetudinibus notissimis suę Reipublicæ disquirunt, ne eos de dogmatibus disputare cogites: Quod ita si est, (est verò certissimum) quid de Interpretibus posterio-

rioribus dicemus, Autoribus *Tosephoth*, *Jarchio*, *Maimonide*, *Bartenora*, qui eo facilius in explicandis sive vocibus sive ceremoniis, quę in desuetudinem abierant, potuerunt hallucinari, quo illi longius ab ætate illorum absfuerunt, a quibus certitudinem harum rerum poterant petiisse. Sed quia res fortè peregrina alicui fuerit id ex me intelligere, agedum producam cum dissensus tum errorum hujus indolis a *Maimonide* & *Jarchio* commissorum, quin & ignorantię sive linguæ sive ceremoniarum suarum manifestissima specimina, ne ultra fas & meritum eos accusare videar.

Dissensus cape exemplum notatu dignum ex his ipsis verbis *Misnæ*, de quibus nostra instituitur disputatio; ne extra oleas vagemur. Locus hic est: אי זו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים פחות מכאן. הרי זה כפר *Quænam est urbs magna? Omnis illa, in qua sunt decem Otiosi: Si minus eo, ecce villa est.* Audi nunc Commentarium *Etz Hechaiim:* ובבית יוסף סימן תרפ"ח הביא הא דאמר ר"יב"ל כרך שאין בו עשרה בטלנים נידון ככפר והכריחו התוספות והר"אש דלא איירי אלא בעיר גדולה. ולא במוקף חומה בימות יהושע דהתם לא בעי עשרה בטלנים וכן נראה דעת הרמ"בם והה"רב המגיד כתב דאפילו במוקף בעי י' בטלנין וזהו דעת הרמ"בן וגו' *In* Beth Joseph *vero* §.688. *adducitur, quod dicit R. Josua Ben Levi, Civitas munita, in qua non sunt decem Otiosi, putatur ut villa. Cæterum Tosephoth & Rabbenu Ascher validis rationibus evincunt, quod R. Levi non loquatur, nisi de Civitate Magna tantum, & non de civitate* *mu-*

muro cincta tempore Josuæ, *utpote in qua decem Otiosi non desiderantur*, *atque ea quoque est sententia Maimonidis. Sed Autor Maggid Misnæ scripsit*, *quod etiam in Civitate muro cincta desiderentur decem Otiosi*, *quæ quoque sententia est Nachmanidis*, *&c.*

Videmus quæstionem hic motam de antiqua consuetudine occasione verborum *Misnæ*, non satis restrictorum. Scilicet in *Misna* dicitur, quod *Civitas Magna*, in qua non sunt *decem Otiosi*, reputetur ut pagus ratione Lectionis Libri Esther. Formata igitur difficultas est ab Interpretibus, an *Civitates etiam munitæ tempore Josuæ* reputarentur ut *villa*, si *decem Otiosos* non haberent, neque enim hoc in *Misna* satis expressum vel decisum est. Videbatur verò quod non, quia de oppidis tempore Josuę munitis antea absque ulla limitatione pronunciatum fuerat, quod libellus *Esther* in iis legendus esset die xv. Fas igitur erat, ut hæc prærogativa illis concederetur, sive *decem Otiosos* haberent, sive iis destituerentur. Sed aucta est difficultas ex sententia *R. Josua Ben Levi*, quæ occurrit in *Gemara* hujus *Misnæ* Fol: 111. Col: II. ואמר ר' יהושע בן לוי כרך שאין בו עשרה בטלנין נידון ככפר *Dicit autem R. Josua Ben Levi: Civitas munita*, (de qua inferius) *in qua non sunt decem Otiosi*, *reputatur ut villa*. Sane cum in *Misna* hujus loci ה' כרך *Civitas Munita* accipiatur pro כרך מוקף חומה בימי יהושע בן נון *Civitate muro cincta in diebus Jehosuæ*, *Filii Nun*, & eo ipso distinguatur a עיר גדולה *Civitate Magna* & a כפר *pago*, videtur omnino hæc esse sententen-

tentia hujus dicti *R. Josuæ*, quod *Civitates, muro* licet circumdatæ tempore Josuę, si *decem Otiosis* carerent, æque ac *Civitates Majores* reputandę sint ut villę, neque iis licitum sit stato die *decimo quinto* Adar, quę earum cæteroquin prærogativa erat, Libellum *Esther* legere, sed cum cæteris sive Civitatibus sive pagis hunc diem deberent anticipare.

Cæterum cum, si hæc expositio hujus sententię valeret, omne pene privilegium *Urbium munitarum tempore Josuæ* periret, maluerunt Interpretes *Gemaræ* & *Constitutionum antiquarum* hunc sensum declinare, & satius habuerunt τὸ כרך *munitam Urbem* hic in genere accipere *pro qualibet Civitate majore*, quomodo passim in *Talmude* accipi ajunt. *Autor* tamen *Maggid Misnæ R. Jom Tof Bar Abraham* hæret in hoc argumento, neque sibi plene fatetur satis factum, in patrocinium suum advocatis *Nachmanide* & *Raschba*.

Hæc eorum disputatio est de vero sensu verborum R. *Josuæ*, quam ante Tibi expositam volui, quam citarem ipsissima Autorum *Tosaphoth*, *Ascher*, *Maimonidis*, & Autoris *Maggid Misnæ* testimonia. In *Tosaphoth* hæc sunt ad *Gemaram* modo notatam:

כרך שאין בו י׳ בטלנים נדון ככפר וצ״ל דמיירי בסתם כרכים האמורים בש״ס אבל במוקף חומה מימות יהושע בן נון אפי׳ אין בו י׳ בטלנים קורים בט״ו והכי משמע דפריך בסמוך *Civitas munita, in qua non sunt decem Otiosi putatur, ut villa: Omnino necesse est dicere, illum simpliciter urbes quasque majores intelligere, ita dictas passim in Codice Talmudico: quod enim ad*

Civitates tempore Iosuæ munitas attinet, omnino in iis legunt libellum Esther die decimo quinto, licet careant decem Otiosis, atque id quoque indicat objectio, quæ proximè sequitur. Respicit *objectionem*, quæ in *Gemara* ad hanc sententiam R. *Iosuæ* reposita est. Expositio *Rabbenu Ascher* eadem extat fol: XXXIII. Col. II. quam repetere possumus ex ipsius *Definitionibus*. Ita habet *secunda*: כרך שישב ולבסוף חוקף נדון ככפר כרך שאין בו עשרה בטלנים נדון ככפר ואם הוקף חומה מימות יהושוע בן נון אפילו אין בו עשרה בטלנים קורין בט"ו: *Oppidum, quod habitatum est & postea munitum muro, putatur ut villa. Oppidum, in quo non sunt decem Otiosi, putatur ut villa: At verò si muro cinctum fuerit a tempore Iosuæ usque, licet in eo non sint decem Otiosi, legunt nihilominus die decimo quinto.* Neque alia habet *R. Ioseph Caro* in *Schulchan Aruch* cap: 688. ut ante notatum in *Etz Hechaïim*. Consentit *Maimonides*.

Videamus verò nunc tandem, quid *Autor Maggid Misnæ* sentiat, cujus discursus extat ad *Maimonidem*, *Hilchot Migilla* cap: I. §. VIII. ad verba שאין בה. Ita ille: במשנה אי זו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים פחות מכאן הרי היא ככפר ובגמרא תניא י' בטלנים של בית הכנסת ומדברי רבנו נראה דדוקא לעיר בעינן עשרה בטלנים אבל לכרך המוקף חומה לא בעינן והוו שאמרו אי זהו עיר ולא הזכירו כרך וזהו דעת התוספות והם פרשו [illegible] שאמרו בגמרא אמר ר"יבל כרך שאין בו עשרה בטלנים נידון ככפר דלאו כרך המוקף חומה מימות יהושע קאמר אלא בסתם כרך המוזכרים בתלמוד שהם מקומות גדולים ונראות

ונראה שיש לזה תפי' סעד ממה שהקשו עליו בגמ' מאי קמ"ל תנינא איזו היא עיר וכו' ותרץ כרך איצטריכא ליה ואע"ג דמקלעי ליה מעלמא ואם דברי ריב"ל כרך המוקף חומה מימות יהושע בן נון שמסנן מ"ו מאי קושיא ממתניתין הא טובא אשמעינן דאי ממתניתין לא שמעינן דינא אלא בעיירות ואיהו אשמעינן בכרכין המוקפים ומ"מ שטה אחרת יש בזה דאפילו בכרך המוקף מימות יהושע בעינן עשרה בטלנים ואם לאו הרי זה כעיר וזה דעת הר"מבן והר"שבא ז"ל׳ *In Misna ita scriptum extat: Quænam est urbs magna? Omnis illa, in qua sunt decem Otiosi: sin minus eo, ecce est instar villæ. In Gemarâ vero traditio extat, quod hi sint Otiosi Synagogæ. Cæterum, ex sententia Magistri nostri* [Maimonidis] *videtur constare, ac si simpliciter in Civitate tantum desideremus decem Otiosos, at vero in Oppido, muro cincto, decem Otiosi non desiderentur: Hoc enim est, quod dicunt:* [in Misnâ] *Quænam est* CIVITAS? *nullam mentionem facientes* OPPIDI. *Atque hæc eadem est sententia, quæ in Tosephoth exprimitur. Explicant verò illi hac quoque ratione id, quod in Gemara extat: Dicit R. Iosua Ben Levi: Oppidum, in quo non sunt decem Otiosi, æstimatur ut pagus, quod scilicet id non dicatur de Oppidis muro munitis a tempore Iosuæ, Filii Nun, sed simpliciter de qualibet oppido, quod* כרך *vocatur in Corpore Talmudico, quæ sunt loca majora: Videtur verò huic expositioni opem ferre objectio Gemaræ, quæ sequitur: Quid novi docemur hic? Cum in ipsa legamus Misnâ: Quænam est Civitas Magna &c: Respondetur autem: Oppidum necesse*

necesse habet decem Otiosos, licet ex omni loco mundi eo homines confluant. Quod si verò R. Iosua Ben Levi differit de Oppidis tempore Iosua munitis, quorum est legere libellum Esther die decimo quinto, quid sibi hæc vellet objectio? Atque illud quidem nos docet, quod in Misna textu simplici nihil hic extet, quam de Civitatibus, at vero ille [R. Josua] *nobis etiam idem inculcat de Civitatibus munitis: Utique modus loquendi alius est, atque ex eo videtur concludendum, quod etiam in Oppido muro cincto a tempore Iosuæ decem Otiosos requirere liceat: quod si verò eos non habeat, æstimari ut Civitas debeat. Atque hæc est opinio* R. *Mose Nachmanidis*, & *Raschba.*

Scopo meo hoc tempore satisfactum erit, si ex his disputationibus, quę de eodem hoc argumento *Decem Otiosorum* institutę sunt, liquido perspexeris, quod valdè fluxi & vagi sint in exponendis prisci temporis ceremoniis Talmudis recentiores Interpretes, quod omnis eorum scięntia de his rebus nitatur recta vel prava acceptione & interpretatione sententię hujus vel illius Doctoris: quod speciatim de *decem otiosis* nihil quicquam sciant certi præter id, quod ex Misna & Gemara possunt colligere, quod denique ipsi sibi sumant, cum in eadem hac de *decem Otiosis* quæstione versantur, libertatem ab Interpretum communium sententiis recedendi, ubi alia interpretatio magis consentanea videtur textui & rationi.

Dum verò in eo sumus, cape etiam aliud exemplum. Ita definivit *Maimonides* in eodem hoc capite §. VII:

כל

כל אלו שמקדימים וקוראין קודם י"ד אין קוראין אותה בפחות מעשרה. *Omnes illi, qui anticipant Lectionem, & legunt ante diem* XIV. *non legunt illum* (Libellum Esther) *minores numero decem hominum*. In *Colbo* cap: XLV. המקרא שלא בזמנה בעשרה *Lectio libelli Esther, quæ statis diebus* (hoc est XIV. aut XV.) *non peragitur, necesse est fiat per decem*. Ita verò ad marginem contextus *Maimonidis* notatum est. אמר רב מגילה בזמנה קורין אותה ביחיד ושלא בזמנה בי' וכן פסק רח' וכן רב אלפס ודלא ברב אסי דאמר בין בזמנה בין שלא בזמנה בי' *Dixit Raf. Libellus Esther stato tempore etiam per unum legitur: at verò tempore non stato per decem, atque ita definivit R. Chasda atque ita quoque R. Alphes: Quæ tamen non est sententia R. Ase, qui dixit: Sive stato tempore sive non semper requiruntur ad Lectionem libelli Esther decem.* Novum vides in traditione veteris Ecclesię ritus dissensum. Quid Autor *Maggid Misne* & *R. Abraham Ben David* dixerint, non referam, ne molestus sim. Nullus est mediocriter in hoc studiorum genere versatus, qui ignoret, per omnes partes corporis Talmudici similia exempla plurima extare. Ἐπίμετρον tamen si vis, consule elegantissimam Disputationem de *Vestibus Sacerdotum*, earumque usu an in Templo solum an verò & extra Templum, item de significatione vocum מקדש & מדינה & videbis Talmudicorum Interpretum, *Seldeni* quoque & *Seringhamii*, utilem conflictum. Extat illa apud *Seldenum* lib: III. de *Syned*. cap: XI. & Cl. *Braunium* lib: II. de Vestitu Sacerdotum Heb. cap: XXV.

Quando vero probatum est ex paucis his documentis,

tis, Interpretes *Talmudis* sæpe in diversas abire opiniones in exponendis sive vocibus sive ritibus anteriorum temporum, non inde modo mecum concludes, illos æquè ac nos priscarum consuetudinum, quę sua ætate abolitę erant, fuisse incertos, sed hoc quoque suis nos docuisse exemplis, verba Interpretum non recipienda a nobis esse absque examine, neque iis quaque occasione constanter inhærendum. Quodsi enim illi ipsi, qui majorum suorum dicta tanta veneratione prosequuntur, ea sæpe numero ob levem causam derelinquant, quę ratio esset, ut nos, qui liberi sumus, adeo molestę servituti nos manciparemus?

Sed cum fieri vix possit, ut, ubi duo dissentiunt, non etiam eorum alter erret, necesse erit ex ipso hoc Interpretum frequenti sententiarum divortio frequentes *errores* colligere, quoniam verò errores, qui in hoc rerum genere committuntur, originem habent ab ignorantia sive vocum sive rerum, tot habebimus *ignorantiæ*, quot *erroris* specimina. Hoc verò ne quis dictum graviter habeat, comprobem fide dignis testibus.

Angeli Caninii, Anglarensis, Viri certè ad Linguas benè percipiendas nati, hoc dictum est in præfatione ad *Institutiones Linguæ Assyriacæ: Sed quid miramur pleraque fugisse* Munsterum, *cum doctissimos Hebræorum Rabbinos manifestè errasse deprehendamus? Salomonem i*[illegible]חוח *apud Ezram, quod passivè interpretatur: Aben Ezram in* שגלתה *in Daniele, quod pro singulari accipit. Postremo celeberrimum Gaon,* γλωσσηγέφονe *R. Saadjam, qui*

יכיל

יכיל a כל *derivat* & נבדשתא נר בר שתרה / *non minus ridiculè, quam falso exponit*. Sed ne conquerare hoc exemplum a vocibus petitum esse, dabo Tibi disertissima verba Viri in his literis summè Docti *Constantini L' Empereur*. Ita is in *titulo rerum*, commentariis suis in *Bava Kama* subjecto: RABBINI IN MISNA EXPONENDA ERRANT. Ablegat verò nos ad p. 113. ubi *Maimonidis* interpretamentum carpit. Idem ille Vir eruditus in *Schiagraphiâ* Templi Hierosolymitani de בית חמוקד: *Talmudicis multis videtur locus superior sive cænaculum, quod probare nequeo cum propter alia tum ob sectionem* V. VIII. IX. cap: I. *Middoth*. Andin' Talmudicos tacitè erroris arguentem & ignorantiæ? Sed clarius intelliges ex ipsius *Annotationibus* ad cap: VII. *Bertrami* de Republicâ Hebræorum: נדוי & שמתא *generalia sunt nomina & ἰσοδυναμοῦντα, quod radices quoque innuunt, quia* נדה rejicere, arcere, & שחת *quantum liquet ex Arabica Lingua*, despicere, vituperare, fœdum habere. *Hinc Talmudistæ suum* שמת *desumpserunt, quo ignominiosam ejectionem e cœtu suo exprimere solent. QUAMVIS ID IGNORAVERIT RABB, qui de* שמתא *interrogatus, quid esset, respondisse fertur*, Cod. Talmudico Moed Katon שם מיתה *Ibi mors*. Samuel verò שממה יהיה *Vastatio erit*. Inde etiam disce Magistrorum de indole vocum נדוי / שמתא & חרם dissensionem. Jungam huic *Johannem Coccejum*, qui in hoc genere studiorum fuit accuratissimus. Sic verò ille Notis in *Sanhed.* cap: VI. §. V. 13. *In Hebræo est* קלני ראשי / *in quo exponendo torquent se ipsi Rabbini: plerique id accipiunt, quod* קלני *sit q.* אני קל

Non levis sum ex capite. *Sed malim* ט' מ *pro affixo accipiens ita declarare:* Ego sum levior meo capite, &c. Abit itaque in expositionem, illi Rabbinorum planè contrariam. Similiter ipse V. Cl. de origine ꝟ [illegible] differens, *Eruditissimis Viris*, ait, *imposuit Hebræorum autoritas:* quod tamen an verum sit, alibi discutiemus.

Ille qui præcedenti seculo summam nominis celebritatem consequutus est *Elias Levita*, impense commendatus a *Fagio*, in Præfatione ad *Lexicon Elianum*, duorum errorum postulatur a *Drusio* in *Quæstionum Hebræarum* lib: III. cap: LXXIII. LXXIV. quos heic recensere nihil attinet. Animum modo advertas tuum ad conclusionem *Drusii: Discat hoc a me Elias aut potius ab antiquitate, quam ignoraſſe videtur.* SED NOVUM NON EST, IPSOS JUDÆOS, IN REBUS, QUÆ AD ANTIQUITATEM SPECTANT, TURPITER HALLUCINARI. Animadvertimus & alias quoque a Doctissimis Viris *Eliam* reprehendi, nedum ab ipso Viro Clarissimo in expositione ꝟ בית דין. Quod si verò ego ita instituerem in defendendo Elia? *Quis dubitet, quin Elias, in re Grammatica & scientia Linguæ suæ inde a teneris eruditus atque ab infantia in* Synagoga *versatus, aut significationis* φράσεως *Hebrææ aut lectionis veræ solidiorem possit dare rationem, quam vel Drusius vel alius quisque Doctor inter Christianos?* Quod si ego ita instituerem, inquam, uti instituit Vir Clarissimus, an admittendus essem?

Johannes Gregorius, cujus egregiæ extant *Notæ & Observationes* in cap: XXI. explicandam sibi sumit

vo-

vocem מומסא/ quç in *Bemidbar Rabba* reperitur. Adeo verò illa fatigaverat Hebræos Glossatores & Interpretes, ut, quod raro faciunt, heic ipsos non puduerit ignorantiam suam confiteri. Autor Glossç: גם לא מצאתי ולא שמעתי פירשו *Non inveni nec audivi, quid id verbum significet*. Quin verò ipse felicissimè verum illius vocabuli sensum nobis explicuerit, haud puto ullum, qui doctissimam illius digressionem legerit, in dubium revocaturum esse. Quod si verò tu ita argumentaeris: *Quis dubitet, quin Glossatores & Lexicographi Hebræi omnium optume sciant, quid sit* מומסא/ *& multo hic magis sapiant* ac *Iohannes Gregorius?*

His tandem adjiciemus dictis testimonium luculentissimum Viri verè in his sacris eruditi *Christophori Wagenseilii*. Habet is in optumo libro, cui titulus *Tela ignea Satanæ*, ubi occupatus est in refutando Carmine *Lipmanniano*, egregiam digressionem de nobili argumento, an & in quantum Judicia capitalia tempore & post tempora Christi a Synedrio fuerint exercita. Nos nulli dubitamus, quin veritatem ipsam, quo est judicio, repererit. Cum verò in eo est, ut cum præclaro *Seldeno* de sententia ipsius, hoc est, *Talmudistarum* & Autorum *Tosaphoth*, (qui Commentatores Talmudis recepti sunt) a quibus *Seldenus* vix unquam recedit, disputet, tum verò in hæc verba frequens edisserit: *In quibus suis erga Talmudistas propensissimis affectibus nimium indulsisse, nec quæ ipsi crudè asserebant vel leviter expendisse videtur vir* πολυμαθέστατος. Postea. *Sed falsi criminis manifestè reos jam dudum tenemus* GEMARISTAS *cum*

TOSEPHOTH. Iterum: *Illud demiror, Viros eruditissimos Ligtfootum & Seldenum Talmudistarum assertum ita acerrimè tueri.* Tandem: *Ego eo ingenio natus sum, ut non tantum mirabiliarios novos sed & antiquos magis audiendas, quam auscultandos censeam.* Sic hominem prudentem decet loqui.

Sed, quod ad ipsum *Salomonem Jarchium* attinet, de eo dubites, quin subinde, licet in Synagoga versatus fuerit ac eductus, in ritibus priscis exponendis fuerit hallucinatus? Ego, cur minime de eo dubitem, facit, quod ipsius genium, ad fabulas valdè propensum, exploratum habeam. De eo in sequentibus occasio erit agendi. Sufficiet nunc ad patrocinium causæ nostrę vocare eundem illum *Constantinum L' Empereur*, quem supra laudavimus. Ille verò in iisdem illis Commentariis in *Baba Kama* ad Cap: x. §. 6. manifesti erroris arguit *R. Salomonem Iarchium* in explicatione *Gemaræ*. *Quæ verba, ait, a S. I. non satis intellecta videntur: qui ea de causa* בעריא *in* בערן *immutaverit.* Tu verò dicas: *Salomo Iarchi in Synagoga eductus Gemaram procul dubio rectius intelligit, quam Constantinus L' Empereur?* Sis, adde ipsum Virum Cl. §. XXXII. *R. Salomonis Iarchii Glossam falsitatis convincere.*

Sed de ipso etiam *Maimonide*, quem non inter doctos sed sapientes Doctores reputo, quales Gens Judaica paucos habuit, dubites, quin in ceremoniis Ecclesię suę illustrandis sæpè a Veterum mentę recesserit? Constat utique *Abrahamum Ben David*, hominem summæ dignationis in gente sua, id unicè agere studuisse, ut *Maimonidis* lapsus indicaret, quos in

prę-

præstantissimo scripto *Iad Chazaka* commisit. Ipsius השגות *Animadversiones* ipsi textui *Iad Chazaka* frequentissimę appositę sunt. Quod si verò *Maimonides* adeo frequenter lapsus fuisset, ut hic *Davidides* Lectori cupit persuadere, non esset, quod tantum fidei ipsius dictis tribueremus. Sed credas, Lector, & ipsum hunc *Maimonidis* Censorem sæpe numero graviter impegisse, cum non tam ex amore veritatis quam ex malo in *Maimonidem* animo ipsius errores sectaretur. Videant alii, ne id imitentur. *Sed profecto per sæpe solet* [ita de eo *Cunæus* de Rep. Heb. lib: I. cap: XVII.] *acris ille & diligens vitiorum Maimonidæ animadversor quædam ejusmodi sublegere, quæ speciem magis solidæ rationis, quam vim habent, & excussa evanescunt.* Eleganter admodum de eo *Seldenus*, quod *illi in deliciis fuerit Maimonidem reprehendere*. De Syned. lib: III. cap: XI. Ostendunt id frequenter Autores *Maggid* & *Ceseph Misnæ*. Neque tamen ita eum omni ingenio & judicio caruisse credas, ut non alibi rem acu tetigerit. Sane Autor *Maggid Misnæ* illi haud raro suppetias fert. Exempla sume, si vis, ex ipso hoc libro *Megilla* cap: I. §. XIV. & cap: II. §. XVIII.

R. Ioseph Karo, Hispanus, Vir fuit, si quisquam, rituum & consuetudinum Synagogę peritus, atque in Lectione Talmudis ad miraculum usque versatus; at vero ille idem *Karo*, adferens sententiam R. *Mordechai* ad locum aliquem difficilem Codicis Hierosolymitani, ut quidem Vir Doctus sentit, illum locum minimè intellexit. Quid illius rei sit, alibi forte examinabimus. Hoc modo nunc velim, an V. D. ejusmodi

cavillatorem passurus sit; Quis dubitet, quin *Joseph Karo* Talmudem Hierosolymitanum melius intelligat, quam V. D. si aliunde suæ explicationis sufficiens V. D. constaret ratio?

Tandem vero nunc, ut opinor, ex hisce speciminibus dabitur colligere, opiniones Veterum Doctorum Talmudicorum de ritibus Synagogę, dudum abolitis, nec non interpretamenta recentiorum a nobis quaque occasione absque examine non esse recipienda, ubi justa suspicio fabulę, erroris, aut ignorantię subesse potest, quandoquidem non modo illi ipsi frequenter inter se dissentiunt, quando de iis disputant, sed & ubique plurima edunt ignorantię & erroris documenta. Volo dicere, immerito Virum Clarissimum huic generali themati omnem sententiæ suæ probationis molem superstruere: *Quis dubitet, quin Iarchius, Maimonides, Ascher, horum Bathlanim non modo locum, quem in Synagoga obtinebant, sed & omnia illorum officia habuerint perspecta?* Cum enim sæpè contingat, ut Scriptores Judæi in explicatione sive verborum sive rerum, sed & rituum & consuetudinum me fallant, quod paucis nunc comprobatum est exemplis, merito dubito, an non hoc quoque loco id faciant, atque hinc merito etiam eorum testimonia examini subjicio, quantum fieri potest, solido & accurato.

CAP.

CAP. V.

Comprobatur, Interpretes Talmudis nihil certi nobis de decem Otiosis *in suis Glossis potuisse tradere, cum, quia in ipso Talmudis corpore id nomen expositum non est, tum quia sua ætate sive vocabulum hoc sive ritus, quisquis ille fuerit, jam in desuetudinem abierat.*

EVicto in capite superiore, quod sive Doctores sive Interpretes Talmudis nobis persæpè falsa pro veris, dubia pro certis tradant, conclusimus, subjicienda illorum testimonia esse judicio nostræ rationis, ne & nos cum iis *in foveam præcipites ruamus* τυφλοὶ ὁδηγοὺς ἔχοντες τυφλούς.

In teste vero hoc omnium primo explorandum esse autumo, an de re, quam tradit, potuerit esse certus. Maxima verò certitudo, quam in teste possum desiderare, hæc est, quod ipse factum, de quo testatur, se affirmet vidisse: Minor illa est, quando narrat se ex aliis fide dignis hominibus illud intellexisse. Omnino necesse est, ut qui de *ritibus* & *consuetudinibus* priscis, vel etiam de rebus gestis testimonium perhibet, si credi ab alio velit, alterutro modo fidem sibi dictisque suis apud alios conciliet, hoc est, ut vel ipse id, quod testatur, se affirmet vidisse, vel fide dignos testes alios nominet, ex quibus idem perceperit.

Interpretes verò Talmudis, supra nominati, a quibus unicè testimonium *de Decem Otiosis* pro V. Cl.

peti-

petitur, neutro modo dictis suis fecerunt fidem. Quantum scire licet ex eorum Commentariis, nomen hoc sua ætate in Synagogâ non amplius audiebatur. *Nachmanides* notatus Autori *Etz Hechaiim* de locis sibi cognitis signatè asserit: ברוב המקומות אין שם עשרה בטלנים *In plurimis locis decem Otiosi minimè reperiuntur*. Non ausus fuit dicere de *omnibus*, quia *omnium* non potuit notitiam habere. Sed *Maimonidis* valet assertio Cap: I. §. IX. Etenim quando de discrimine *Civitatum Majorum* & *pagorum* locutus fuerat, quod unicè in eo consistebat, quod ille *decem otiosis* gauderent, hi verò iis destituerentur, ita subjungit: במה דברים אמורים שמקדימים וקוראין ביום הכניסה בזמן שיש להם לישראל מלכות אבל בזמן הזה אין קוראין אותה אלא בזמנה שהוא יום ארבעה עשר ויום חמשה עשר בני כפרים ובני עיירות קראין בי״ד ובני כרכין קוראין בט״ו *De quibus ea, quæ hactenus disputata sunt, quod pagi anticipent Lectionem & legant die Conuentus, intelligenda sunt? De tempore illo, quo Israelitæ Regnum habent:* (In terra Canaan suis rebus securi fruuntur) *Sed quod ad hoc præsens tempus attinet, non legunt eum nisi tempore suo, qui est dies decimus quartus & decimus quintus. Pagorum & Civitatum incolæ legunt die* XIV, *at verò Oppidani die* XV. Tempus, quo Israel *Règno* gaudet, illud est verbis *Maggid Misne.* כשזמנים כתקנן וישראל שרוין על אדמתם *Quando stata tempora legitimè observantur, & Israel in terrâ sua habitat.*

Idem verò adstruit *Maimonides* in Commentariis ad *Megillæ* cap: I. §. I. וקריתה בימים חלוקים הידה

היה בזמן שהיתה ידינו פשוטה ותקפה לקיים המצות בשלמותן אבל בזמן הזה רוצה לומר מיום שנתחבר הגמרה עד שיבא משיח אין קורין אותה אלא בזמנה *Quod autem de Lectione libelli Esther diebus diversis hactenus tradidimus, id pertinet ad illud tempus, quo manus nostra satis erat valida ad CONFIRMANDUM* (Apostoli conferatur φράσις Rom: III. 31. νόμον ἱστῶμεν LEGEM STABILIMUS) *præcepta in perfectione suâ: Verum hoc tempore, volo dicere, ab eo, quo composita fuit Gemara usque quo veniet Messias, non legimus eum nisi tempore suo.* Idem infra ex *Salomone Iarchio* adstruetur. Non animadvertimus autem V. Cl. refragari, quin potius vidimus sententiam hanc nostram ipsum plus, quam par est, adstruere. Diss. II. cap: VI. §. XI. *Nam*, ita inquit, *cum Otiosi illi jam olim stante Republicâ Hebræorum, rebusque adhuc integris maximè in Synagoga viguerunt, &c.*

Constat, uti patet, ex his *Maimonidis* dictis ea omnia, quæ traduntur de *distinctione oppidorum* & *pagorum*, horumque *anticipatione in lectione libelli Estheræ*, nunc amplius non obtinere: Quia verò *pagi* & *Civitates majores* in hoc dicto *Misnæ* non alio distinguuntur nomine, quam quod hæ *decem Otiosos* haberent, illi non, videtur illud *decem otiosorum* nomen post expulsionem Judæorum ex terra suâ paulatim fuisse abolitum. Sanè, quicquid ejus rei sit, ex ea variatione, quę in testimoniis Judæorum de *decem Otiosis* occurrit, mox ostendendâ, palam fit, sua ætate ne memoriam quidem *Decem Otiosorum* in Synagogâ reliquam fuisse.

Quod si vero id certum est, ut puto, dic mihi sodes, qua fide Commentatores ita audacter horum *Decem Otiosorum* nomen & munia exponant? Qua fide & auctoritate inquam. Si enim de eo testentur, quod suum ævum longè antecessit, quo fundamento iis credam? Potuissent, fateor, expositionem hanc habuisse ex traditione, sed eam nullus Interpretum jactat. In omni *Gemara* nihil de eo nomine relictum est scripto, quod ad id illustrandum facit. An vero tu putas, recentiores Judæos, ubi scripta traditione destituuntur, quæ tamen & ipsa sæpe vacillat, certo mihi posse explicare ritus & consuetudines populi sui, usitatas quondam in terrâ Canaan? Putasne, *Salomonem Iarchium*, *Maimonidem*, *Bartenoram* post mille & plurium annorum spatium, quo majores suis legibus Rempublicam suam administrare desierunt, quicquam scivisse certi de eâ Veteris suę Reipublicę & Synagogę ratione, quæ vigente Republica sua obtinebat, præter id, quod ipsi ex *Scripturâ*, *Misna* & *Gemara* didicerunt? Sane si quis adeo sancte sentiat de Judæorum fide & diligentia, illi, quod opponamus, nihil habemus. Existimo tamen, paucissimos omnino eorum in id consensuros, quibus cor bene positum est. Ego quidem merito ipsis tantum tribuo fidei, ubi de rebus, quarum eos quo quo modo certos esse potuisse judico, testimonium ferunt, quantum bonis atque æquis Scriptoribus haberi par est: ut vero de rebus, quarum nulla ipsis potuit notitia fuisse, aliis sententiam dicentibus omni occasione credam, animum hactenus inducere non possum, neque unquam inducam.

CAP.

CAP. VI.

Testimonia Interpretum de Decem Otiosis *inter se conferuntur; eorum dissensus notatur; denique evincitur, vulgatam de* Decem Otiosis *sententiam a solo* Salomone Jarchio *traditam esse.*

NUllus Hebræorum Interpretum ægre ferre potest, si, quomodo illorum Majores testes quosque examinandos esse docuerunt in *Codice Sanhedrin*, nos etiam eorum testimonia exploremus. Illi vero hanc constanter observabant legem, quod in explorandis testium verbis maxime attendendum sit ad eorum consensum. Quod si enim contingeret, ut testes vel in ipsis circumstantiis rerum gestarum hærerent, jure merito ipsos reprobabant.

Ego autem, cui hoc nunc datum negotii est, ut *Interpretum Talmudicorum* dicta, in testimonium contra sententiam meam producta, examinare tenear; existimavi è re mea esse, ut ad eorum consensum maximopere attenderem.

Quod quando feci, animadverti primo quidem loco eos in dicendis testimoniis a se invicem dissentire, dein, sibi ipsi quoque contrariari, quod hoc capite probem. Probabo autem, si monstravero Lectori, quid quaque ætate de *decem* his *Otiosis* dixerint Commentatores Talmudis, quos mihi consulere datur. *R. Isaac Alphes*, qui inter antiquissimos est sive *Commentatores* sive *Epitomatores* Talmudis, nihil quicquam ad explicationem hujus sententię re-

posuit præter id, quod in *Gemara* scriptum extat, cujus verba repetiit. Id verò quid sit, in superioribus excussimus.

Proximi illi sunt *Salomo Jarchi* & *R. Nathan*. Prior suo loco, hoc est, ordine primus a Viro Cl. citatus est. Posterior sub finem. *Salomo Jarchi* ubique de iis locutus est in suis Commentariis, ubi dabatur occasio; nimirum in Annotationibus ad *Sanhedrin*, *Bava Kama* & hunc præsentem locum *Megillæ*: denique in Notis ad *Alphesii* Epitomen. Priores descriptę sunt a V. Cl. in §. XIX. Posterior verò extat. Diss. II. cap: XIV. §. IX. Placuit autem V. Cl. omnes hosce commentarios *Salomonis Jarchii* describere, licet unum idemque omnes contineant: qua operâ quid aliud potuerit lucrari, quam *Salomonem Jarchium* sibi contraria non dixisse, non intelligo. Sed nec hoc de prudenti Viro præsumitur. Nullibi verò plenior extat, quam ad *Bava Kama*. Sic ille: בני אדם כשירים בטלין ממלאכתן לעסוק בצורכי צבור ולבא קודמין לבית הכנסת כדי שיהו מצויין עשרה לעת התפלה ומתפרנסין משל צבור *Homines probi cessantes ab opere suo, ut incumbant negotiis cætus, & primi semper in Synagogam veniant, ut tempore precationis decem ibi reperiantur: aluntur autem ex publico.*

Hæc Glossa *Salomonis Jarchii* est, quâ Viri Docti assertio omnis nititur. Ad hanc vero duo hæc sequentia velim observari: *Primo*, neque *Nathanem*, *Maimonidem*, neque *decisiones* ‡ *Tosephoth* neque, quantum scimus, alios præstantiores Interpretes ullos in eo cum *Iarchio* convenire, quod *decem hi*

Otiosi

Otiosi fuerint stipendiarii, præter unicum *Obadiam Bartenoram*, qui præcedenti demum seculo floruit, & *Salomonem Jarchium* omnino sequi solet. *Secundo*, esse præstantissimos doctores, qui *Jarchio* in os contradicunt.

Nathanis hæc est sententia in *Aruch*: עשרה בני אדם יושבין בבית הכנסת ובטלין ממלאכתן ועוסקים בצורכי צבור *decem homines sedentes in Synagogâ & cessantes ab opere suo & operam dantes necessitatibus Synagogæ*. An verò ulla hic mentio *stipendii*?

Maimonides sic scribit Com. in Meg: cap: I. §. ad §. III. עשרה בטלנים הוא שיהיו בב"ה עשרה בני אדם שלא תהיה להם שום מלאכה אלא עסקי צבור ותלמוד תורה וקביעותם בבית הכנסת *Decem Otiosi: Hoc illud est, quod in Synagoga decem fuerint homines, quibus nullum fuit opus, quam necessaria Synagogæ & Lectionem Legis procurare, quique eam ob causam Synagogæ constanter adhærebant*. An hic quicquam audis de *stipendiis*? Similis *Maimonidis* sententia est in Jad Chaz: Hilcoth *Megilla*: cap: I. §. VIII. וכל עיר שאין בה עשרה בטלנים קבועין בבית הכנסת לצורכי צבור היא ככפר *Et omnis Civitas, in qua non sunt decem Otiosi fixi in domo Synagogæ ad necessaria Synagogæ procuranda, est instar pagi*. Nullibi mentionem *Maimonides* facit *stipendii*, quod dignissimum notatu est.

In *Tosephoth*, *Rabbenu Ascher* ejusque *decisionibus* nihil quod ad explicationem *Decem Otiosorum* attinet, inveni: Sed verò in *Decisionibus Additamentorum*, quæ V. Cl: non fuerunt inobservatæ, solummodo dicuntur י' בטלנין שמתפללין במנין וקורין בספר

[illegible] תורה *Decem Otiosi, orantes cum numero & legentes in libro legis.* Ita R. Jacob, *Filius Ascher* in *Arba Turim, Orach Chaiim*: Tit: DCLXXVIII. וכיון שהיתה מוקף אפילו אין בו עשרה בטלנים שמשכימין תמיד לבית הכנסת קורין בט״ו *Si verò muro cinctum fuerit* (oppidum a temporibus Josuæ) *licet in eo minime reperiantur Decem Otiosi, qui semper primo manè in Synagoga præsentes sint, legunt die decimo quinto.* Quin R. *Joseph Karo* in *Commentariis* suis allegat testimonium *Nachmanidis* aut *Nissim*, in quo evincitur, quod בטלנים דוקא *homines simpliciter Otiosi* minimè heic intelligendi sint. De quo mox latius. Idem vero *Joseph Karo*, qui *Arba Turim* contraxit, in margine compendii *Orach Chaiim* ad עשרה בטלנים notavit: בטלי׳ ממלאכתן ועוסקין בצרכי צבור *Cessantes ab opere suo, & operam dantes necessitatibus Synagogæ curandis.*

Tandem vero sententiam quoque suam dicat *Philippus Aquinas* in *Lexico*: י׳ בטלנים פ׳ שעשרה אנשים בטלים מעסקיהם ועסקין בצרכי צבור *Decem Otiosi decem sunt homines cessantes a negotiis suis; sed negotiis Synagogæ prorsus dediti.*

Volve hæc, & si placitum est, revolve testimonia prudentiorum Interpretum, neque tamen unquam ex iis exsculpes, *Decem Otiosos* fuisse *stipendiarios*, quod *Jarchii* audax assertum est, quodque ex *Jarchio* totiens totiensque V. D. repetit. Simplex mens *Interpretum*, quos ad partes nostras traximus, & cui pene fundamento unico omnem suam sequentem argumentationem superstruit, hæc est, quod *Decem Otiosi* Viri fuerint *decem*, sacris rebus *dediti* & a re-

rum

rum mundanarum cura precum tempore semper liberi; quod a nobis modo latius erit demonstrandum. Si vero cæteri Interpretes æque ac *Salomo Iarchi* putarunt, *Otiosos* hos *decem* homines fuisse omnino *Otiosos*, eumque in finem a Synagoga sustentatos, ejus dicas mihi, cur id non æque expresserint, quam *R. Salomo*? Redde rationem, cur ita constanter hanc partem sententiæ *R. Salomonis* omittant? Sane an non hoc luculentissimum indicium est, illos totam hanc sententiam *Salomonis* non approbare, immo in hoc summo capite ab ipso dissentire? Id vero si ita est, nonne nos docuerunt suis exemplis, fidem *R. Salomonis* sibi in hoc loco fuisse suspectam, quia ille de re loquutus est, de qua nihil ipsi judicebant magis constare posse quam sibi? Sic equidem ego existimo. Sed si illi ipsi Interpretes Judæi, qui cæteroquin maximi faciebant *Iarchii* autoritatem, a parte ipsius sententiæ ausi fuerint recedere, an non idem nobis erit licitum, hominibus Christianis? Sed an non inde quoque summo jure suspecta nobis redditur omnium illorum testimoniorum fides, cum videamus Judæos sibi diffidere mutuo? Judicet apud animum suum æquus Lector.

Ita quidem dissentire prudentiores Interpretes a *Iarchio* probatum dedimus, & ne illius existimationem læderent, partem sententiæ ipsius intactam reliquisse & missam fecisse. Sed hoc satis non est. Sunt inter eos & quidem clari Interpretes, qui, quod apud ipsos rarissime fit, *Iarchio* in os contradicunt. Verba hæc R. *Nissim* ad *Alphesium*, ab Autore demum animadversa, ut videtur, cum jam attigisset libri sui finem, sunt

ſunt evidentisſima. Extant p. 360. Col: II. ad verba *Misnæ.* אי זו עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים מפרשינן בגמרא עשרה בטלנין של בית הכנסת כלומר מבטלין במלאכתן שיהו מזומנים כל שעה לתפלה כדאמרינן לא מצא שם עשרה מיד כועס ורש״י ז״ל כתב דבטלין ממלאכתן ונזונין משל צבור ואין צורך אלא כל שמשכימין ומעריבין להיות מצוין בשעת תפלה לבית הכנסת די בכך *Quænam eſt urbs magna? In quacunque ſunt decem Otioſi. In Gemara explicant per decem Otioſos Synagogæ, quaſi dicerent, qui ceſſant ab opere ſuo, ut quavis horâ parati ſint ad preces, prouti ajunt: Si ibi non inveniat decem, illico iraſcitur.* R. SALOMO JARCHI *verò ſcripſit, quod ceſſent ab opere ſuo & alantur ex publico; At id non eſt neceſſarium: Verum omnes, qui manè & veſperi asſidui reperiuntur horâ precationis in Synagogâ hoc ſufficit.*

Credere mecum potes, Bone Lector, perquam moleſtum fuiſſe V. D. hoc offendiſſe teſtimonium, poſtquam ſibi fuerat imaginatus, omnem nunc a ſe ſuperatum eſſe laborem. Vellem equidèm, ut *Alpheſium*, quem ſemper ad manus habuit, prius inſpexisſet, quam ita audacter ſuam pronunciasſet ſententiam. Utique id mihi perſuadeo de ipſius candore, quod, ſi in verba hęc ante incidisſet, non ita confidenter fuisſet asſeveraturus priores poſitiones. Sed ea rerum humanarum ratio eſt, ſi ego ad eas unquam bene animum meum adverti, quod mortales ſępe tum fallamur omnium maxime, ubi id unice agimus, ut alium falli oſtendamus.

Poſt-

Postquam vero alea nunc erat jacta, neque priorem sententiam licuit revocare, operam dat V. Cl: ut hoc celebre dictum nobis extorqueat, licet fateatur *nullum proferri potuisse sententiæ suæ magis adversum*, quę tam ingenua & candida quam vera confessio est.

Ferre equidem possumus id conantem, quia scimus, V.Cl: summa necessitate ad id fuisse compulsum. Etenim vel audaces illę assertiones, quę in omni pagina præcedenti reperiuntur, inducendę erant revocandæque, quod absque qualicunque jactura existimationis suæ non licuit, vel ab ingenio quodcunque petendum auxilium erat. Posterior via visa est tútior. Ægre tamen ferre non potest, quod, quas ipse nebulas huic luci voluit offundere, eas nos discutiamus.

Id primo liquet, ait, *Otiosos illos precandi causâ fuisse constitutos* שיהו מזומנים לכל שעה לתפלה *ut quavis horâ ad preces parati sint, quæ sola atque unica causa fuit illos instituendi.*

Itane vero id liquet ex his verbis *Otiosos precandi causa fuisse institutos?* Mihi nihil aliud liquet, quam *omnes illos* OTIOSOS dicendos esse, qui *mane & vesperi*, (משכימין ומעריבין) hoc est, statis precum temporibus ab opere suo cessant, ut sacris vacent & precibus fundendis incumbant. An vero Tibi idem est, *statis temporibus precari*, & *ad id constitutum esse, ut preceris?* Mihi quidem hæc plurimum differunt. Repetamus iterum verba *R. Nissim:* כל שמשכימין ומעריבין להיות מצוין בשעת תפלה לבית הכנסת די בכך *Omnes, qui matutinis & vespertinis horis precum statis in Synagogâ inveniuntur, hoc sufficit.* Hoc est הם בטלנים *illi omnes vocantur* OTIOSI. Quid vi-

detur? Equidem, si animus non sit τὴν ὑπόθεσιν φυλάττειν, non poterat magis diserte loquutus fuisse R. *Nissim*, si præcedentes omnes V. D. positiones voluisset turbare. Ille *decem vult* tantum *Otiosos* dici: R. *Nissim* omnes eos, qui modo horâ precum, curis mundanis relictis, in Synagogâ precibus operam dant.

Ille *assiduos* vult in Synagogâ præsentes, hoc est κατ' ὑπόθεσιν per omnem diem, ut quavis hora מנין *numerus decem hominum* in Synagoga præsens sit: R. *Nissim* mane tantum & vesperi בשעת התפלה hora stata precum.

Ille hos *Otiosos* ad id signatè constitutos asseverat: ejus ne verbum quidem asserit R. *Nissim*.

Ille per omnem paginam ex *Salomone Iarchio* urget, κατ' ὑπόθεσιν, fuisse hos Otiosos a Synagogâ sustentatos. κατ' ὑπόθεσιν, inquam. Si enim ita per omnem diem Synagogę teneantur adhærere, ut domi nihil agere liceat, merito quidem ex publico ipsis alimenta subministrantur. R. *Nissim* verò hoc exerte negat.

Cæterum V. Cl: cum se accingeret ad producendum testimonia *Iarchii*, ita instituebat: *Quis dubitet, quin* JARCHIUS, *inde a teneris in Synagoga versatus horum Bathlanim non modo locum, quem in Synagoga habebant, exploratum, sed & omnia illorum officia habuerit perspecta?* Habe nunc responsum V. Cl: RABBENU NISSIM DUBITAT. Sic sæpe speciosa nos fallit oratio. Moneam igitur hic commodum, ne posthac *ipsi simile videatur portento, Hebræorum Magistros in ipsa Synagoga natos, doctos atque eductos illarum rerum, quæ in Synagoga ex instituto & more majorum obtinent, origines atque rationes ignorare.*

Sed

Sed ſatis ipſe V. Cl: perſpexit hanc exceptionem minimè ſufficere. *Rabbenu Nisſim*, inquit, *non tam de antiquis illis, quam ſui ſeculi Otioſis loquitur*. Viden' ad anguſtias redactum? Credo equidem plurimos omnibus ſeculis eoſque varii generis fuiſſe *Otioſos*, ſed verò in Hebræorum Synagogâ *diverſi muneris homines Otioſos* dictos eſſe, id minimè credo. Sed probat dictum. *Id quod inde maximè liquet*, ait, *quod haud multo ante* R. Moſen Nachmaniden *laudarat*, *cujus ſententiam jam repetit*. Perſuaſum habuit, opinor, nos *Epitomen Feſſani* nunquam inſpecturos. Laudarat equidem *Rabbenu Nisſim* ſententiam aliquam *Nachmanidis*, mox a nobis proferendam p. 159. col: 11. ſed eam hic ab ipſo repeti, reſpectu habito ad *Nachmanidem* id verò pernegamus. Repetit hanc ſententiam, ut ſuam, neque ullam in hoc ſermone ſuo *Nachmanidis* vel minimam mentionem facit.

Accedamus igitur propius, & cum verba *Rabbenu Niſſim* tum ſententiam *Nachmanidis*, iis contentam, quantum licet, in lucem proferamus, & oſtendamus perſpicuè neque locum hunc *R. Niſſim* ab Autore intellectum neque *Nachmanidis* opinionem ab ipſo perceptam. Sententiam *Nachmanidis*, de quâ controvertitur, omnium primo offendimus in *Etz Hechaiim*, cujus *Autor* citat *Beth Joſeph*, ſive Commentarium *Joſephi Karo* ad *Orach Chaim*, quem *R. Iacob* deſcripſit totum. Pars a nobis cap: v. relata eſt, reliqua hæc ſunt: וזהו דעת הרמ"בן והר"שבא ולא נתחוורה שיטה זו בעיני ה"רן ומכל מקום כתב שמה אנחנו עכשיו בארץ ישראל לקראה בחמשה עשר אף עלפי שברוב המקומות אין שם עשרה בטלנים יש לישב דלא

דלא הוקא בטלנים אלא כל שדרים שם עשרה בני אדם שהולכין ערב ובוקר לבית הכנסת הרי הוא כאלו יש שם עשרה בטלנים עד כאן *Atque hæc est sententia R. Nachman & Raschba*: (sc. in כרך quoque desiderari *decem Otiosos*) *licet contextus hic non fuerit explanatus in oculis Rabbenu Nissim. Nihilominus tamen scripsit, quod nunc in terra Canaan soleant legere libellum Esther die decimo quinto, licet in multis locis decem Otiosi non reperiantur. Unde conclusit per decem Otiosos non intelligendos esse homines simpliciter Otiosos, sed ubicunque habitant decem homines, qui manè & vesperi Synagogam frequentant, sanè hoc idem esse, ac si ibi essent decem Otiosi. Hactenus ille.* Exponemus breviter, quę sit mens cum *R. Nissim* tum *Commentatoris*.

Agebatur in commentario de verbis *R. Iosuæ Ben Levi*, supra notatis, quod כרך *Oppidum, in quo non sunt decem Otiosi, censendum esset pro pago.* Disputant Interpretes, an *R. Iosua* loquatur *de Oppido munito tempore Iosuæ*, an verò de quavis alia *Civitate Majore*. Pars maxima Interpretum asserit, quod R. *Iosua* loquatur simpliciter de *Urbe Majore, quæ* (שבגדולות) *vel inter maximas censetur*; simul, quod terra Canaan hac gaudeat prærogativa, quod urbes tempore Josuę munitę legere possint *die decimo quinto*, licet *decem Otiosis* careant. Sed *Nachmanides* contradicit, & vult, ut *urbes*, tempore Josuę munitę, si *decem Otiosis* destituantur, saltem legerent die XIV, si nollent lectionem anticipare ad diem *Conventus Synagogici*. Non concedit vero, ullo modo, ut *decem Otiosis* destitutę legant die XV.

Hinc

Hinc vero, ut opinor, oboritur difficultas *Rabbenu Nissim*, quo modo igitur in terra Canaan, ubi *decem Otiosos*, quales Interpretes vulgo describunt, hac tempestate non licet reperire, nunc soleant legere die xv, si hęc sententia *Nachmanidis* procedat? Solvit vero hanc difficultatem R. *Nissim* ex inde, quod per בטלנים ׳י non sint intelligendi *simpliciter Otiosi*, quales vulgo Interpretes describunt, sed quivis homines *addicti* precibus, statis precandi horis. Putem itaque verba illa, quę in Commentario R. *Nissim* reperiuntur, וצריך עיון לפי דבוריו *sed attenta consideratione indiget secundum illius* (Nachmanidis) *verba*, non esse verba *Nachmanidis*, sed *Rabbenu Nissim*, qui hodiernam consuetudinem terrę Canaan comparare instituit cum sententia *Nachmanidis* & difficultatem inde obortam solvit per veram explicationem עשרה בטלנים *Decem Otiosorum*.

Sed quicquid etiam de eo fuerit, sive hęc verba *Nachmanidis* sint sive R. *Nissim*, (hoc enim nobis perinde est, ab utro horum veritas hęc inculcata sit) evidens est, voluisse nos *Virum Clarissimum* circumducere, quando dixit loqui sive *Nachmanidem* sive *R. Nissim* de *Otiosis diversorum seculorum*, & eum infinem verba illa שהרי ברוב המקומות אין שם עשרה בטלים ממלאכתן לעמוד בבית הכנסת vertere voluit; *Cum in plerisque locis non amplius sint decem Otiosi, qui a propriis negotiis vacent, ut continuo sint in Synagoga*. Vocabulum *amplius*, quod universam sententiam mutat, in textu minimè reperitur. Simplicissimus sensus hujus dicti hic est: *Quoniam in multis locis decem, cessantes ab opere suo, ut perpetuo in Syn-*

Synagoga adsint, non reperiuntur. Hoc est: Quoniam tales Otiosi, quales Commentatores nobis describunt, in terra Canaan nulli sunt. An verò inde ullo jure exsculpas *Otiosos diversi generis diversarumque ætatum?*

Sed fanè gravius hallucinatus est in his verbis: *At R. Nachmanides nihilominus existimabat, posse ejusmodi Civitatem, siquidem ita videretur, non anticipare lectionem & æque atque urbes majores legere die decimo quarto.* Scilicet ignoravit, quod *Nachmanides* per כרך in dicto R. *Josuæ Ben Levi* intelligeret *Oppidum munitum* a temporibus Josuæ, atque ideo nescio quid non absurdi *Nachmanidæ* attribuit, quasi ille existimasset posse *Civitatem Majorem*, quæ *decem Otiosos* habebat, nihilominus legere die XIV. Duo quidem in his verbis latent, quę constitutionibus Hebræorum directè contrariantur. *Primum* est, quod ulla unquam Civitas עיר גדולה appellata fuisset, quę *decem Otiosis* carebat. *Secundum*, quod ulla unquam *Civitas major, decem Otiosis* destituta, die XIV. legisset. Hæc talia sunt, ut excusari nequeant. Sed legat V. Cl. cap: V. & discat, *Nachmanidem* in expositione vocis כרך a cæteris hic diversum sensisse, atque hanc esse ipsius mentem, quod כרך *Oppidum*, tempore Josuę munitum, שאין בו עשרה בטלנים *in quo decem Otiosi non sunt*, אם לא רצה להקדים *si anticipare non* vult lectionem *die Conventus Synagogici*, קורא בארבעה עשר *possit legere die decimo quarto.* Non permittit scilicet *Nachmanides*, quod Interpretes vulgo omnes, ut *Urbs*, licet tempore Josuę munita sit, *si decem Otiosis destituatur*, legat die XV. Cæ-

Cæterum, quia nihilominus moris est, ut in terra Canaan legant die xv, licet in ea tales *Otiosi*, quales Interpretes describunt, non reperiantur, hinc concludit *R. Nissim* contra cæteros omnes, quod per בטלנים *Otiosos* non sint intelligendi רוקא בטלנים *homines simpliciter Otiosi*, sed עשרה בני אדם שהולכין בקר וערב לבית הכנסת *Decem homines, qui manè & vesperi curis suis relictis ad Synagogam eunt*. Quid his evidentius contra receptam opinionem?

Sed quid si ipsum *Talmud Hierosolymitanum* nobis heic suppetias ferret? Sic est in *Gemara* ad §. 1. cap: 1. תני עשרה בטלים ממלאכתן לבית הכנסת *Trad. Decem cessantes ab opere suo, ut Synagogæ intersint*. רבי הודה אמר כגון אנו שאין אנו צריכין לתלמודינו *R. Hoda dixit, sicut nos, qui necesse non habemus studio legis incumbere*. Fallor, si non id velit hoc dictum, quod *Maimonides Hilchoth Megilla* cap: 1. §. 1. הכל חייבים בקריאת מגלה אפילו כהנים בעבודתן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגלה וכן מבטלין תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה *Omnes tenentur ad lectionem libelli Esther. Etiam Sacerdotes, qui in ministerio suo versantur, cessare faciunt ministerium suum, veniuntque ad lectionem hujus libelli: Quin imo cessare faciunt studium Legis ad audiendum lectionem libelli Esther*. Sanè si hæc sit horum verborum sententia, nihil aliud voluit dicere *R. Hoda*, quam *decem Otiosos* illos esse, qui rebus omnibus relictis se in Synagoga præsentes sistunt & Lectioni hujus libelli vacant. Quod nihil commune habet cum sententia V. Cl. Constat vero nunc ex testimoniis adductis, Interpre-

terpretes Talmudis & Conſtitutionum antiquarum non tantum a ſententiâ *Jarchii*, quam V. Cl. accepit, paſſim diſſentire, ſed & illi aperte contradicere, unde concludimus, teſtimonium *Jarchii* non tantum non ſufficere, ſed & nihil in hoc caſu valere, quin merito reprobandum eſſe ſecundum ipſiſſimas Hebræorum Leges.

CAP. VII.

Rationes aliæ, quæ pro ſententiâ Jarchii *de* Decem Otioſis *alibi in medium prolatæ ſunt, diſcutiuntur: pauca alia, quæ ad explicandum ritum* עבור לפני התיבה & פרוס על שמע *pertinent, data occaſione adjiciuntur.*

PÆnituit V. Cl: inter ſcribendum adeo pauca protuliſſe argumenta pro ſuâ & *Iarchii* ſententia *de Decem Otioſis*, quod inde colligas, quoniam §: XXXIX. ubi jam dudum miſſas fecerat hujus ſuæ opinionis probationes & unicè in examinandis membris Synagogę, a *Ligtfooto* inventis, verſabatur, aliud argumentum de novo intermiſcet, quod ad thematis ſui confirmationem multum ponderis allaturum ſibi perſuaſit.

Complectitur autem hoc ſuum ratiocinium *decem diſtinctis propoſitionibus*, quibus ſingulis demonſtratio more Mathematico ſubjecta eſt. Cum verò prudentis & circumſpecti militis ſit, quando cum hoſte conflicturus eſt, pedes ſuos primum benè collocare; dein ſenſim & pedetentim illi appropinquare, V. Cl: adeo

adeo anxie hoc præceptum tenuit, ut primum procul a conflictus loco ter quaterque gressus suos figat, dein diu sit, quod animadvertere non possis illum vel minimum ad conflictum accedere, immo, ut merito suspiceris, an non vel metu vel solicitudine aliquâ etiam tum, cum animum confligendi habet, retrotrahatur.

Dica[illegible]larius, inter propositiones *undecim* ab ipso recensita[illegible], modo *tres* aut *quatuor* esse ulteriores, quę ad ἐπίδειξιν præsentem pertinent, cæteras, quales, *Cultus sacri haud minimam partem esse invocationem nominis divini: Preces publicas esse potiores privatis: Quemque in Synagogâ cum cætu debuisse orare: Debere unumquemque statis de die horis Synagogam frequentare*, quę *quini-quinta* est *propositio*, illius esse indolis, ut non tantum a nullo negentur, sed & a nullo ignorentur, quibus tamen ipse singulis probationem solidam & accuratam subjecit.

Quid verò V. Cl: per *undecim has propositiones* præstet, hoc compendio tradam.

Formulæ quædam, ait, *Kaddisch & Barechu, statis horis in Synagogâ recitandæ, non possunt recitari absque decem Israelitis ingenuis præsentibus. Quia verò contingere potest, ut quis impeditus serius in Synagogam veniat, quam par est, tum ille vel recitationem & Schemah cum annexis planè intermittere debuit, vel cæteros ad decem præstolari, vel denique certos quosdam homines constitutos fuisse necesse est, qui in Synagoga semper adfuerint & singulis sero venientibus præsentiam suam accommodarint.* Hoc demum illud argumentum est, quod per *undecim*

propositiones deduxit. Quid respondendum sit, videamus.

Esse formulas, ad Deum sanctificandum in Ecclesia concinnatas, ad quas recitandas *decem* requiruntur *homines ingenui*, probatum a nobis est ante V. Cl: *Archisyn.* cap: VIII. Hoc igitur facili negotio a nobis impetrat. Pergit: *si quis serius in Synagogam veniat, ille vel recitationem harum formularum debuit intermittere, vel cæteros ad decem præstolari, vel denique oportet in Synagoga decem præsentes fuerint homines Otiosi.* Admittimus partes has benè enumeratas esse, & accipimus illico *duas priores*. Ita igitur statuimus: *Eum, qui serius in Synagogam venit vel debuisse intermittere harum formularum recitationem, si non adessent decem, vel præstolari debuisse, si vacaret, usque quo decem essent congregati.* Eja dic nobis V. Cl: quid in eo absurdi? Sed verò id dicit, ut videtur, satis perspicuè: *Non potest*, ait, *omitti recitatio illarum formularum, quia ad id veniunt in Synagogam?* Quasi verò id sępè numero non contingeret, ut Judæi recitationem harum formularum intermitterent. Inspice, si vacat, titulum LXX. ꝭ *Orach Chaiim*, qui ejusmodi est: מי הם הפטורים מק״ש *Quinam soluti sint a Lectione* ꝭ *Schemah.* Quotusquisque est, qui vel morbo vel itinere vel necessitatibus aliis impeditur, ut *Schemah* recitare stato tempore nequeat? Sed, quod amplius stringit, disertissimi Hebræorum Canones extant, quibus decisum est, quomodo oporteat aliquem se gerere, qui impeditus post recitationem ꝭ שמע Synagogam ingrediebatur: Tantum profectò abest, iterum dico, tantum abest, ut absque

Otio-

Otiosis Decem hæc res peragi non potuerit, ut V. Cl. lubenter nobis persuaderet. Scilicet si *septem*, *sex*, quin *unus* etiam (dissentiunt enim in hoc capite Magistri, ut videbitur) post recitatas jam *benedictiones* & שמע Synagogam ingrederentur, & si in Synagogâ superstites reperirent tot alios, quot ad *numerum denarium* secum conficiendum necessarii erant, tum cæteri illi superstites tandiu præstolabantur, quandiu illi ק׳ *Schemah* recitabant. Viden' absque *Otiosis* hanc rem peractam? Sed si contingeret, ut nulli adessent, vel nectenda erat mora & expectandi alii, vel recitatio & שמע intermittenda.

Nequid vero meis dicam verbis; describam hunc in finem verba *R. Iacob Ben Ascher* in *Orach Chaiim*. Tit. LXIX. היה ר"ת אומר שצריך שיהיו שבעה שלא שמעו קדיש וברכו ואז יאמר אף על פי שהאחרים שמעו ותלמידי רש"י כתבו בשמו שאפילו בשביל אחד שלא שמע קדיש וברכו פורסין על שמע ואפילו אותו שכבר שמע יכול לחזור ולפרו׳ בשביל האחד שלא שמע והכי איתמר נמי במסכת סופרים במקום שיש תשעה או עשרה ששמעו קדיש וברכו ועמד אחד שלא שמע בין אלו ואומר קדיש וברכו ועני אלו אחריו יצא ידי חובתו ולזה הסכים אדוני ר"ת אבי הרא"ש ז"ל. *R. Tam* (id enim hic velle ר"ת constat ex *Tosaphoth*, unde hæc transscripta sunt) *dixit, quod ad* Perisa super Schema *requirantur septem, qui non audiverunt Kaddisch, & Barecu, & quod tunc illæ benedictiones repetantur, licet cæteri eas jam recitarint: Discipuli verò R. Salomonis Iarchii scripserunt nomine ipsius, quod etiam propter unum, qui non audivit.* Kaddisch & Barecu, *expo-*

nant super schemah :(vel, dividant פ' שמע) *Quin & ille, qui jam audivit has formulas recitatas redire potest & denuo eas propter unum illum recitare, qui eas non audivit. Atque id idem quoque dicitur in Tractatu Sopherim: In loco illo, in quo novem aut decem sunt, qui Kaddisch & Barecu audiverunt, si sit unus etiam inter ipsos, qui eas non audivit,* & recitet *Kaddisch & Barecu, & illi post ipsum respondent, is officio suo ritè satisdedit. His verò consentit Dominus & Parens meus Rabbenu Ascher.*

Agitur in hoc loco de iis, qui post recitatas a cœtu *Benedictiones* & שמע Synagogam ingrediuntur & tamen in animo habent has formulas, quę ad *sanctificandum nomen* divinum pertinent, ad quas *decem* requiruntur בני חורים *liberi* & גדולים *majorennes*, recitare. Casus idem est omnino absque ulla variatione cum eo, qui a V. Cl. ponitur. Sed quomodo illum vetustissimi Interpretes Autor Sopherim, S. Jarchi, R. Tam, R. Ascher decidunt? An dicunt præsentes esse debuisse *Otiosos* huic incommodo evitando, ut vult V. Cl.? Minimè verò. Otiosorum apud illos nulla omnino mentio in his casibus. Illi has præscribunt leges, quod, si *septem*, aut ceu R. *Joseph Karo* in compendio *Orach Chaiim* habet ששה שלא שמעו דהיינו רוב העשרה *Sex, qui non audiverunt, efficientęs scilicet maximam partem numeri denarii,* quin secundum Discipulos *Jarchii unus* etiam sero venientes tot in Synagoga fratres reperirent, quot cum ipsis numerum conficiebant denarium, cæteri iis tenerentur opem ferre in harum for-

formularum recitatione. Cæteroquin ipsa res docet, eos debuisse pro eo tempore abstinere. Si quicquam clarum atque evidens est, hoc quidem capite nihil potest esse evidentius & facilius.

Sed si nihil etiam horum nobis constitisset ex Hebræorum monumentis, potuissemus omnes has theses & conclusionem inde deductam eludere ex ipsis V. Cl. thesibus. Operam, quæso, mihi dato Lector ad tempus brevissimum & videbis, quę tot *propositionum* vis sit.

Subinnuit scilicet V. Cl. §. XLVII. Judæos Amstelodamenses hodieque *Otiosos* nullos habere: cum enim ipse aliquando *salutatum ivisset Iudæos, adeoque intercessisset, quo minus Orationem Minchæ dicerent, eos ingressos fuisse ait Beth Hammidrasch ad fundendum preces: Non autem illico orasse, sed plenum numerum decem hominum expectasse, quo coacto unum preces dixisse.* Crediderim equidem, quia id omnino consentaneum est iis, quę modo inculcavimus.

His præsuppositis, proponamus nunc quædam V. Cl. themata, quę ad rem faciunt, & videamus, quam illa bellè concludant.

I. *Iudæi Amstelodamenses statis de die horis tenentur Synagogam frequentare.*

Conceditur.

II. *Fieri potest, ut quis Iudæorum Amstelodamensium vel negligentia tempus Orationi publicæ constitutum prætermittat, vel gravibus causis impediatur, quo minus in Synagogam veniat.*

Conceditur.

III. *Potest quis Iudæorum Amstelodamensium* in

in Synagogam ingredi, postquam preces publicæ sunt absolutæ.

Quis negat?

IV. *Qui verò Iudæorum Amstelodamensium sic serius in Synagogam venit non illico invenit* מנין *sive legitimum cœtum, cum quo preces fundat.*

Nullus intercedit.

V. *Adeoque ille Iudæus Amstelodamensis vel recitationem τῦ schema cum annexis, item Kaddisch & Barecu, planè intermittere debuit, vel cæteros ad decem præstolari, vel denique necesse est, ut sint perpetui in Synagogâ Amstelodamensi decem Otiosi.* At verò duæ priores partes ex sententiâ V. Cl. absurdæ sunt. Si enim statuas, eos recitationem τῦ schemah debere intermittere, tum sanè omnis eorum conatus vanus fuerit? Tum εἰς κενὸν ἔδραμον. Frustra ad Synagogam iverunt. Si verò statuas eos cæteros debere præstolari, hoc admodum ex sententia V. Cl: *incommodum erit, quia hoc sine tædio & rei familiaris jactura fieri non potest. Qua spe,* ait, *cæteros præstolentur? Quis plures adfuturos fidem dederit? Et si vel adhuc aliquot venturos sciant, qui de decem certis esse liceat?* Omitto alia, quæ lectu non injucunda ad difficultatem non tam proponendam quam exornandam a V. C: adjecta sunt. Ergo per totidem validissimas propositiones tandem evinco *in Synagoga Amstelodamensi esse decem Otiosos.* Conclusio utique hæc certa est, quia per *tot propositiones, e media Synagoga & ex ipsis Hebræorum scitis desumptas,* optumè demonstratas, formata est.

Sed

Sed sistamus gradum, Lector, & revocemus tandem ad animum, quo nos hæc V. Cl: oratio duxerit. Utique falsa hæc est conclusio, in Synagogâ Amstelodamensi esse *decem Otiosos*, & nata tamen est ex iisdem V. Cl: propositionibus viriliter & masculè demonstratis. Quid igitur? Falsa conclusio nasci minimè potest ex necessariis veritatibus præmissis. Oportet igitur, ut præmissarum altera vacillet. Quænam verò illa est? Hæc quidem, quod Hebræorum scitis non conveniat, ut, qui serius post preces jam fusas accedunt, cæteros præstolentur ad numerum usque denarium, vel, si illi non accedant, has formulas intermittant.

Animadvertit quisque, quot paginarum opera unica hac exceptione pereat, quot demonstrationes cadant. Si hanc mihi non fixissem legem, ut nihil in hoc scripto durius dicerem, quod ipse totiens toties que fecit, quid facilius esset, quam demonstrationes has omnes totidem nugas & *ineptias* (hac enim voce in disputando uti amat) dicere? Sed putamus neque nobis ejusmodi disputandi methodum convenire, neque V. Cl: placituram, neque nostram responsionem eâ indigere. Quæ *nugæ* & *ineptiæ* sint, sciet Lector nobis etiam tacentibus, quas verò quis positiones nostras *nugas* atque *ineptias* dicit, non credet æquus Lector esse tales, nisi id validis argumentis evictum sit.

Sic solvimus, ni fallimur, quantum satis est, objectiones, vel potius respondimus ad probationes omnes, quas V. Cl: pro sententiâ *Jarchii* de *Decem Otiosis* adduxit. In omni scripto, quantum scimus, nihil est aliud, quod huc pertinet. Neque tamen ante finie-

finiemus sterilem hanc disquisitionem, quam propo-
suerimus explicationem ꝫ פריסה על שמע & עבירה לפני
התיבה/ quam nunc commodum, dum Hebræorum scita hoc de argumento de novo perlustrabamus, offendimus.

Scilicet, dum inquirebamus, quid Hebræi Scriptores statuissent de eo, qui post recitatas *Benedictiones Ordinarias* Synagogam ingrediebatur, occurrit nobis in *Orach Chaiim*. §. LXIX. satis clara Veterum de hac consuetudine & φερόσ sententia. Verba R. *Ioseph Karo* sic habent: אם יש בני אדם שהתפללו כל
אחד בפני עצמו ביחיד ולא שמעו לא קדיש ולא קדושה
עומד אחד מהם ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה
יוצר אור ולא יותר וזה נקרא פורס על שמע לשון חתיכה
פרוסה שאין אומרים אלא קצת ממנה ולאחר שסימו
ברכת יוצר אומר אבות וגבורות וקדושה ואתה קדוש
וזה נקרא עובר לפני התיבה ואין עושין דברים אלו
פחות מעשרה משום דהוו דברים שבקדושה וגו'
Si quidam sint homines, qui apud se privatim orarunt, neque audiverunt recitatas formulas Benedictionum ꝫ Schemah, Kaddisch *aut* Keduscha, *tum unus eorum surgit & dicit:* Kaddisch, & Barecu & *primam Benedictionem* Jotser Oor, *cæteras verò non addit*, [Cæteras omittit] & *is vocatur* Porees al Schemah, [ante vertimus & etiamnum vertimus: *Exponens super Schemah*] *significatu* abrumpendi & abscindendi (quasi dicat: Illum cæteras benedictiones omittendo quasi filum orandi & benedicendi abrumpere) *quia non nisi partem illarum benedictionum recitat: Quando verò concluserunt Benedictionem Iotser,*

Iotser, dicit (sive *Minister Synagogæ*, sive alius quis) Avoth, & Geburoth & Keduscha & Atta Kadosch, & *hic vocatur* Oveer liphne Hattheva, quod nos ante vertimus, Transiens coram Arca. *Hæc verò non præstant minores numero decem, quia hæc ad sanctificationem Divini nominis pertinent.*

Animadvertis *Iosephum Karo* nobis aperire, τὸ פרס in hac φράσει tantundem valere ac *præscindere* & *abrumpere*, quasi actio hęc tota inde denominata esset, quod pars tantum *Benedictionum*, quæ ad *Schemah* pertinent, fuisset recitata, cæteræ abruptæ & præscissæ.

Sed, obsecro, quæ hæc est contorta hujus φράσεως & consuetudinis explicatio? Constat enim neque פרס cum על *dividendi*, *præscindendi*, *dimidiandi* habere posse significatum, neque illam tantum recitationem *Benedictionum*, quæ a sero venientibus facta est, sed illam quoque, quæ ab universa fiebat Synagogâ, dictam esse פרס על שמע? Ergone & tum præscissio & abruptio *Benedictionum* facta?

Dicam itaque, habere hanc etiam hujus φράσεως expositionem originem suam a *Jarchio*, cujus verba nos rectè sumus interpretati in Archisyn: cap: VIII. ubi in hoc argumento explicando versabamur. Non æque tamen tum mentem *Jarchii* intelligebamus clare, uti nunc ex citatis verbis *Josephi Karo*. Unde forte pauca ad illius explicationem dicta, illi per omnia non conveniunt. Quod aliquando a nobis ipsis distinctius indagabitur. Dicimus id eum in finem, quia satius esse judicamus, ut alii id a nobis discant, quam nos ab iis. Hactenus enim V. Cl: testatus est, nondum sibi explo-

ploratum esse, quid sit פרוס על שמע *Exponere super Schemah*, vel *dividere τὸ Schemah*.

Cæterum cum *R. Karo* in compendium redegerit *Orach Chaiim*, adornatum a *R. Jacobo Ben Ascher*, animadvertimus ex comparatione instituta, quod *R. Jacob* non nisi aliorum verbis ex mente scilicet *Jarchii* & *Tosaphoth* de hoc ritu vel potius significatione hujus loquutionis differat. Hæc illius verba: תנן בפרק הקורא את המגלה עומד אין פורסין על שמע בפחות מעשרה פירו' אותם שבאו לבית הכנסת אחר שקראו הצבור שמע אומר קדיש וברכו וברכה ראשונה יוצר אור ולא יותר לשון חתיכה שאין אומרים אלא קצת ממנה *Docent* in Cap: Hakkore eth Hammegilla: *Non dilatant super Schemah* (illi *dividunt*) *minores decem: Interpretantur vero de iis, qui veniunt in Synagogam postquam Synagoga legit* τὸ Schemah: *Dicit vero unus ex illis Kaddisch & Barecu & benedictionem primam Iotser Oor, non vero adjicit plures, significatu præcisionis, quia non nisi pars illius dicitur. De* עבירה לפני התיבה / quod hic *Karo* adjicit, nihil extat quicquam, ut patet. *R. Iacob* igitur non ita confidenter, ut *Karo*, hanc litem determinat, quæ de expositione φράσεως פרוס על שמע moveri posset, sed interpretamenta Veterum unice sequitur.

Autores verò, quibus *R. Iacob* confidit in hac expositione, sunt *R. Salomo* & Auctores *Tosephoth*, ut ex instituta collatione liquet. Patet idem ex *Annotationibus R. Karo*, qui eorum verba *obscura* esse signate asserit. Laudat verò is maximopere *Rabbenu Nissim*, qui hanc Veterum mentem clare exposuerit. Neque nos in eo fallit. Extat illius commentatio in *Alphesium* ad

ad idem hoc cap: III. §. III. *Megilla.* Si id nunc ageremus, in proclivi esset illius interpretationem describere.

Sed ita actum esse ais de nostra interpretatione, quę hæc est, quod פרוש על שמע debeat verti *exponere super Schemah*, hoc est, τὸ שמע *Pericopam* Audi Israel *recitare cum iis Benedictionibus, quæ eo pertinent.* Ita quidem, fateor, primum ad aspectum videretur. Neque tamen ita res est. Quin assero Tibi, mę non tantum ex vero interpretatum esse hunc loquendi modum vel consuetudinem, sed ex hoc etiam specimine te voluisse docere, quæ sæpe sit habenda fides *Salomoni Iarchio* & Autoribus τῶν *Tosephoth*, quoniam alius alium sequi atque ita alius cum alio errare solet. Intelligę igitur verba illa, quæ ad expositionem hujus φράσεως in *Colbo* extant cap: XI. in דין התפלה sub finem, num ex *Tractatu Sopherim*, paullo ante citato, allegata, non vacat nunc inquirere. פורסין על שמע' פירוש פורסין מברכין כדכתיב כי הוא יברך הזבח ותרגם יונתן יפרס על דבחא *Poresin al Schemah:* τὸ Poresin *nihil aliud hic est, quam* BENEDICUNT. Sicuti scriptum est: *Quoniam ipse benedicet sacrificio: Paraphrastes vertit: Exponet super sacrificio.* Dici non potest, quam hic locus egregius sit & totam hanc rem nobis exponat, simul etiam vim omnem φράσεως nobis planissime declaret. Scilicet פרוס על שמע *exponere super Schemah* est ברך על שמע *benedicere super Schemah*, quæ ῥῆσις in hoc ipso negotio ad eandem rem exprimendam sæpe ab Interpretibus adhibetur. Nullus mihi succensebit, si dicam, profectum id esse ex ignorantia puritatis Linguę Hebrææ, quod *R. Salomo*

 Iarchi,

Jarchi, quem tuto alii ſequuntur, פרס פ' cum על hic acceperit pro *dividere*. Rem ſcivit ex uſu, ſed τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς minime aſſequutus eſt.

Sanè ipſe *Maimonides* hoc etiam nunc mihi videtur velle dicere per illa verba, quę in Commentariis ad hanc φράσιν repoſuit: ופורסין על שמע היא הפריסה והחצעה שהיא קודם קרית שמע רוצה לומר שיסדר אדם א' יוצר ואהבה *Hæc eſt illa expoſitio & praenarratio*, (Benedictionum) *quæ eſt ante Lectionem Schemah: nimirum, quod quis ordinet* (recitet) Jotſer & Ahavah &c. *Præparationem* & *extenſionem* τῦ שמע per *Benedictiones præcedentes Maimonides* intelligit per *Paros al Schemah*.

Eſt ubi verba hæc pro verbis *Maimonidis* non accepimus. Utebamur ſcilicet *Editione Minore Miſnæ Livornenſi*, a cujus altera parte extat *Commentarius Jarchi*, ab alterâ parte *Etz Hechaiim*. Putamus vero legiſſe in præfatione R. *Iacobi*, ſe hunc *Iarchio* honorem habiturum, ut ipſius Commentarium minime cum aliis mixtum excuderet ab altera libri parte. Cogitabamus igitur in *Commentario Jarchii* mentionem non poſſe eſſe *Maimonidis* atque hinc alium *R. Moſen* intelligi exiſtimabamus, *Jarchio* vel coævum, vel antiquiorem. Sed nunc ex collatione *Maimonidis* apparet hoc ipſius dictum eſſe, quod ab Autore hujus editionis per παρένθεσιν interpoſitum eſt, ut cognoſceremus eſſe, qui a *Jarchio* diſſentirent in hac expoſitione.

Factum etiam hinc eſt, ut legerimus הנעה pro הצעה. Eſt enim in hac Editione virgula ſuperior minuſculę hujus literę צ ita inciſa, ut omnino appareat

eſſe

esse ב. Neque aliter etiam nunc legeremus, si *Maimonidis* textus aliud non præciperet. Miramur vero ipsi, quod cum in lectione hujus vocis falsi fuerimus, non tamen in expositione gravius fuerimus hallucinati. Intelleximus enim *dispositionem* & *præparationem* cætus ad *Pericopam* hanc *Schemah* in fide recitandam. Muta id in *præparationem* & *dispositionem Ministri* vel cujusque alius, ad id designati, per recitationem benedictionum præcedentium. Itidem pro עין משפט lege עץ חיים. Esse vero adhuc alias hujus dicti explicationes cognosces ex *Commentario Iosephi Karo* ad Locum *Orach Chaiim*, modo citatum.

Sed vero & illud quoque proficiendum ex hoc loco est, quod עבור לפני התיבה itidem sit *recitatio benedictionum*, ultimarum puto. Suboluisse id nobis ex iis, quæ de ea φράσει vel ritu scripsimus, intelligere poteris. *Maimonides* ad *Misnam* nihil aliud habet ad זה הוא שנמנה אחד להתפלל עוברים לפני התיבה quam *Hoc est, quod aliquis constituatur ad orandum*. Ergo *Transire coram Arcâ* est *orare*. Sed quæ ratio est, quod id dicatur *transire coram Arca?* Diximus sententiam, ubi de eo argumento agebamus, quo vero fundamento nixi, quibusque autoritatibus Virorum Doctissimorum muniti id fecerimus tum dicemus, quando nata nobis erit commoda occasio. Scilicet injecta nobis est dubitatio per Clarissimum Virum *Jacobum Rhenferdium*, quod תיבה in hac φράσει non *arcam*, sed *pulpitum* vel *pluteum* sacrum notet, cui liber *Legis* impositus est, ante quem *Orantes stabant Synagogæ Ministri*. Proferebat vero is locum ex *Maimonide*, qui quidem minime erat obscurus, si bene memini-

mus, neque tamen ab omni exceptione liber. Ego vero id tantum velim dicere, extare huic sententiæ firmandæ locum valde idoneum in *Minori Orach Chaiim* Tit. CLIII. §. 11. Dignissimus est, qui describatur: בני העיר שמכרו בית הכנסת יכולו ליקח בדמיו תיבה דהיינו היכל שמניחין בו ספר תורה או לוח שמעמידין עליו ספר תורה *Incolæ Civitatis, qui vendunt Synagogæ domum, poterunt ejus pretio sibi comparare* תיבה / *quæ est Arca, in qua reponunt librum legis, aut tabula, super quâ reponunt librum Legis.* Fieri potuisset, ut hic locus Viro Clarissimo latuisset, quia uti solet *Orach Chaiim* integro, in cujus textu hæc verba, quæ ad explicandum τῦ תיבה faciunt, non continentur. Est hæc παρένθεσις *R. Joseph Karo*, quæ ad expositionem dicti facit, utilissima. Hæc dicta suffecissent, nisi animus gestiisset notas nostri *Karo* videre ad eundum hunc textum commentantis. In iis verò commodum offendimus, quod ea sententia, quâ תיבה pro *pluteo* capitur, sic minimè sit communis, ut nostra illa, quâ pro *Arca* accipitur. Hac enim significatione τῦ תיבה ut vulgari & recepta hujus vocabuli præsupposita, addit: ופי' תלמידי הר' יונה שהלוח שמעמידין בו ספר תורה כל השנה נקרא תיבה. *Discipuli verò R. Iona ajunt, quod tabula illa, super qua librum legis per omnem annum reponunt, vocetur* תיבה. Si hoc ita est, quod nolumus negare, novum habes specimen, quod vulgus Interpretum Judæorum insigniter quoque erraverit. Sed nunc non præscindemus ansam disputationis, hoc ad argumentum movendæ, si Deo placet.

CAP.

CAP. VIII.

Differitur de Auctore sententiæ de Decem Otiosis SALOMONE JARCHIO, *probaturque, cum omnes Judæos tum verò maximè hunc Interpretem, ubi obscura illis vocis aut ritus origo est, solere frequentissimas fabulas fingere.*

AB eo tempore, quo Judæi inceperunt τὴν πολυποίκιλον σοφίαν τοῦ Θεοῦ & profundissima μυστήρια, quæ in Scripturis Sanctis latent, negligere, animum suum applicuerunt ad res quasque minimi pretii magno conatu investigandas. Est de eo *Justini Martyris* locus non inelegans in *Dialogo* cum *Tryphone Judæo*. Ἐὰν δ' ὡς οἱ διδάσκαλοι ὑμῶν διὰ τί κάμηλοι θήλειαι ἐν τῷ δε τῷ τόπῳ λέγονται, ἢ τί εἰσιν αἱ λεγόμεναι κάμηλοι θήλειαι, ἢ διὰ τί σεμιδάλεως μέτρα τόσα καὶ ἐλαίου μέτρα τόσα ἐν ταῖς προσφοραῖς μόνα ἐξηγοῦνται ὑμῖν καὶ ταῦτα ταπεινῶς καὶ χαμαιπετῶς, τὰ δὲ μεγάλα καὶ ἄξια ζητήματος μηδέποτε τολμῶσι λέγειν μηδὲ ἐξηγεῖσθαι. *Sic Magistri vestri*, (Judæo loquitur) *quamobrem cameli in hoc vel illo loco fœminæ dicantur, aut quid sint, quæ dicuntur cameli fœminæ, aut propter quam causam similæ mensuræ tot & olei mensuræ tot in oblationibus tantum sumantur, vobis explicent, atque id quidem oppido quam humiliter & expositione humi reptante; res autem magnas & quæstione dignas nunquam proferre aut interpretari audeant*; & quæ sequuntur.

Nihil certè hoc *Justini* verius. Cum enim ipse Do-

mi-

minus Jesus Judæorum Doctoribus in os dixit, quod *τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου* GRAVIORA LEGIS *omitterent*, tum verò *Paulus Apostolus* in Epistolis suis ad *Timotheum* & *Titum* signate monet, ne vel ipsi *fabulas Iudaicas* (Gentiles *somnia* dixerunt) sectarentur, vel committerent, ut Auditorum suorum animi illis occuparentur. Τοὺς δὲ βεβήλους καὶ γραώδεις μύθους (sic *Timotheo* scribit 1 cap: IV. 7.) παραιτοῦ. *Profanas & aniles fabulas devita. Tito* autem: cap: I. 14. Μὴ προσέχοντες Ἰουδαϊκοῖς μύθοις καὶ ἐντολαῖς ἀνθρώπων ἀποστρεφομένων τὴν ἀλήθειαν. *Non attendentes Iudaicis fabulis & preceptis hominum aversantium veritatem.*

Nullibi verò magis se prodit hæc eorum indoles, quam ubi in explicatione vel interpretatione sive rerum sive verborum versantur, quæ ignorant, vel ubi ex vocibus aut rebus student eruere quasdam suæ gentis constitutiones, quæ absque ullo fundamento Legis Divinæ sunt introductæ, sed quarum tamen fundamentum illi inde quocunque etiam modo volunt exsculpere, ne quicquam extra Mosen statuisse videantur. Posterioris hujus casus [de priore enim, qui maxime ad rem nostram nunc pertinet, mox copia erit latius differendi] occurrit nobis ex mille & mille exemplis unum, minime ignobile in Tractatu *Sanhedrin* cap: VIII. §. IV. Statuerat Legislator, ut *filius contumax & rebellis* [בן סורר] ob gravissima crimina a Parentibus suis accusatus apud Judices, lapidaretur. Lex extat Deut: XXI. 19. 20. quam si consideres nullam plane in ea ambiguitatis speciem deprehendes. Loquitur illa de quibusvis Filiis immorigeris quovis modo

modo ad Judices eductis. En tamen heic insigne specimen subtilitatis Doctorum. Illi scilicet verba Legis attentius perpendentes variis modis illam repererunt limitatam, hoc est, accusationem nihil valere, si Parentum alteruter esset *mancus*, aut *claudus*, aut *mutus*, aut *cæcus*, aut *surdus*. Sed cum nihil tale in lege extet, & cum ipsa suadeat ratio, has Legis circumscriptiones plane esse ineptas, unde, obsecro, & quo ingenii acumine eas eruunt? Id verò nobis traditur in dicto loco. Sic habet textus: *Non declaratur immoriger, si alteruter Parentum sit mancus, aut claudus, aut mutus, aut cæcus, aut surdus: Quia dicitur* וחפסו בו אביו ואמו ולא גידמין והוציאו אותו ולא חיגרין ואמרו ולא אלמין בננו זו זה ולא סומין איננו שומע בקולנו ולא חרשים׃ Et apprehendent eum Pater & Mater ipsius. *Ergo ne sint manci.* Educentque eum: *Ergo non claudi.* Dicentque: *Ergo non muti.* Filius hic noster. *Ergo non cæci.* Non audit vocem nostram. *Ergo non surdi.* Bellas hercle conclusiones! Atque hujus pene indolis omnia illa statuta sunt, quæ Vindices & Zelotæ Legis nomine verarum traditionum πατροπαραδότων posteritati commendarunt. Aliud exemplum valde observandum cape ex *Cartwrigto* in Mellificio Heb: lib: III. cap: VI. Sed de priore *fabularum* genere disserimus, quas scilicet fingere solent Judæi, ubi in explicatione verborum vel rerum versantur, quas ignorare videri nolunt. Proponam potius hanc veritatem verbis *Constantini L'Empereur*, quem nullus negare ausit inter præcipuos hujus Linguæ & Antiquitatum Doctores ponendum esse. Sic ille *Annot.* in *Paraphrasin Jachaidis* in Dan: ad cap: IX. 27. LECTO-

RES OBSERVARE VELIM, JUDÆIS HOC IN MORE ESSE POSITUM, UT, SI QUANDO S. SCRIPTURÆ LOCA SINT DIFFICILIORA, EXCOGITENT FABULARES HISTORIAS, QUIBUS CONCESSIS NIHIL RESTAT DIFFICULTATIS: *quod probare e Talmudicis scriptis in proclivi est, nec negabunt, qui in* SALOMONIS JARCHI *scriptis (ubi plurima e Talmude) exercitati sunt. Similiter hic etiam fingit noster* (Jachaides) &c. Dictum egregium & verissimum, quod quemque harum literarum studiosum observare oportet. Dixerat ille idem Vir eruditus Notis in *Bava Kama*, ad cap. VII. §. VII. *Cujus e Talmude specimen aliquod subjiciendum existimavi, quod Judæorum ingenium nobis manifestè aperiet, qui non contemnendis alioqui leges suas minutiis & ineptiis depravant, & alio detorquent, quam earum primum institutum ferebat.*

Sed res cum omnibus Judæis nobis nunc non est, licet omnes hujus sive culpæ sive stultitiæ partem habeant. *Salomonem Iarchium* volumus, sententiæ de *decem Otiosis*, a *Buxtorfio* repetitæ, a V. Cl. illustratæ, Autorem. De eo id speciatim asserentem audivimus *Constantinum L'Empereur*, quod fabulas fingere solitus sit, ubi res aut vocabula ignorat, quod itidem certissimum verissimumque effatum est. Est hic *Salomon Isacides* Patria *Gallus*, urbe *Lunensis*, unde ירחי *Iarchi* dictus fuit. Illustravit inter primos [Autores enim *Tosephoth*, licet varii fuerint, ipsius ætatem non excedunt] Commentariis suis maximam Talmudis, *Misnæ* & *Gemaræ*, partem ad finem undecimi

decimi ſeculi poſt natum Chriſtum, licet eum alii poſteriorem faciant. Cæpit eam ob cauſam apud gentem ſuam magna in dignatione haberi & pretio, adeo etiam, ut autoritate nulli priſco Doctori cedat. Vocatus a vulgo fuit פרשנדתא / id eſt, מפרש הדת *Legis Interpres* κατ' ἔμφασιν. Sic traditur in Libro *Juchaſin*, unde locum transſcripſit *Conſtantinus L' Empereur* Notis in *Itinerarium Benjaminis* p. 150. Alibi adverti illum nominari ראש המפרשים והמדברים בכל מקום *Commentatorum Oratorumque omni loco & tempore Principem*, מאור גדול *luminare magnum*, & quæ plura ſuperbiæ nomina poſterior ætas finxit. Plura dicere inſtitutum noſtrum non exigit.

Hic verò tantæ apud ſuos autoritatis Vir non induſtria modo aut eruditione ſua, quam illi minimè negamus, ad tantam nominis celebritatem inter ſuos perrexit, fortè enim haberet in iis pares ex ſuis contribulibus; ſed vel hoc maximè nomine Gentilibus ſuis placuit, quod, quas in Corpore Talmudico fabulas invenit, has pro facultate ſua promoverit defenderitque, & Scripturis ſanctis intelligendis in Commentariis ſuis applicarit, quas verò ipſe fictas a Majoribus non eſſe animadvertit, has finxerit ipſe, ſi neceſſitas id videretur poſtulare vel ſi liberioris eſſet genii, animi etiam cauſa, ut videtur.

Audivimus modo id de ipſo prædicantem, ut rem certiſſimam, *Conſtantinum L' Empereur*, & ferebat animus actutum progredi ad producenda exempla, quibus id Lectori demonſtrem, ſed, dum forte alio conſilio evolvo digniſſimam *Præfationem* Chriſtophori Wagenſeilii, Viri longè Clariſſimi ac eruditi,

quam præmisit libro, cui Titulus, *Tela Ignea Satanæ*, incido in p. 79. ubi enarrat *Melchiorem Palentrotti* libellum *ex meris Judæorum & præcipuè* R. SALOMONIS JARCHI ABSURDITATIBUS, *ordinem librorum Scripturæ V. T. sequendo, compilasse*. Libri, a nobis nunquam visi, hæc inscriptio est a *Wagenseilio* ex Italico idiomate versa. *Collectio multorum errorum & chimærarum, quos Talmudistæ in expositione Bibliorum somniarunt, & imprimis* R. SALOMO *retulit. Ex iis apparet magna cæcitas, in quam prolapsa est gens Iudaica, quia non acceptarunt veram lucem Iesum Christum; Dominum nostrum, verum Deum Israelis.* Sed proferamus certissima & indubitata hujus nostrę assertionis argumenta.

Hæret autem in animo nostro, quod, cum Judæo quondam Doctore ad breve tempus duce uteremur in evolvendis Commentariis Biblicis & præcipue illo *Salomonis Jarchii*, multa nobis data sit ridendi copia, præceptore etiam nostro graviter id ferente, quando Commentarium *Iarchii* explicabamus ad Gen: XII. 14. Simplicissimus historiæ textus ita habet: ויהי כבוא אברהם מצרימה ויראו המצרים את האשה כי יפה היא מאד *Et accidit, cum veniret Abraham in Ægyptum, ut viderent Ægyptii mulierem hanc, quod pulcra esset.* Quid hic latet arcani? Id verò Tibi edisseret noster *Salomo*, Interpretum Princeps. Scilicet considerat in textu dici, *Abrahamum venisse in Ægyptum*, nullâ omnino injecta mentione Saræ. Quid inde? Sanè inde colligit, Abrahamum Saram inclusisse cistæ, ne pulcritudo ipsius Ægyptios

in-

inflammaret. Sed quid ita? Cum in textu mox addatur, *vidisse Ægyptios Saram*, inde enim videtur patere eam *cistæ* non fuisse inclusam. Ad hanc difficultatem id comminiscitur *R. Salomo*, quod cum Ægyptii telonium exegerint cistæ, cistam magno Abrahami malo aperuerint, ac ita Saram in cistâ latentem detexerint. Hæc sententia horum verborum est. ויהי כבוא אברם מצרימה : היה לו לומר כבואם מצרימה אלא לימד שהטמין אותה בתיבה ועל ידי שתבעו את המכס פתחו וראו אותה *Fuit verò cum Abraham veniret in Ægyptum. Dicendum fuisset, cum illi venirent in Ægyptum* (Abraham sc. & Sara numero plurali) *Sed id nos docet, quod occultaverit illam in cista, quodque Ægyptii, cum exigerent telonium, aperuerint cistam eamque viderint.* Credas heic *Iarchio*, audacter asseveranti? Ridebis mecum scio hominis ματαιότητα & jure meritoque. Suggerebat memoria aliud etiam huic simile exemplum, ex Commentariis ad Gen. cap. IV. in Historiæ *Lamechi* interpretatione. Sed præterquam quod id prolixius est, video *Simeonem de Muys* in *Variis* suis *Sacris* illud minime præteriisse. Referam tantum ipsius ἐπιφωνήματα ad citata *Iarchii* verba. *O miram apocalypsin, nihil enim ejusmodi rerum in sacro Codice! --- Sic ludunt interdum Hebræi in interpretandis sacris literis, sibique, modo utcunque se expediant, omnia licere arbitrantur. Quanto satius esset a sacris literis abstinere manum, quam eas si tractes, eo pacto habere? Religioso silentio adoranda potius in iis tot incognita* μυστήρια, *nec semper curiosius perscrutanda.* Credas illos in *Talmudis* interpretatione non tentare,

quod in Scripturæ tractatione adeo sibi arbitrantur esse pulcrum?

Minore molestiâ id referemus specimen, quod Doctissimus *Musius* itidem observavit ad Gen: XXXIII. Enarrat ibi Historiographus sacer, quo pacto *Iacob* cum uxoribus liberisque suis fratri suo Esavo obviam processerit. Præscripsisse vero dicitur *Iacobus* familiæ suæ hunc ordinem, ut, præmissis agminibus *Ancillarum* cum Filiis suis, sequeretur *Lea cum Filiis suis* & ultimo loco agmen clauderet *Ioseph cum Rachele*. Quæ hic difficultas, cum tota narrationis series valdè sit perspicua? Hæc scilicet est, cur cum *liberi* dicantur sequuti fuisse matres Ancillas & Leam, cur, inquam, *Iosephus* matrem dicatur præcessisse? *Ecce Tibi*, sic *Muysius*, *RASI* (R. Salomo Jarchi) *tantopere laudatus Doctor*, *qui dignam* capite tribuum Israelis, *ita enim a suis honoris ergo indigitatur*, *profert conjecturam*, *dum Iosephum pudicitiæ matris consulere voluisse divinat. Sic enim dixisse apud se:* אמי יפת תואר שמא יתלה בה עיניו אותו רשע אעמוד כנגדו ואעכבנו מלהסתכל בה *Mater egregiâ est forma, ne fortè sceleratus Esau ad eam adjiciat oculos stabo ex adverso illi, impediamque, ne illam comtemplari liceat.* Acutè! cum *Iosephus* tum *septem* vel *octo* annorum puer fuerit, ut *Muysius*. *Ridicula*, ait, *& fatua ista conjectura est*. Verissimè.

Cognosce etiam hominis genium ex rationibus, quas ad cap: XL. amplectitur, delictorum *Pincernæ* & *Pistoris* Pharaonis, qui eidem cum *Iosepho* carceri erant inclusi. Ita *Salomo* noster, ut eum citatum video ab

Cl.

Cl. Heidegero Exercit. xx. §. xi. in Genes. זה נמצא זבוב בפיילי פוטרי שלו וזה נמצא צרור בגלוסקין שלו *Peccatum in eo consistebat, quod inventa fuit musca in poculo & lapillus in tortâ panis. Peccatum*, sic subjungit Doctissimus *Heideggerus*, *tanto Theologo dignum!* Quem non piget harum ineptiarum? Neque tamen ulla fere pagina biblica est, in qua similes nænias & futilitates non offendas.

Veniam tamen rogo, ut unum mihi liceat subjungere documentum ex *Annotationibus* ipsius ad Num: iii. i. Textus biblicus ita sonat: ואלה תולדות אהרון ומשה *Hæ sunt generationes Aaron & Mosis.* Sequuntur deinde nomina Filiorum *Aharonis.* Quid hic novi noster *Isacides?* Sic ait: ואינו מזכיר אלא בני אהרן ויקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה מלמד שכל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. *Mentionem facit textus generationum Aaronis & Mosis, & tamen memorantur unicè nomina Filiorum Aaronis: sed & hi appellantur Filii Mosis, quia Moses eos Legem docuit, unde discimus, omnem illum, qui Filium socii sui Legem docet, in Scriptura eo haberi loco, ac si eum generasset.* Siccine vero? Ignoravit scilicet vel ignorare saltem hoc loco voluit *R. Salomo*, תולדות ה׳ frequenter *res gestas* in Scripturâ notare, non vero proprie dictas generationes. Belgę nostri quam accuratissime: **Verstaet door geboorten** het verhael **niet alleen van eenige Persoonen Mose en Aaron / maer oock van het gene onder hen door Godts ordinantie sigh heeft toegedragen.**

Vides, mi Lector, Autorem hunc ubi in Scripturarum

rum interpretatione versatur, quarum Dei gratiâ intelligentia Christiani nos illi minimè cedimus, tanto cum studio & consilio nos sæpenumero fallere, ut putares illum credidisse, hoc sibi demandatum negotii esse, ut res sacratissimas ludibrio exponeret. Credin' verò adeo illum se ipsum exuere vel ita nullam rationem habere indolis suorum contribulium, quibus æquè ac sibi studuit placere, ut in expositione *Talmudis*, ubi copiosior occasio suppeditatur fabulas sectandi, idem non fecerit frequentissimè? Animum inducas, inquam, *Salomonem Iarchium*, ubi ansa dabatur, datur autem in Talmude frequentissima, fabulis fingendis in interpretatione Talmudis operam non dedisse, cum in commentariis suis in Scripturam, quæ fabulis fingendis occasionem nullam præbet, omni paginâ figmentis animi sui indulserit? Quod si verò id accipis, negare autem nullus eorum potest, qui *Talmudi* intelligendo incumbunt, quid Tibi, obsecro, facilius occurrit, quam hominem, ad figmenta e vocibus cudenda valdè proclivem, cum vocem בטלנים in *Misna* offenderet & *Gemara* præciperet eos ad Synagogam pertinere, commentum esse, τὰς עשרה בטלנים *Decem homines esse omni tempore in Synagoga præsentes & a Synagoga sustentatos?* Si ab ipso fictum esset omne hoc negotium occasione vocis בטלנים/ quod factum fuisse nolo asseverare, sed fieri potuisse statuo, nihil equidem egisset adeo a natura genioque suo alienum, ut non alibi idem centies & millies fecerit. Quin immo tantum abest, ut ea propter incurramus in reprehensionem, quod *Iarchium* absque tabulis Veterum aliquid asseverantem

tem tuto non sequamur, ut potius hoc ipso hæc sententia *de Decem Otiosis* nobis debuerit esse suspecta, quod *Iarchium* Autorem habeat.

CAP. IX.

Rationes aliæ promiscuæ adferuntur, ex circumstantiis petitæ, quæ sententiam Jarchii *de* decem Otiosis *videntur convellere. Sententia* Rabbenu Nissim *de* Decem Otiosis *repetitur, atque ex eâ quædam N.T. loca illustrantur.*

ARgumenta, quibus inducti sumus *Jarchii* fidem suspectam habere in testimonio de *Otiosis Decem*, vel petita sunt ex testimoniis aliorum Autorum hebræorum, quos *Jarchio* derelicto aliud ab ipso sensisse evicimus, vel a consideratione Autoris ipsius, quem hominem valdè fabulosum fuisse superiore capite ostendimus, vel denique ex rationibus variis, quas circumstantiæ cum textus tum vero loci & temporis suppeditant. Priora absolvimus, restat ut ultimum nunc agamus, quando demum liberum erit in alia argumenta exspatiari, quod nobis jucundius, Tibi vero, Bone Lector, gratius fuerit.

Vir Cl. mecum disputans de *Septem Lectoribus*, quos ego conjeceram ad *Otiosos* decem in Vetere Ecclesia pertinuisse, ita instituit. *Solent Hebræi*, ait, *quoties aliquid in patriis ritibus statisque sacrorum ceremoniis est novatum, illud sedulo annotare, ejusque novationis causam, tempus, occasionem, aliasque circumstantias curatè addere & memoriæ transmit-*

mittere posterorum. Hæc verò cum in chartam conjiceret, qui fieri potuisset, ut non percepisset, hanc positionem suos *Otiosos Decem* planè turbare, omnesque suas asseverationes priores vanas atque inutiles reddere, si nimium suo in me fervori non dedisset. Scilicet si hoc verum est, quod in multis verum esse nullus inficiari ausit, Hebræos adeo diligenter annotasse, si quid in sacris rebus sit novatum, ejusque novationis causam, tempus, occasionem, aliasque circumstantias constanter adscripsisse, redde mihi rationem dico ex Veteribus Hebræorum scriptis, quo tempore tales *Otiosi*, quales tu in Synagoga extitisse statuis, esse desierint, quo tempore, inquam, hæc novatio in Synagogâ acciderit? Redde causam, aio, cur, cum *Otiosi tales*, quales tu statuis, a Judæis Veteribus judicati sint summoperè necessarii in quoque cætu majore, qui *centum & viginti homines* efficiebat, cur, inquam, tales Otiosos nunc non alant, cur tales Otiosos dudum non aluerint, cum eadem nunc sit ex tuâ sententia necessitas ac olim, & cum plurimi sint cætus, qui *Otiosis alendis* abunde sufficiunt? Iterum dico, redde hujus variationis ex tua ὑποθέσει rationes, &, si eas reddere non possis, (reddere verò non modo nullas potes sed ne fingere quidem) fatere alterutrum, hoc est, aut tales in Veteri Synagogâ, quales tu tibi formas, otiosos minime extitisse, aut falsam te adhibuisse ὑπόθεσιν, quando meam de *Lectoribus septem* volebas convellere conjecturam.

Si animus nobis est hoc argumentum paulo diligentius excutere & clariori lumini exponere, apparebit illud

illud pro nostra sententia quam evidentissime concludere. Statuit V. Cl. cum *Jarchio* in Vetere Synagogâ *decem Otiosos* summopere fuisse necessarios, ne Synagoga esset vacua, modo sufficeret cœtus *Otiosis* alendis. Patet ex ratione addita, *Otiosorum* horum ex Hypothesi Viri Cl., quam ubique φυλάττει, unam eandemque omni tempore omni loco in omni cœtu majore alendorum esse necessitatis causam. *Otiosi* tamen tales, quales format V. Cl., nulli nunc in Hebræorum Synagogis reperiuntur, ut ut ex ὑποθέσει V. Cl. sequatur, eos nunc æque esse necessarios ac fuerunt olim. Verum quid ita? Constat enim Judæos observantissimos esse priscorum rituum & consuetudinum, earum maxime, quas justa ratio suadet. Constat insuper ex sententia V. Cl: eos diligenter notare mutationis cujusque minimæ tempus & rationes. Quoniam verò mutationis novationisque hujus, quo tempore, quo loco, quas ob rationes facta fuerit, ne ulla quidem apud Veteres mentio extat, immo cum e contra ratio doceat ex Hypothesi, eandem eorum, quæ fuit olim, etiam nunc esse necessitatem, quid dubitamus concludere, tales *Otiosos* in Vetere Synagoga nullos extitisse? Quod si enim in Vetere Synagoga suis officiis ob rationes adeo ponderosas legitime essent functi, causa dari potest nulla, cur deinceps munere suo moti & e Synagogis omnibus ejecti essent, quoniam ex ὑποθέσει V. Cl. ratio necessitatis una eademque esse perseverat. Attendat in posterum V. Cl. ne nobis, a se ad pugnam sollicitatis, arma sua in manus det, eorumque ictibus quibuscunque se ipsum incaute exponat, quod jam semel iterumque

que fecit. Nos ipsi tantæ securitatis congressorem nolumus.

Consideremus amplius, quod si *Otiosi decem* tales sint homines, quales illos Autores posteriores cum *Iarchio* fuisse tradunt, tum ratio nulla possit dari, cur præcise in *Oppidis majoribus* fuerint requisiti. Scilicet *Civitas illa* dicitur *Magna* in Misna Talmudica, in qua sunt *Otiosi decem*. Sed sanè *Otiosi* tales *decem* in Civitatibus minoribus magis fuissent necessarii, ac in majoribus. Etenim, quia in *Minoribus Civitatibus*, si quis post recitatas a Synagoga preces sacrum conclave ingrediatur, justa erat suspicio plures non adfuturos ob numeri membrorum Synagogę paucitatem, ita in Civitatibus Majoribus variç eæque frequentissimę nasci poterant occasiones, quę simul plures sacris stato tempore celebrandis arcerent, qui hora precum præterlapsa in unum de novo coire suæque in Deum studio & pietati poterant satisfacere. Colligo hinc, minores cætus ejusmodi *Otiosos decem* multo majore jure sibi postulasse, quam *Majores*, quia, inquam, in Majoribus Civitatibus defectus absentium facili negotio compensabatur, in minoribus non item. Quoniam nihilominus *Otiosi* cætibus Majoribus adscribuntur, cogita cum animo tuo, an *Otiosi Decem* tales sint homines, quales Autores posteriores delineant.

Notandum præterea est, uni tantum *Civitati Magnæ*, quæcunque tandem illa fuerint, *decem* attribui *Otiosos*. De *viginti*, *triginta*, vel si mavis, binis aut trinis *Otiosorum* societatibus in duabus aut tribus Synagogis nihil quicquam in Veterum monumentis le-

gis-

gis. Pone nunc in plurimis majoribus Civitatibus plurimas extitisse Synagogas. Ad stuporem usque [ecquis enim credat?] percipimus ex Gemarâ Codicis *Megillæ* Talmudis Hierosolymitani ad cap: III. Hierosolymis fuisse *Synagogas quadringintas & octoginta numero.* ארבע מאות ושמונים בתי כנסיות היו בירושלים *Quadringintæ & Octoginta Synagogæ fuerunt Hierosolymis.* Extat idem in *Cetuvoth* & *Gittin*, licet variato numero. Locus observatus est *Seldeno* in *Prolegomenis* ad libros de *successionibus* in *bona defunctorum* & *Ligtfooto* Centur. *Chorog*. Matth. *præmissâ* cap: XXXVI. quem eundem ex *Babylonico* prolatum *elegantem & insignem* dicit V. Cl. fortè quia elegantem atque insignem fabulam docet, ex varietate relationis satis perspectam.

Fuerint verò Hierosolymis *quadringentæ* Synagogę, dic mihi, num in unâ an verò in omnibus *Otiosi* fuerint constituti? In pluribus enim fuisse non dices, quia rationem reddere nullam potes, cur hæ Synagogæ *Otiosis* gavisæ sint, aliæ iisdem caruerint. In una ais? Sed sic frustra fuerint, cum ob Civitatis amplitudinem tum vero máximè secundum Hebræorum regulas, quia sua cuique Civitatis membro Synagoga erat, quam eum oportebat frequentare. In omnibus igitur fuisse concludas, quia una eademque in Synagogis omnibus *Otiosorum καθ' ὑπόθεσιν* ratio est & causa. Sed sic numerare poteris *Hierosolymis* quondam quater mille & quadringentos *Otiosos* extitisse, ex Synagogarum ærariis sustentatos, quod quam sit dictu ridiculum me tacente quivis intelligit.

Amplius asseritur in *Codice Talmudico*, cætui *cuique centum & viginti hominum* interesse debuisse *decem Otiosos*. Locus est in *Sanhedrin*, fol: 17. a *Seldeno* illustratus, alias a nobis adductus ad sententię nostrę confirmationem. Tu verò in animum tuum inducas, hoc voluisse Veteres Hebræos, ut ex exiguo *centum & viginti* hominum numero *decem* omni die præsentes se stiterint in Synagoga *Otiosos*, eum tantum in finem, ut, si cæterorum membrorum aliquod deficeret, illum defectum hora precum lapsa possent supplere? Si quis ita statuat, simul statuat, Veteres Hebræos Rempublicam paucorum hominum, valdè imprudenter ordinasse, quoniam satius est, ut in ea omnes commoda boni publici pro facultate sua promoveant. Quis vero dubitet, quin quavis alia re magis communi Civitatis causę prosint *decem* ex viginti & centum hominum cætu, quam ut in Synagoga *Otiosi* plane & *desides* omni die sedeant nullo subinde bono & commodo. Sed & quis animum inducat credere, Veteres Hebræos, qui omnes parcimonię studuerunt, rarissimè autem stipendia distribuerunt, voluisse posteritati suę commendare, *centum & viginti* homines *alere* debere *decem* suis sumptibus, (de Synedrio viginti & trium nihil nunc affirmo) ut ex iis lucrum valde exiguum caperent & rarum.

Quin & hoc mecum perpende, quanta in eo sit absurditas, si dicas, *decem homines* ad id unice in Synagoga & Civitate altos sustentatosque esse, ut desides & Otiosi omne vitę suę tempus tererent, cum de die ipsis reliquum fuerit tempus laborandi, æque pene

pene ac *Iudicibus*, *Ministris* ac *Senioribus* Ecclesię. Hoc illud est, ad quod Lectorem meum, si nugis his tantum dare cupit, maxime velim attendere. Tempora precum *matutina* & *vespertina* fuerunt stata juxta ipsorum Constitutiones. *Matutinæ* preces ad horam quartam diei, [horis ab exortu solis numeratis] secundum *R. Judam* extendebantur, tolerabantur tamen usque ad meridiem. *Vespertinæ* vel potius *pomeridianæ* ab hora nona & dimidia usque ad ultimos quinque diei quadrantes extendebantur, tolerabantur verò usque ad occasum Solis. Siquis id scire cupiat accuratius, consulat is *Samuelem Petitum*, Virum longe Clarissimum, *Miscel. sacr.* lib: 1. cap: xv. & *Humphridum Prideauxium*, Doctissimum Virum in Notis ad cap: 11. *Constitutionum Maimonidis* De *Donis pauperum* & præcipue ad cap: IX. *Maimonidis* Libri de *Regibus*, qui loca singula huc pertinentia ex *Maimonidis Hilchoth Tephilla* recenset & explicat. Medio igitur tempore, quod inter statas precandi horas labebatur, diebus profestis [festis enim preces duplæ hoc est addititiæ habebantur respectu habito ad sacrificia duplicata] Synagogę minime frequentabantur, ac proinde licitum cuique erat rem suam domesticam vel publicam curare. Judices ad Collegia sua, [confer *Seldenum* de Syned. lib: 11. cap: x. §. 11.] Magistri ad Scholas, Seniores forte ad mercaturam properabant, Minister ipse Synagogę in commodum familiæ suæ laborabat, quapropter hi omnes a V. Cl. numero *Otiosorum* excluduntur. Soli hi *Otiosi decem* sunt, quos eo quoque tempore supervacuo in Synagogis sedisse V. Cl. dicere

cere non audet, & quos tamen etiam tunc *Otiosos* esse debuisse, hoc est, cum nihil in Synagogis, quod agerent, haberent, turpi tamen se otio & desidiæ dedisse, immo dare se debuisse pergit asseverare. Concedit Judicibus, Senioribus Ecclesię, Rectoribus Academię, immo concedit τῷ חזן & שליח צ׳ *Ministro* & *Angelo Synagogæ*, quem tamen semper Synagogę negotia curare oportebat, sua exercitia, labores, negotia. Dicere non sustinet, omni die *Otiosos* in Synagogâ sedisse, quia pars erat diei, qua ipsis nihil in Synagoga negotii erat, & nihilominus negat ipsis honestissimas occupationes Civiles, quas in Personis cæteris, maxime sacris, tolerat. Sanè si animo ipsius non sederet τὴν ὑπόθεσιν φυλάττειν, nescio, quo pacto in animum possit ducere, *Salomoni Jarchio*, homini fabuloso, tantum heic tribuere, quantum vix ullus suorum contribulium.

Adjiciamus rationem ex *textu* deprompatam *Talmudico*. Etsi verò ille tribus aut quatuor verbis constat, suppeditabit nihilominus, quod ad rem præsentem adferri meretur. *Quænam est Civitas magna?* (sic rogatur in textu) *Omnis illa, in qua sunt decem Otiosi*, פחות מכאן הרי זה כפר *si his sint pauciores; ecce villa est*. Quid inde? Id sequitur, ni fallor, fuisse *Civitates* sive *cœtus*, (Hebræos enim τὸ עיר ita passim capere in his dictis ex sequentibus, εἰ θέλει ὁ Θεὸς, manifestum evadet) in quibus pauciores, quam *decem*, *Otiosi* extiterunt. Confer id, si placet, cum sententiâ *Jarchii*. Ea hæc est, quod *Otiosi decem* ad id fuerint necessarii, ut quivis serius citiusve Synagogam ingressus possit præstare precum sacerrimarum

reci-

recitandarum officia. Sed verò huic usui non sufficiunt in Synagogis *quinque*, *septem*, *octo Otiosi*. Faciliorem equidem facere possent quinque sex septem *Otiosi* expectationem illius, qui serius accedebat, sed verò tollere incommodum minimè poterant. Credin' verò Veteres Hebræos, si unquam ita inepti fuerunt, ut *decem homines*, *desidiæ* & *ignaviæ* consecratos, in Synagoga aluerint, a quibus tamen commodum, licet exiguum, haurire poterant, eo usque etiam otium aut ignaviam amasse, ut tres, quatuor, quinque, *Otiosos* instituerint, incommodo tollendo minime pares? Sed torqueamus idem hoc argumentum ad aliam partem. Si *Otiosos* ad id institutos ais, ut officia precum, a sero venientibus recitandarum, juvent, dic, cur *decem Otiosos* sustentare voluerint? Utique sufficiebant *novem*. Si quis enim serius aut citius accederet, quam par erat, is ipse *decimus* erat atque numerum supplebat. Neque enim *undecim* requirebantur sed *decem*.

Denique hoc summopere mirari subit, cur hos homines *decem ignavos* & *desides* in Synagoga esse velit. Sint *Otiosi*, hoc est, a curis mundanis soluti. Non negabo. Sint omni die & hora in Synagoga. Si ita placet, id nunc non disputabo, neque concedo tamen. Sint usui sero ad precandum accedentibus. Hoc quoque largiar. Sed quo jure iis negantur officia in Synagogis præstanda? Hoc enim ad nos pertinet. Cum τῷ חזן *Ministro* Synagogæ cura Synagogæ sit demandata, cum is omni die & hora Synagogæ negotia debeat procurare atque hinc tantam diei partem, quantam tu Otiosis assignas, in Synagoga debeat terere,

cum ad hoc ab universa Civitate institutus sit & stipendio accepto sustentetur, cum hic ipse *Chassan* possit esse e numero *Decem Otiosorum*, hoc est, precaturos sacras formulas adjuvare, eccur tu eum excludis? An fieri potest, ut existimemus, Judæos Veteres adeo luxuriosos fuisse, dicam verius, dementes, ut, quod *unus* a Synagoga stipendio donatus agere poterat absque ullo suo incommodo, cum eodem verò commodo cætus, hoc etiam præter ipsum alii demandarint? Profecto, quanto ego hanc rem magis volvo atque revolvo, tanto videtur id mihi ab omni sana ratione alienius, ut homines statuamus in Synagoga Veteri *ignavos decem*, qui officiorum in Synagoga præstandorum, quę perplurima erant, nihil egerint quicquam, cum nihil omnino obstet, quo minus eadem illa officia illis æque ac aliis demandata sint.

Vidimus saltem in præcedentibus, Rabbenu *Nissim* ejusmodi *Otiosos* noluisse. Is omnes eos בטלים *Otiosos* dixit, qui, quod ipsi agerent rerum in Civitate nihil admodum habentes, mane & vesperi sacris constanter adhæserunt. Hujusmodi etiam homines pios & Deo devotos in nostris Ecclesiis plurimos habemus. Tales dico, qui rerum mundanarum curis & negotiis aliis vacui, licet ad id minimè obstricti, licet minime ea propter stipendium merentes, concionibus cæterisque sacris exercitiis frequentes intersunt. Dici solent a vulgo: Pylaer-bijters. Huc respicit, quod in Apostolorum *Actis* est cap: II. 46. Καθ' ἡμέραν τε προσκαρτεροῦντες ἐν τῷ ἱερῷ ὁμοθυμαδόν. *Et quotidie* PERDURANTES *concorditer* IN TEMPLO. Belg. Dagelijcks in den Tempel volherdende. Idem *Lucas*

Lucas id ita exprimit in Evangelio suo cap: XXIV. 53. Καὶ ἦσαν διὰ παντὸς ἐν τῷ ἱερῷ αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν θεόν. *Et erant semper in Templo Deum celebrantes & laudantes.* De Apostolis loquitur. Hebraice dicas: והם תמיד בהיכל/ quod si mutes in בית הכנסת eandem φράσιν habes, quam Commentatores in describendis *Decem Otiosis* adhibent. Compara etiam, quod de *Anna* dicitur cap: II. 37. Καὶ αὐτὴ χήρα ὡς ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεσσάρων, ἣ οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ νηστείαις καὶ δεήσεσι λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν. *Ipsa autem vidua quasi annorum octuaginta quatuor* NON RECEDEBAT A TEMPLO, *jejuniis ac deprecationibus serviens Deo noctem atque diem.* En *Otiosam* secundum sententiam *Rabbenu Nissim*, supra allegatam! Hujusmodi *Otiosorum*, sultis, Principem constituamus *Davidem*, qui Psalmo toto LXXXIV. de talibus *Otiosis* cecinit. Sic habet *versus quintus.* אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך *Beati sunt, qui habitant in domo tua, etiam atque etiam celebrabunt te.* Belgæ: **Sy prijsen u gestadelijck.** Si tales *Otiosos* cum Rabbenu *Nissim* intellectos velit V. Cl. nostro etiam arbitrio liberum ipsi erit a nostra sententia recedere. Putamus tamen cum *nomen* בטלנים tum etiam descriptionem *Maimonidis* supra allegatam plura dicere, &, quod magis est, *Ligtfooti* sententiæ favere. Hæc deinceps ordine lustranda erunt. Recordetur modo Lector, hanc esse sententiam *Ligtfooti*, quod per *decem Otiosos* decem homines *literati*, commodis Synagogæ intenti, sint intelligendi.

CAP. X.

Quâ potestate vocabulum בטל OTIARI *in Hebræorum Scriptis veniat, ex commissionibus Eruditorum Virorum* Johannis Seldeni & Christophori Wagenseilii *eruitur. Quantum terminatio* ן *in voce* בטלן *valeat, disquiritur.*

EO nos tandem tractationis nostræ series duxit, ut in potestatem significationemque ipsius vocis בטלן paulo diligentius anquiramus, dispiciamusque an, quod Vir Cl. rotunde negavit, ea merum tale Otium notet, quod honestas occupationes & negotia excludat omnia, in publicæ rei commodum instituta. Sic, inquam, Vir Cl. statuit. Hæc ipsius verba sunt: *Quemadmodum etiam Hebræorum nemo, quod hic in genere monemus, neque cum hos* OTIOSOS *describunt, quemquam eorum commemorat, qui a* Cl. Ligtfooto *adducuntur, neque cum ex professo de* JUDICIBUS &c. *agunt eorum ullus* בטלן *appellatur.* Quam heic præstitisset modestius scripsisse!

Vox בטל apud Hebræos notat *Otiari*, hoc idem, quod Græcis τὸ σχολάζειν & ἀργεῖν *vacare, cessare, abstinere ab opere.* In Biblico contextu rarius extat. Extat tamen Eccles: XII. 3. ובטלו הטוחנות *Et molitrices cessant*, otiantur. Belg. **Stille staen.** Græci. ἤργησαν. In ea parte Scripturę, quę Chaldæa est, frequentius reperitur. Ezræ IV. 24. בטלת עבדת בית אלהא *Opus domus Dei cessavit.* Additur: הוות בטלא

בטלא & *intermissum est.* LXX. rursus: ἤργησε & ἦν ἀργῶν. In *Paraphrasibus* verò *Chaldaicis* summà illius copia est significatu nunquam variato. Id unum ex iis observabimus, quod & in *Lexico Chaldaico* observavit Doctiss. *Coccejus*, quodque ex locis perplurimis, a *Buxtorfio* allegatis in *Lexico suo Majore*, constat, respondere ut plurimum τὸ בטל in versionibus Chaldæis τῷ שבת/ quod apud Hebræos *quiescere*, *opus intermittere* notat.

Præter hæc invenimus *Christophorum Wagenseilium*, Virum optume eruditum, in Libro suo, cui titulus, *Tela Ignea Satanæ*, alia plane occasione agentem de genuina hujus vocis notatione, eatenus etiam hanc significationem urgere, ut statuat, per hoc vocabulum solere designari in Hebræorum Scriptis *cessationem atque intermissionem* alicujus operis si non perpetuam, saltem valde diuturnam & plurium ad minimum annorum. Est ipsi disputatio cum summo *Seldeno* de constitutione Synedrii Hebræorum tempore destructionem Hierosolymorum præcedente. Est *Seldenus* ea sententia, quod quando in Hebræorum scriptis asseritur, *quadraginta annis ante excidium orbis cessasse judiciorum Capitalium* [בטלו דיני נפשות] *cognitionem* in Republicâ Israelis, id non ita stricte sit accipiendum, ac si plane non sedisset postea unquam Synedrium Magnum in *Conlave Gazith* & *cætera Synedria* (dependebat enim juxta scita Talmudica sessio minorum Senatuum a majore hoc) illis quadraginta annis officio suo plane functa nulla essent occasione, quia signate in *Tosephoth* traditur, quod subinde לצורך שעה quando singularis quæ-

dam opportunitas & necessitas idem exigebat, Senatus hic revocatus sit in pristina sua subsellia, sed quod per illam φράσιν indicetur *negligentior coactio* Synedriorum, ita ut plurimam saltem temporis partem hæc Synedria ab officiis suis abstinuerint, non verò in totum illa intermiserint. *Nemo*, sic *Seldenus* lib: II. de Syned. cap: XV. *quidem Ebraicis literis paulo versatior nescit, verbum* בטל *tam* impediri, cessare, intermittere, *quam* sufferre *aut* auferre *denotare. Ita tamen, ut ablatio ejusmodi significare commode possit temporaneam cessationem solummodo seu intermissionem, aut in desuetudinem abitionem; non juris omnino seu rei ipsius deletionem. In threnis legitur,* זקנים משער שבתו *Presbyteri defecerunt de portis, ubi* Chaldæus: סביא מתרע סנהדרין אתבטלו *Seniores ex porta Synedrii cessarunt. Id, quod etiam in hac, quæ præ manibus est, re fit manifestissimum ex Gemarâ Hierosolymitanâ, &c.* Mentem suam *Seldenus* prolixius explicat. *Wagenseilius* verò modo laudatus, ὑπόθεσιν Viri Clarissimi negans, ideoque autoritatem τ͂ *Tosephoth* non hercle vanis argumentis fretus elevans, hanc quoque Viri Cl. assertionem negandam sibi sumpsit. *Etenim*, ita repetit, *cum* בטל *dicunt Talmudistæ, ferè semper cessationem omnimodam & vix eam, quæ est longissimi temporis, multumque ultra quadraginta annos se porrigit, significant, nedum, ut eam, quæ intra hunc terminum varias admittit intercapedines, velint intellectam. Sufficiat provocare ad solum ultimum caput Misnæ in* Sota, *ubi toties phrasis repetitur:* בטלו אורים ותמים *Cessarunt Urim & Tummim.*

בטלו

בטלו מושלי משלים *Cessarunt, qui populum erudiebant parabolis.* בטל כבוד התורה *Cessavit gloria Legis.* Reperias hæc apud *Wagenseilium* dicto libro p. 325. 326.

Non est, quod me ipsum huic disputationi, quæ ad me non attinet, immisceam, quodque ὑπόθεσιν Præclari *Wagenseilii* oppugnandam mihi sumam, quippe non intelligo, illam causam meam præsentem vel prodere vel juvare. Exempla, quæ Vir Clarissimus in lucem produxit, minime sunt obscura, neque negari posse existimo, vocem בטל longe frequentissime *prolixam cessationem* & *diutinum otium* alicujus sive rei sive Personę significare in Hebræorum scriptis. Notari tamen velim, quantum ex his rebus ego percipio, hunc significatum vocabuli, quem *Wagenseilius* urget, non latere in potestate ipsius vocis בטל/ sed in rebus earumque circumstantiis, de quibus vocabulum בטל usurpatur. Constat id inde, quia ante monuimus τὸ בטל apud Chaldæos respondere τῷ שבת apud Hebræos. Cæterum τὸ שבת æque de *otio* & *quiete* horę, ac de quiete diei, mensis, anni & annorum sumitur, ut ex Hebræorum monumentis constat. Quid ni igitur בטל eadem ratione de *quiete* diei, anni, quam annorum ac longissimi temporis, in se spectatum, capiatur? Sanè Auctor *Tosaphoth*, a *Seldeno* adductus, a Viro Clarissimo refutatus, si in re erraverit, quod nunc nunc ago, voci בטל/ quæ in *Gemarâ* habetur, hanc vim minime inesse credidit, quod si enim id credidisset, utique *Gemaræ* textum ea, ut fecit, ratione non fuisset interpretatus. Sed præter hæc, certum fiet ex sequenti disputa-

ta-

tatione nostra, Scriptores Hebræos ת״ בטל adscribere *vacationibus* Judicum cujuscunque etiam temporis spatii, unde evidentissimum erit, vocem בטל subinde (non negem tamen Viro erudito, rarius) etiam de *otio* non admodum constanti & perpetuo, sed de laborum intermissione (hoc enim vult *Seldenus*) accipi.

Formatum verò est ex hoc vocabulo בטל nostrum בטלן/ quod non *Otiosorum* modo, sed, ut rectè V. Cl., *otio*, cujuscunque tandem indolis & cujuscunque spatii temporis, *deditum* notat, quod non inutile erit propius intelligere,

Terminatio nominum in ן apud Hebræos vel *substantivorum* vel *adjectivorum* est. Substantivorum exempla sint כבשן *Fornax*. ביתן *Palatium*. קרבן *Oblatio*. שלחן *Mensa*. In his vero litera נ adjecta non alium videtur habere usum, quam quem vulgo *Heemanthicæ* habent literę, quarum litera נ una est, hoc est, ut ad formationem nominis nudè concurrat, significationi nullam potestatem adjiciens. In adjectivis res magis est dubia, speciminis loco adducam duo hæc רענן & שאנן. Sanè videtur ת״ רענן plus significare, quam *virens* & שאנן quam *tranquillum*. Major quædam vis significationis iis omnino inest. Usurpatur ת״ רענן in Hebrea Lingua de iis arboribus, quę perpetuo virent vigentque, ת״ שאנן vero de iis hominibus, qui non tantum *tranquilli*, sed suarum rerum plane securi sunt eique tranquillitati se totos dedunt atque mancipant. Ἐμφατικωτέρως tamen est ת״ שלאנן/ quod semel apud Jobum scriptum invenitur.

Sed

Sed quicquid hujus fuerit rei, Hebræi posteriores pluribus longe & distinctioribus indigentes vocabulis, quam quę Hebrææ Linguę reliquię, in sanctis Scripturarum monumentis reservatę, suppeditant, deinceps ea *adjectiva*, per quę non tam actus præteriens, quam habitus & qualitas, ut ajunt, subjecto suo inhærens (תוארים *formas* Grammatici Hebræi dicunt) exprimebatur, terminata voluerunt in ן. Fecerunt id eo consilio, ut *adjectiva ejusmodi a participiis*, quę hoc quoque significatu in Scripturis promiscuè veniunt, distinguerentur. Profeci id ex *Glassio*, qui si Doctorum Virorum ullus Grammaticę Hebræorum peritissimus fuit lib: III. Tract. I. Cap. I. *Hebræorum verò Doctores*, ita ille, *ejusmodi nominibus, quæ in sacris literis a participiis non sunt distincta, ad eorum discrimen literam* ן *in fine addiderunt*, ut חומסן *fraudator*, כועסן *iracundus*, גוזלן *raptor*. Allegamus verò hanc sententiam *Glassii* eo lubentius, quia, ubi commodum erit, ex ea manifestum faciemus, ת׳ חתן quod V. Cl. ab alia radice, quam Hebræi Lexicographi, quos sequuti sumus, deductum voluit, huic regulę convenienter flexum esse, ad quod V. Cl. minime attendit. Usu etiam tum veniet, quod Cl. *Glassius* de distinctione flexionis & significationis vocum גנב & גנב observavit. Sed suo quæque tempore, ne Lectorem rerum plurium minimi momenti confusione turbemus. Applicemus, fultis, quę dicta sunt hactenus de vocabulo בטלן & concludamus id notare hominem *Otio deditum consecratumque*. *Otium* vero intelligitur quodcunque & cujus-

cunque temporis, quod ante indeterminatum reliquimus. Sed id ipsum est, quod nunc ulterius nos oportet prosequi.

V. Cl. in universâ suâ disputatione hoc præsupposuit, inculcavit, iterum iterumque repetiit, בטלן significare *Otiosum*, qui nihil omnino rerum ageret, cujusque *negotium* esset *otiari*, hoc est, nihil agere quicquam, ab omni opere abstinere, immo *Otiosos* eum in finem ali, ut ab omni opere prorsus abstineant, nulli alii rei quam soli *otio* intenti. Cl. vero *Ligtfootus* existimavit quondam, vocem בטלן *Otiosum* quidem significare, sed ejusmodi *Otiosum*, qui mundanarum rerum nihil quærit, agitque, quales apud vulgum *Otiosi* habentur, qui se ipsum rebus sacris & Divinis, publica tam sacra quam civilia spectantibus, devovet dedicatque totum, quique hoc agendo Synagogę & Academię ædificandæ pro omni suâ facultate inservit. *Literatum* voluit, qui omne, quod habet reliquum in vita temporis, studiis publicis privatisque impendit, mundanis curis, quibus cæteri de vulgo homines semper impliciti sunt, vacuus & liber. *Non quod quilibet*, verba ipsius recenseo, *decem ex Israele constituerent Synagogam, sed ubicunque sunt literati decem & studiosi Legis vocabantur hi* בטלנים Viri otii, *qui non pro desidibus aut* otiosis *sunt habendi; sed quibus (utpote qui rebus mundanis non perplexi fuerunt) vacavit res Synagogæ tantum curare*. Ex sequentibus vero constat, illum inter hos *Otiosos* numerare, *Judices Triumviros*, Academię & Synagogę Rectores, Interpretes, Ministros, & Diaconos.

Ex

Ex hac *Ligtfooti* ſententia priorem partem adoptavi, quia veriſimillima ac rationi valde conſentanea apparebat, & ipſius autoritate *Maimonidis* roborata. Conceſſi ſcilicet ſuam *Ligtfooto* ὑπόθεσιν τοῦ בטלנים *homines literatos* ſignificare. Poſteriorem partem, hoc eſt, Judices, Diaconos, Academiæ Rectores ad conſtituendam Synagogam concurriſſe atque inter Synagogę membra *decem* referendos eſſe negavi, atque etiamnum nego. Vir Clariſſimus vero ſcribendi quæſita occaſione *partem quoque priorem* ſibi negandam putavit. Ut vero fidem ſuis faceret dictis majorem, non id tantum Lectori voluit perſuadere, quod *Decem Otioſi* in Hebræorum Scriptis alio ſenſu acciperentur, quod ſuffeciſſet inculcare, ſed eo etiam progreſſus audacię eſt, ut aſſeveraverit Lectori, vocem בטלן *Otioſus* nullo in loco apud Scriptores Hebræos hominibus literatis ſtudioſiſque, *Judicibus* puta, Miniſtris Synagogæ vel quibuscunque aliis devotis ſacratiſque Perſonis applicari. Intereſt tuâ, mi Lector, ſcire, qua confidentia & temeritate id ſcripſerit Vir Clariſſimus, ne ſi quid aliud ex controverſis capitibus huic ſimile pari pertinacia ab ipſo aſſeveratum vel hoc in ſcripto vel quocunque alio offenderis, ea Viri Clariſſimi fiducia illico capiaris aut turberis, oſtendemus enim cum bono Deo, Virum Cl. hic admodum infeliciter contra *Ligtfootum* diſputaſſe. Sed & Vir Cl. cum ex hoc exemplo tum ex aliis, in progreſſu diſputationis noſtræ producendis, diſcat, modeſtius in diſputando adfirmare, quæ minime explorata habet. Licitum ipſi erit, noſtro etiam arbitratu affirmare, ne-

N 2 gare,

gare, limitare, quæ placita erunt, sed ea semper modestiæ prudentiæque ratio ab ipso observetur, ut, ubi deinceps melius instructus fuerit, sententiam mutare pudori non sit, ut quidem hoc in negotio evenit. Assertio, quæ capitis hujus initio collocata est, quantum valeat, nunc disputemus.

CAP. XI.

Adstruitur cum ex celeberrimo testimonio Benjaminis Tudelensis *tum aliis ex locis*, Judices, Præfectosque Scholarum *apud Hebræos Autores dictos esse & dici potuisse convenienter significationi vocis* בטלנים Otiosos. *De* שכר בטלה mercede vacationis *differitur*.

DEmonstrare incipimus contra audacem Viri Clarissimi asseverationem, quæ est, vocem בטלן nunquam hominem *literatum*, publicis sive sacris sive civilibus vacantem, apud Scriptores Hebræos significare ex luculento illo testimonio, quod Vir Cl. tandem sed nimis sero deprehendit, atque ex *R. Benjaminis Tudelensis* Itinerario ad calcem Libri sui produxit, non alium in finem, ut existimo, quam ut testatum faceret Lectori, si id forte a nobis aut alio fuisset adversum, hoc idem a se, licet nimis sero, visum esse.

Asseveraverat, ut vidimus, HEBRÆORUM NEMINEM, *cum ex professo de* JUDICIBUS *aut* PROFESSORIBUS *agunt*, *eorum ullum* בטלן OTIOSUM *appellare*. Committe, obsecro, cum hoc

hoc afferto verba *Benjaminis Tudelensis* in suo *Itenerario*, verso & notis illustrato a *Constantino L' Empereur*. Sic ille de *Bagdade* Urbe. p. 70. Cæterum *Bagdadi mille ferme Judæi degunt, qui tranquillitate & quiete fruuntur, immo gloriâ magnâ sub maximi Regis imperio: inter quos etiam sapientissimi sunt* וראשי ישיבות מתעסקים בתורת משה *& Consessuum primores* (ACADEMIARUM RECTORES) *in lege Mosaica occupati.* DECEM *in ista Civitate sunt* ישיבות CONSESSUS. [Academiæ & Synedria] *Et summi Synedrii caput M. Doctor Samuel Filius Eli, caput, inquam, eminentissimi Synedrii. Præfectus* (סגן) *Levitarum est secundi caput. D. Daniel tertii Synedrii Præses est. D. Eleazar socius, Præses quarti Synedrii. D. Eleazar Filius Tsema Ordinis Procurator, cujus Genealogia ad beatum Samuelem Prophetam reducitur, caput sive Præses est quarti Synedrii. D. Hasdia, Scholasticorum* (חברים Sociorum) *decus sexti Synedrii Præses. D. Haggæus Princeps septimi Synedrii. D. Ezra Octavi. Doctor Abraham appellatus Abou Tahir (Pater Sanctus) noni Synedrii caput. Denique D. Zacchæus Filius Buxtanæi generalis eorum quæstor, Præses est decimi Synedrii.* Subjungit, ad quod quin animum advertas tuum, mi Lector, noli committere

הם הנקראים בטלנים שאין מתעסקים בדבר אחר
אלא בצרכי צבור ובכל ימי השבוע הם דנין לכל אנשי
הארץ היהודים חוץ מיום ב' שבאים כלם לפני הרב שמואל
ראשישיבת גאון יעקב ועומד עם העשרה בטלנים ראשי
הישיבות לדון לכל הבאים עליהם וגו' HI OTIOSI

 DI-

DICUNTUR, *quia non occupantur ulla in re, quam in necessariis populi negotiis.* ATQUE OMNIBUS ISTIUS REGIONIS JUDÆIS JUS DICUNT *singulis diebus septimanæ, excepto die secundo, cum omnes conveniunt ad M. Samuelem caput Synedrii, quod eminentiâ Jacobi nomen habet, ipseque* CUM DECEM ILLIS OTIOSIS *Synedriorum capitibus adest, ut omnibus promiscuè accedentibus jus dicat.* Perseveras nunc dicere, quod nullus Hebræorum, quando de *Judicibus* aut *Professoribus* agunt, eorum ullum בטלן *Otiosum*, aut eos pariter בטלנין *Otiosos* vocet, cum *Benjamin Tudelensis* nobis Academias & Synedria Bagdadensia descripturus expressis verbis tradat, eorum præfectos Judices & Professores Ordinarios בטלנים *Otiosos* nuncupari? Si hoc amplius urgere vellem testimonium, id agerem, quod illi faciunt homines, qui medio die Solem lucere probant.

Sed desiderabis, ut opinor, intelligere, mi Lector, quid consilii ceperit Vir Clarissimus, quando in hunc insignem locum, licet nimis sero, incidit? Revocasse sententiam priorem putes fortasse? Atque ego id ab ipsius candore expectaveram, quia semel iterumque in his dissertationibus errores suos, quos *jocularios* vocare solet, notat atque corrigit. Non improbamus id factum, quin potius laudamus celebramusque; quippe quod ingenui ac liberalis animi documentum est. Hoc unum modo miramur, quod illi, qui suæ infirmitatis se habere optumam conscientiam testatum facit, minima etiam, ut putat, errata in fratre suo ita studiose sectari & acriter castigare volupe sit.

Ve-

Verum heic loci, ubi ingenuitate summoperè opus erat, hoc laudato consilio suo minimè utitur. Rationem ignoras? Sanè si hoc dictum suum revocasset, palam fecisset Lectori, omnia, quæ in præcedentibus tanta cum animi sui contentione a se erant adseverata, totiens totiensque repetita & inculcata, lubrica esse & incerta. Etenim si hoc solummodo concedas, quod vocabulum בטלנים de hominibus *literatis* Synagogarumque Præfectis usurpetur in Hebræorum Scriptis, nullus adeo ineptus homo erit, qui *decem homines* pigros, nihil prorsus operis agentes, ab Hebræorum cætu altos sustentatosque crediderit, & non Ligtfooto potius quam *Salomoni Jarchio* homini vano & ad ineptias fingendas credendasque formato consenserit. Sed videamus, quid agat?

Initio quidem fatetur *hanc descriptionem Otiosorum ab ea, quam dedit, vehementer multis modis differre*. Optumè, hoc enim verissimum clarissimumque attendenti Lectori est. Quid porro? *Historia Benjaminis accuratius expendenda erit, & videndum, an si vel omnia vera essent*, ait, *nobis ullo modo adversentur, & secundo, an unquam tales Otiosi Bagdadi vel alibi usquam fuerint*. Nos cum ipso videamus, an tanta polleat videndi aut non videndi facultate, ut ubi omnes idem vident, ille idem vel non videat vel aliud videat.

Etsi concederemus, sic primo excipit, *Bagdadi temporibus R. Benjaminis ejusmodi decem Otiosos fuisse, quales ille describit, id nihil nostræ explicationi obesse potest. Nostri enim Otiosi, de quibus hactenus egimus, longè alius generis sunt & ab his, de quibus*

quibus R. Benjamin, toto cælo diversi. Nos hactenus egimus de י׳ בטלנים של בית הכנסת *decem Otiosis Synagogæ. Hi verò, de quibus R. Benjamin, nihil minus sunt, quam Synagogæ, in quâ ipsis nihil negotii, sed ad Academiam & Forum pertinent: ceu qui non rebus Synagogæ vacant, sed institutioni Academicæ jurique dicundo.* Siccine putas te elapsurum, Vir Clarissime, statum quæstionis & controversiæ nostræ penitus mutando? Non disputo tecum, an R. Benjamin alios *Otiosos* describat, quam quos tu descripsisti, id enim longe verissimum, at tibi itidem adversissimum est; sed an vocabulum בטלן apud Hebræos unquam de *Professoribus Academiæ* aut *Judicibus* Civitatis vel in genere quibusvis Viris, publico bono vacantibus, usurp[illegible]r. Hoc negasti. Testimonium contrarium habes. Fac nunc, obsecro, adseverationi tuæ fidem, vel revoca dictum, & agnosce ea omnia, quæ tanta cum animi tui fiducia disputasti, incerta admodum & lubrica esse. Hoc ni egeris, te minimè dimittam.

Quod verò insuper ais, longe alterius generis *Otiosos* esse, quos *R. Benjamin* describit, hoc tantum abest, ut causam tuam juvet, ut potius eam manifesto prodat. Quorsum enim tui *Otiosi* ab iis *Benjaminis* diversi sunt? Ideone, obsecro, quia *Benjamin* vim vocis בטלנים non intellexit & non minus in rei quam vocis traditione insigniter mentitus fuit? An verò ideo, quia tu ad genuinam significationem vocis בטלן non penetrasti, atque adeo *Otiosos* nobis alios descripsisti, quam quos Autores Hebræi cognoverunt? Prius sanè non dixeris, postquam autoritatem fidemque

que Autorum Hebræorum adeo extulisti & explicationibus vocum Hebræarum, ab ipsis profectis, summa religione adhærendum esse, me docere, Lectorique tuo persuadere voluisti. Posterius igitur heic obtineat, quia *portento simile fuerit* te Autore, *R. Benjaminem* in Synagogâ natum atque eductum usum vocum, in gente suâ usurpatarum, minime intellexisse, Te verò, Christianum hominem, eundem bene atque accurate tenere. Intellexerit itaque R. *Benjamin*, in Synagoga natus atque educatus, vim vocis בטלן / tum verò tu graviter per omne tuum scriptum erraveris. Quę consecutio si Tibi non arrideat, desine posthac fundamenta substernere demonstrationibus tuis, quę ad levissimum pedis motum vacillant.

Quos verò *Otiosos Benjaminis* a *suis Otiosis* plurimum discrepare statuit V. Cl. eos cum nostris amicissimè conciliamus. Scilicet בטלנים dicimus *omnes homines*, qui sive sacris sive civilibus rebus ad publici egregii commodum *vacant*. Hi si in Academia (בית מדרש) aut *Synedrio* (בית דין) collocentur, vocantur בטלנים של בית דין *Otiosi Synedrii* vel בטלנים של בית מדרש *Otiosi Academiæ*, si verò Synagogę assignentur, dicuntur בטלני' של בית הכנסת *Otiosi Synagogæ*, quales ad distinctionem a cæteris *Otiosis* Judicii aut Academię intelligendos esse significarunt Gemarici suâ nota ad *Misnam Megillæ*. Ut verò hi בטלנים *Benjaminis Præfecti* erant *Academiis* & *Synedriis* vel *Societatum minorum Moderatores* agebant, ita nos *Præfectos* & *Ministros Synagogæ Otiosis Synagogæ* annumerandos decrevimus.

Alterum, quod excipit, hoc est, quod R. *Benjamin*

jamin hic *vel falsa vel sibi non satis comperta tradiderit, vel ea minus feliciter & distinctè explicuerit*. Itane verò Vir Clarissime, tandem suspecta Tibi incipit esse Hebræorum Scriptorum fides, quam, ubi e re tua erat, tantopere deprædicasti? An ea nunc incipis audacia esse, ut *Benjamini Tudelensi* in historicâ narratione, a gente suâ receptâ, cujus contrarium testimonium nullum profers, fidem neges, cum ante *Salomonis Jarchii*, ejusdem farinæ hominis, fidem Lectori tuo magno conatu volueris obtrudere? Quid ita varias? Scilicet dicebat *Salomo Jarchi*, quæ in rem tuam erant, quę lubenter dicta cupiebas. Quę eadem quando non dicit *R. Benjamin*, subsistis, hæres, ad animum revocas, Judæos fabulosos esse, minimè iis in omnibus esse credendum. Quę si cogitasses prius, ratio fuisset nulla, cur hypothesin tuam de *Decem Otiosis* ita animose ursisses.

Sed sit ita. Fefellerit nos R. *Benjamin* Tudelensis, cujus ego Patronum agere nolim. Verum sit, illum oculos mentesque Auditorum suorum fabulis voluisse pascere, hoc ad disputationem præsentem minime spectat. Negatum mihi est, Hebræorum Scriptorum ullum vocem בטלן pro homine *literato*, Academię Ecclesię aut Synedrii commoda procurante, accipere, hoc vocabulum ullibi eo significatu apud ipsos extare. R. *Benjamin* verò ait *Bagdadi* decem Cætuum Academicorum Præfectos, juri dicundo constitutos, vocatos fuisse בטלנים *Otiosos*. Falsum fuerit, quod *R. Benjamin* asseverat, hoc tamen verum manebit, quod nobis sufficit, *R. Benjaminem* vocem בטלן / ut nos eam volumus acceptam, usur-

usurpasse, quod ipsi in animum venire non potuisset, nisi ea ætate vocabulum בטלני eo usu fuisset frequens.

His dictis, detinet Lectorem occasione eorum, quæ in Libro *Juchasin* de eadem Civitate *Bagdade* referuntur, a *Constantino* autem *L' Empereur* adducta sunt in *Notis ad Benjaminem*, quæ non displicent, sed ad rem præsentem, quæ ventilatur, nihil attinent.

Tandem verò in fine hujus contentionis, ubi ipse, quæ adduxerat, nequaquam satisfacere perspexit, *istud summum*, ait, *inde rectè colligi poterit & concludi, usum vocis* בטלנים *vel Otiosorum tandem sequioribus seculis a Judæis Babylonii ita ampliatum esse, ut ea præter Veterum morem etiam Doctores Academicos, eosdemque Judices fuerit complexa.* Hoccine *summum* inde poterit colligi tuo judicio, Vir Clarissime? Meo judicio id ad *minimum* inde colligi potest, quod tamen si colligis, tum collectionem facis priori tuæ sententiæ adversissimam. Colligis utique vocem בטלנים *sequioribus seculis* apud Babylonios præter Veterum morem Judices & Professores complexam esse, cum ante disertissimè asseveraveris, nullum scriptorum Hebræorum absque ulla temporis distinctione vocabulum hoc sensu accipere.

Sed quænam, obsecro, hæc sunt, quæ memoras *sequiora secula?* Vixit enim *Benjamin seculo duodecimo*, quod *Constantinus L' Empereur* docet in Notis. p. 134. Constat idem ex Chronologis Hebræis. At vero *R. Salomo Iarchi*, cujus autoritatem tu fun-

damentum sententiæ tuæ substravisti, initio *seculi duodecimi* mortuus est. Immo *Benjamin* Tudelensis iter, quod per Galliam instituit, memoriæ mandans, ita omnino loquitur de hoc *Salomone*, ac si eo tempore adhuc fuisset superstes. Sanè *Constantinus L'Empereur* haud aliter commodius hanc solvere novit difficultatem, quam dicendo, *Benjaminem, dum Judæorum Magistros aliosque in istis Civitatibus, quas describit, commemorat, non tantum suo tempore viventes recensere, sed eos quandoque, qui obierant*. Sis vide illius Annotationes ad p. 6. quæ extant p. 150. Sed cum ex ipso constet *Ganzio*, quam sępè pauca Judæi certò habeant explorata de fatis præcedentium Doctorum, quid flagitii esset ex narratione Benjaminis Historica concludere, *Salomonem Iarchium* & *Benjaminem* eodem vixisse tempore, quod tamen nemini obtrudi posse satis scio.

Sed sit ita. Fuerit inter eos paucorum annorum distantia & intervallum, vixerunt nihilominus, ut constat, uno eodemque seculo. Quod si vero, Vir Clarissime, Tibi placet sententiam tuam fidei R. Salomonis inædificare, quid vitio nobis vertis, quod nos R. Benjaminis testimonio fidamus, ejusdem farinæ hominis? Immo quid crepas, significationem vocis בצלין *sequioribus seculis*, per quæ ætatem *Benjaminis* intelligis, præter morem Veterum fuisse mutatam, cum *Salomonis Iarchii*, ejusdem ætatis hominis, testimonio ita mordicus ac tenaciter adhæreas? Vin' vero scire, quid ego *summum* ex dicto *R. Benjaminis* colligam? Hoc scilicet, quod apud Judæos Babylonios, qui omni ævo habiti sunt juris Hebraici

& consuetudinum priscarum peritissimi, reservatus fuerit genuinus significatus vocis בטלן qui apud *Occidentaliores*, per dissipationem in alia loca longo tempore a studiis alienatos, periit, quodque ea propter ea sit verissima vocis בטלן notatio, quam *R. Benjamin* nobis tradidit sua ætate apud Babylonios obtinuisse, nostræ sententiæ & explicationi in Archisynagogo datę convenientissimam.

Sed an satis non erat semel impegisse? Sic iterum in his ipsis responsionibus V. Cl. *Unde facile est perspicere olim in Academiis & tribunalibus nullos fuisse, qui* Otiosi *dicerentur, quemadmodum etiam cum de tribunalibus ex professo agitur, judices non tantum non dicuntur* Otiosi, *sed ab iisdem etiam distinguuntur, ut ex* Codice Sanhedrin *liquet*. Siste heic rursus gradum, Benevole Lector, & ostendam Tibi, *Judicibus* in ipso muneris sui exercitio adscribi בטלה *Otium* & *vacationem*, quod si ita est, quis negare præfractè sustineat, Judices perpetuos eo nomine בטלנים *Otiosorum* insigniri posse & debere, quod V. Cl. negare perseverat, licet jam semel expressissimo testimonio *R. Benjaminis* ad pudorem usque convictus. Sic legimus in decisionibus *Rabbenu Ascher* in Sanhedrin ad Cap. I. §. x. הדיין יכול לקבל שכר בטלה ממה שבטל במלאכתו כדי לדון *IUDEX potest accipere mercedem vacationis suæ* (OTII SUI) *eo quod cessare ab opere suo debuit, ut judicio intentus esset*. Si lubet, adi ipsam disputationem *Rabbenu Ascher* in commentario suo. Nos describemus potius clarissima verba *Iosephi Karo* in *Choschen Hammispath*. Cap: x. §. v. הנוטל שכר לדון כל דיניו

 שדן

שדן בטלים אלא אם כן ידוע שלא נטל מהם שכר ואם אינו נוטל אלא שכר בטלתו מותר *Si quis mercedem judicandi ergo acceperit, omnia ipsius judicia inania sunt* (**worden voor nul verklaart**) *veruntàmen si satis fuerit perspèctum illum nullam accepisse mercedem, sed solam vacationis suæ* (OTII SUI) *compensationem mercede aliquâ esse factam, id licet.* Ea vero *merces OTII Iudicis* [בטלת שכר הדין] ita porro describitur. כגון שיש לו מלאכה ידועה לעשות בשעה שיש לו לדון ואמר לבעלי הדין תנו לי שכר פעולת של אותה מלאכה שאתבטל ממנה והוא שיקבלו משניהם בשוה *Sicut, si quando certum notumque opus ipsi* (Judici) *peragendum est ea hora, quâ eum oportet judicare, & tum dixerit partibus litigantibus, rependite mercedem, quæ operis hujus præstationi æqui valeat, a quo nunc cogor cessare, si, inquam, tum a partibus litigantibus opera illa redimitur ex æquo, hæc dicitur merces vacationis.* Sed vero non admissa est ejusmodi *merces vacationis* in Judicibus, nisi omnibus pateret, rem verè ita se habere, judicemque vere alicujus operę jacturam pati, quod si res posita esset in incerto, tum id omnino fuit prohibitum; quod inde etiam discere est.

Recolligamus, sis, quę pro nostra opinione adstruenda & V. Cl. assertionibus refellendis ex his locis facere possunt. Negavit *Iudices* appellari בטלנים *Otiosos*, vel, quod, ni fallor, idem est, *Iudicibus in actus sui exercitio* adscribi בטלה *Otium* iis locis, ubi Hebræi Scriptores expresse de Judicibus agunt. Producta nunc loca sunt ex iis libris, ubi Hebræi argumentum de *Iudicibus* pertractant. In iis locis

cis vero signate id tempus, quod *Iudices* impendunt *actui Iudicii*, vocatur בטלון *Otium*. Apud nos non minus vulgato vocabulo. **Vacatie.** Vides itaque, Vir Clarissime, novo argumento probatum, quod de novo negasti. Si enim tempus, quo Judices *vacant suis rebus*, vocatur *Otium*, eccur Judices, perpetuo in majoribus Civitatibus his *rebus VACANTES* non dixeris בטלנים OTIOSOS? Vel ego magis *cæcus* quam talpa sum, vel probatum est, quod a V. Cl. negatum erat.

Cæterum non id modo, quod ad præsentem disputationem de *Iudicibus* pertinet, ex his testimoniis concluseris, sed hoc etiam, quod usui hujus vocis minimè adversetur, *aliquem simul vacare & operari*. Τὺς בטלנים *vacantes homines* [σχολάζοντας] significare, semper tenuimus, sed *vacantes* literis, ac necessitatibus Synagogæ, quod vulgo *Otiari* est. Id vero idem in *Iudicibus* consideramus ex adscriptis testimoniis. Dicuntur illi בטל *cessare*, sed, quo pacto, an ergo in universum a negotiis omnibus abstinent? Minime vero. *Cessare* & *vacare* dicuntur, quando minime *vacant*, id est, judicio suo valde intenti sunt.

Quin vereor, ne Nobilissimi *Wagenseilii* sententiæ aliquid ex consideratione horum locorum decedat. Statuit, ut vidimus, contra *Seldenum*, vocem בטל continuatam longi temporis quietem denotare. *Seldenus quietem vacationemque* intermissam, non continuam, defenderat. Ejusmodi vero significationem videtur hoc vocabulum habere in locis modo allegatis, in quibus breve etiam temporis spatium, judicio di-

cen-

cendo destinatum, vocatur בטלון *Otium*. Sic eodem modo sumi videtur in *Paraphrasi Chaldæâ* ad Exod. XXI. 19. Statuit ibi Legislator, ut, qui noxam alteri intulerat, moram operis, quam illa noxa passus erat, rependeret. Moses ita exprimit: רק שבתו יתן *Tantummodo compensabit moram neglecti operis*. Chal. בוטלן עבידתיה *Cessationem Operis sui*. בוטלניה *Cessationem suam*. R. Salomo. ביטול מלאכתו *Cessationem operis sui*. Non hic *cessatio longi temporis*, sed qualiscunque brevis aut longa, continua aut intermissa intelligitur. Sed hæc disputatio nostra non est.

CAP. XII.

Insignis ex Josepho *locus producitur, in quo mentio* τῶν ἀργοτέρων *Otiosorum, cujus versiones variæ expenduntur. Nomina* Principum & Seniorum *populi, quæ apud* Josephum *extant, hac occasione notantur.*

Optumam dignissimamque rem præstiterimus, si quem significatum vocis בטלנים nunc probatum dedimus ex *Benjamine*, eundem etiam vindicare possimus ex *Josepho*, Scriptorum Hebræorum omnium, quos habemus post Scripturæ Autores & Paraphrastas, vetustissimo. Non dissimulabo verò spem aliquam mihi affulsisse ex *Libro* IV. de *Bello Judaico* cap. IX. ubi in hunc modum scribit. Νυκτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης ὡς οὐδεμίαν περὶ τῇ πόλει Ῥωμαίων ἑώρα φυλακὴν τὸν καιρὸν ἁρπασάμενος οὐ μόνον τοὺς περὶ αὐτὸν ὁπλίτας ἀλλὰ καὶ τῶν ἀργοτέρων συχνοὺς ἅμα ταῖς γενεαῖς ἀναλαβὼν ἐπὶ

ἐπὶ ἱεροσολύμων ἔφθυγε. *Ruffini* hæc est versio. *Nocte autem Johannes, cum nullas Romanorum excubias circa oppidum videret, arrepta occasione non solum his, quos circa se habebat armatos, sed etiam senioribus plurimis cum familiis abductis in Hierosolymam fugiebat.* Narratur in contextu *Josephi* ejusdemque parte, a nobis citata, *Johannem*, insignem seditionum Autorem, in *Giscalâ* urbe a *Tito* fuisse obsessum: Petiisse a *Tito*, ut *Sabbathi* die urbem invadere aut conditiones deditionis præscribere desineret, quia dies ille ex Patria lege destinatus erat otio: Tito liberaliter concedente de nocte σὺν τῶν ἀργοτέρων συχνοῖς fugisse ex Civitate Giscala versus Hierosolymam.

Nos in hac narratione nihil aliud scire desideramus, quam quid sibi velit vocabulum ἀργότεροι. *Ruffinum* audivimus vertisse per *Seniores*. Belgica vetus sed valde corrupta editio habet. **Met vele upt den Oudsten**. Nupera versio Gallica Doctissimi *Arnaldi*. *Quelques-uns des principaux habitans avec leurs familles*. Versiones hæ non admodum differunt, verum tamen non videntur satisfacere voci ἀργότεροι, quæ significare debet, si propriè accipiatur, OTIOSOS. Sed operæ pretium est, id paulo pressius considerare.

Ἀργὸς apud Græcos *triplici* gaudet significatu, uno tamen proprio & familiari. Proprius & familiarissimus ille est, quo sumitur pro *Otioso*, quasi ἀργὸς esset ἀεργὸς *absque opere*. Hoc sensu acceptum est in hoc ipso capite *Josephi*. Ὡς ἀργὴ πάντων αὐτοῖς ἐστιν ἡ τῆς ἑβδομάδος περίοδος. **Quomodo ultimo hebdomadis**

 die

die ab omni omnino opere otiari statutum ipsis sit. Præterea notat *album* & *velocem*, sed rarius. *Velocem* denotare contraria significatione, Docti Viri docent. Repugnat enim τῇ ἀεργίᾳ *otio ac pigritiæ* velocitas: Sed quando ἀργὸς *album* notat, tum id derivandum ab vocabulo ἀγλαὸς per multam mutationem & transpositionem. Factum id inde dubio procul, quia Autores illi rationem nesciverant has duas maximè diversas significationes conciliandi. Mihi omnino placet, quod ex Viro quodam Doctissimo, quicum hunc locum conferebam, intellexi, utrumque hunc minus frequentem significatum τȣ̃ ἀργὸς *albus* & *celer* petendum esse ex communi illa notatione, quâ ἀργὸς capitur pro *Otioso*. Sanè nihil ineptius est quam credere, Parentes nostros, Linguarum Principes & Autores, uni voci duas contrarias significationes dedisse, quæ ad unam communem revocari nequeant. Hoc etenim si egissent, tum quidem res, quas per notationes nominum distinguere cupiebant, misere confudissent. Quicunque igitur varii vocum significatus, iique, ut ad primam speciem apparet, maximè sibi invicem contrarii producuntur sive apud Hebræos, sive Græcos, illi ad unam notionem communem omnes, si studium ac industria adhibeatur, potuerunt revocari. Nos id olim in Hebræorum vocum plurimis meminimus præstitisse, quarum specimina, si vacat, dabimus. Hujus verò suę sententię de hac voce ἀργὸς *Vir Clarissimus* ipse rationem dabit, immo jam dedit.

Quocunque verò modo firmatur τὸ ἀργότεροι hoc in loco, puto, loquendi speciem satis esse notabilem, maxi-

maximè vero, si capiatur pro *Otiosis*, ut nobis hactenus persuasum est. Cum enim *Josephus* sæpe de *Senioribus* & *Primoribus* populi agat, quos heic ex sententia Interpretum describit, nôn animadverti tamen, illum hac voce ἀργοπέρων alibi uti. Fieri etiam potest, ut ego, qui longo tempore *Otii Otiosorumque* non admodum magnam curam habui, non satis diligenter & circumspectè quælibet *Iosephi* loca expenderim. Observavi alias ex *Iosepho* vocabula δυνατοὶ *Potentes*, Bel. Jud. lib. II. cap: XIV. γνώριμοι *Spectati*, cap: XV. ἄρχοντες, *Principes*, cap: XVI. γεραιοὶ *Seniores*, cap: XXV. οἱ τȣ̃ δήμȣ προεστῶτες *Præfecti populi*, lib. IV. cap. V. οἱ ἐν τέλει. *Qui in summa apud populum dignatione sunt* lib: III. cap: VII. οἱ γεραιοὶ τȣ̃ δήμȣ *Seniores populi*. lib: III. cap: XVI. οἱ πρῶτοι *Primores*. lib: V. cap: III. οἱ πρȣ̃χειν δοκȣ̃ντες *præcellentes*. lib: III. cap: XVI. οἱ προὔχοντες *Præstantiores* Ant. *lib*. XX. *cap*. VII. secundum distinctionem Latinam. His inquam vel vocibus vel phrasibus utitur *Iosephus*, quando de spectatis populi Senioribus, Civitatumque Rectoribus disserit. Quo verò pacto contingat, ut heic, ubi ex mente Interpretum eandem rem exprimere vult, voce ἀργοπέρων utatur, id puto considerationem nostram summopere mereri.

Si ἀργὸς hoc in loco pro *albo* accipias, tum ἀργόπεροι essent *candidiores*, vel *candidati*, nobilissimi scilicet urbis Giscalensis incolę. Putandum esset, si alicui hæc versio placeret, vocem hanc reducendam ad Hebræam חורים/ quę *albos*, id est, *nobiles* notat, tu *candidatos* dicas, quia חור vi derivationis a חוּר potius *candidum*, quam *album* significat. Di-

euntur illi apud Græcos propria voce λευχείμονες, Latinis *albati*. Interpretibus Græcis LXX. ἐλεύθεροι, ἔνθιμοι, ἄρχοντες. *Josepho*, ni fallor, εὐγενεῖς & εὐγενέστεροι.

Sed Viri optume in his literis eruditi, amici nostri, quos hoc super loco consuluimus, existimarunt, nimis peregrinam & quæsitam esse hanc interpretationem. Commodius futurum arbitrabantur, si aut *Otiosi*, ut ego cupiebam, aut *veloces* & *celeres* intelligerentur; in quod posterius eorum alter inclinabat.

Quod igitur ad posterius illud interpretamentum attinet, id omnino ejusmodi est, ut accipi mereretur, nisi duo obstarent, quæ æquo animo hactenus non potuimus superare. *Alterum* est, quod hic significatus vocis ἀργὸς valde sit infrequens, quodque non videatur vero simile, *Josephum*, cum rem notissimam dicere vellet, voce valde infrequenti & contrario significatu usitatissimâ usurum. *Alterum* verò, quod ex contextu narrationis constet, eos, qui ex Civitate Giscalâ noctu aufugerunt, celeres velocesque viros multam partem non fuisse. Etenim refert *Josephus*, plura eorum millia a militibus Titi interempta fuisse. Præterquam quod una cum iis fuerit ὄχλος γυναικῶν καὶ παιδίων *mulierum puerorumque cohors*. Ne dicam, *Josephum* τοὺς περὶ αὐτὸν ὁπλίτας *quos circa se habebat armatos* expresse ἀπὸ τῶν ἀργοτέρων distinguere.

Concludimus non superesse commodius hujus vocabuli hoc loco interpretamentum, quam quo sumitur pro *Otiosis*, qui longe frequentissimus & familiarissimus idemque proprius vocis usus est. Sed verò, qui

qui hi *Otiosi*, obsecro, & quam ob rationem ita dicti? Fuisse hos, quos *Iosephus* ἀργοτέρυς dicit, *Seniores* & *Præcipuos urbis Rectores* ex versionibus ante adductis datum fuit percipere. Sane ex contextu satis perspicuum est, τὺς ἀργοτέρυς eos esse, qui cum *Johanne* faciebant, urbemque Giscalam moderabantur, præcipui urbis incolæ, ἀπὸ τῦ δήμυ distincti. Populus eos vocat τὺς νεωτερίζοντας *res novas molientes*, hoc est, seditionis autores & Principes. Principes item Civitatis, ad quos hæc cura pertinet. Sed quid eos nuncupet *Iosephus* ἀργοτέρυς *Otiosos*? Quoniam ex divitiis opibusque suis vivere & sustentari poterant, ideoque necesse non habebant perpetuo & servili opere vitæ suæ alimenta quærere, ac proinde vel Civitati vel Ecclesiæ regendæ constituebantur. *Hoc agere* apud vulgum *Otiari* est. Sic existimo. Si cui aliud idque melius suppetat, id nobis etiam autoribus in medium proferat. Sed si quis in his, quæ ego attuli, possit acquiescere, is mihi simul concedat, eam significationem τ̃ בטלנים/ quam nos urgemus, verissimam esse, quippe quæ autoritate *Iosephi* (ἀργότεροι enim idem esse, quod בטלנים nullus, opinor, negare ausit) confirmetur.

CAP. XIII.

Voces Græcæ σχολάζειν, σχολαῖος, σχολὴ, ἀργὸς, ἀργεῖν. *Latinæ* Otiari, Otium, vacare. *Belgicæ*, Ledigh zijn / Sigh beledigen *cum Hebræis* בטל & בטלן *comparantur ad dilucidationem significationis vocis* בטלן *a* Ligtfooto *propositæ & a nobis defensæ. Illustrantur autem hac occasione varia Sanctæ Scripturæ loca.*

TErminari hic facile paterer nostram contentionem, nisi ex usu vocis *otiari* & *vacare*, in aliis celebribus Linguis frequenti, & simul ex explicatione *Maimonidis* sententiam nostram, sed quid nostram dico, quę priscorum Judæorum est, multum promoveri intelligerem.

Nimirum in aliis Linguis Græca, Latina, Belgica etiam nostra usu venit, ut voces σχολάζειν *Otiari*, *vacare*, beledigen / non significent *meram quietem*, in qua nihil omnino rerum agas, sed *quietem* ab ordinario suetoque munere, aut potius cessationem ab ejusmodi opere mundano, quo vulgo homines in commodum conservationemque familię suę in Civitate se solent detinere. Τῶν οἰκείων ἔργων ἀργίαν cum *Platone* dixerim. Hujus ordinis sunt homines *literati* & *studiosi*, quales solent esse Præfecti Civitatibus, Academiis & Ecclesiis. Quoniam enim vulgus eos non videt operi servili & mundano adstrictos, quoniam, inquam, considerat vulgus, eos cura rerum, quas ipsi sectantur inter homines, ad vitę suę alimenta &

con-

conservationem sibi procuranda, relicta, talibus se detinere negotiis, quibus magnam inesse molestiam minime arbitrantur, quæque, quando illi agunt, dicuntur *otiari*, hinc eos omnes, qui ejusmodi vitę rationi destinati sunt, *Otiosos* denominat. *Precari* & *Legi divinæ intelligendæ operam dare*; in studiis Doctrinę aliis occupatum esse, ejusmodi sunt, quę vulgus non agit, nisi ubi *vacat* & *otiatur*. Si quis igitur his negotiis ita adstrictus est, ut de omni vita sua nihil aliud agat, hunc vulgus בטלן *Otiosum* vocat, non, quia nihil omnino rerum præstat, sed ut dictum, quia id agit, quod quando illi agunt, *otiantur*.

Apud Græcos τὸ σχολάζειν ad amussim convenit cum nostro בטל/ Notat enim *Otiari*. Sed hoc ipsum σχολάζειν significat *rei alicui agendæ incumbere*, opportunitatem aliquid agendi arripere. *Suidas* in voce σχολή. σχολή, ἡ τὸ μηδὲν δρᾷν ἢ τὸ περί τι σχολάζειν. ἀντὶ γὰρ τοῦ σχολάζειν λέγουσι τὸ εὐκαιρεῖν. *Otium est, nihil agere. Vel in aliqua re occupari.* Rei alicui vacare & operam dare. q. d. circa aliquid otiari. Omne otium in rem aliquam impendere. *Pro* σχολάζειν *tamen multi dicunt* εὐκαιρεῖν. *Hesychius*: σχολή. οὐ μόνον τὸ μηδὲν δρᾷν ἀλλὰ καὶ τὸ περί τι σχολάζειν καὶ ἡ διατριβή. *Otium non tantum hoc notat, quod nihil agas, sed hoc etiam, quod rei alicui vaces & operam des.* Apud *Herodianum* habes, θέαις καὶ ἑορταῖς σχολάζειν *spectaculis & festis operam dare*, ἱερουργίαις σχολάζειν *sacrificiis vacare*, σχολάζειν τρυφαῖς *deliciis se dare*, σχολάζειν ἔργοις τυραννίδος. *Tyrannidem exercendo otium suum insumere.* Similia exempla apud Autores om-

omnes quam plurima invenies, a Lexicographis conquisita, quę describere non juvat. Bona res est, quod documenta variæ hujus significationis dare liceat ex Scriptura N. T. Reperitur autem in ea τὸ σχολάζειν bis, sed notatione ad placitum nostrum variante. Matt: XII. 44. ita scriptum est de *Spiritu immundo* ad domum a se derelictam redeunte. καὶ ἐλθὸν εὑρίσκει σχολάζοντα. *Et rediens invenit eam vacuam*, vacantem. Belg. Ledigh. Hic σχολάζειν, ut patet, notat *vacare*, nihil agere, vel, nulli esse usui. Secundo significatu extat 1 Cor: VII. 5. *Ne fraudate alter alterum, nisi ex consensu, ad tempus quoddam*, ἵνα σχολάζητε τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ *ut vacetis jejunio & precibus*. Belg. Verledigen. Chrysostimi φράσις convenit. Πάντα τὸν βίον ἐν προσευχαῖς καὶ ἐν τῇ θεοῦ λατρείᾳ σχολάζειν *omne vitæ tempus precibus & cultui Divino vacare*. Hic sanè τὸ σχολάζειν hoc idem notat, quod nos notare volumus τὸ בטל / ita videlicet *otiari*, ut aliquid *agas*, quo otium tuum fallas. Adeo ut בטלנים sint σχολάζοντες ταῖς προσευχαῖς, καὶ τῇ ἀναγνώσει.

Sed sententia nostra inde magis adstruitur, quod omne exercitium Juventutis ac Magistrorum in locis, ad id destinatis, σχολὴ *Otium* dictum sit atque tandem ipse locus hinc σχολὴ *Schola otium* denominatus sit: Adeo profecto congruum est, ut *Viri literati*, studiosi, sacris rebus vacantes בטלנים σχολάζοντες *Otiosi* nominentur. Hinc σχολεῖον apud *Suidam* per διδασκαλεῖον *ludum literarium*, σχολαρχήσας per σχολῆς ἄρξαντα, τουτ' ἔστι διατελέσας *eum, qui Scholæ sive exercitiis literis studentium præest*, vertitur. Rectissime ta-

tamen annotavit *Suidas*, quod prima significatio τῆς σχολῆς hæc non sit, quâ capitur pro *loco*, in quo διατριβὴ sive opera literis discendis datur. Ea significatio τῆς σχολῆς & τῶν σχολῶν rarior est apud Græcos, sed frequentior apud Latinos, apud quos *Cicero*, *Quintilianus*, aliique vocabulis *Schola*, & *Scholæ* pro τῷ παιδευτηρίῳ sæpe usi sunt. Occurrit nihilominus apud Græcos, ut ex Lexicis colligere est. *Suidas* igitur recte putavit, inquam, quod σχολὴ prima suâ significatione non denotet τὸν τόπον, ἐν ᾧ σχολάζουσι καὶ διατρίβουσι περὶ παιδείαν *locum, in quo literarum cultores occupantur circa disciplinas*; sed id, quod alias minus commode dicitur εὐκαιρία *opportunitas* temporis, quam quis iis rebus agendis impendit.

Prætermittendum tamen minime est τὸ σχολὴ priore significatu occurrere in *Actis Apostolorum* cap: XIX. 8. ubi de Paulo dicitur, quod καθ' ἡμέραν *singulis diebus disseruerit* (διαλέγεσθαι idem quod דרש) ἐν τῇ σχολῇ τυράννου τινὸς, *in Scholâ cujusdam tyranni*. Putamus *Lucam* ita scripsisse, quia vox אסכולא *Schola* eodem hoc significatu jam apud Judæos invaluerat & cum plurimis aliis vocibus Græcis in Hebræam Linguam translata fuit. *Drusius* id jam ad locum hunc observavit & verbis *Aruch* vocabulum hoc exposuit, quod in *Midraschim* priscis Hebræorum Commentariis frequens est. Sane Interpres *Syrus* ita etiam locum vertit, ut vocem אסכולא in eo retinuerit. וכל יום ממלל הוא עמחון באסכולה דגברא דשמה טורנוס *Et omni die disserebat cum iis in Schola Viri cujusdam, cui nomen Turno*. Optume. Id enim

præterea hinc discis, quod nomen τύρωνος sit proprium Viri, & idem plane, quod *Turnus*, in Hebræorum scriptis frequens. Debemus hanc observationem Doctissimo *Drusio*.

Nullum in hac comparatione vocum בטל & σχολάζειν superesse potest dubium, ut video, nisi hoc unicum, an forte τὸ σχολάζειν non magis διατρίβειν, *occupatum esse*, quam *otiari* notet, & an ideo τὸ בטל non rectius cum τῷ ἀργεῖν, quod idem *otiari* Græcis est, quam cum σχολάζειν conferatur. Sed huic dubio solvendo non est necesse magnam operam impendere, quoniam id ex *Suida* cæterisque Lexicographis Græcis commode solvi potest. Scilicet inde constabit tantum abesse, ut voces σχολάζειν & ἀργεῖν significatione differant, ut potius altera per alteram explicetur; quin immo, ut voces, ἀπὸ τῆς σχολῆς derivatæ, adeo valide significent *Otium*, ut simul *segnitiem*, *tarditatem*, *lentitudinem*, qui gradus *otii* omnium maximi sunt, notent. *Suidas*: σχολαῖος. ἀργός. σχολαιότης. ἀργία. σχολαιότερον ἀργότερον. *Lentius*, *tardius*, ut ex exemplis a *Suidâ* subjunctis patet. σχολαιότης, ait, λέγεται ἡ μέλλησις καὶ ἡ διατριβή. Addam, quod LXX. Interpretes vocem נרפה *remissum* esse, tardum, lentum esse, vertunt per σχολάζειν *Otiari*. Exod: v. 8. כי נרפים הם *Quoniam tardi*, remissi, negligentiores, desides *sunt*. 17. נרפים אתם נרפים *Segnes vos*, *segnes & desides estis*. LXX. σχολάζετε. Σχολάζετε, σχολασταί ἐστε. Belg. **Gy lieden gaet ledig**. Apparet itaque σχολάζειν adeo fortiter *otium* notare ac ἀργεῖν. Sed & ipsum ἀργεῖν & ἀργὸν εἶναι non excludit *aliud agere*. Sane *Apostolus* ita accipit

hanc

hanc vocem; cum de junioribus viduis differit 1 Tim. v. 13. Ἅμα δὲ καὶ ἀργαὶ μανθάνουσι περιερχόμεναι τὰς οἰκίας. οὐ μόνον δὲ ἀργαὶ ἀλλὰ καὶ φλύαροι καὶ περίεργοι λαλοῦσαι τὰ μὴ δέοντα. *Simul autem etiam Otiosæ esse discunt, circumeuntes domos: immo non solum otiosæ sed etiam nugaces & curiosæ, garrientes, quæ non oportet.* Viden' quam egregie ab Apostolo conjungantur ἀργία & περιεργία *Otium* & nimis anxius labor studiumque in curandis rebus alienis, quę curiositas est. *Otiari* itaque & *laborare* circa unam eandemque rem dicta, sibi invicem sunt opposita, sed de rebus diversis intellecta simul subsistunt. Repetam τὸ σχολαῖον *Otiosum*, ejusdem omnino usus & significationis apud Græcos, cujus בטלן est apud Hebræos, a *Suidâ* reddi per ἀργὸν & διατριβὴν ποιούμενον *Otiosum* & *moras nectentem* habet Interpres, sed rectius, in *re aliqua occupatum moras nectentem*; rei alieni agendę immorantem.

Prouti verò vocabula σχολάζειν & ἀργεῖν sic accipiuntur, ut *otium non omnimodum* sed determinatum ab his vel illis rebus significent, non exclusis laboribus, ita voces *vacare* & *Otiari* ejusdem planę potestatis sunt apud Latinos. Tralatitium esset inhærere probationi hujus significatus in voce *vacare*, quoniam nihil pueris est notius, quam *literis studiisque vacare* idem esse, quod *Otium* suum in literis discendis consumere, studiis operam dare. Quod verò attinet ad *Otii* notionem, eam non minus *honestum* quam *turpe Otium* notare Autores Linguæ Latinæ abunde docent. *Ciceronis* notissima sententia est lib: III. Officiorum. *Scipio dicere solebat, nunquam se minus*

Otiosum esse quam cum Otiosus, nec minus solum, quam cum solus esset. Plutarchus idem *Scipionis* effatum ita exprimit: ὁπότε σχολάζοι πλείονα πράττειν. *Quando Otiosus esset, plura facere.* Sed & idem *Cicero, esse in otio cum dignitate, Optabile est Otium cum dignitate,* dicere solitus fuit. Unde profecto id abunde constat, posse aliquem *Otiosum* neque tamen iccirco mox omni dignitate destitutum esse. Ad manus est insignis locus ex *Suetonio* in *Cæsare Julio* cap: IV. *Cæterum composita seditione Civili, Cornelium Dolabellam Consularem & triumphalem Virum repetundarum postulavit: absolutoque Rhodum secedere statuit & ad declinandam invidiam & ut per Otium ac requiem Apollonio Molonis, clarissimo tunc dicendi Magistro, operam daret. Otium* Cæsaris hoc esset, ut *Apollonio Molonis* operam daret. Apud Belgas **ledigh zijn** & **sigh beledigen tot dit of dat werck** / promiscuo significatu dicitur. Item **vacatie** & **vacantie.** Sed illustremus etiam hanc φράσιν aliunde.

Sacerdotes in Templo occupati in mactandis, deglubendis, secandis offerendisque sacrificiis *otiosi* dubio procul non erant: Veruntamen secundum Legem *Otiosi* censebantur. Id verò constat ex Matt: XII. 5. Ἢ οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ, ὅτι τοῖς σάββασιν οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον βεβηλοῦσι καὶ ἀναίτιοί εἰσι. *Aut an non legistis in Lege, quod Sabbato Sacerdotes in Templo Sabbatum profanent & inculpabiles sint?* Quænam hæc sunt opera, per quæ Sacerdotes a Christo dicuntur Sabbatum profanare? Dicat *Theophylactus.* Ὁ νόμος ἐκώλυεν ἐν τῷ σαββάτῳ ἐργάζεσθαι. Οἱ δὲ ἱερεῖς ἐν τῷ σαββάτῳ καὶ ξύλα ἔσχιζον καὶ πῦρ ἧπτον

ὥστε

ὥστε ἐβεβήλουν τὸ σάββατον, τουτέστιν, ἐμίαινον. *Lex vetabat operari Sabbatho: & tamen Sacerdotes Sabbatho scindebant ligna & ignem accendebant. Profanabant ergo Sabbatum, hoc est, polluebant.* Sed quomodo, an verè Sacerdotes Sabbatum *profanaſſe* aut polluisse censendi sunt? Minime verò. Neque enim convenit existimare, Sapientissimum Deum præcepta sibi maxime contraria dedisse. Quid ergo Christus sibi vult, quando Sacerdotes Sabbatum profanasse ait? Hoc scilicet, quod Sacerdotes id egerint Sabbato, quod si egisset alius, sanè is Sabbatum profanasset. Ignem accendebant Sacerdotes, Ligna disponebant, animantes cædebant, plures etiam ac profestis diebus, eosque deglubebant purgabantque, neque tamen ideo mandatum divinum transgrediebantur. Hoc tamen agebant in sanctuario, quod si extra sanctuarium egisset alius, illi operi non destinatus, is certissime præceptum de septimi diei quiete violasset. Dicam itaque cum *Maimonide* & *Bartenorâ* Com. ad cap: v. *Pesachim*, אין שבות במקדש *Nullum in Sabbato esse otium*, notante *Outramo* de Sacrif. lib. I. cap. XVI. §. VII. Quomòdo verò nullum in Sanctuario est *otium*? Ita putem, quod *otii* & *laboris* discrimen in Sanctuario nullum sit observatum, ita ut perpetua in Sanctuario laboris exercitio fuerit, si ad ministerii quotidiani opera attendas: perpetuum quoque *otium*, si in animum inducas, laborem illum omnem sacrum esse, unde nulla ad hominem, omnis ad Deum utilitas redundat. Commodè id exprimitur in *Hierosolymitano Talmude* Cod. Schabbath. fol. XVII: I. עבודה שהיה לשם קדושים אין עבודה *Opus servile*,

quod fit in sacris, non est servile. Sic vertit *Ligtfootius*, qui locum hunc ad illustrandum Christi dictum produxit. *Opus* itaque, quod sacris rebus impenditur, tale non censetur, licet vel maximè operosum sit. Docuit id alio exemplo Christus in Evangelio *Johannis* cap: VII. 22. 23. Ἐν σαββάτῳ περιτέμνετε ἄνθρωπον. Εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος Μωσέως. *Sabbato hominem circumciditis. Si circumcisionem homo accipit Sabbato, ut ne solvatur Lex Mosis, an mihi indignamini, quod totum hominem sanum fecerim Sabbatho.* Circumcisio operosa admodum erat, quippe ad quam plurium ministerium requirebatur. Facta tamen est Sabbatho & habita pro *non opere*, quia opus sacrum erat ad Ecclesię necessitates pertinens. Qua de causa ratio apud me est concludendi, eos omnes, qui in sacris rebus occupantur & versantur, Hebræis habitos esse pro *Otiosis*, quod probandum susceperam. Accidit verò, ut eandem hanc veritatem alio etiam argumento munire possim. Vocabulum עצרת apud Hebræos dubio procul notat *abstinentiam ab opere*. Dictus ille dies est idcirco עצרת / quo cætus ab omni opere cessabat, & in unum cogebatur ad vacandum sacris. Constat hic significatus ex Lev. XXIII. 36. עצרת הוא כל מלאכת עבודה לא תעשו *Abstinentia* (continentia, cessatio) *est. Nullum opus ministerii* (nullum operis genus) *facietis.* Belg. **Verbotsdag.** Quia illo die vetitum est operari. Hanc verò vocem, quod scitu perutile est hoc loco, *Septuaginta Interpretes* duplici, sed diversissima voce expresserunt in suâ versione, voce ἀργίας, putò &

θερα-

θεραπείας. Prior *otium* notat, posterior *cultum*, ministerium, servitium. Quid ita? Quia, quod contendimus, sacris rebus deditum esse est *otiari*. Quia ipse *cultus divinus* otium infert ab humanis rebus; quibus omni die vulgus destinatum est. Mihi itaque si credas, hi sunt *Otiosi*, שנפרשים מעניני העולם ועומדים על הספר יומם ולילה *Qui separati sunt a negotiis & curis mundanis & libro legis inhærent interdiu & noctu*. Loquutio extat apud *Benjaminem* in *Itinerario* p. 6. Ἐν παρόδῳ observes, θεράπων עמד על הספר *stare super illo libro* (Legis) eandem esse cum *Pauli* illa, 1 Cor. XV. 1. *Cæterum notum vobis facio fratres Evangelium, quod Evangelizavi vobis* ὃ καὶ παρελάβετε ἐν ᾧ καὶ ἑστήκατε, *quod & accepistis & in quo statis*. Repetamus dictum prius, *Otiosi* sunt, qui literis dant operam, העוסקים בתורה *occupati in Lege*. Aliud vis? *Otiosi sunt*, qui liberi sunt *a jugo regni & jugo viæ terræ*, hoc est, qui curis aliis, quam sacris, non sunt devoti. Locum innuo, qui est in *Pirke Avoth* cap. III. §. III. Ribbi Nechunja, Filius Hakkana dicit: כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ וכל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ *Quicunque recipit super se jugum Legis, tollunt ab eo jugum Regni & jugum viæ terræ. Quicunque verò excutit a se jugum Legis, huic imponunt jugum regni & jugum viæ terræ*. Glossa id ita intelligit, quod qui literis devotus consecratusque est a עמל וטורח הפרנסה labore & molestia alimentum, quod ad sustentationem suam facit, procurandi, liber sit. Sed verò, ad quos pertinet hoc dictum? Ad Academiarum

rum Rectores, Ecclesiarum Ministros, curatores sacrarum rerum puto, quos e publico vixisse constat. Hos igitur si *Otiosos* dixeris, nihil dixeris, quod a sententiis vel modis loquendi Veterum differat.

CAP. XIV.

Commentarii Maimonidis *de* Decem Otiosis *ad sententiæ nostræ confirmationem producuntur, illustranturquè. Cursim agitur de voce* צבור/ *phrasibusque* צרכי צבור & עסוק בצרכי צבור/ *atque ex iis nihil contra aliam quandam meam assertionem de* Collectoribus Eleemosynarum *concludi posse, ὡς ἐν παρόδῳ demonstratur.*

His præmissis *Maimonidis* commentarium de novo excutiamus, quem pene unicum olim ad sententię *Ligtfootianæ* illustrationem adscripseramus, eumque a brevi explicatione, quam Vir Clarissimus ad eum dedit, liberemus. Brevi, inquam. Non ideo verò, quasi mentem suam satis in ea tradenda Vir Cl. non expressisset, sed hanc ob causam brevi, quia, cum ubivis locorum res minimi pretii, ad qualemcunque illustrationem propositorum probatorumque thematum productas, summa diligentia prosequitur, expendit, refellit, si ita videtur, admodum prolixe & copiose, responsione tamen ad hoc argumentum, quod unicum pene tum urseramus, paucissimis verbis defungatur, vix paginę columna comprehensis. Si propositum nobis non esset, uti est, a gravioribus in fratrem dictis in levissimę hujus causæ agitatio-

tione nobis temperare, non deesset utique justa occasio infirmitatem mentis nostrę, ut ille frequenter fecit, subinde prodendi.

Sic itaque *Maimonides*, ante a nobis citatus, ut sententię nostrę Patronus Com: ad Sanhed. cap. I. Hal. VI. עשרה בטלנים של בית הכנסת: הם בני אדם שאין להם עסק אלא מלאכת שמים רוצה לומר לקרות בתורה וישבת בבתי כנסיות *Decem Otiosi Synagogæ: Hi erant homines, qui operam studiumque suum omne ponebant in rebus divinis, hoc est, ut legerent Legem & ut sederent in Synagogis.* Adscribitur a Viro Cl. alius *Maimonidis* commentarius in hunc locum præsentem *Megillæ*, cum priore hoc testimonio a nobis adducto comparandus. הוא שיהו בבית הכנסת עשרה בני אדם שלא תהיה להם שום מלאכה אלא עסקי צבור ותלמוד תורה וקביותן בבית הכנסת *Fuerunt in Synagoga decem homines, quibus nihil omnino operis erat, nisi ut incumberent necessitatibus Synagogæ & studio Legis, quorum statio fuit in Synagogâ.* Coincidit *Nathanis* in *Aruch*: בטלין. מטלאכתן ועוסקים לצורכי צבור *Cessantes ab opere suo & incumbentes necessitatibus cœtus.* Hæc posteriora verba *Ligtfootus* adoptavit. *Vocabantur hi* בטלנין Viri otii, ait, *qui non pro desidibus atque Otiosis sunt habendi*, בטלין מטלאכתן ועוסקים בצרכי צבור *Sed quibus* (utpote, qui rebus mundanis non perplexi fuerunt) *vacavit res Synagogæ curare atque incumbere studio Legis.* Quando paulo ante Interpretum Talmudicorum sententias de hujus vocis intellectu consuluimus ac inter se comparavimus, hoc animus fuit ostendere, quod *Maimonidis* commen-

tarius ab eo *Jarchii* differret. Cum enim *Maimonides* nullam omnino mentionem facit *stipendii*, quę in descriptione *Salomonis Jarchii* a V. Cl. accepta, omnem faciunt numerum, tum verò mentionem facit *studii Legis*, (תלמוד תורה) *Lectionis Legis*, עסק צבור *Procurationis negotiorum cœtus* (hoc etiam in commentario *Jarchii* ad *Bæva Kama* reperitur) עסק במלאכת שמים *operæ locatæ in rebus cœlestibus*, quę plus videntur velle dicere, quam *Jarchii* verba significaverant, imo quę idem omnino videntur dicere, quod nos diximus, nimirum, *Decem Otiosos* decem homines Literatos fuisse, quibus cura rerum in Synagoga gerendarum, hoc est, Lectionis Legis, precum recitandarum, cæterorumque Synagogę necessariorum negotiorum faciendorum demandata est. Quid enim sibi volunt alias עסקי צבור *negotia cœtus*, צורכי צבור *necessitates cœtus*, תלמוד תורה *studium Legis*, קרית התורה *Lectio Legis*, quę totidem verbis *Otiosis* in descriptione *Maimonidis* attribuuntur? Si *Maimonides* id dicere voluisset, quod eum dictis suis nos volumus significasse, id est, si dicere voluisset, *Decem Otiosos* fuisse decem homines, studio Legis Divinæ consecratos, rerum Synagogæ curandarum ergo, Lectionis scilicet legis, precum, cæterorumque officiorum, in Synagoga statis temporibus præsentes, præter quæ nos nihil dicimus, dic quibus vocibus aut terminis *Maimonides* id ipsum clarius expressisset? Quod si verò *Maimonidis* verba hunc ferre significatum possint, quid illa extenuat Vir Cl. quando ad illa a nobis producta respondet? Neque enim aliud quid in sua ad locum illum exceptione

ne

ne agit, quam ut ii tenuissimum affricet sensum. Legere in Lege, occupatum esse in studio Legis, providisse negotiis Synagogæ, ipsi nihil est aliud, quam tempus suum in Synagoga fallere animi gratia aliquando Scripturam volvendo revolvendoque, legendo ac meditando. Omnino sane major vis contextui *Maimonidis* inest. Cum enim per קריית התורה *Lectionem Legis*, ubi Synagogæ officia censentur, *publica Legis Lectio* intelligi consueverit, cum תלמוד תורה *studium Legis* apud Hebræos notare soleat *operam*, quam quilibet literis consecratus legi discendæ solet adhibere, cum מלאכת שמים *rem omnem divinam* & *cælestem* notet, cujus cura studiosis ac literatis hominibus demandatur, quid, obsecro, tergiversaris in præsenti *Maimonidis* loco idem intelligere, & si *Otiosorum* horum causam agere velis, dignissimum illis otium attribuere cessas?

Sed verò plus etiam his dicere videtur velle φράσις ab Interpretibus penè omnibus de *Otiosis* his usurpata, ut supra visum, עסק בצרכי צבור *Occupatum esse in necessitatibus Cœtus* aut *Synagogæ*. Non veritus est eadem *Jarchius* uti. Et quid si is ipse ad minimum Lectores publicos & Synagogæ Ministros ex his formatos voluerit? Profecto tantum abest, ut id cum nostra hypothesi pugnet, ut ne ipsa quidem *Jarchii* explicatio illi refragetur.

Vocabulum צבור *συναγωγὴ*, *συλλογὴ*, Hebræis posterioribus in usu fuit loco vocis עדה *congregationis*, *ἐκκλησίας*, Chaldæis כנישתא. Notat autem *universitatem populi*, sive magnam sive exiguam pro constitutione Civitatis. Opponitur autem τῷ יחיד *uni* &

 singu-

singulari personæ, ut ex *Maimonide* constat in *Menachoth* cap: I. ubi זבחי צבור *sacrificia cætus* & זבחי יחיד *sacrificia unius* sibi invicem opponit. Unde commode צבור verteris per *Civitatem*, *Rempublicam*. Posteriore verò modo eleganter versum inveni apud *Seldenum* lib: III. de Syned. cap: XII. §. IV. ubi de *Bello arbitrario* agit, non absque agitato consilio cum oraculo Pontificis inchoando. Oraculum autem id inter alios is quoque consulere posse dicitur, למי שהצבור צריך לו *qui Reipublicæ nomine* ut Legatus consulebat. Sic vertit *Seldenus*. Integra itaque Civitas, tota universitas Reipublicę, ipsa Respublica dicitur צבור / ne quis putet, vocem hanc *Synagogam* significare, ut vulgo vertitur. Notat equidem *Synagogam*, id est, cætum, universitatem, sic enim συναγωγὴ & ἐκκλησία apud Græcos accipitur, sed neque *ædes Synagogæ*, neque præcisè cætum, in ædibus Synagogę congregatum. Sed ita potius se res habet. Cætus idem Judæorum, qui Civitatem incolebat, Synagogam solebat frequentare. Civitatis & Ecclesię membrum esse res apud ipsos diversę non fuerunt. Hinc Civitas universa censebatur esse צבור συναγωγὴ, & quę in Synagoga promulgabantur statuta ad Civitatem universam pertinebant, quę extra Synagogam inter eos Jurisdictio exercebatur, Synagogę etiam membra obstringebat, neque tamen ideo Rectura Synagogę & Civitatis commiscebatur.

Utile visum fuit hoc monere, cum quia vidimus vocem צבור subinde alio significatu accipi a Scriptoribus, tum vero maxime, quia animadverti Virum Clarissimum in progressu disputationis suę contra me pro-

probaturum, *Diaconos* esse membra *Synagogæ*, hoc argumento, ut sibi videtur, validissimo uti, quia *Diaconi* pertinent ad צבור *Synagogam:* Dicuntur enim a cætu *constituti* על צורכי צבור *necessitatibus Synagogæ curandis.* Diss. II. §. XXIII. Quantam, obsecro, speciem habet hæc probatio apud imperitos? qui cum *Synagogæ* heic vocem legunt, cum *Diaconos à cætu constitutos* legunt *ad negotia Synagogæ procuranda*, putant, se totidem verbis probatum legere, *Diaconos ad Synagogam pertinuisse.* Verum quam fallax, quam inanis hæc collectio est apud eos, qui quid sit צבור/ quid צרכי צבור ex Hebræorum scriptis didicerunt. Si enim Lector mihi bona fide adseveranti credat, צבור æque significare *cætum*, qui in Civitate habitat, quam qui Synagogam frequentat, & צרכי צבור æque significare officia, quę in Civitate, quam quæ in Synagoga præstanda sunt, an non eadem specie ex eadem voce contra Virum Clarissimum concluserim, *Diaconos esse membra Civitatis?* Atque ita sane res est, a nobis cum auxilio divino suo tempore probanda.

Viso, quid sit צבור/ haud difficile erit intelligere, צרכי צבור frequentissimam ῥῆσιν in Scriptis *Maimonidis* & aliorum, significare *officia*, & *munia* quælibet, quæ alicui nomine Civitatis in commodum publicæ rei imponuntur. Alias exprimitur per צרכי רבים Locum desumamus ex *Orach Chaiim* cap: LXX. §. IV. היה עוסק בצרכי רבים והגיע זמן ק״ש לא יפסק אלא יגמור עסקיהם ויקרא אם נשאר עת לקרות *si quis in negotiis universitatis occupatus fuerit & tempus recitandi Pericopam Audi Israel appropinquaverit non ab-*

abrumpat ideo negotia eorum; quin potius ea perficiat, legat vero, si tempus legendi superfuerit. Qui igitur in publico munere occupatus erat, quod absque incommodo rei publicę intermitti non poterat, is erat פטור מק״ש solutus a Lectione Pericopę: Audi Israel. Quod verò dicitur, עסוק בצרכי צבור / vel בצרכי רבים occupatum esse in necessitatibus cœtus curandis, hoc nihil aliud est, quam commodis publicę rei valde intentum esse & summa fide & diligentia munus tibi commissum explere.

Ex hac expositione nostra facili negotio collegeris, quinam illi sint sive in Civitate sive in Synagogâ Viri, qui dicuntur עוסקים בצרכי צבור *occupati in negotiis cœtus*. Illi scilicet, quibus cura publicę rei concredita & commissa est: Judices, Magistratus & Diaconi in Civitate, Doctores in Academia, Seniores & Ministri Synagogę in Synagogis. *Obadias Bartenora* ad tit. *Joma* cap. VII. de משוח מלחמה *Sacerdote belli causa uncto* ait, שצורך צבור בו *quod necessitas cœtus ipsi incumbat. R. Benjaminem Tudelensem* ante audivimus, describentem *Judices* Bagdadenses, ita concludere. הם הנקראים בטלנים שאין מתעסקים בדבר אחר אלא בצרכי צבור *Hi otiosi dicuntur, quia nulli alii incumbunt rei, quam necessitatibus Synagogæ perficiendis.* De *Ministro Synagogæ Elias Levita* in Tisbi, eodem modo. ונקרא גם בן חזן לפי שהוא צריך לראות מה הם צרכי הצבור *Vocatur vero Inspector, quia ipsi incumbit prospicere, quænam Synagogæ necessaria sunt.* De *Diaconis* locus sufficere potest a V. Cl. allegatus ex *Orach Chaiim* Tit: LIII. §. XXVI. קהל שנתנו למנות אנשים

על

על צרכי הצבור בין לחזן בין לקופה של צדקה בין לשאר מנויים הצריכים לצבור וגו' *Quando cætus quosdam solet negotiis publicis* (necessariis Universitatis) *præficere--sive Synagogæ Ministrum, sive Administratores cistæ* [Diaconos] *constituat sive cætera etiam munia in commodum rei publicæ distribuat &c.*

Apparet, opinor, ex testimoniis his paucissimis, quinam illi sint, qui apud Hebræos dicuntur עוסקים בצרכי צבור *intenti necessariis Reipublicæ agendis*, Judices, Magistratus, Doctores, Ministri Synagogę, Curatores pauperum, cæterique omnes, quibus cura publicę rei quodammodo commissa erat. De officiis cæteris vilioribus an usurpatum legerim unquam hac hora non memini. Quid vero? An si hæc æquo animo expendas, dicere poteris, *homines decem* segnes atque *Otiosos*, qui ex Viri Clarissimi sententia nihil omnino rerum egerunt, nihil agere debuerunt, in Synagogæ ædibus conclusos *valde intentos fuisse* לצרכי צבור *necessariis Reipublicæ?* aut si mavis *Ecclesiæ?* Sanè si nihil omnino rerum præstare & pro lubitu suo otiari, sit publicæ rei commoda summa deligentia curare, ne credo ubivis locorum nostra etiam cum in Republica tum in Ecclesia plurimos homines futuros esse, qui commoda Reipublicæ nostræ nolentes atque inviti promovent. Explesse tamen Synagogæ munia Vir Clarissimus regeret. Quomodo vero, an pro universa Synagoga orarunt, vel an aliquid egerunt aliud loco Ecclesiæ, quod universę alias Ecclesiæ præstandum incubuisset? Hoc dicturum fuisse V. Cl. opinabar, sed vero id dicere noluit, postquam animadvertit, me hos *de-*

cem

cem Otiosos cum *Israelitis stationariis* comparasse, qui quondam in Templo locum & officia Israelitarum expleverunt ex Hebræorum Autorum traditione. Quid ergo? Eum in finem in Synagoga stato precum tempore otiosi horas suas numerarunt, ut si quis citius tardiusve accederet, is frustra Synagogam non accesserit. Si verò alicui hoc fuerit עסק בצרכי צבור *intentè curare negotia Reipublicæ* aut *Ecclesiæ*, patiar lubens, ut id *otio* tribuat & *ignaviæ*, quod ego curæ, diligentiæ & labori tribuo.

Sed quo tandem disputationis hujus modus ac terminus a me ponatur, concludam hanc meæ sententiæ probationem insigni admodum testimonio *R. Gamalielis*, quod reservatum nobis est in *Pirke Avoth* cap: II. §. II. יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון *Pulcrum est studium legis cum artificio aliquo adjuncto, nam labor utriusque oblivisci facit peccati. Omne quoque studium Legis, cui non est adjunctum aliquod exercitium, tandem dissipatur* (in vanum abit) & *trahit secum iniquitatem*. Siccine verò R. Gamaliel? Sed quo tu pacto toleres *decem* homines in Synagoga Otiosos, nihil rerum agentes, quibus operari omnino nefas sit? Si lubitum est Viro Clarissimo plus otii vel potius operæ horum Otiosorum ignaviæ vindicandæ dare, conferat deinceps cogitationes suas cum hoc Gamaliele, summæ existimationis apud gentem suam Viro, tentetque ipsi prius satisfacere. Quod si verò id tentaverit frustra, ne moleste amplius habeat, me hominem Christianum, qui omni ævo meo plus labori quam otio dedi,

di, quique turpe & segne otium rem omni mortali indignissimam esse puto, R. Gamalielis, sapientis Viri, sententiæ potius quam suæ subscribere. Huic verò effato *Gamalielis* adjice optumum *Maimonidis* dictum, quod extat in Codice *Mattanoth Aniim* cap: x. §. xviii. לעולם ידחוק אדם עצמו ויתגלגל בצער ועל יצטרך לבריות ואל ישליך עצמו על הצבור וכן צוו חכמים ואמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ואפילו היה חכם ומכובד והעני יעסוק באומנות ואפילו באומנות מנוולות ולא יצטרך לבריות מוטב לפשוט עור בהמות נבלות ולא יאמר אדם חכם גדול אני כהן אני פרנסוני Cl. Prideaux. *Perpetuo quisque semet ipsum ad angustam vivendi rationem rediget & difficultatibus involvet, ne opus habeat subsidio a creaturis & se projiciat in Ecclesiam.* (pro alimento) *Sic enim præcipiunt sapientes & dicunt, fac Sabbatum tuum, ut diem profanum* (ne vive lautius Sabbato, quam diebus profestis) *ne opus habeas subsidio a creaturis. Et licet aliquis sit vir sapiens & honoratus, si tamen pauper sit factus, operam dabit alicui arti manuariæ, etiamsi eo indignæ, ne opus habeat subsidio a creaturis. Præstat enim excoriare cadavera bestiarum, quam ut dicat populo: Ego sum sapiens primarius, vel ego sum sacerdos, quæso alatis me.* Duo existimem in hac insigni *Maimonidis* testatione conclusa esse, quæ ad præsens nostrum institutum pertinent. *Primum* est, quod Veteres Hebræi ægerrime tulerint homines *Otiosos*, qui rerum nihil agentes vitam suam turpi ignavia desidiaque transegerunt, quod *Maimonides* in contextu sequente clarius etiam his verbis

observatione dignissimis exprimit: גדולי החכמים היו מהם חוטבי עצים ונושאי הקורות ושואבי מים לגנות ועושים הברזל והפחמים ולא שאלו מן הצבור ולא קבלו מהם כשנתנו להם *Fuerunt enim e sapientibus primariis, qui findebant ligna & portabant trabes & hauriebant aquas ad irrigandos hortos, & fabricabant ferrum & faciebant carbones & nihil petierunt ab Ecclesia* (e publico ærario Collectorum Eleemosynę) *neque acceperunt quicquam, quando iis aliquid volebant dare.* Asserit *Maimonides*, quod veterum institutis valde consentaneum est, ex priscis Sapientibus adeo nullum tenuioris fortunæ Virum fuisse *otiosum*, ut artes, vitæ sustendandæ necessarias, neglexerit omnes. Laborasse eos ait, quantum poterant, neque minus, ac alii, vitæ suę necessitatibus prospexisse. *Secundum*, quod rarissimi apud Veteres illi fuerint homines, qui ex publico, quodcunque id tandem fuerit ærarium, vixerunt. Profecto, quando res in nostris Rebuspublicis ita videmus ordinatas, ut plurimi ex publico alantur homines (hoc enim apud *Maimonidem* est המשליך עצמו על צבור *se ipsum projicere* super *Ecclesia* aut *Civitate*, etsi ille potissimum de *eleemosynis* agat) non est, quod nobis imaginemur, idem in prisca Hebræorum Republica florente obtinuisse. Tributa, quę in commodum Civitatis solvebantur, (liceat enim sic distinguere, ne quis de iis, quę aut Deo aut Regi cedebant, me loqui opinetur) exigua erant admodum, neque tanto hominum numero alendo, quantus apud nos de publico vivit, sufficiebant. Si Deo placet, alibi de eo agemus accuratius. Ad id unicum animum tuum nunc advertas

vertas velim, quam hæc duo insigniter conveniant, dicam pugnent, cum hypothesi *Jarchii* de *Decem Otiosis*. Quod si enim longe maximum vitium hoc habitum sit Veteribus Hebræis, nihil agere, quando agendi occasio est; quod si insuper rarissimos aluerint in Civitate stipendiarios (erat enim hæc קופה *Cista Eleemosynaria* Civitatis, quæ de ea poterat pro arbitrio ad sustentationem bene meritorum atque in commodum quodcunque aliud publicæ rei disponere, ut apud *Maimonidem* est Codice eodem cap. IX. §. VII.) perpende apud mentem tuam, an credere liceat, Veteres Hebræos in Civitatibus, sæpe centum & viginti incolas vix comprehendentibus, ejusmodi *decem* aluisse *Otiosos*, quibus cum daretur aliquid agendi facultas, nihil tamen agendo statutum fuit horas suas perdere.

Sed agedum, Lector Optume, videamus amplius, quid *Lightfootus* egerit, quidque ego egerim, quo *horum Otiosorum* suave *Otium turbavimus*, cujus criminis reos nos postulat Vir Clarissimus.

CAP. XV.

Plurimis iisque idoneis evincitur testimoniis, Collectores Eleemosynarum, *florente Republica Judaica, membra fuisse* Civitatis, *non* Synagogæ, *quod nuper incautè negatum est. Objectiones alibi in contrarium prolatæ solvuntur. Cl.* Ligtfooti *sententia de* Decem Otiosis *insuper vindicatur a consequentiis ineptis, illi nuper imputatis.*

PRæstantissimus *Ligtfootus* hoc posito principio, quod *decem Otiosi* apud Hebræos sint homines *literati*, Synagogæ necessitatibus curandis intenti, quod nos non dubitamus amplecti; progreditur ulterius, tentatque specialius enumerare hujus societatis membra, dignitatesque eorum singulis in Synagoga attributas. Constituit eum in finem *tres Archisynagogos*, dictos in Hebræorum scriptis ב״ד של שלשה Synedrium triumvirale.) *Ministrum* Synagogæ, חזן vel שליח צבור dictum. *Tres Diaconos. Interpretem Legis in Synagogâ.* Nonum & decimum fuisse *Scholarcham Theologicum* cum suo *Interprete* conjectura solum assequitur.

Enumeratio harum partium absque ulla Veterum Autoritate facta nobis displicuit, licet post *Ligtfootum* aliis Doctissimis Viris placuisse intellexissemus. Putavimus *tres Synedrii Minoris Assessores* a Synagogæ Rectoribus valde esse distinctos. *Diaconos* fuisse membra totius Universitatis, non Synagogæ. *Rectorem atque Interpretem* Academiæ nihil ad Synagogam

gam

gam attinere, adeo ut solus restaret *Minister Synagogæ* cum *Interprete suo*, quæ munia non semper diversis sed uni sæpè homini attributa esse jecimus.

Consentit nobiscum in eo Vir Clarissimus, quod partes hę a *Ligtfooto* enumeratę *decem Otiosos* non constituerint. Heic itaque nihil habuit, quod ulla specie posset reprehendere, quod tamen præcipuum rei erat caput. Propositum nihilominus maxime serium erat mihi contradicere, ideoque rationes meas adortus est, quas ad refutandum *Ligtfooti* sententiam in medium produxeram. Quasi verò ita infelix disputator essem, ut, ubi bonam causam elegeram, eamque agere intenderam, argumentis tamen omnino falsis ac inutilibus ad eam eligendam commotus, ac defendendam fuissem usus. Adeo enim pulcram rem esse putavit omnia posse dicta mea refellere, ut nullum pene relinquere voluerit intactum, quod ad hanc litem & contentionem pertinet. Sed hoc ipsum erat, quod licet mihi molestissimum esset, causæ tamen meę plus prodesse quam nocere intelligebam. Ut ut enim in eo mihi minime placeam, quod semper quæsitam veritatem a me apprehendi existimem, quippe qui plurimis exemplis edoctus sum nihil æque homini naturale esse quam sæpe in notissimis etiam rebus fallere ac falli, non putabam tamen vel me ipsum vel alios rationem habituros hoc de me præsumendi malum, me ubivis locorum in cujusque rei asseveratione alios decipere, & quod magis est, in adstruendo principio veritatis, feliciter electo, ubique tamen locorum infelicissime occupatum esse. Si quis tamen hominum sit, qui eam de me opinionem concepit,

hunc tandem nullis occupatum præjudiciis lectionem thesium, a Viro Clarissimo hoc consilio adornatarum, aggredi posse reor. Verum si quis paulo de me benignius judicium formaverit, hoc est me hic illic pro humanitatis more hallucinari, alibi tamen rursus, ubi oculos aperui & debitam deligentiam adhibui, veritatem consequi, is simul persuasus sit oportet, nec ea æquitate, qua par erat, sed nec prudentia, se digna, commissionem hanc a Viro Clarissimo iniri. Sic profecto sentio, hunc ipsum, ut humanitatis sunt fata, sæpe gravissime errare, qui alium ubique errare animum suum inducit ut credat, vel persuadere aliis conatur. Fidem dictis faciam, Lector, hoc capite, & probabo, Virum Clarissimum, cui nuper diliciæ fuerunt dogmata quædam nostra censere, *nimio contradicendi studio* eo fuisse actum, ut cum iniqui in nos animi tum *insignis rerum ignorantiæ* (verba ipsi reddimus sua) luculenta dederit specimina.

In enumeratione *Ligtfootianæ* societatis *Otiosorum*, duo erant potissimum, quę reprehendebam, cæteris ad sequentem tractationem remissis. *Primum* erat, quod *Scholarcham*, sive Rectorem Academię cum *Interprete* ad hanc *Otiosorum* societatem referret. *Secundum*, quod τὰς גבאי צדקה *Diaconos* eo etiam pertinere argueret. Ratio negati hujus utriusque asserti *Ligtfootiani* una erat & clara, quia οἱ בטלנים in *Hebræorum scriptis* attribuuntur בית הכנסת *Synagogæ domui*, utpote in quâ commodis cætus debebant invigilare suisque muniis defungi. Quod verò ad Academiæ *Rectorem* attinet ejusdemque Rectoris *Interpretum*, illos dicebam ad בית מדרש *Academiam* potius

quam

quam *Synagogam* referendos esse, ideoque numero *Otiosorum* includi non posse. *Diaconos* verò *Civitatis* esse membra, non *Synagogæ*. Dictum a me verissime est & statutis Hebræorum convenientissimè. Quid carpat Vir Cl. nunc, sis, videamus.

Ad prius ita: *Argumentum sanè sic satis solidum, & a nobis quoque supra usurpatum, si recte intelligatur & dextre adhibeatur. Quod ut hic factum sit equidem vehementer vereor. Nam quod Professori Academico nullæ in Synagogâ partes conceduntur, id præter ejus meritum fit & contra consuetudines Hebræorum. Etenim quid causæ dici fingique possit, cur Rector Academiæ non simul etiam queat esse Archisynagogus?* Sic pergit evincitque paucis subjectis, posse *Rectorem Academiæ esse Archisynagogum.*

Sed quid agis, Vir Optume? Egone negavi unquam, *Rectorem Academiæ* posse esse *Archisynagogum?* Hoc scilicet a te magno cum apparatu discam, cum id ipse in *Archisynagogo* meo inculcaverim? Sic scripsi cap: XVII. *Ego vero facile mihi imaginor eosdem Synagogæ Presbyteros in Captivitate sæpenumero extitisse Academiarum & Scholarum Rectores, qui jus dicendum publicè docuerint.* Nonne verò hoc idem illud est, quod tu ut rem incertam, minime cognitam, magno conatu probandum sumis, Lectori tuo hoc præjudicium insinuans, quasi ego consuetudinem notissimam, hoc tempore fortassis in plerisque Judæorum Synagogis usitatam, negarem? Sed vin' scire, Vir Clarissime, quid negem? Hanc consecutionem tuam nego, quod si Academiæ Rector possit esse Archisynagogus, quod, inquam, inde conclu-

di

di possit, Rectores Academiæ referendos esse ad Synagogam & Synagogæ membris annumerandos. Si hoc satis non percipias, mentem meam Tibi declarabo hoc exemplo. *Consules* apud nos designantur *Presbyteri* Ecclesiæ. Tu vero nonne rideres concludentem? Ergo Consules ad Collegium Presbyterorum pertinent. Dabo aliud ex Hebræorum moribus. Academiarum Rectores sępè solent esse דיינין *Judices*. Quid inde? Ergo hinc tuto concludas, Academiæ Rectores ad Synedria pertinere sive Collegii Judicum membra esse? Atque ita tu meam responsionem torques. Si ita mihi placeret esse prolixo, ac tu es, Vir Clarissime, operę nullius esset Lectorem heic per tres quatuorve paginas detinere & imbecillitate consequentię, quam contra me nectis, prolixius monstrata de tua in me iniquitate conqueri. Verum cum existimo Lectorem meum ex dictis brevissimis probe percipere, quid agas, tum verò nobiliorem disputationem te ducente aggredi animus meus gestit.

Scilicet negasti μετ̀ πολλῆς παῤῥησίας *Collectores Eleemosynarum*, quod ego asserueram ὡς ἐν παρόδῳ data occasione in *Libro de Synagogæ Ministris* probandum, *ad Civitatem pertinere*, ac in hac disputatione quando es occupatus, pro solita tua humanitate & modestia *parum te solicitum esse ais de eo*, quod a me aliquando per Divinam benignitatem ad hoc argumentum erit proferendum. Sed fieri potest, ut nimiam hanc securitatem tibi excutiam, & quod ignorasti hactenus aut ignorare voluisti, te, vel potius Lectorem meum, si id hactenus exploratum ipsi non fuerit, doceam.

Mai-

Maimonidis hæc est minime ambigua sententia cap: IX. I. Cod. *Hilcoth Aniim*. כל עיר שיש בה ישראל חייבים להעמיד מהם גבאי צדקה אנשים ידועים ונאמנים שיהיו מחזרים על העם מערב שבת לערב שבת לוקחים מכל אחד ואחד מה שהוא ראוי ליתן ודבר הקצוב עליו והם מחלקים המעות מערב שבת לערב שבת ונותנין לכל עני ועני מזונות המספיקין לשבעה ימים וזו היא הנקרא קופה *OMNIS CIVITAS, in qua sunt Israelitæ, tenetur constituere EX INCOLIS SUIS COLLECTORES ELEEMOSYNARUM, homines notos & fideles, qui circumeunt populum a vespera Sabbati usque ad vesperam Sabbathi, ab unoquoque accipientes tantum, quantum ei convenit, quantumque ipsi impositum est. Illi vero distribuunt pecuniam quaque vespera Sabbathi, ac dant singulis pauperibus alimenta, quæ sufficiunt septem diebus, atque hoc vocatur* קופה *Cista Eleemosynaria*. Apparet ex hoc testimonio *Maimonidis* luculentissimo, illum constitutionem *Collectorum Eleemosynæ* adscribere *Civitati*: quod ante quam declaremus, oportet scire non aliter *Maimonidem* in omni sua de his rebus tractatione loqui. Ita *Curatores Eleemosynarum* vel potius summum Civitatis Magistratum, quibus facultatem adscribit de *Eleemosynis* his collectis pro arbitrio suo disponendi, vocat אנשי העיר VIROS CIVITATIS cap: VIII. §. XI. *Civitatis* inquam Viros, non בית הכנסת *Synagogæ*. Eadem ratione *Pauperes*, qui sustentantur, dicuntur עניי עיר PAUPERES CIVITATIS, qui scilicet ut *Civitatis membra* in sustentatione hac considerandi sunt. cap: VII.

 §. XIII.

§. XIII. Loca non necesse est omnia transscribere, quia *Tractatum* hunc *Maimonidis* versum dedit Clarissimus *Prideauxius.* Sed quod observationem summam meretur, ipsi hi *Collectores Eleemosynarum* nuncupantur גבאי העיר COLLECTORES CIVITATIS. Locus est in *Jore Dea* cap: CCLVII. §. VIII. עני שיש לו קרובים עשירים שיכולים לפרנסו אין גבאי העיר חייבים לפרנסו אף על גב דקרוביו גם כן נותנים כביס *si cui pauperi sint proximi sanguine divites, qui illo sustentando pares sunt, hunc tenentur* COLLECTORES URBIS ILLIUS *alere; licet ipsi hi propinqui ejus in loculum pro facultate sua contribuant.* Eccur non vocantur גבאי בית הכנסת *Collectores Synagogæ*, eccur, inquam, גבאי עיר *Collectores Urbis*, si hi *Eleemosynarum Collectores* pertinent ad *Synagogam*, non ad *Civitatem?* Sed videamus, antequam alia argumenta producimus, quid vocabulum עיר *Civitas* his in locis significet.

Omnis *illa universitas* Judæorum, quæ *urbem* aut *pagum* incolit, vocatur עיר *Civitas*, quicunque illius membra sunt, dicuntur בני העיר *Filii Civitatis.* Hinc עיר גדולה *Civitas magna* universitatem significat majorem centum & viginti hominum. Si quæ sit minor numero communio, ea tamen non amittit nomen עיר *Civitatis.* Infra id videbitur, si Deo placet, ubi in discrimen Oppidorum, Civitatum Majorum Pagorumque sumus inquisituri & ex Hebræorum monumentis demonstraturi, *pagos* ista dictos in capite *Megillæ* Synagogas non habuisse. Hoc tantum adjiciamus, nullam heic significationis hujus generalis vocis, עיר limitationem aut restrictionem esse, sive

universitas Judæorum aliqua incolat urbem suę regionis Canaan, ubi imperium iis reliquum est, sive aliam quamque urbem extra Patriam tuam, ut hodie Amstelodamum, Francofurtum, &c. ubi rerum non potiuntur, utrobique tamen ex æquo dicitur עיר *Civitas*, Universitas; quod apud nos secus fieret.

Eadem verò עיר *Civitas*, רבים *Universitas*, vocatur ab ipsis צבוה ἐκκλησία, συναγωγὴ *Synagoga*, *Ecclesia*. Ratio hæc est unica, quia *Ecclesia* a *Civitate* apud ipsos distincta non est. Quandoquidem enim apud nos Reipublicę aut urbis membrum esse, aliud quid est, quam Ecclesię membrum esse, hæc sane apud Judæos neque unquam distincta fuerunt, neque nunc distincta sunt. Florente Republica sua nullus in civitatem urbis fuit adscriptus, nisi Judæus, aut qui Judaicę Religioni initiatus fuit gentilis. Secus ac apud nos consuetudo obtinet. Nullus apud ipsos excommunicatus fuit Ecclesię, cujus nomen ex albo Civium erasum simul non est. Certum igitur teneamus, צבור idem esse, quod עיר/ ac in Hebræorum Scriptis tantundem valere.

Hinc procedit, quod omnis Magistratus, qui *Civitatis* est, itidem sit Magistratus *Ecclesiæ*, qui Judices Civitatis, iidem illi Judices in Ecclesia ac controversiarum Theologicarum Decisores. Magistratus quilibet apud eos dicitur שררה על צבור *imperium in Ecclesiam*. Cape de *Judicibus*, qui ad *Synagogam* minime pertinent, exemplum ex *Choschen Hammispath* cap: VIII. §. IV. אסור לדיין להתנהג בשררה וגסות על הצבור אלא בענוה ויראה *Vetitum Iudici est fastui atque imperio in Synagogam exercendo se*

assuefacere, sed potius mansuetudini & timori. Synagoga (צבור) hic idem est, quod עיר Civitas. Pertinent itaque *Iudices* ad *Civitatem* & ad *Ecclesiam*.

Tune vero hinc tibi videris posse colligere, *Iudices membra esse Synagogæ?* Minime verò. Sed ais, Judices judicium dicunt בצבור in *Synagogam?* Ita sane se res habet neque tamen Synagogæ membra sunt. Hoc conciliare ignoravit Vir Clarissimus, qui tamen videri vult mores Reipublicę Judaicę bene percepisse. Dicamus igitur, quod res est. Quando nos asserimus aliquem membrum esse *Synagogæ*, quando item negavimus, *Diaconos*, ita nobis dictos, membra fuisse *Synagogæ*, hoc intelligimus, quod ille, quem vel asserimus vel negamus Synagogæ membrum esse, tali officio functus sit, quod ad בית הכנסת *Ædes Synagogæ sacras pertinet*. צבור & עיר *Synagoga* & *Civitas* apud Judæos non fuerunt distincta, sed בית הכנסת & בית דין *Domus Synagogæ* & *Curia*. Qui in ipsis Synagogæ ædibus officium administravit, qualia erant, curare, ut in ædibus Synagogæ omnia rite & decore administrarentur, quod *Archisynagogorum* erat, Legem legere, quod *Lectorum*, ad Lectionem attendere, quod *Chazanitarum* sive *Synagogæ Ministrorum*, Interpretari, quod *Interpretum*, is mihi dicitur *membrum Synagogæ*, hoc est, *ædium Synagogæ*, qui verò extra Synagogam vel extra Synagogæ ædes suis fruitur rebus, suoque fungitur munere, quales sunt Judices, Rectores Academiæ, cæteri Magistratus a Judicibus aut curia dependentes, hi mihi dicuntur pertinere ad *Civitatem*. His positis aio, *Collectores Eleemosynarum* pertine-

re

re ad *Civitatem*, five ad *Curiam*, non verò ad *Ædes Synagogæ*, atque ex insigni rerum ignorantia nuper peccasse, qui id negavit. Productum a nobis luculentissimum nunc est argumentum ex eo, quod גבאי צדקה perpetuo in Hebræorum Scriptis referantur ad עיר *totam universitatem Civitatis*, non ad בית הכנסת *Synagogæ Ædes*. Sed addemus huic argumento alia, quæ probationem priorem valide adstringent.

Id utique munus ad *Civitatem* referendum est, quod a *Synedrio* Civitatis dependet ac ab eo instituitur in commodum universæ multitudinis. Atqui ita se res habuit cum *Collectoribus Eleemosynarum*. Intellige dictum Præstantissimi *Prideauxii*. Not. ad cap: IX. *Maimonidis*. §. IV. *Non statutum fuit, quantum unusquisque daret Catino, atque ideo tres Collectores constituti sunt, qui judicum authoritatem habentes inter colligendum judicarent, an unusquisque daret juxta facultates suas.* ELEEMOSYNA *autem* CISTÆ, *cum res certa esset, ut pote* A SYNEDRIO CIVITATIS IMPOSITA, *non collecta fuit per plures, quam quorum curæ erat committenda.* Sic omnino se res habet, ut *Clarissimus Prideauxius* scribit. *Collectio Eleemosynarum* imponebatur certis in Civitate Judæorum notæ fidei viris a *Synedrio*. Sed probandum id est directius ipsis verbis *Maimonidis*, qui *Synedrium Eleemosynarum curam habuisse* affirmabit. Sic omnino scribit cap: VII. Tractatus supra expressi §. X. מי שאינו רוצה ליתן צדקה או שיתן מעט ממה שראוי לו בית דין כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמדוהו ליתן וגו׳ *Si quis sit, qui*

non vult dare Eleemosynas, vel minus dat, quam par est, SYNEDRIUM *coget eum, cædetque verberibus rebellionis, donec det, quantum ab eo dandum judicant,* &c. Constat rem hanc universam ad curam & ordinationem *Synedrii* Civitatis omnino pertinuisse, quod unicuique Civi tantum imposuit dare, quantum illius conditio ferebat. Sic sanè *Maimonides* cap: IX. §. I. quod *Collectores Eleemosynarum* לוקחין מכל אחד ואחד מה שהוא ראוי ליתן ודבר הקצוב עליו *accipiant a singulis, quod iis convenit dare,* QUODQUE IIS IMPOSITUM EST. Quid hoc? *Cl. Prideauxius. Scilicet a Synedrio.* Pertinebat itaque omne hoc negotium ad *Synedrium Civitatis*, hoc est, *Collectores Eleemosynæ* membra habebantur *Civitatis*, non *Synagogæ*.

Atque huc etiam pertinet, quod *Collegium Collectorum Eleemosynæ trium* comparetur cum *Synedrio Triumvirali*. Apud *Maimonidem* locus est eodem cap. §. V. קופה אינה מתחלקת אלא בשלשה מפני שהיא כדיני ממונות שנותנים לכל אחד די מחסורו לשבת *Pecunia collecta non distribuitur, nisi per tres, quoniam hoc est instar* JUDICII PECUNIARII, SINGULIS *enim dant, quantum iis in septimanam sufficit.* Collectores itaque *Eleemosynarum* comparantur cum *Synedrio triumvirali*. Quorsum verò, si nos eo non doceamur, Civitatis hanc societatem esse non Synagogæ?

Hinc itidem profectum est, quod tempore Captivitatis vel dispersionis, quale hoc est, *Rectori Academiæ* concesserint jus Eleemosynas distribuendi §. VII. אם היה בעיר חכם גדול שהכל נבון על דעתו והוא

והוא יחלק לעניים כפי מה שיראה הרי זה רשאי לשנותן לכל מה שיראה לו מצרכי צבור Prid. *Si sit Doctor celebris in Civitate, in cujus arbitrium omnes colligunt, ita ut ipse distribuat pauperibus juxta quod ei videbitur, ecce ille jus habet commutare eas pro quacunque re, quæ illi videbitur Ecclesiæ* (Civitati צבור / publicæ rei) *esse necessaria*. Qui hic חכם גדול dicitur, alias a *Maimonide* & Ritualium Autoribus vocatur רב Magister, διδάσκαλος, תלמיד חכם *Vir Doctus*, σοφὸς, חבר *Socius*. Atque hic idem Rector Scholæ erat, ubi nulli in Civitate sapientia & eruditione ipso erant superiores. Sed idem quoque *Judex*, quod in *Rectoribus* Academiarum in Captivitate familiarissimum. Hæc verò ratio est, quod distributio Eleemosynarum ipsi fuerit commissa. Etenim quoniam *Eleemosynarum* collectionis & distributionis legitimæ cura rebus Judæorum integris a Synedrio Civitatis dependebat, hinc factum, ut sapienti Doctori, qui juris in Civitate unus peritus habebatur ac Synedrium quodcunque Civitatis repræsentabat, facultas concessa sit pro publicæ rei utilitate de Eleemosynis ad placitum suum disponendi.

Præter hæc animum ad id advertere oportet, quod *Collectores Catini tres* ad idem corpus pertineant, ad quod *Collectores Cistæ*. Hoc ex *Maimonide* constat cap: IX. §. II. וכן מעמידין גבאין שלוקחין בכל יום ויום מכל חצר וחצר וגו' *Eodem modo* (loquutus fuerat de *Collectoribus Cistæ* in Civitate constituendis) *constituunt Collectores, qui accipiunt unoquoque die a quaque domo* &c. Hinc processit, quod קופה & תמחוי *Cistæ* & *Scutellæ* aut *Catini Eleemosynæ* inter se possint

sint permutari, si hoc Synedrio videretur commodum bonumque factum. Jore Dea cap: CCLVI. §. IV. ראשים בני העיר לעשות קופה תמחוי ותמחוי קופה ולשנותן לכל מה שירצו לצרכי צבור *Facultatem habent incolæ Civitatis convertere Eleemosynas Cistæ in Eleemosynas Catini & Catini in Cistæ, easque impendere iis rebus omnibus, quas ad publicæ rei commodum pertinere judicabunt*. Haut puto vero, ullum mortalem ita ineptum fore, ut statuat, *Collectores Catini* apud Hebræos Veteres pertinuisse ad Synagogæ ædes. Constat eos membra fuisse *Civitatis*, neque cum *Synagogâ* quicquam habuisse commune. Sed verò *Collectores Cistæ*, de quibus nostra disputatio est, ad idem referuntur corpus, ad quod *Collectores Catini*. Quid vero hinc aliud sequitur, quam *Collectores Cistæ* in Civitate suis functos fuisse officiis, non autem in Synagogis? Oportet tamen, ut paulo id clarius adhuc exponamus, ne quis ex collatione nostrarum consuetudinum cum iis Veteris Reipublicę Judaicę imprudenti instituta, heic errandi occasionem capessat.

In Civitatibus Patrię nostræ duplex est *Collectorum Eleemosynæ* genus. Prioris illi sunt, qui in Templis loculis instructi circumeunt singulos atque in usum & commodum pauperum Ecclesiæ Eleemosynas petunt. Hi *Diaconi* dicuntur, Belg. **Diakens. Versorgers der Armen.** Posterioris, qui calendis (spatium temporis contrahitur extenditurque pro arbitrio Magistratus) singulis ipsas Civium ædes per urbem circumeunt, & in scutella Eleemosynas a Civibus omnibus colligunt. Vocantur a vulgo: **Arme-Voogden.**

Diffe-

Differunt hi multifariam. Qui prioris speciei sunt Eleemosynarum Collectores constituuntur a Presbyterio Ecclesiæ, posterioris autem a Magistratu Civitatis. Illi in Templis Eleemosynas colligunt: Hi ad ostia Civium. Illi ab iis unice petunt, qui in Templo præsentes adsunt: Hi verò ab omnibus Civibus cujuscunque tandem religionis & vitæ instituti. Illorum Eleemosynę distribuuntur iis pauperibus solis, qui in numerum membrorum Ecclesiæ adsciti sunt: Horum vero in usum omnium dantur pauperum, qui ad Civitatem pertinent, nisi forte hujus vel illius religionis asseclæ suos pauperes in se sumant alere. Fieri autem posset, ut, qui apud Judæos Veteres distinctos fuisse Eleemosynarum Collectores intellexit (גבאי קופה) *Cistæ* scilicet & (גבאי תמחוי) *Catini* aut *Scutellæ*, ad nostrarum rerum constitutionem attendens sibi imaginaretur, hos duum generum Collectores ita fere a se mutuo discrepasse apud Judæos Veteres, ut apud nos duę illæ Collectorum discrepant species, quas paulo ante enumeravi. Fieri posset, inquam, ut animum induceret credere, *Collectores Catini* convenisse cum nostris Collectoribus Civitatis, & *Collectores Cistæ* cum nostris Diaconis Ecclesiæ. Hoc autem putavi præoccupandum a me esse, nequis hanc comparationem temere instituens suo periculo graviter impingeret.

Dicam itaque, quod exploratissimum mihi est, rem ita se apud Judæos Veteres non habuisse. Collectores Cistæ & Catini instituti sunt ab eodem Magistratu. Collegerunt ambo Eleemosynas suas per oppidum ad ostia Civium. Collectæ Eleemosynæ ex

arbitrio Magistratus sæpe numero invicem sunt permutata. Quænam igitur differentia fuit, ais? Quæ ratio, quod diversi nominis Curatores pauperum instituti sint? Differentia oppido exigua est, adeo etiam, ut *Collectores Catini* sæpe in Civitatibus neglecti sint eorumque officium *Collectoribus Cistæ* demandatum. Ubi tamen locorum in majoribus Civitatibus Collectores hi munere & nomine diversi instituti sunt a Civitate, ibi hæc inter eos distinctio locum habuit, quod Collectores Cistæ procurarent pauperes istius Civitatis & Oppidi tantum, & Collectores Catini pauperes quoscunque alios, aliunde accedentes, qui ad diem aut dies paucos in urbe versabantur, ibant redibantque. Ea est ratio, quod singulis diebus hi Collectores Catini ostiatim tenerentur ambire & cuique sui diei dimensum distribuere, cum Collectores Cistæ singulis diebus Veneris tantum ostiatim circumirent & pauperibus Civitatis pecuniam pro hebdomada integra concederent. Cur illi quodcunque esculentum in scutellam acciperent, hi pecuniam tantum colligerent. Percipimus hinc, ni fallor, quanta sit distinctio inter nostrorum Eleemosynarum Collectorum diversas species, & eas Collectorum Cistæ & Catini apud Veteres Hebræos. Sed quoniam quædam in hac nostra dissertatione dicta sunt, quæ in præcedentibus nondum sunt probata, agedum producamus nova loca, quibus positiones nostras priores confirmemus. Quod inter *Collectores Cistæ* & *Catini* ea sit distinctio, quod illi incolas Civitatis suæ, hi vero *totius mundi* pauperes curarent hoc disce ex *Maimonide* cap. IX. §. VI. תמחוי לעניי

לעניי עולם והקופה לעניי אותה העיר בלבד *Eleemosyna Catini est pro pauperibus totius mundi, sed Eleemosyna Cistæ pro pauperibus istius Civitatis solummodo.* Idem est in *Jore Dea* cap. CCLVI. §. IV. Vides non eam esse distinctionem, quod illi *pauperibus*, qui extra Ecclesiæ communionem vivunt, hi vero *pauperibus*, qui in Ecclesia sunt, prospiciant, qualis apud nos obtinet distinctio, sed aliam longe, supra jam a nobis expressam, quod scilicet illi ad quoscunque aliunde accedentes pauperes attenderent, hi autem ad pauperes statos, in Civitate ordinaria alendos.

Quod autem *Collectores Cistæ* & ipsi in Civitate ostiatim circumeant, hoc ex *Maimonide* constat cap: IX. §. VIII. IX. Cautum ibi est, ne *Eleemosynarum Collectores* ambeundo per urbem a se invicem separentur, in foro pecuniam sive inventam sive ab aliis acceptam in sacco suo, suspicionis vitandæ ergo, recondant, & quæ his sunt similia. Ex quo argumento novo pariter ac ex singulis præcedentis orationis nostræ articulis evidens est, quod *Collectores Eleemosynæ* ad Civitatem pertineant non ad Synagogam. Qui enim in Civitate officio suo fungitur, is dubio procul Civitatis non Synagogæ haberi debet membrum. Cum enim Civitas & Ecclesia apud Veteres Judæos una eademque fuerit communio & societas, non possunt Civitatis & Synagogæ membra a nobis aliter distingui, quam hac ratione, quod qui in ipsis Synagogæ ædibus officio suo minime funguntur, illi inter membra Synagogæ recensendi non sint.

Cæterum in nostra Republica, non illi tantum, quos modo enumeravi, sed alii etiam pauperum Curatores sunt. In Patria Urbe Leowarda constituit Magistratus extra ordinem Collectores Eleemosynarum in gratiam orphanorum. Eleemosynæ hæ distictæ sunt ab iis, quas Diaconi accipiunt; colliguntur autem in Templis, licet Collectores a Magistratu Oppidi designentur. Hi distincti rursus sunt ab Orphanorum Curatoribus sive Viris sive Fæminis. **Weese-Vaders. Weese-Moeders.** Atque hi quoque a Magistratu dependent. Præter hæc contingit aliquando, ut collectæ generatim instituantur in commodum orphanorum aut membrorum Ecclesiæ oppressorum, ut nuper factum pro Gallis fratribus nostris, qui religionis gratia Patriam & bona sua derelinquere coacti ad nos salvi pervenerunt. Hæ Eleemosynæ vel a deputatis Magistratus oppidani vel ab iisdem illis deputatis Presbyteris aut Diaconis Ecclesiæ junctis exiguntur. Horum vero omnium & singulorum cura apud Veteres Hebræos pertinuit ad גבאי צדקה *Collectores Eleemosynæ*. Sive redimendi essent fratres captivi, sive prospiciendum esset orphanis, sive curanda essent mortuorum sepulcra, sive pauperibus comparandæ essent vestes, sive alia aliqua collecta instituenda esset in gratiam publicę rei, hoc omne non variis Personis, ut apud nos fieri memoravi, sed iisdem iis *Eleemosynarum Collectoribus* commissum est muneris. Constat id ex dicto *Maimonidis* Tractatu capite VIII. Quod si vero hæ res apud nos adeo habeantur Civiles, ut a Magistratu non ab Ecclesię Presbyteris & Diaconis suspensę sint, an persuadebis Tibi, apud Ju-

Judæos, ubi tota Ecclesia Civitas erat, eas ad Synagogam, non ad Civitatem vel Magistratum pertinuisse? Cave id credas.

Proferamus nunc rursum his illustratis dictum novum ex *Codice Sanhedrin* cap. I. in Excerptis *Gemaræ* Cocceji §. XVIII. תניא כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין ת״ח רשאי לדור בתוכה ב״ד מכין ועונשין וקופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלק בג׳ ובית הכנסת ובית המדרש וגו׳ *Traditio. Nefas est discipulum sapientis commorari in urbe decem rebus destituta; collegio judicum, qui feriant mulctentque sontes. Arca Eleemosynæ, quæ a duobus corrogetur, a tribus vero erogetur. Synagogæ ædibus. Balneo* &c. Haud multum diversum est hoc testimonium ab eo, quod in eodem hoc capite de *Civitatis centum & viginti membris* habetur. Apparet autem in recensione rerum ad Civitatem necessariarum inter alias referri *Synedrium*, *Synagogam*, & *Collectores Eleemosynarum*, hæc enim Collegia in urbe omnino erant necessaria, quæ legitime esset constituta. Eccur verò mentio nulla neque Archisynagogorum, neque *Ministrorum Synagogæ*? Non possumus sane aliter putare, quam eos, qui ad Synagogam pertinent, per בית הכנסת *Synagogam* simul fuisse intellectos. Sed quæ ratio, quod *Collectores Eleemosynæ* seorsim exprimantur a Synagogâ? Hæc, ni fallor, quia illi ad Civitatem pertinebant universam & distinctum efficiebant collegium, distinctum etiam a Collegio Judicum, licet ab hoc dependerint, quod probatum in antecedentibus est.

Concludam vero probationes has meas eo statuto, quod exprimitur in *Iore Dea* cap: CCLVI. §. V.

מי שישב במדינה ל׳ יום כופים אותו ליתן צדקה לקופה
עם בני המדינה ישב שם ג׳ חדשי׳ כופין אותו ליתן תמחוי
ישב שם ששה חדשים כופין אותו ליתן צדקה בכסות
שמכסים בה עניי העיר ישב שם ט׳ חדשים כופין אותו
ליתן צדקה לקבורה שקוברים בה את העניים ועושי׳
להם כל צרכי קבורה וגו׳ *Si quis in urbe aliqua* (quocunque loco) *per triginta dies fuerit commoratus, hunc COGUNT dare Eleemosynam cistæ cum incolis illius loci. Si per tres menses, cogunt eum dare scutellæ. Si per sex menses, cogunt eum dare Eleemosynas pro comparandis vestimentis in gratiam pauperum illius urbis. Si per novem menses, cogunt eum dare Eleemosynas, pro curanda pauperum sepultura, iisque omnibus, quæ eo spectant.* Novo argumento vides collectionem Eleemosynarum ad Civitatem & omnes ejus incolas restringi, nulla habita ratione vel facta mentione Synagogę. Præterea, cogi aliquem (a Synedrio) ad Eleemosynas in Civitatis commoda dandas. Quam hæc belle conferuntur cum collectione Eleemosynarum, quę nostris in Templis fit? Scire autem oportet eo tantum casu hæc præcipi, quo ille, qui in Civitate aliqua commoratur, animum se habere negat in illa domicilium suum figendi. Quod si enim id constaret, tum quidem absque mora ad omnia hæc officia tenebatur præstanda cum cæteris Civitatis incolis. Sic enim pergit *Ioseph Karo.* במה דברים אמורים בבא לעבר ואומר
שאינו רוצה להשתקע אבל אם בא לעיר כדי להשתקע
כופין אותו מיד: *In quo (casu) hæc dicta sunt? De eo, qui venit ad peregrinandum, ac declarat, propositum sibi nequaquam esse in Civitate sedem suam fige-*

figere. Quod si enim id constet, illico eum cogunt officia hæc explere.

Si ex his rationibus & documentis, Lector, evidentissimum Tibi non sit, florentibus Hebræorum rebus *Collectionem Eleemosynarum* ad *Civitatem* pertinuisse, non verò ad *Synagogam*, quę nostra assertio nunc est & fuit olim, non intercedam, quo minus infelicem me sophistam dicas, qui ex clarissimis positionibus perpetuo falsum colligam. Verum si judicaveris, ut nullus dubito, priorem meam affirmationem esse certissimam, & validis nunc a me evictam argumentis, tum velim, non adeo ut Viri Cl. audaciam in thesibus meis negandis mirere, [neque enim putem ad hoc te monitore indigere] quam quidem ut ad Providentię Divinę in rebus etiam minimi momenti lusum animum tuum advertas. Voluptas V. Cl. fuit mihi contradicere non modo sed & me pro humanitate modestiaque sua ignorantię accusare. Quam primum id fecerat, ipse errorem errat gravissimum, neque, ut nunc video, ullo modo incrustandum, palliandumque. Quam bene haberet, si Vir Cl. in posterum non a me sed a *Petro Apostolo* disceret τῆς ἐλπίδος spei fideique suę non tantum, sed cujuscunque etiam scientię *rationem* dare μετὰ πραΰτητος καὶ φόβου *cum lenitate & timore.* Hoc si utrinque observaremus, [studebo autem pro virili] putem conatus nostros Ecclesiis gratiores utilioresque futuros.

Sed satisfactum sibi non putabit, nisi respondérim ad objectiones, in contrarium ab ipso productas. Atqui profecto illę adeo fuit macilentę & imbecilles, ut

ut vix absque animi mei commotione eas possim repetere. Adeo mihi injustum & iniquum factum videtur, magna cum audacia contemptu & acerbitate alicui contradicere, ubi tu ipse, quod producas argumentorum nihil habes, & interea temporis, quid alius producturus sit ad opinionis suę confirmationem ignoras. *Esse autem* [sic probationes suas orditur] *Eleemosynas sacri cultus exercitium, extra omnem controversiæ aleam apud Hebræos positum est.* Maim. Hilch. Zedakah cap. x. §. 1. *Obligamur nos magis cauti esse in observando præcepto de Eleemosyna, quam in observandis omnibus aliis Præceptis affirmativis &c.* Sic concludit. *Unde sole meridiano clarius elucet, Eleemosynas esse insigne populi & fundamentum Regni & Religionis Iudaicæ, nec non medium futuræ, quam expectant, liberationis.*

Est in his verbis, quod mirer, multum, quod negem, omnino nihil. Quod mirer, id est, quod Vir Clarissimus jam initio acerrimę disputationis suę oblitus sit, quid sibi incumbat probandum. Sive socordia sive fallacia hæc sit, quam in scholis *elenchi* vocant, non potest tolerari. *Unde consequitur*, ait, *Eleemosynas esse insigne populi & fundamentum Regni & Religionis Iudaicæ &c.* Controversia est, an *Collectores Eleemosynæ sint membra Synagogæ?* Unde consequitur, ait, *Eleemosynas esse insigne populi Iudaici.* An Tibi unum idemque est, *Eleemosynas esse insigne populi Iudaici*, & *Eleemosynarum Collectores ad Synagogæ ædes, ut membra illius, pertinere?* Posterius defendo, prius non nego. Administratio justitiæ, institutio juventutis in Scholis, &

Aca-

Academiis, educatio liberorum in familiis honesta, circumcisio, fundamentum sunt Regni & Religionis Judaicæ, ergo Judices, Professores, Ludimagistri, Patresfamilias omnes sunt membra Synagogæ? Sed vero ait, *Eleemosynæ pertinent ad cultum sacrum, sunt præceptum sacrum*, מצות צדקה יותר מכל מצות עשה *Præceptum de Eleemosyna præstantius est omnibus præceptis affirmativis*. Quid audio? Tune hic videri vis ignorare, quid sit מצוה in Hebræorum scriptis, quod hic *præceptum sacrum* vertis? Non ignorare Te probe scio, sed dissimulare hoc Tibi e re visum est esse tua. Constituunt Hebræi in Lege, hoc est, Scriptis Mosaicis omnibus contineri מצות *Præcepta cum affirmativa tum negativa* sexcenta & tredecim, quæ omnia, si placet, appellare licet *præcepta sacra*. Ex plurimis Autoribus, qui ea explicant, Rabbi *Levi Barzelonita* est in Libro, cui titulus, *Chinuc*, verso atque illustrato a Doctissimo *Hottingero*. Inter hæc ea comparent Præcepta, quibus prospicitur pauperibus, quę Maimonides asseverat maximi momenti esse & in Civitate Hebræorum neutiquam negligenda. Nunc concludas, si placet: Præceptum de prospiciendis pauperibus inter maxima & summi momenti præcepta est, quę in Lege Mosaica comparent, ergo Collectores Eleemosynę ad Synagogam pertinent. Quam sit futulis & ridicula hæc consecutio, intellige ex argumentatione simili. Ex Christi sententia diligere Deum ex toto corde, ex tota anima & ex tota cogitatione ἐςὶ πρώτη ϗ μεγάλη ἐντολή *est primum & magnum præceptum* עקר כל מצות *radix omnium præceptorum*, fundamen-

tum & insigne totius Religionis Judaicæ, ergo omnes, qui Deum diligunt ex toto corde, membra debent haberi Synagogæ, atque in ea officiis suis fungi. Piget inhærere adeo fallaci argumento.

Pergit: *Et hinc adeo cum precibus conjungi solet.* Maimon. l. c. §. IX. *Sapientes primarii semper ante preces solebant dare prutam pauperi.* Quid, an ita vis, Eleemosynæ solent conjungi cum precibus, ergo Eleemosynarum Collectores ad Synagogam pertinent? Bella rursus & speciosa connexio! Quasi omnia illa, quæ actum aliquem præcedunt, mox habenda sint ejusdem indolis cum illo ipso actu! Ante preces faciendas omnes Judæi se lavant, an ergo omnes illi, qui se lavant, sunt membra Synagogæ? Judices ante exercitium judicii Deum solebant orare, ergo, qui Deum orant, vel ad orandum constituti sunt, ad Curiam referendi sunt? Sed, quod observandum est, quando *Maimonides* ait, *sapientes priores solitos fuisse Eleemosynam dare pauperi ante preces*, tum non loquitur de *Eleemosynis* statis, quas ex instituto Civitatis Collectores in unum cogebant, sed de quibuscunque Eleemosynis, quæ ab hominibus religiosis ex beneplacito suo dantur eo consilio, ut Deo placeant. Hinc vero Colligere, *Eleemosynarum Collectores* ad Synagogam pertinere, est res longe diversissimas misere confundere.

Quæ allata sunt hactenus, ne speciem quidem habent. Quod sequitur, paullo propius videtur accedere ad rem, Maim. Hilch. *Tephilla* cap. XI. §. 7. אין מושיבין בהם השבורת אלא אם כן היו השבורת של

של מצוה כגון קופה של צדקה ופדיון שבויים וכיוצא בהם.
Neque rationes in iis (Synagogis) *supputant, nisi sacræ sint, uti ærarii Eleemosynarum, & Lutri Captivorum, & id genus alia.* Notes, antequam responsionem nostram accipias, Lector, quod חשבונות של מצוה ab ipso rursus vertantur per *supputationes sacras*, quod recte quidem fit, sed si in Hebræorum statutis parum versatus non sis, occasionem Tibi errandi facile præbeat. חשבונות של מצוה sunt *supputationes Præcepti*, id est, quæ fiunt circa rem in Lege imperatam. Videamus hoc præmisso, quam presse hoc argumentum concludat. Supputationes Eleemosynarum in Synagoga fieri possunt, ergo Collectores Eleemosynæ pertinent ad Synagogam? Accipe simile. Supputationes Eleemosynarum in Academiis & Scholis institui possunt, ergo Collectores Eleemosynarum pertinent ad Academiam; Firmissima erit consequentia, modo probetur, Eleemosynarum supputationes in Academiis æque ac Synagogis fieri posse. Sic est in *Orach Chaiim* cap. CLI. §. 1. בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהם קלות ראש ואין מחשבין בהם חשבונות אלא חשבון של מצוה כגון קופה של צדקה ופדיון שבויים *In SYNAGOGIS & ACADEMIIS non solent res ludicras agere -- neque IN IIS supputationes instituunt, nisi quæ ad præcepta in Lege data pertinent; quales sunt ærarii Eleemosynarum & lutri Captivorum.* Hæc jam scripseram, antequam attendebam, *Maimonidem* ipsum etiam de בתי מדרשות *Academiis*, æque ac de בתי כנסיות *Synagogis* agere, quia Vir Cl. in ἑρμηνείᾳ sua unicè *Synagogarum* meminit,

 quod

quod studio factum ab ipso est. Pergat nunc Vir Cl. bona fide concludere, *Collectores Eleemosynarum* ad *Synagogam* pertinere, quia supputationes, ab ipsis institui possunt in *Synagogis*, ego addam, esse eos membra etiam *Academiæ*, quia supputationes ejusmodi in *Academiis* iniri possunt. Atqui sic sane res se cum Collectoribus Eleemosynarum optume habebit. Ego illos rebus Hebræorum florentibus ad Curiam referendos esse validis probationibus evici. Vir Cl. eos Synagogæ adstringit non fallaci, ut sibi persuadet, argumento. Ego autem eadem plane ratione concludo, eos ad *Academiam* pertinere. Sic demum eorum res in tutiori & feliciori loco a nobis collocantur, quam illæ apud suam gentem unquam fuerunt. Verum si V. Cl. sequentem *Maimonidis* contextum voluisset æque attente considerare ac hunc præsentem, nonne animadvertisset ipse, ratiocinium hocce suum nullius ponderis atque momenti esse? Sic pergit *Maimonides*. ואין מספידין בהם אלא הספד שלרבים כגון שיהיה שם הספד גדולי חכמי אותה העיר *Neque lugent in iis, nisi luctum publicum, sicut ubi luctus fuerit ob defunctum unum ex præstantissimis illius Civitatis sapientibus.* Asserit *Maimonides* publicum quemque luctum in Synagoga fieri. Tu inde colligas, ergo lugentes, qui apud Veteres stati fuerunt, inter Synagogæ membra censendi sunt? Sic non dubito, quin, quod jactas, multo plura in in Synagogis officia numeraturus sis, quam ego in iis unquam potui invenire. Sed concedit etiam *Maimonides Filiis Sapientum* Viris Doctis singularibus occasionibus *edere, bibere, dormire?* Ergo, qui in

Syn-

Synagogâ edunt, bibunt & dormiunt omnes, inter Synagogæ aut Academiæ membra numerandi sunt? Sic enim arguis: Collectoribus Eleemosynarum in Synagogis conceditur Eleemosynarum computum conficere, (de reeckeninge opmaacken) ergo sunt referendi ad membra Synagogæ. Dicam itaque, quid rei sit, & quorsum in Constitutionibus Hebræorum id tradatur. Non datur Judæis, inter gentes dispersis, tribunalia curiasque habere pro more patrio. Conceduntur tamen ipsis Academiæ & Synagogæ. Academiis præficere solent hominem, quantum fieri potest, Patrii juris peritissimum. Hic a Maimonide חבר העיר *Socius Civitatis*, חכם *Sapiens*, רב *Doctor* nominatur. Hic sæpe constituitur caput Seniorum Synagogæ, quia paucissimi sæpe in Civitate Viri sunt, qui, ut par est, hoc munus administrare sciunt. Quoniam vero præter Synagogas & Academias loca publica illis nulla sunt, & præter Academiæ Rectores & Seniores Synagogæ nulli ipsis Magistratus & Judices (loquor de *viginti & triumviralibus*, quales *Civitates* Veteres moderabantur, Triumviros enim *compromissarios* vel statos forte sæpe dari non est quod negem) hinc jus dictum doctumque in Academiis & Synagogis est, & officia quælibet, quæ salva imperii aut urbis, quam incolunt, Majestate & jurisdictione inter ipsos reservata sunt, (inter quæ Collectio Eleemosynarum est) licet olim florente Republica ad Synedria pertinuerint, nunc in Synagogis distribui solent, &, qui ad illa ordinati sunt administranda, res suas in Academiis aut Synagogis possunt conficere. Hoc jure factum,

 ut

ut excommunicatio, flagellatio clancularia, datio libellorum repudii, executio legis de ducenda fratria, discrimina mundi atque immundi, quæque plura salva majestate populi, apud quem vivunt, etiamnum apud ipsos in usu sunt, nunc ad Proceres Academiæ & Synagogæ pertineant, quæ omnia & singula quondam ad Synedria referebantur stante republica. Hujus autem generis omnino est *Collectio Eleemosynarum*, quæ idcirco in Universitatibus Hebræorum, sicut alia omnia officia, nullis exceptis, ad Academiæ & Synagogæ Rectores hoc captivitatis suæ tempore reducenda est eorumque arbitrio subjicienda, cum Magistratus alius suæ Universitatis nunc nullus detur.

Non meruisset hic locus *Maimonidis* adeo operosam expositionem, nisi constaret, Virum Clarissimum conditiones has diversas gentis Judaicę & heic loci & porro confundere, atque commiscere & simul una eademque hac responsione consequentem solvere possimus objectionem, quam V. Cl. ex *Orach Chaïim* format Tit. LIII. §. XXVI. Locus continet, קהל *Cœtum consuevisse* להעמיד אנשים על צורכי צבור *homines quosdam præficere negotiis publicis procurandis* בין לחזן בין לקופה של צדקה בין לשאר מנויים הצריכים לצבור *Sive Ministrum Synagogæ, sive Collectores Eleemosynæ; sive alia etiam munia ordinare &c.* Argumentum, quod ex his verbis conficitur, hoc est sequens. *Agitur hic de omnibus in universum, qui munus aliquod in Synagoga administrant. Inter eos autem Diaconi commemorantur, qui Cistæ Eleemosynariæ sunt præfecti. Quod sane non fieret, nisi illos*

ad Synagogam existimassent pertinere. Sic ergo vis. Qui in צבור *Republicâ* aut קהל *Ecclesiâ* munus obeunt, illi pertinent ad Synagogam; Sed Eleemosynarum Collectores &c. Itane verò? Atqui ego ita subsumo: Judices, & Rectores Academiæ & cæteri officiarii Civitatis omnes apud Hebræos dicuntur officiis suis fungi בצבור / dicuntur constitui a צבור / dicuntur præfecti לצרכי צבור / an igitur hi omnes Tibi erunt membra Synagogæ? Desine tandem Vir Cl. ambigue loqui & voces צבור / & קהל quæ quidem rectè per *Synagogam* vertuntur, si τὴν συναγωγὴν & ἐκκλησίαν capias pro populi universitate tota, ut fit a LXX Interpretibus, per *Synagogam* interpretando Lectorem tuum ludere, qui putat, te de ædibus Synagogæ loqui, de quibus nostra disputatio est, dum interea temporis de tota populi Civitate & Universitate loqueris sub nomine *Synagogæ*, vel Autores Hebræos citas, qui talibus vocabulis utuntur, quæ non herclè ædes Synagogæ (sic enim קהל & צבור nunquam capiuntur) sed totam Civitatem atque Universitatem Judæorum notant sive in Patria sive extra Patriam suam quocunque in loco congregatam. Sic est, Lector. Pertinent *Collectores Eleemosynæ* ad צבור *Civitatem*, συναγωγήν. (Synagogam) ἐκκλησίαν τῶν Ἰουδαίων. sed ad ædes Synagogæ florentibus rebus suis nunquam pertinuerunt. In §. XXIV. præcedenti ejusdem hujus Capitis *Orach Chaiim*, sic scriptum est.

צבור שצריכים לשכור רב ושליח צבור ואין בידם כדי
שכר שניהם אם הוא רב מובהק גדול בתורה ובקי
בהוראה הוא קודם ואם לאו שליח צבור קודם

Universitas (Civitas, Synagoga) *quæ necesse habet*

con-

conducere Doctorem & Ministrum Synagogæ, neque tamen sufficit utrisque alendis, præfert Doctorem, si is celebris sit atque in Lege Divina & constitutionibus Patriis valde exercitatus: Sin vero, prius eligit Synagogæ Ministrum. Doctor רב apud *Josephum Karo* is est, qui a *Maimonide* dicitur חבר עיר *Doctor Civitatis.* Ille qui Academiæ Rector est & lites ad Legem Patriam pertinentes dirimit. Hic vocatur ab eodem *cætu*, a quo vocatur חזן *Minister Synagogæ*, a quo vocantur גבאי צדקה *Collectores Eleemosynæ.* Sed an ideo membrum Synagogę est? Dicitur *Doctor Civitatis*, Rector Academię, ראש הקהל. Non negem frequentissime contingere, ut is idem moderetur Synagogam cum senioribus aliis, neque tamen id necessarium est ipso Viro Cl. fatente. Quid igitur? Hoc colligas ex nostra dissertatione, quoscunque Præfectos officiarios cujuscunque tandem indolis ab Hebræis referri ad צבור *Universitatem*, קהל *cætum*, ita tamen, ut hic in *Curia*, alius in *Academia*, alius in *Synagogæ Ædibus* officio suo fungatur.

Subjungit his locum ex *Juchasin*, in quo מילי דמתא *Negotia Civitatis* & מילי דשמיא *Negotia Cælestia* a se invicem distinguuntur. Ad *negotia civilia* feruntur *curationes murorum, portarum & fontium.* Ad *sacra, Collectio Eleemosynarum earumque distributio, ordinatio Lectionis Propheticæ & Interpretatio.* Dictum, quod hic profertur, est R. *Bebi*, expositio autem, quid sint negotia *Civilia* & *sacra*, est R. *Salomonis Jarchii.* Operæ pretium non ducimus, locum inquirere, nec qua occasione dictum hoc prolatum sit, indagare, quia quivis illico mecum animadvertit,

vertit, consequentiam, ut cæteræ fuerunt omnes, in hac probatione nullam esse. Argumentum sic habet. *Jarchi* dicit, quod *Eleemosynarum Collectio* sit negotium sacrum, ergo illi, qui Eleemosynas colligunt, sunt membra Synagogæ. Ego ita. Si circumcisio sit præceptum aut negotium sacrum, ergo מוהל *circumcisor* est membrum Synagogæ. Quid sacratius esse putas, puerum circumcidere ex Lege, an pecuniam colligere, numerare & distribuere? Hoc scilicet illud argumentum est, *quo nihil evidentius ac validius desideres, imprimisque adversus eos, qui* גברא רבא *singularem titulum Archisynagogi faciunt.* Sed an non intelligebas Vir Clarissime, te cum hoc scriberes, ipsum illud argumentum, quod contra nos profers, refellere? Tu scilicet per גברא רבא / *Virum Magnum*, Archisynagogum non intelligis, vel, persuasus hactenus non es, Arshisynagogum intelligendum esse, & tamen vis evincere, Collectores Eleemosynarum ad Synagogam esse referendos, quia Eleemosynarum collectio & distributio huic Viro Magno attribuitur. Si de eo dubites, quod maxime facis, an nos גברא רבא recte pro *Archisynagogo* acceperimus, utique de eo etiam maxime Tibi dubitandum est, an Collectio Eleemosynarum ad Synagogam sit reducenda, quæ τῷ גברא רבא attribuitur.

Sed damus Tibi hoc, quod גברא רבא sit *Archisynagogus* neque tamen Tibi largimur, quod contra nos studes evincere. R. Bebhi dicit, quod גברא רבא *Vir Magnus* procuret *res cælestes & sacras*, & גר *Proselytus res Civitatis*. Jarchi interpretatur res sacras de Lectione & interpretatione Legis, item de col-

lectione & distributione Eleemosynarum. An bene vel male faciat *Jarchius*, nunc non dicemus, licet ipsius hanc interpretationem *negotiorum cælestium* non constringamur accipere. Quid enim? Excludit a negotiis cælestibus preces earumque recitationem, quæ primum inter res sacras & divinas nomen & locum habent. Sed sit nihilominus ita res, uti eam vult esse *Jarchius*. Quid dicit, obsecro, *Jarchius*, quod nos negamus, immo quod non in præcedentibus ipsi ex Maimonide docuimus. Hoc dicit, quod *Vir Magnus* in Civitate & Ecclesia (qualis nunc est Rector Academiæ & Ecclesiæ) curam habeat colligendarum & distribuendarum Eleemosynarum. Sed verò id idem plane est cum eo Maimonidis, quod, uti res Hebræorum nunc sunt, Synagogæ & Academiæ Rector potestate gaudeat pro arbitrio suo de Eleemosynis disponendi. Etenim, quod ante inculcavimus, Synedriis Civitatum sublatis, hi *Viri Magni*, qui in Academia & Ecclesia primi sunt, eorum vices sustinent, quantum fieri potest. Hi iidem jus dicunt, quantum populus princeps, apud quem Judæi vivunt, id vult permittere. Inter licita & illicita, sacra & profana dirimunt atque res omnes cujuscunque naturæ judicio suo discernunt. Hi cum Senioribus Ecclesiæ excommunicant atque ita Synedros Veteres, quantum fieri potest, repræsentant. Vides itaque quam belle hoc totum argumentum concludat, Collectores Eleemosynarum ad Synagogam pertinere, cum Eleemosynarum cura ad גברא רבא refertur. Sed idem patet ex oppositione, quæ instituitur. Non est oppositio in his verbis inter מילי בית הכנסת *negotia Synagogæ* & מילי עיר *negotia Ci-*

vita-

vitatis, sed inter negotia דשמיא *cæli*, hoc est, sacra; Divina, & דמתא *urbis*. Per *negotia cæli* in hoc loco certissime intelliguntur res omnes, quæ ad constitutionem Reipublicæ secundum Leges pertinent sacras, a Deo datas. In horum aut illorum præceptorum observatione major equidem pietatis & religionis vis conspiciebatur, neque tamen ideo omnia præcepta alia cujuscumque naturæ desinebant esse sacra. His opponuntur quædam negotia, quæ ad *urbem* (Civitatem ne dicas, quia hæc maxime distincta sunt.) attinebant, ut curationes portarum, fontium &c. Atque hæc negotia Proselytis attribuuntur. Sic sane res erat. Non licebat Proselytis Synagogæ Præfectis esse. Non licebat esse Judicibus neque Academiarum Rectoribus. Si quid unquam horum munerum aliquod administrarunt, id insigni sapientia sua extra ordinem commeruerunt & compensarunt. Atque hæ erant res sacræ, divinæ, cælestes, ad populi & religionis commoda pertinentes. Sed si quid ignobilius esset administrationis genus, quæ nullam cum religione aut sacris rebus suis communionem habebat, quales curationes fontium, portarumque, hæ ex *Jarchii* mente iis permissæ sunt, atque vocantur מילי דמתא *negotia urbis*. Quid aio? *Maimonides* horum etiam curam iis vix concedit. Sic ille Tractatu de *Regibus* cap. i. §. v. אין מעמידין מלך מקהל גרים אפילו אחר כמה דורות עד שתהיה אמו מישראל שנ׳ לא תוכל לתת לך איש נכרי אשר לא אחיך הוא ולא למלכות בלבד לכל שררות שבישראל לא שר צבא לא שר חמשים או שר עשרה אפילו ממונה על אמת המים שמחלק ממנה לשדות ואין צריך לומר דיין או

או נשיא שלא יהא אלא מישראל שנ׳ מקרב אחיך תשים עליך מלך כל משימות שאתה משים לא תהיו אלא מקרב אחיך *Non constituunt Regem* (versio est *Schickardi* lib. de Reg. cap. I. Theor. III.) *e cœtu PROSELYTORUM, etiam post plurimas generationes, usque dum mater sit ex Israele, sicut dicitur: Non potes dare super te Virum alienigenam, qui non sit frater tuus. Neque in regno tantum, sed in omni potestate Israelitica: Non Principem exercitus, non Capitaneum super quinquentos, nec decurionem.* •*IMO NE PRÆFECTUM QUIDEM AQUARUM FIDELITER DISTRIBUENDARUM. Dicere nihil attinet, Judicem aut Præsidem, quoniam non nisi ex Israele sunto. E medio fratrum tuorum pones super te Regem. Sic etiam omnes præfecturæ, quas tu ordinas, non sunto, nisi e meditullio fratrum tuorum.* Vides itaque, quod, cum rerum vilissimarum cura tantum sit demandata *Proselytis*, מילי מתא *Negotia urbis* in hoc textu Proselytis adscripta, nulla alia negotia possint denotare, quam quæ infimæ erant sortis & conditionis, opposita מילי רשמיא *rebus cælestibus*, hoc est, nobilioribus quibuscunque, quæ summis in Republica Viris, ex Judæa stirpe prognatis, concredebantur, inter quas facile patimur numerari *Collectionem Eleemosynarum*.

Evictâ itaque validissimis probationibus nostra de *Collectoribus Eleemosynarum*, ut se habuerunt florente Republica, sententia, & refutatis non rationibus herclè sed cavillationibus infirmis, a Viro Clarissimo in contrarium allatis, parum de eo sumus soli-

liciti, quod V. Cl. in sequentibus vulgatam de *Diaconis* sententiam repetere & omnibus suis viribus confirmare allaboraverit. Ad hoc unum dicam me subrisisse, cum in legendo hoc argumento essem, quod animadverterem Virum Clarissimum, postquam sententiam hanc adoptaverat, quod οἱ גבאי צדקה *Collectores Eleemosynarum* respondeant *Diaconis*, in Scriptura memoratis, & in nostra Ecclesia ita dictis, non scivisse cum hac sententia adoptata conferre historiam, quæ in *Actis Apostolorum* cap. VI. extat, & Diaconos, ibi memoratos, cum τοῖς גבאי צדקה conciliare, sed coactum fuisse τοὺς גבאי תמחוי *Collectores scutellæ* in eandem hanc scenam proferre, & historiam modo nominatam inde exponere tentare. Sic oportebat factum, ut plenissime constaret hujus sententiæ futilitas. Quid enim? An גבאי תמחוי *Collectores scutellæ* inter membra etiam Synagogæ a Te recensendi sunt? Sane si beatus noster Ligtfootus id cogitasset, rationem nullam habuisset, quod adeo de supplendo numero decem Otiosorum fuisset solicitus. Sic veritas omnis sibi semper est similis atque ibi prodit maxime, ubi occultatur.

Atque hæc sunt, quæ reprehendere Vir Clarissimus voluit in iis brevissimis nostris verbis, quibus opinionem Ligtfooti de membris Otiosorum refellere conati eramus, quibus, inquam, probaveramus, neque *Rectorem Academiæ* neque *Collectores Eleemosynarum* ad Synagogæ Ædes, in quibus *Otiosi* officiis suis funguntur, pertinere, quod utrumque Ligtfootus asseruerat. Ille vero *Ligtfooto* multo vehementius, quam ego feceram, contradicturus aliam

viam insistit probationis, & cum omnes Personas absque differentia, a *Ligtfooto* in numerum Otiosorum redactas, in animo haberet hoc titulo privare, id agit, ut contra singulas earum rationes suas proferat. Credimus equidem eam esse Ligtfooti apud omnes bonos & eruditos Viros existimationem, ut si in hoc exigui pretii nomine exponendo errorem commisisset, illius autoritati & reputationi eapropter nihil decederet, atque idcirco neque mea neque alterius alicujus Viri, qui me doctior atque eruditior sit, defensione indigeret. Non dissimulabo tamen, nisi animo meo vim vellem inferre, Virum Clarissimum in prolixa sua disputatione cum Ligtfooto adeo illi ineptas ac absurdas consequentias imputasse per omnem paginam, ut nesciam, an hoic calamum meum in officio suo continere satis possim. Faxim videas, Lector, me nihil dicere ita graviter & serio, quod non res multo gravius ut dicatur, postulat. Ligtfootum nosti decem *Otiosos* descripsisse per *decem homines literatos* ex sententia *Maimonidis*, ut ipse eam interpretatus est. Ille *Jarchium* sequutus, per decem Otiosos *decem* intelligit homines ad id unicè conductos ære, ut tempore precationis (aut, si vis per totum diem) frequentes mane & vesperi in Synagoga se sisterent, ab omni prorsus opere abstinentes. *Ligtfootus*, qui per decem Otiosos literatos Viros & studiis incumbentes sacris intellexerat, inter *Otiosos* refert *Judices*, *Ministrum Synagogæ*, *Interpretem*, *Collectores Eleemosynarum*, *Rectorem Academiæ cum Interprete*. Res eo nunc devenerat, ut Viro Clarissimo incumberet proban-

dum,

dum, quod neque Judices, neque Synagogæ Minister, neque Collectores Eleemosynæ &c. inter *Otiosos* censendi essent. Animum nunc adverte, quo pacto hanc suam disputationem ingressus sit. Ille missa Ligtfooti suppositione, quod *Otiosi* sint homines literati, quo uno fundamento omnis Ligtfooti determinatio nititur, propriam suam suppositionem accipit, & loco, quo contra *Ligtfootum* ex ipsius ὑποθέσει debebat disputare, ex propria sua ὑποθέσει disputat. Ille igitur distinctissime *primo* de *Judicibus*, dein de *Chassane*, postea de *Collectoribus Eleemosynæ*, tandem de *duplici Interprete Synagogæ & Academiæ*, atque hujus etiam *Rectore*, hæc probat distincta capita. Quod hujus generis hominum nullus in Synagogis per omnem diem sederit, quod eorum nullus ab omni opere abstinuerit, quod eorum pauci primi & ultimi in Synagoga esse obligati fuerint, pauci etiam eorum stipendia meruerint, ac ita porro, atque hâc refutatione media pars libri de Decem Otiosis teritur. Sed, mi amice, quis unquam vel minimam partem generalium harum veritatum negavit, quis themata hæc communia, omnibus nota, in dubium vocavit, quem invadis, contra quem disputas? Et disputas tamen ita serio, quasi non unius alicujus Viri Docti sed totius exercitus Doctorum opinio esset profliganda. An Ligtfootus unquam in animum suum induxit asserere, an alius unquam mortalium post Ligtfootum sentire, Judices, Collectores Eleemosynarum, Rectorem atque Interpretem Academiæ per totum diem in Synagoga sedisse Otiosos, eoque nomine stipendium meruisse, eos primos & ultimos

in

in Synagogam venire obstrictos & obligatos fuisse Lege, & quæ tu plura requisita in Otiosis tuis desideras? An ullus unquam ita ineptus fuit mortalis, qui id asseveraverit, quod tu magno conatu per tot paginas refellis? Quod si vero id ita est, nullum unquam mortalem hæc themata affirmasse, quæ tu falsa probas, nonne facis rem te summopere indignam, quod de Ligtfooto aliisque hanc suspicionem moveas apud animum Lectoris tui, quasi illi positiones, a te refutatas, credidissent, quarum tamen nullam crediderunt unquam? Quis enim sibi persuadeat, tanto cum conatu & contentione animi per tot paginas te id probare, quod nullus, si generalia themata spectes, negat. Affirmavit equidem Ligtfootus Judices, Collectores Eleemosynarum, Rectorem atque Interpretem Academiæ, Synagogæ Ministrum, Otiosos esse, sed tum per Otiosos minime intellexit homines ignavos desidesque, ad id stipendio emptos, ut in Synagogæ ædibus vitæ suæ spatium inutiliter terant. Intellexit literatos homines totidem, commodis Synagogæ prospicientes, quemque pro sua facultate. Quando igitur tu contra Ligtfootum disputare voluisses, probandum Tibi incubuisset, Judices, Collectores Eleemosynæ, Synagogæ Ministrum, Rectorem Academiæ &c. literatos non fuisse & commodis Synagogæ non prospexisse. Hoc probasses, inquam, & abstinuisses ab impingendis Ligtfooto consequentiis, quæ ridiculæ sunt & nunquam ab ipso probatæ. Atque hic nihilominus concludere ausit: *Et ut verum fateamur, piget nos tandem omnium illarum ineptiarum, quas hic Vir Cl.* (Ligtfootus) *de literis*

literis nostris meritissimus imprudens adeo congessit. Sic scilicet *ineptiarum* postulandus erat Ligtfootus, ne tu ipse viderere inutilem per tot paginas egisse disputatorem. Plus profecto a candore & ingenuitate Viri Clarissimi expectaveramus. Singularia quædam dogmata, quæ extra scopum disputationis considerata, ad nos non pertinent, in quibus habemus quæ laudemus, habemus etiam quæ reprehendamus, nunc non tangimus, etsi id initio constitueramus, ne Lectorem nostrum fatigemus. Non sustinemus opponentis & accusantis, sed vindicantis & defendentis personam.

CAP. XVI.

Vetus constitutio de necessitate numeri denarii Israelitarum in Conventibus *qua* Civilibus *qua* Sacris *prolixe exponitur, ejusdem notatu digna ex Hebræis Scriptoribus exempla proferuntur. Ratio necessitatis numeri denarii in* Cætibus sacris *a* Ligtfooto *secundum Hebræorum fidem ex voce* עדה *producta, nuper rejecta, expressissimo* Maimonidis *testimonio adstruitur & vindicatur.*

POstquam autoritatem *Jarchii* cum Ligtfooto rejeceramus, atque deinceps monstraveramus, quosdam homines, qui a Ligtfooto ad numerum *Decem Otiosorum* relati erant, ad illos minime referendos esse, quales erant *Judices Triumviri, Collectores Eleemosynarum atque Rector Academiæ cum duobus cum Academiæ tum Synagogæ Interpretibus,*

progressi fueramus ad nostram de his *Otiosis* decem *conjecturam* aut *opinionem* proponendam. *Conjecturam* inquam, quia in obscuris & ambiguis rebus tutius & prudentius est divinare quam audacter quid verum quid falsum sit, quasi e tripode pronunciare; *opinionem* vero, quia quid ipsi nos credamus Lectori cognitum volumus, quid vero ille credere cupiat, hoc ipsi plane liberum facimus, nobis vero perinde esse judicamus. Accipe igitur eam denuo eadem hac conditione, si placet. Hebræi Autores omnes, quando loquuntur de *Synagoga* extruenda, ita quidem præcipiunt constanter, ut ubicunque *decem* sunt *Israelitæ majorennes* & *liberi* ibi extruenda sit Synagoga. Locus allegatus est a nobis in *Archisynagogo* cap. 11. Hunc canonem comparabamus cum sententiis Veterum de *decem Otiosis Synagogæ*. Putabamus commentariis veteribus, qui ad marginem Talmudis sunt positi, haud minus ac Glossis Corporis Juris Civilis sæpè numero immixtas fabulas esse plurimas, quibus omni tempore & loco confidere non est tutum. Posse sæpe veritatem magis ex comparatione rerum antiquarum prudenti, quam ex insipidis posterorum commentis erui. Convenientiam igitur ad speciem magnam offendebamus inter hæc scita duo: quod *ubi decem sunt Israelitæ; ibi sit extruenda Synagoga*, quodque *Civitas magna sit, in qua sunt Decem Otiosi Synagogæ*. Videbamus hanc convenientiam inter duas has sententias, quod utrobique decem homines assignarentur Synagogæ, hanc vero varietatem, quod in *priore canone* decem Israelitæ simpliciter majorennes & liberi nominarentur, qui Synagogam constituere possent, in

in posteriore vero, decem homines ex Civitate certi Synagogæ ædibus assignarentur. Quoniam tamen utrobique *decem* numero Israelitæ requirebantur, existimabamus canones hos generale habuisse principium, quod hoc esse putabamus, *ad Synagogæ munia & officia facienda decem homines pertinere*. Quando quidem enim videbamus, quod cum Judæi asserunt in suis statutis, ad Civitatem majorem requiri *centum & viginti incolas*, id ipsos repetere ex necessitate officiorum, in Civitate præstandorum, hinc concludebamus, admodum verisimile esse, ratione pari eos *decem homines* in Synagoga requisivisse, quia officia Synagogæ a minoribus numero decem hominum præstari non posse vetus erat opinio. Quod vero ad varietatem attinet, quæ inter hæc statuta occurrit, eam hac ratione commodissime conciliari posse opinamur, quod ea demum Synagoga perfecta esset, quæ decem Viros literatos habere poterat commodis officiisque suis destinatos, ea vero minus perfecta, quæ decem rudiores habebat ex quovis Israelitarum genere majorennes & liberos: hanc antem esse prærogativam *Civitatis Majoris* secundum canonem *Megillæ*, quod ibi decem essent literati Viri, usibus Synagogæ invigilantes: cæteras vero Civitates, in quibus quinque aut sex viri literati reperiebantur, qui usibus Synagogæ non sufficiebant, nomine Civitatum Majorum gaudere neutiquam posse. Confirmabamus autem hanc sententiam nostram inde, quia Judæi etiamnum nesciunt, cur majores sui in cætibus decem homines requisiverint. Atque hæc fere eorum sententia est, quæ in *Archisynagogo* nostro extant initio *Capitis* III. Quid

 vero

vero in his *audacter*, quid *inepte* divinatum conjectumque sit, Lector, hoc judicio tuo quam maxime discernendum relinquimus. Nullus est mortalis, qui non quamlibet certissimam veritatem, nedum conjecturam, pro arbitrio suo ineptam, falsam, futilem dicere possit, ubi neque pudor obfuerit neque atramentum defecerit. Sed ego sic animum meum induco cogitare, plus laudis habere apud bonos atque æquos Viros, si tantum modestiæ tuæ des, ut quod ineptè putas a fratre tuo dictum, id inepte dictum esse dissimules, quam si tantum tuæ tribuas audaciæ atque impudentiæ, ut *ineptam* dicas quodcunque assertum alterius, quod ineptum esse evincere nulla potes tua facultate, licet id maxime cupias. Sed si placet Viro Clarissimo feram hoc atque his graviora dicta. Hoc tantum agam, ut Lectori meo ostendam, quod jam agere cœpi, utri nostrum non *inepti* sed æqui disputatoris titulus conveniat.

Ordo autem, quem in disputatione sequenti observare constituimus, hic erit: ut *primo* inquiramus *in rationem hujus statuti Judæorum hodiernorum, quod ad Synagogam decem Israelitæ sint necessarii. Secundo*, ostendamus, *quam convenientiam hoc scitum hodiernum habeat cum sententia de Decem Otiosis Synagogæ. Tertio, dictum Codicis Megillæ comparemus cum his statutis binis, idque pro facultate nostra explicemus. Prius* per Dei gratiam hoc fiet capite. *Prosteriora duo* sequente.

Synagogam extruendam esse in *omni loco, ubi decem sunt Israelitæ*, id probavimus ante his expressimis verbis, quæ in *Colbo* pariter ac *Rituum scripto-*

ptoribus cæteris extant. כל מקום שיש בו עשרה בישראל צריך להכין בו בית שיכנס בתוכו להתפלל *In omni loco, in quo sunt decem Israelitæ, necesse est, ut ordinent domum, in quam precandi causâ conveniant*. Hoc itaque certum sit, cui nullus contradicere in animo potest habere. Nititur autem hoc statutum sive antiquius sive recentius (quod non disputamus) hoc generali eoque vetustissimo canone, quod ad Synagogam constituendam *decem homines* requirantur. Sed quæ ratio hujus statuti, quæ ratio, inquam, Canonis hujus, a longa ætate apud Judæos receptissimi? *Ligtfootus* ait, quod Judæi *macilentam* hujus Canonis rationem proferant ex voce עדה/ quæ extat Num. XIV. Mentio ibi fit *exploratorum terræ Canaan*, qui malum excitaverant rumorem de *terra Canaan*. Hi homines vero numero erant *decem*, quia *Josua* & *Caleb*, qui undecimum ac duodecimum exploratores effecerant, ex eorum numero non erant. De iis autem Hebræorum Interpretes accipiunt hæc verba: עד מתי לעדה הרעה הזאת *Usque quo congregationi huic malæ &c.* Atque ex his verbis tum exsculpunt, omnem congregationem qua sacram qua Civilem constare debere ex Decem hominibus, quia עדה *congregationis* vox hic usurpatur de *decem Exploratoribus terræ Canaan.* Addiderat *Ligtfootus* locum ex Sanhed. cap. IV. §. VI. Verba tamen non adscripserat. Ego autem ad manus habebam locum ex Sanhed. cap. I. §. VI. qui cum sufficeret meo proposito, nolui illum, qui a Ligtfooto allegatus erat, investigare. Monet autem Vir Clariss. locum hunc, qui apud *Ligtfootum* extat, eundem esse cum eo,

quem ego adduxeram, idque per varias editiones *Talmudis* probat, quod sufficisset unico verbo monuisse. Nos id accipimus, neque enim a nobis peccatum est, sed a Ligtfooto aut Typothetis. Quem enim locum nos recte allegavimus suo positum loco, hic idem apud *Ligtfootum* male citatus extat, atque alius a nostro est habitus, quod ad nos nihil pertinet. Sed ad rem, quia eo nunc pervenimus, ubi manifestissimum errorem Viri Clarissimi oportet detegere.

Ligtfootus hanc rationem, quam Judæi ex voce עדה produxerunt, pro probanda numeri denarii necessitate in quavis congregatione *macilentam* vocaverat, idque nos fueramus imitati. Res erat certissima ideoque nulli neganda. Quid igitur? Non negavit Vir Clarissimus, quod Judæi ex voce עדה *Cætus* probarent necessitatem numeri denarii in cætibus & congregationibus perfectis, sed negavit, unquam Judæos producere hanc rationem, quando probare volunt in *congregationibus sacris* decem requiri, de quibus nostra erat dissertatio. Locus scilicet a nobis allegatus pertinebat ad Judices, neque cum *Synagogis* & *Cætibus Sacris* convenientiam habebat ullam. Hæc igitur illius verba sunt. p. 49. *Sed quid hæc ad congregationem SACRAM, de quâ agimus? aut congregatio illa, de qua* Num. XIV. 27. *agitur, SACRA fuit? immo vero* sacerrima, &

——— *Pesti devota futura.*

Et quis recentiorum Hebræorum sacrum illum numerum denarium ex loco citato Sanhedrin probatum ivit? Quantæ asseverationes! quam audacia asserta! Ego igitur id, quod negas, probabo. Tibi totidem ver-

verbis ex ipso *Maimonide.* Hoc, inquam, Tibi probabo, quod etiam ratione, quæ ex voce עדה desumpta est, utantur, ubi evincere volunt ad *congregationem sacram* decem homines requiri. Hoc directè negatum est. Attende nunc ad verba *Maimonidis*, quæ sunt in *Hilchoth Tephilla* cap. VIII. §. IV. V. Referam totum contextum. אין אומרים קדושה ולא קוראין בתורה ומברכין לפניה ולאחריה ואין מפטירין בנביאים אלא בעשרה. *Non recitant* Keduscha, & *non legunt in Lege, & benedicunt ante eam & post eam, & non recitant Prophetas, nisi DECEM NUMERO.* וכן לא יהיה אחד מברך ברכת שמע והכל שומעין ועונין אחריו אמן אלא בעשרה וזה הוא הנקרא פורס על שמע. *Atque ita non benedicet aliquis benedictione Schemah* (egregie! Convenit enim hoc cum iis, quæ nos de significatione illius φερόντως tradidimus & in præcedentibus etiam ex Colbo confirmavimus) *ita ut omnes audiant & respondeant post eum Amen, nisi adsint DECEM. Atque hic dicitur* Porees al Schemah *Exponens super Schemah*: ואין אומרים קדיש אלא בעשרה ואין הכהנים נושאים ידיהם אלא בעשרה והכהנים מן המנין שכל עשרה מישראל הן הנקראים עדה. שנאמר עד מתי העדה הרעה הזאת וגו' והיו עשרה שהרי יצאו יהושע וכלב *Neque recitant* Kraddisch, *nisi per DECEM, neque sacerdotes tollunt manus suas nisi adsint numero decem, ita tamen ut Sacerdotes ipsi ad numerum illum denarium complendum concurrant: QUIA OMNES DECEM ISRAELITÆ VOCANTUR CÆTUS. SICUT DICITUR: QUOUSQUE CÆTUS* [עדה] *HIC PRAVUS.* Num. XIV. &c.

Fue-

Fuerunt autem ibi decem, quia Josua & Caleb egressi erant. Huic manifestissimo testimonio aliud junge ex Codice *Berachot.* fol. VI. I. ante quoque a nobis productum. אמר רבין בר ארא אמר ר' יצחק מנין שה"בה מצי בבית הכנסת שנ' אלהים נצב בעדת אל ומנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם' שנ' אלהים נצב בעדת אל *Rabbin Bar Ada dixit: R. Isaack dixit: Unde probatur Deum reperiri in SYNAGOGIS? Ex eo quod dictum est:* Deus adstat in cætu Dei. *Verum unde colligitur Deum DECEM precantibus adesse? Ex eodem illo loco:* Ps: LXXXII. I. *Deus adstat in CŒTU* (עדה) *Dei.* Hoc est ex voce עדה/ quæ *cætum* notat *decem hominum.* I nunc, Vir Doctissime, & nega rationem hanc ex עדה petitam, pertinere ad *congregationem sacram.* Nega, inquam, Hebræos Scriptores hanc rationem quicquam curare, quando de *cætibus sacris* disserunt.

Sed quam tu ipse rationem profers necessitatis numeri denarii in *Conventibus sacris?* Inde scilicet Judæos hanc *numeri denarii* necessitatem ursisse asseris, quia Lev. XXII. 32. scriptum est. *Sanctificabor* בתוך *in medio Filiorum Israelis.* Sed quo modo inde probatur, requiri *decem?* Vocabulum תוך ajunt conjungitur aliquando cum עדה/ quod notat *cætum:* Ut Num: XVI. 21. *Separamini* מתוך עדה EMEDIO CÆTUS. At verò עדה *cætus* significat *cætum decem hominum,* ergo concluditur hinc, *sanctificationem Divini nominis* fieri debere præsentibus hominibus *decem.* Quid vero? An hoc est contra *Ligtfootum* argumentari? Ego sane eandem probationem produxissem, quando pro eo voluissem disputare.

Con-

Constat enim ex hac sententia recensita, quod vis omnis probationis *numeri denarii in sacris* relabatur in vocem עדה *Cœtus*, quodque ex priore בתוך *in medio* nihil omnino concludatur, nisi in quantum cum τῷ עדה conjungitur. *Maimonides* cap. VIII. §. VI. Immediate post verba ante recensita. וכל דבר קדושה לא יהא אלא בתוך העדה מישראל שנ׳ ונקדשתי בתוך בני ישראל *Omnis autem res, quæ ad sanctificationem Nominis Divini pertinet, non absolvitur, nisi* IN MEDIO CÆTUS *ex Israele, ut dicitur: Et sanctificabor* IN MEDIO *Filiorum Israel.* Sic argumentantur. *Sanctificatio debet fieri in medio. Medium notat* עדה *Cætum.* Cætus non constat ex paucioribus numero hominibus, quam *decem*, ergo in Synagoga oportet præsentes sint *decem.* Cogita apud animum tuum, an non omnis vis probationis hic recidat in עדה / ac iccirco optumo jure dici nequeat, Judæos ex voce עדה *numeri denarii* necessitatem in Synagoga confirmare? Sed quid tandem sibi vult, quod Vir Clarissimus adeo operose probet, locum Lev. XXII. 32. ad hanc conclusionem faciendam apud Hebræos concurrisse. Hoccine a nobis negatum est? Neutiquam. Forte ignoratum est? Neque hoc verum, quoniam diserte nos ipsi id inculcavimus. Sic habent verba in *Archisyn.* cap. VIII. *Atque hinc demum vera peti potest ratio, cur actio illa, quæ dicta est exponere super schemah, non potuerit præstari a privatis, sed semper celebranda sit in Ecclesia, quia benedictiones hæ, cum Keriath schemah conjunctæ, illius fuerunt indolis, ut non licitum fuerit eas extra Ecclesiam decem hominum recitare. Rab-*

benu Ascher ad locum, modo citatum, illud expresse monet ex mente Veterum: ר׳ חייא בר אבא אמר קרא ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מעשרה *R. Chaiia Filius Abba dixit: Scriptum est: Sanctificabor in medio Filiorum Israelis, hinc efficimus, quod quaelibet oratio, quae spectat sanctificationem nominis divini, requirat decem hominum praesentiam.* En ipsissima verba, quae a Viro Clarissimo producta sunt!

Sed quid Lector? An credis Veteres Hebraeos ita fuisse ineptos, ut putaverint ex vocibus תוך *medium* & עדה *catus* se fuisse obligatos ad numerum denarium in sacris & quibuslibet aliis conventibus solennibus ita anxie requirendum? Id nullus hactenus Christianorum credidit, cui caput sanum est. Quamobrem merito *Ligtfootus* hanc rationem *macilentam*, nos addimus *ineptam* & *falsam* dixit. Vir Clarissimus in id, ut existimo, lubens consentiet. Quid ergo? Id ab ipsis hic rursus factum, quod saepe apud eos fieri saepe a nobis dictum est & probatum in antecedentibus, ut, ubi recentiores (Gemaristas non excipio) veram constitutionis alicujus causam & rationem ignorant, ipsi sibi aliquam effingant eamque posteris loco verae rationis & causae commendent. Quandoquidem vero eo solent esse ingenio Judaei scriptores, quod faecundum fabularum sed sterile rerum veritatumque est, alias satis acutum, hinc rationes & causae rituum priscorum ab ipsis productae & inventae fabulosi solent esse acuminis, nullis placiturae, nisi gentilibus suis, qui faeno hoc ab infantia pasti sunt. Id usu venisse ex hoc ipso exemplo manifestum est. Morem anti-

antiquum, quod in Conventibus, maximè sacris, *decem* homines requirerentur, sciverunt. Rationem non sciverunt. Fingenda igitur qualiscunque erat ratio, ne ignorare viderentur, quod ipsorum intererat scire. Atque hinc orta ratio est, quam modo adduximus, ex vocibus חוך & עררה junctis petita. Doctissimus *Vorstius* eam *falsam* ac *violentam* esse asseverat, & satis evidenter ostendit, licet id nobis supervacaneum videatur. Sis, vide ejus Notas ad *Maimon.* cap. v. §. 1. de *Fundamentis Legis*. Sed videamus nos, quam lucem huic negotio ampliorem nunc possimus adferre.

Consideremus igitur primo, Hebræos Scriptores quemcunque solennem & legitimum Conventum, non sacrum duntaxat (licet hunc maximè) sed civilem quoque *decem hominibus* ad minimum definire. *Si Hebræi decem pluresque adessent (quem numerum cœtibus definiendis crebro usurpant) tunc* &c. Verba sunt *Seldeni* lib. II. cap. x. de *Jure Nat. & Gent.* Res est certa & nota, Maimonidis testimonio ante confirmata, sed ex quibusdam exemplis, hic illic a nobis observatis, illustranda.

Statutum erat apud gentem Judaicam severum & nobile, si *Maimonidi* fides Hilchot *Issure Bia*, cap. XII. ut, si quis Israelita alium ex fratribus suis aliquod videret committentem facinus, quod sanctitatem sive Dei sive Templi sive gentis læderet, idque בפרהסיא *publice*, *palam*, tunc ipsi permissum esset aggressu suo quocunque modo illum a cæpto suo deterrere, cohibere & præpedire, quin morte etiam, si perseveraret, plectere. בפרהסיא inquam. Publi-

ce, palam, in conspectu רבים *plurimum*. Quot hominum vero? *Decem*, ex sententia *Maimonidis*, quia totidem cætum conficiunt, qui quando præsto non sunt, res בפרהסיא / ברבים / publice, palam acta non censetur. Vide *Seldenum*, si placet, de *Jure* Nat. & Gent. lib. IV. cap. IV. & *Wagenzeilium* in eximia digressione, quæ *Carminis Lipmanni* refutationi immixta est p. 301. Simile huic admodum est exemplum de *sanctificatione Nominis Divini apud Gentiles*. Nimirum si quis Gentilis Israelitam aliquem ad transgressionem ac violationem quorundam Dei præceptorum adegisset (præcepta idololatriæ, adulterii, ac homicidii excipiunt) neque præsentes essent *decem* (עשרה מישראל *Decem ex Israele*, quot efficiunt עדה *cætum*) licitum omnino erat ex ipsorum constitutionibus præceptum transgredi, quin immo reus vitæ suæ (מתחייב בנפשו) judicabatur, si voluntati Gentilis morem non habuerat. Si verò *decem* adessent, omnino obligatus fuit morte potius Deum sanctificare sua, quam iniquissimo Gentilis postulato concedere. Sis, vide *Maimonidem* de Fund. Legis. cap. §. I. II. III. *Seldenum* etiam de Jure Nat. lib. II. cap. X. Non absimili modo *denarius* hic *numerus* usu venit in *excommunicatione*. Si quis homo *illiteratus* se ipsum excommunicasset, quod in usu fuisse apud Veteres Hebræos constat, is solvi vix poterat, nisi *præsentibus decem*. Difficilior etiam res fuit cum eo, qui per insomnium fuit *excommunicatus*, is nisi extrema in necessitate positus solvi non potuit, nisi *adessent decem numero Israelitæ*. Loca, huc facientia, alibi ex *Jore Dea* produximus. Excommunicatus

nicatus vero quivis non comprehendebatur *numero denario*, ubi ille necessarius erat, eo omni tempore, quo excommunicatus manebat. Verba *Maimonidis* sunt in *Hilchoth Talmud Tora* cap: VII. §. IV. ולא כוללים אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה *Non comprehendunt eum numero hominum decem, ubi ille necessarius erat*. Hoc est, cum aliis novem numerum denarium conficere aut complere non poterat. Addamus, *anathematis* pronuntiationem fieri non potuisse, nisi *præsentibus decem*. Referunt Judæi, qua sunt dementia, fratres *Josephi* eo tempore, quo *Rubene* absente *Josephum* fratrem suum vendiderant, quod turpe erat scelus, anathemate pronunciato se mutuo obstrinxisse, ne quis rem gestam Jacobo Parenti revelaret. Dixisse vero Judam, qui peritissimus videtur fuisse, scilicet! ראובן אינו כאן ואין החרם מתקיים אלא בעשרה *Ruben non adest, anathema verò ratum non est, nisi facta sit illius elocutio per decem*. Quid verò egisse putes? שתפו למקום עמהם והרמו *Associarunt sibi Deum Optumum maximum & anathema pronunciarunt*. Horrenda verba! Adduxit locum ex *Pirke R. Eliezer* Clarissimus *Heideggerus* Hist. Patriarch. Exerc. XX. §. XIII. Eadem ratione reconciliationem cum defuncto factam non esse, nisi præsentibus *decem* in Hebræorum statutis & moribus est. Ritus est in *Gemara Jomæ* fol. LXXXVII. Col. I. ואם מת מביא עשרה בני אדם ומעמידין על קברו ואומר חטאתי לה׳ אלהי ישראל ולפלוני שחבלתי בו *Si vero mortuus fuerit* (offensus reconciliandus secum) *decem secum adducet homines, eosque constituet super sepulcro ejus, & dicet: Peccavi*

cavi in Dominum Deum Iſraelis & in N. quem offendi læſique. Sic facta reconciliatio cum ſepulto. Addamus etiam ex *Maimonide* Tractatu de *Luctu* cap. XIII. שורה *ſeriem*, ordinem eorum, qui funus aliquod proſequuntur, haud oportuiſſe *minorem eſſe decem hominibus* פחות מעשרה. Sed & apud *Ioſephum* ſigna hujus conſuetudinis priſcæ reperiuntur. *De Paſchate agno* præceperat quondam Deus, ut per ædes aut familias, hoc eſt, perſonas numero *plures* comederetur, ne ex carne agni aliquid maneret ad poſterum diem reliqui. *Ioſephus* vero determinavit hunc *numerum* per ſodalitium hominum, ad minimum *decem*. Sic ille de *Bello Iud*. lib. VII. cap. XVII. Ὥσπερ γὰρ φρατρία περὶ ἑκάστην γίνεται θυσίαν, οὐκ ἔλαττον ἀνδρῶν δέκα. *Quaſi cognatio* (ſodalitium) *erit circa unamquamque victimam, quæ decem hominibus minor numero non ſit*. Indicium habes, *Ioſephum cœtum* ad minimum putaſſe conſtare decem hominum numero. Paraphraſtes *Ionathan* heic ſimile quid dicit. Sed alium magis obſervandum locum ex *Ioſepho* annotavimus, ubi de *Eſſenis* diſſerit de Bell. Jud. lib. II. cap. VII. δέκα γοῦν συγκαθεζομένων οὐκ ἂν λαλήσειέ τις ἀκόντων τῶν ἐννέα. *Cum ſimul conſederint eorum decem, nullus invitis novem loquitur*. Eſſenorum igitur *cœtus decem* conſtitit Viris, abſque quorum congregatorum arbitrio nulli e numero loquendi facta copia eſt.

Cum igitur adeo vulgatus fuerit decem hominum numerus ad conficiendum cœtum, mirari minime oportet, eandem etiam conſuetudinem in *ſacris* obtinuiſſe. Sane in *Codice Sanhed*. cap. IV. in Excerpt. Gem.

Gem. §. XIII. introducitur Imperator etiam Romanus cum *R. Gemaliele* disputans id minime ignorare. אמר ליה קיסר לרבן גמליאל אמריתו כל בי עשרה שכינתיה שריה כמה שכינתה *Dixit Cæsar R. Gamalieli, dicitis Divinam providentiam adesse decem hominum cætui: quot igitur sunt numina?* Maimonidem ante audivimus declarantem, nullam actionem sacram lectionis Legis, & Prophetarum, preces publicas, recitationes sacrarum formularum benedictionum, fieri absque *decem* hominum numero. Ad librum *Megillæ* rite legendum *decem* requiri est in *definitionibus Rabbenu Ascher*. Huc item respicere existimem, quod in Lectione Legis *minores versus* numero non legantur, quam *decem*, quod est apud *Maimonidem* in *Hilchoth Tephilla* cap. XIII. §. III. ratione, inquam, habita ad cætum, qui completus habebatur, si decem præsto essent majores & liberi. Atque hæc certissima sunt documenta, ex quibus manifestum evadit in quibuslibet conventibus completis denarium numerum ad minimum quæsitum esse.

Sed quæ ratio priscæ hujus consuetudinis? Eam fuisse non dices, scio, quod *Exploratorum terræ*, pessimorum hominum *decem* societas in Historia Sacra עדה *cætus* vocatur. Macilentam atque ineptam hanc rationem esse ante dictum. Quid igitur? *Denarium numerum* omnium numerorum perfectissimum esse, quippe ultra quem nullus numerando assurgere valet, nisi nominatos jam numeros repetendo, clarum est. Hinc fieri potuisse & factum forsan esse, ut ad plenam hominum societatem *decem majores* desiderari statuerint, non absimile videtur vero. Notatu di-

dignum existimo, quod in *Pirke Avoth* cap. v. §. I. II. III. IV. I. VI. numerus *Denarius* summopere extollatur & illius prærogativæ præ aliis numeris penè omnes singulatim recenseantur. Adi locum si placet & relege, nimis enim prolixus est, & nimis multa etiam ludrica in eo continentur, quam ut describi mereatur. Puto, habituros Judæos, quod rideant, si Christianos animadvertant, quibuscunque suis ineptis commentariis delectari, quos sapientiores ipsi contemnunt. Animadvertimus præterea in Lectione Sacræ Scripturæ, quod *numerus denarius* aliquando capiatur pro *numero multitudinis*, æque ac *septenarius*. Sic accipi existimo Lev. XXVI. 26. ואפו עשר נשים לחמכם בתנור *Et coquent* decem *mulieres panem vestrum in fornace*. Non *decem* præcisè sed *multæ*, cujuscunque numeri. Observatione dignus est locus *Amosi* cap. VI. 9. והיה אם יותרו עשרה אנשים בבית אחד ומתו *Eritque, si reliqui sint facti in unâ domo DECEM HOMINES, illi morientur*. Kimchius: אינו דוקא אלא רוצה לומר רבים *Non præcise*, (decem) *sed vult dicere MULTI*. Scimus in hodiernis Hebræorum Scriptis ῥήσεις עדה/ *cœtus*, עשרה גדולים *decem Majorennes*, רבים *multi* פרהסיא παῤῥησία (unde בפרהסיא *palam*, publicè) æquivalere. Observemus ἐν παρόδῳ Græcum ἐν παῤῥησίᾳ eadem ratione capi Col. II. 15. Τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παῤῥησίᾳ: *Potestates traduxit palam*. Belg. optume: **In 't openbaer.** בפרהסיא. Idem omnino notat τὸ παῤῥησιᾳ apud Johannem cap. VII. 13. Beza recte. *Palam*. Belg. **Vrymoedelick.** Alia loca mitto. Cum igitur *denarius* numerus in

Scri-

Scriptura aliquando accipiatur pro *numero multitudinis*, quid miramur, Veteres Judæos *societatem Conventumque* hominum ad *denarium numerum* determinasse. Sed unus præprimis locus est in Scriptura Veteris Testamenti, qui videri possit constitutioni huic antiquæ ansam dedisse. Occurrit ille in Libro *Ruthæ* cap. IV. 2. ubi narratur historia de *translatione juris* Goelis & Vindicis proximi *Ruthæ* in *Boazum*. Hæc propemodum verba ibi leguntur. ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה וגו' *Et secum sumpsit DECEM VIROS ex senioribus Civitatis, iisque dixit: Considete hic &c.* Scilicet negotium aliquod peragendum erat in *cætu* aut *Conventu* hominum publico. Ferendum quoque erat quale quale judicium. *Boaz* in unum vocat *decem* homines ad conficiendum cætum, coram quo res tota agatur. Hoc ego reor antiquissimum monumentum esse, ex quo constet, *denarium numerum* ad cætum constituendum requisitum fuisse. Sed hoc negotium erat civile? Cætus etiam *civilis?* Ita est, sed haud raro contingit, ut mores Ecclesiastici politicos imitentur. Quæ consuetudo obtinuit in *Civitate*, ut res, quæ præsentibus *decem* acta non erat, minime ratihaberetur, eadem facili negotio ab *Ecclesia* potuit adoptari, cum res politicæ & Ecclesiasticæ apud Veteres Judæos non admodum diversæ fuerint naturæ, ut ante plus semel est monitum.

Sed quid agimus? In priore libro adstruximus, probabile esse, Judæos Veteres *in Cætibus sacris* præsentiam *decem hominum* quæsivisse, quia *officia in Synagoga præstanda a minoribus, quam decem non*

poterant absolvi, sicut in Civitate *centum & viginti* homines desiderarunt, quia tot officia in Civitate necessario distribuebantur, quot exercendis *centum & viginti homines* occupari poterant. Atque eo nunc deveneramus, ut illam nostram probabilem assertionem vindicaremus. Vidimus scilicet ex præcedentibus thesibus, antiquissimum fuisse scitum gentis Judææ, ad Congregationem omnem qua sacram qua Civilem *decem homines* requiri. Vidimus insuper, Judæos illius constitutionis rationes veras ignorare. Adduximus tamen unum & alterum ex Scripturis argumentum; quod constitutioni huic formandæ ansam poterat dedisse. Sed hæ ipsæ rationes allatæ magis indicant veræ rationis hujus statuti ignorationem, quam genuinam hujus consuetudinis originem produccunt. Si igitur credere volumus, Judæos Veteres non impetu quodam sed ratione & consilio Leges suas ordinasse, quid aliud nobis occurrit facilius cogitatu de origine constitutionis, quæ est de necessitate *numeri denarii* in Conventibus sacris, quam quod existimavint, tot homines requiri ad officia, in Synagoga obeunda, decore præstanda? Ita plane ut Civitatem rite constitutam centum ac viginti hominum numero constare debere nobis tradiderunt, quia tot officia in Civitate obeunda tot numero homines requirebant. Quodsi enim fateri cogimur, rationem hujus constitutionis a Judæis traditam futilem atque ineptam esse, quid vetat talem rationem excogitare, quæ si vera non sit, vera saltem esse possit, cæterisque Hebræorum statutis æque ac naturæ rei conveniens sit: Quid vetat, inquam, talem rationem per verosimilem conje-

je-

jecturam proponere, si de Veterum Judæorum constitutionibus honeste sentimus?

Cæterum ut licitum cuique homini est in re incerta certi quid conjicere, ita nullus labor æque infructuosus est ac ille, qui in conjectura refellenda consumitur. Cum enim ille, qui conjecturam proponit, eo ipso satis persuadet suo Lectori, se certi nihil & explorati tradere, tum vero quod quo quo modo dubium est & in obscuro positum facillime patitur contradictionem. Atque id conatus est & heic & sequentibus in positionibus, a me alibi collocatis, Vir Clarissimus. Videamus tamen quo successu. Ad id, quod dixerim, Veteres Hebræos ideo decem requisivisse homines in Conventibus sacris, quia *putarunt officia in Synagogis præstanda vix a minoribus, quam decem, decore posse absolvi*, sic monet: *Quod si sano sensu accipias, verissimum est*. Sed ego, Vir Clarissime, tales Lectores cupio, qui verba mea *sano sensu* accipiunt, quod si enim id egisses aut agere voluisses, forte non admodum multa Tibi suppetiisset scribendi materies. Sed quinam hic est *sanus sensus*? Hebræi, ait, monuerunt, quod neque *preces publicæ sint fundendæ*, neque *Lectio Legis instituenda*, neque *Schema esset recitandum* cum suis *Benedictionibus* absque decem, atque hæc demum est genuina ratio, cur ad Synagogam constituendam requisiverint *decem homines*. Sic scripsit Differt. II. cap. V. §. VI. atque id unum agit per totum id caput. Sed quid hoc est *Vir Clarissime* rationem statuti cum ipso statuto confundere? Quæstio agitata hæc est, quorsum Judæi Veteres *in Synagogis suis quæsiverint decem homines*?

Tu ais, quia *Lectio Legis*, *preces*, & *Schema recitare* requirebant decem homines. Sed an non vides, hanc unam eandemque quæstionem esse, cur ad *Synagogam constituendam* requisiverint *decem homines*, & cur ad *preces* & *Schemah recitandum* & *Legem legendam* requirantur *decem homines?* Quid enim agitur in Synagoga, quam *preces recitare* & *Legem legere*. An igitur eadem non est quæstio, cur ad *legem legendam* & *preces recitandas*, quam cur ad *Synagogam constituendam* requirantur *decem?* Quandoquidem vero Tibi placet de ratione a me data dicere, eam esse non *ineptam*, hoc enim leve nimis vocabulum erat, sed *feracem ineptiarum*, ut omnem numerum importuni disputatoris absolveres, quid ego dicam, ubi te, me reprehendentem, in miserrima hac confusione deprehendo? Mihi sane nunc videtur præstare nihil dicere, ne cogitationes Lectoris mei præoccupare velle, vel justæ indignationi locum dare videar.

Permitte mihi, Lector, ut verbo repetam, quod modo brevius in disputatione nostra dictum est. Una eademque quæstio est, *cur ad Synagogam decem pertineant homines & cur Lectio Legis & preces decem desiderent homines præsentes.* Ratio illius utriusque vel potius ejusdem illius constitutionis hæc est data, quia officia Lectionis Legis & Prophetarum, simul cum Rectura Synagogæ vix poterant a minoribus, quam decem absolvi: Requiri enim *septem Lectores*, *Synagogæ Ministrum* aut *Præfectum* & *duos* ad minimum *Seniores*. Sic scripseram. Judica, non an vere ita conjecerim, neque enim ita mihi sum suffænus,

ut

ut in obscuris rebus verum semper a me teneri putem, sed an *inepte conjecerim*, & an conjectura hæc sit *ferax ineptiarum*, ut nuper summa cum humanitate mihi objectum est. Quod ad id attinet, quod *canonem de Synagoga extruenda, ubi sunt decem homines*, Vir Clarissimus faciat posterioris originis, hoc nunc non vacat inquirere, quia id lubenter absque ullo causæ nostræ præjudicio, imo cum summo disputationis sequentis commodo admittimus. Sufficit nobis, si certum sit, quod certissimum est, ad Synagogam rite constituendam requisitos esse *decem homines*.

CAP. XVII.

Sententiæ binæ: Civitas Magna est, in qua sunt decem Otiosi, & Synagoga extruenda est, ubi sunt decem Israelitæ: *ex eodem principio ortæ amice inter se comparantur, eaque comparatio aliis exemplis illustratur. Denique locus* Megillæ *de* Decem Otiosis *convenienter nostræ ὑποθέσει exponitur.*

EX præscripto nobis ordine, hoc capite duo sunt agenda. *Primum* comparandus erit canon vetustissimus de necessitate numeri denarii in Conventibus sacris, ex quacunque etiam causa & ratione profectus, cum statuto de Decem Otiosis Synagogæ. *Secundo*, conferenda nostra *Otiosorum* expositio erit cum loco *Megillæ* famoso, unde omnis hæc nostra disputatio originem suam habet.

Quod ad *prius* attinet membrum, Doctissimus *Ligtfootus* in *Annotationibus* suis ad *Matt:* IV. 23. ubi de controversis his capitibus agit, duplicem hunc canonem, quod *Civitas Magna* sit, *in qua sunt decem Otiosi*, quodque *ubi sunt decem Israelitæ, ibi sit extruenda Synagoga*, confuderat. Sic ille. *Non quod quilibet decem ex Israele constituerent Synagogam, sed ubicunque sunt decem literati & studiosi Legis, hi vocabantur* בטלנים *Otiosi.* Ego illum his verbis fere fueram imitatus. *Decem vero hi Israelitæ alibi dicuntur* עשרה בטלנים DECEM OTIOSI. Atque hoc primum disputationis *Viri Clarissimi* cum *Ligtfooto* caput est, quod satis prolixe prosequitur Diss: I. §. XI. XII. & seq. ut vero argumenta, a se prolata, recte caperentur, operam dat iis ad formas Syllogismorum varias redigendis §. XVI. quod quidem scite admodum & dextre exequitur. Quid proficiat, videbimus, postquam sententiam nostram de hac comparatione, duobus aut tribus verbis alibi a nobis tactam, proposuerimus.

Vetustissimum Gentis Judaicæ scitum, quod ad *Conventum sacrum decem necessarii sint homines*, superiore capite illustratum, ex hac origine deduximus, quod *officia*, in Synagoga præstanda, decem homines requirerent exercitatos. Quoniam enim publice a *septem hominibus* prælegenda Lex erat in Synagoga, quoniam insuper *Moderatores Synagogæ* rerumque in ea agendarum Arbitri & dispensatores *tres* requirebantur, quos oportuit in statutorum παραδόσεων cognitione probe esse versatos, hinc concludebamus, *Decem homines*, rite exercitatos, ad Synagogam con-

constituendam requiri. Ex hoc scito Veteri duo hæc dogmata profecta sunt, quæ nunc studebimus inter se comparare & amicissime conciliare. *Primum* est, quod *Civitas Magna sit, in qua sunt decem Otiosi. Posterius* hoc est, quod ubi *decem sunt Israelitæ, ibi sit extruenda Synagoga. Primæ sententiæ* hunc intellectum esse putamus, quod ea demum Civitas magna dici possit, quæ Synagogam habeat, in qua decem homines literati & studiosi Legis compareant, qui officia in ea obeunda rite possint explere. Scilicet multæ erant Synagogæ, in quibus decem homines, officiis Synagogæ administrandis pares, neutiquam reperiebantur. Quid ergo? An Synagoga illa diruenda? Minime vero: Synagoga manet licet in ea pauci, immo unus enim sit literatus in Lege legenda & precibus recitandis exercitus. Sed hoc tamen certum manet, quod officia in ejusmodi Synagoga præstanda rite & decore pro more majorum absolvi non possent, si ea *decem Otiosis* destituatur. Dabo manifestissimum documentum. *Lectores* Synagogæ singulis Sabbatis requiruntur *septem*, qui ex præsentibus Israelitis a Chassane vocantur in Cathedram. Sed sæpe contingit numero, ut tantum tres, quatuor, duo etiam adsint, qui Legi legendæ idonei sunt. Quid ergo? Chassan illos *duos, tres, quatuor*, quin *unum* etiam *septem* tamen vicibus distincte ad legendum invitat eo plane modo, quo res peragitur, quando *septem* distincti Israelitæ, Legi legendæ idonei, adsunt. Peraguntur igitur *officia Synagogæ* licet non eo cum decore, quo peracta fuissent, si septem literati exercitatique homines adfuissent. Quoniam vero vix contingetinge-

tingebat in locis minoribus, rarissime vero, postquam Judæi in varias regiones dispersi fuerunt, ut *Decem* homines *literati* in unum coirent locum, hinc postea cautum est, ut, ubi solummodo *decem essent Israelitæ*, majorennes & liberi, *ibi extrueretur Synagoga*, quæ *secunda sententia* est. Scilicet ea Synagoga completa & perfecta erat, in qua *decem literati*, illius commodis & usibus intenti, poterant numerari, atque illa meruit *Civitas Magna* dici, quæ Synagogam ejusmodi plenam perfectamque numero possidebat, quoniam tamen raro tot in unum sapientes coibant, nisi in Majoribus Civitatibus, & judicatum tamen est minores etiam societates hominum Synagogis indigere, permissum est, immo præceptum est, ut minores etiam Societates obligatæ essent ad extruendam Synagogam, modo *decem* hominibus constarent. Hic igitur Canon posterior duplici nomine cognationem habet cum priore. I. Quod ortus sit ex eodem principio de *necessitate numeri denarii* in Conventibus sacris. II. Quod hi *decem* Israelitæ, minus perfectam Synagogam constituentes, umbra sint Synagogæ perfectæ. Quia enim ad *Synagogam perfectam & plenam decem literati* requiruntur, hinc postea ortum suum duxit, *decem homines* majorennes & liberos quoscunque ad Synagogam ædificandam teneri. Atque id intelligere datum fuit, quando diximus, quod illi עשרה מישראל *decem ex Israele*, quorum mentio apud *Maimonidem* est, subinde vocentur עשרה בטלנים *decem Otiosi*. *Decem* enim *Israelitæ* quivis *majorennes & liberi*, qui Synagogam rite & decore constituunt, nuncupantur

Decem

Decem Otiosi, qui vero minus exercitati, immo subinde rudes, numero *decem*, nihilominus tamen ad Synagogam constituendam concurrunt, hi umbra sunt *verorum* & *literatorum Israelitarum decem*, qui apud Veteres *Otiosi* dicebantur *decem*. Hæc eorum sententia est, quæ alibi brevissimis verbis de statuto hoc vetere scripsimus. *Ligtfootum* majorem comparationem inter hæc duo scita instituisse, non est quod negem. Si propositum nobis esset, ea omnia præfracte defendere, quæ *Ligtfootus* heic loci collocavit, producenda essent loca, quæ probent, τὰς גדולים & בני חורים aliquando ampliori significatu capi, quam simpliciter pro *majorennibus* & *liberis*, quæ *Buxtorfii* etiam sententia fuit. Atque ejusmodi ad manus habemus testimonia bene multa. Sed pugna omnis, quæ cum veritate bene percepta committitur, infelicem habet exitum. Concedimus igitur Viro Clarissimo, quod hi duo Canones, ita ut jacent, ad omnia inter se non conveniant, & si *Ligtfootus* ita senserit, ut videtur, hic omne ingenium aut eruditionem suam non adhibuerit. Aliud est. *Civitas Magna est, in qua sunt decem Otiosi*. Aliud: *Synagoga debet extrui, ubi sunt decem Israelitæ*, majorennes & liberi. Quoniam tamen, quo magis literati sunt decem Istaelitæ eo perfectiorem efficiunt Synagogam, eoque magis etiam Societas aliqua Judæorum accedit ad nomen *Civitatis magnæ*, hinc nullum admodum peccare existimo, qui sententias has binas ita inter se confert, ut posteriorem ex priore deductam monstret, eoque sensu eas idem fere significare contendat. Atque hæc mens nostra fuit,

quam si minus curate expressimus, fieri potest inde provenisse, quod autoritate Ligtfooti nimium nisi fuerimus. Ita statuimus ex ὑποθέσει, ante vindicata. Decem Israelitæ Synagogam rite & decore constituentes sunt Literati, Literati vero Otiosi, commodis Synagogæ intenti.

Quod verò hæc res ita se habeat, quod quo plures essent in Synagoga literati, eo etiam perfectior esset Synagoga aut Civitas, (Synagoga enim in Civitate est, atque hinc qui Synagogæ inservit, eamque frequentat, is simul Civitatis est membrum) id quidem non multis sed evidenti aliquo exemplo declarabo, ut omnibus constet, quam hæc apte inter se cohæreant. De eo, qui per *insomnium excommunicatus fuit*, hoc statutum fuit, quod quondam ex *Jore Dea* exhibuimus, quodque idem extat apud *Maimonidem* in *Hilchot Talmud Tora* cap. VII. unde id nunc iterum exhibeo. מי שנידוהו בחלום אפילו ידע
מי נידהו צריך עשרה בני אדם ששונים הלכות להתירו
מנידוי ואם לא מצא טורח אחריהם עד פרסה לא
מצא מתירין לו מי שיודעים לקרות בתורה לא מצא
מתירין לו אפילו עשרה שאינן יודעין לקרות לא מצא
במקומו עשרה מתירין לו אפילו ג' *Si quis excommunicatus fuerit per insomnium, licet cognitum habeat, quis enim excommunicarit, necessarii tamen sunt* DECEM HOMINES, QUI IN TALMUDICIS CONSTITUTIONIBUS VERSATI SUNT, (tu *literatos* aut *Otiosos* dicas) *ad illum solvendum ab excommunicatione. Si verò eos non inveniat, imposita ipsi molestia est ad spatium usque milliaris eos perse-*

persequendi. Quod si eos non inveniat, solvunt illum decem, qui in Lectione Legis versati sunt. Si vero tales ibidem loci non reperiantur, solvere eum possunt decem quoque homines, qui ad legendam Legem apti non sunt. His vero etiam deficientibus solvi à tribus poterit. Gradationem hic vides, Lector! mirificam de *societatibus hominum decem*. Ad singulares casus, qui in Civitate aut Ecclesia & Synagoga (excommunicatio enim in captivitate ad Synagogæ Moderatores pertinet) poterant obvii esse, requirebantur *decem literati*, hoc est, homines studiosi in *Misna & Gemara* bene eruditi, hoc est, *decem Otiosi*. Hi si non adessent, res acta ab aliis est *decem*, qui minus versati & eruditi erant; his etiam non præsentibus adhibiti sunt gregarii & majorennes Israelitæ. Dubium vero non est, quin si negotium hoc adeo decore & recte potuisset peragi a decem gregariis Israelitis, quin, inquam, Veteres Hebræi adeo solicite *decem literatos* quærendos non statuissent. Quod igitur gregariis Israelitis *decem* hæc sit commissa cura, hoc factum ob defectum *literatorum* extrema necessitate; ne res infecta maneret, quam fieri prima occasione debuisse palam est. Hac eadem ratione rem se habuisse aio cum Synagogis rite constitutis, in quibus æque ac in Civitatibus Majoribus *hos eosdem decem literatos* requiro, quos in *Excommunicatione*, per insomnium facta, *solvenda* Judæi. Ad Synagogam rite constituendam literati Viri decem numero concurrebant: Quoniam tamen ejusmodi totidemque numero Viri haud facile in locis minus celebribus & societatibus vulgaribus reperiebantur, hinc decretum postea,
 Viros

Viros etiam non literatos decem Synagogam poſſe conſtituere, eoſdemque ad Synagogas ædificandas fore obligatos, ne ſacra exercitia, ut ſæpe fit, ſpecioſâ occaſione ad tempus neglecta vileſcerent. Atque id lucem quoque accipit ex illo teſtimonio, quod ex Libro *Ruthæ* in ſuperiore capite allegavimus. Hiſtoriam putamus digniſſimam notatu eſſe. Boaz cupiebat a Goele Ruthæ in ſe tranſlatum jus & dominium omne, quod Goelis erat. Ea res agenda erat coram *cætu*. Convocat igitur *decem homines*, quot *cætum* efficiunt. Cujusmodi vero? מזקני העיר *ex ſenioribus illius Civitatis*. Seniores autem Civitatis, qui ſunt alii in Scriptura, quam homines Civitati & Eccleſiæ proſpicientes, Conſtitutionum ſacrarum ſcientia inſtructi? Hos vero convocat in hoc caſu non ut Judices, ſed ut עדים *teſtes*. Quorſum vero *literatos* & *Seniores* teſtes vocat? Quorſum, ſi non ideo, quod horum major ſit ſcientia & fides, ac proinde res quæque ſacra an civilis multo perfectior his quam illiteratis præſentibus ad exitum ſuum perducatur. Dubito autem, an non eandem hanc ſententiam rurſus adſtruere queam ex inſigni loco, qui eſt apud *Joſephum* in libro *Antiquitatum* xx. cap. VII. Narratur ibidem, quemadmodum Iudæi reſtiterint Regi Agrippæ ſacra ſua contemplari volenti ex palatio ſuo, ſuper exedra porticus interioris murum extruendo altum, quo contemplandi facultas Regi adimebatur. Additur, Rege æque ac Feſto hanc audaciam Iudæorum ægre ferentibus, decreviſſe Iudæos legationem mittere ad Neronem Imperatorem. Pergit Ioſepus. Συγχωρήσαντος δὲ τοῦ Φήστου πέμπουσιν ἐξ αὐ-

τῶν

τῦν πρὸς Νέρωνα τοὺς πρώτους δέκα καὶ Ἰσμάηλον τ̃ ἀρχιερέα καὶ Ἑλκίαν τ̃ γαζοφύλακα. *Concedente autem Festo mittunt ex se ad Neronem PRIMORES ILLOS DECEM* & *Ismaelem Summum Sacerdotum* & *Hilkiam ærarii sacri Custodem*. Quinam hic οἱ πρῶτοι δέκα? Gelenius vertit per *decem Cives eximios*. Sed οἱ πρῶτοι apud *Josephum* sunt *Primores*. Quur vero οἱ πρῶτοι δέκα *Decem primores* illi? Fere mihi imaginor, respexisse *Josephum* ad certos quosdam summæ existimationis Viros, Civitati, Academiis aut Synagogis præpositos. Hæreo enim, an si aliud *Josephus* voluisset dicere, non convenisset scripsisse τ̃ πρώτων δέκα *Primorum decem*. Hoc equidem dicere ausim, quod si hoc unquam moris fuerit in terra Canaan, ut in celebribus locis *decem* constituta fuerint Synedria aut Athenæa, iisque præfecti fuerint decem Viri honorati, *Otiosi* (בטלנים) dicti, quod Bagdade obtinuisse *Benjamin Tudelensis* scribit, nihil facilius esset cogitatu, quam τοὺς πρώτους δέκα hos esse eosdem *Otiosos*, Academiarum Synedriorumque Rectores, forte etiam Synagogæ necessitatibus intentos.

His præmissis operæ pretium non est multis inhærere explicationi textus *Megillæ*, (hoc enim *secundum* erat, quod hoc capite agendum proposueramus) siquidem illius intellectus ex hac nostra expositione *Otiosorum* clarissimus est ad primam considerationem. Sic habent verba vulgata. אי זו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים *Quænam est Civitas Magna? In qua sunt decem Otiosi*. Civitas (עיר) notat omnem societatem Iudæorum, sive urbem sive pagum incolentem, ut mox clarius dicetur. *Civitas Magna*

vero est Civitas illustris, vere digna societatis nomine atque hinc quibusdam prærogativis societatis receptæ & æstimatæ præ minoribus societatibus gaudens. Hanc vero Societatem laudatam ait textus omnem illum Iudæorum Conventum esse, in quo sunt *decem literati Viri*, Gemara addit, *Synagogæ*, hoc est, Synagogæ munia absolventes, & commoda ejus curantes. Prærogativa vero, quam societates ejusmodi Majores, decem studiosis ac literatis Viris instructæ, hinc capiebant, hæc erat, quod ad diem Conventus Synagogici non necesse haberent Lectionem Libri Megillæ præoccupare, sed die XIV. in legendo libro possent pergere. Hæc famosi hujus textus καθ᾽ ὑπόθεσιν priorem explicatio est, in qua nihil insulsi hactenus animadverto.

CAP.

CAP. XVIII.

Pagos (כפרים) *ita dictos in textu Megillæ, qui de* Decem Otiosis *agit, ordinario* Synagogis *non fuisse instructos, docetur: Quænam ratio sit anticipandæ* Lectionis Megillæ, ביום הכניסה ad diem Conventus Synagogici *traditur, ejusque anticipationis casus varii proponuntur & explicantur. Denique de distinctione, quæ quondam fuit inter* כרכים Urbes munitas, עיירות Civitates, Majores & Minores; & כפרים Pagos *variè disputatur, illustratis passim testimoniis Sanctæ Scripturæ.*

IN disputando id frequenter usu venit, ut ad sententiam aliquam eo fortius urgendam inculcandamque non illa solum negentur, quæ dubia & ambigua sunt, sed ea etiam in dubium vocentur, quæ certa & explorata sunt. Id Viro Clarissimo nuper evenisse, est, quod hoc capite evidenter ostendam. Quando ille cum Ligtfooto certabat de vero sensu dicti Talmudici, quod *Civitas Magna sit, in qua sunt decem Otiosi*, id absurdum ex explicatione *Ligtfootiana* eruit, quod secundum illam nullæ in *pagis* fuisse statuantur Synagogæ, quod inde certissime consequitur. Hanc verò *Ligtfooti* mentem fuisse ex aliis Viri testimoniis, quæ adducit, palam facit. Atque hoc quod *Ligtfootus* de hoc negotio statuerat, licet falso principio nixum, nullisque testimoniis ab ipso comprobatum, certissimum tamen verissimumque dogma erat

erat ex clarissimis indiciis a nobis comprobandum, & dum calamum eo consilio in manus sumimus, a Doctore Judæo, in statutis Talmudicis versatissimo, nobis hoc ipso momento confirmatum. Oportet, ut rem paulo altius ordiamur.

Statutum est in Codice *Megilla*, cap. I. §. I. II. III. Lectionem *Megillæ* (libelli Esther) variis omnino temporibus fieri posse & debere pro varia constitutione Locorum & societatum. De *Oppidis*, quæ muro cincta erant a temporibus Iosuæ, dictis כרכים decretum est, ea legere debere *libellum Esther die decimo quinto* mensis Adar. Verba sic habent. כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר *Oppida, cincta muro a temporibus Jehosuæ Filii Nun, legunt die decimo quinto.* Præter hæc *oppida* erant עיירות גדולות *Civitates Majores*, עירות *Civitates*, & כפרים *pagi*. *Civitates Majores* erant societates Iudæorum ejusmodi, in quibus erant *decem Otiosi*, decem homines literati, Synagogæ commodis intenti. Determinatur autem in *Megilla* eas hac gaudere prærogativa, quod legere possint *die decimo quarto*, id est, proxime accedente ad diem XV. עיירות גדולות קורין בי״ד *Civitates Magnæ legunt die decimo quarto.* Si quæ verò alia esset *societas*, quæ *Decem* ejusmodi *Otiosis* esset destituta, ea non poterat legere libellum Esther, nisi ביום הכניסה *die Conventus Synagogici*, hoc est, die *Lunæ* aut *die Jovis*, quia illis diebus jus dicebatur & Synagoga frequentabatur, de quo mox latius. Posito, exempli ergo, societatem fuisse Iudæorum, in qua decem literati non reperiebantur; incidisse autem lectionis *Me-*

Megillæ tempus ordinarium, ſive diem *decimum quartum* in diem *Martis* aut *Mercurii*, illa ſocietas non habuit privilegium legendi *Megillam* die hoc ſtato *Martis* aut *Mercurii*, ſed debuit *anticipare* lectionem *Megillæ* ad *diem Lunæ* præcedentem, qui dies *Lunæ*, ſi dies *Mercurii* eſſet XIV. incidere debuit in diem *duodecimum*, ſi dies *Martis* eſſet XIV, in diem *decimum tertium*. Hoc verò idem tempus erat, quo [illegible]ים *pagani* ſe recipere ſolebant in urbem, qui *propriam Synagogam non habentes*, in עיירות *urbes* debuerunt aſcendere, ut in earum Synagogis *Lectionem Megillæ* abſolverent. De *Civitatibus* Synagogas habentibus & nihilominus *Otioſos* non habentibus eſt locus *Maimon*. cap. I. §. V. וכל עיר שאין בח עשרה בטלנים חיא ככפר ומקדימין וקוראין ביום הכניסח *Et omnis Civitas, quæ decem Otioſos non habet, eſt inſtar pagi & debet anticipare lectionem Megillæ ad diem Conventus Synagogici*. De *Paganis* vero neque *Synagogas* neque *Otioſos* habentibus, verba ſunt *Megillæ* textus. כפרים מקדימין ליום הכניסח *Pagani anticipant ad diem conventus Synagogici*. Hoc eſt, licet ſtatum tempus legendi *Megillam* incideret in diem *Mercurii* aut *Martis*, pagani tamen anticipant legere *die Lunæ*, quando ad urbes ſolent commeare, ne nimia ipſis moleſtia creetur præter ſtata tempora in urbem ſe recipiendi, quoniam *illi*, propriam *Synagogam non habentes*, in locis, ubi habitant, lectionem hanc abſolvere minime poſſunt. Ex hac autem narratione æque eſt clarum, ac ſol de meridie ſplendet, *Pagos nullis Synagogis fuiſſe inſtructos*, quia ſi *pagi* Synagogas haberent, neceſſe non eſſet, ut pagani

gani & rustici in Synagogas urbium die *Lunæ* & *Iovis* ad sacra ibi peragenda proficiscerentur, nedum ad urbes proficiscerentur ad Lectionem libri Esther peragendam in Synagogis urbium; Nihil enim quicquam intercessisset, quo minus in suis Synagogis æque ac in Synagogis urbium potuissent Librum Estheræ legisse. Nihil intercessisset, inquam, si *pagi* [כפרים] [illegible] memorati *Synagogas* habuissent, quod Vir Clarissimus contendit. Sed hæc dixisse & verbo inculcasse satis non est. Oportet, ut in ipsa hæc statuta eorumque originem diligentius inquiramus, tum quis sit יום הכניסה *dies Conventus*, & unde ita dictus, clarius doceamus, & occasione objectionum Viri Clarissimi distinctionem vocum כפרים / עיירות / כרכים / magis perspicue explicemus.

Quod ad primum attinet, id trademus verbis *Maimonidis*, quæ habentur in *Codice Megilla* cap. I. §. IV.

אי זהו זמן קריאתה וזמנים הרבה תקנו לה חכמים שנאמר בזמניהם ואלו הן זמני קריאתה כל מדינה שהיתה מוקפת חומה מימי יהושע בן נון בין בארץ בין בחוצה לארץ אף על פי שאין לה עכשיו חומה קורין בחמשה עשר באדר ומדינה זו הנקראת כרך וכל מדינה שלא היתה מוקפת חומה בימות יהושע ואף על פי שהיא מוקפת עתה קוראין בי״ד ומדינה זו היא הנקראת עיר

Quodnam est tempus statutum Lectioni Megillæ? Plurima tempora statuerant illi legendæ sapientes, secundum id quod dicitur: In temporibus suis. *Atque hæc sunt tempora lectioni illius destinata. In omni tractu, qui fuit cinctus muro a diebus Jehosuæ, Filii Nun, sive in terra Canaan, sive extra eam,*

licet hodie muro cinctus non sit, legunt die decimo quinto Mensis Adar, atque ejusmodi tractus dicitur כרך Oppidum munitum: *Sed vero in illo districtu, qui muro circumdatus non fuit diebus Josuæ, licet nunc circumdatus sit, legunt decimo quarto die, atque ejusmodi districtus dicitur* עיר Civitas. §. v. שושן הבירה אף על פי שלא היתה מוקפת חומה בימי יהושע בן נון קוראין בחמשה עשר שבה היה הנס וגו׳ *Urbs Susan, licet tempore Josuæ munita non fuerit, hoc tamen gaudet prærogativa, quod in ea legatur libellus Esther die decimo quinto, quoniam in illa hoc signum liberationis extitit &c.* §. VI. בני הכפרים שאינן מתקבצין בבתי כנסיות אלא בשני ובחמשי תקנו להם שיהו מקדימין וקוראין ביום הכניסה *In gratiam Paganorum* QUI SYNAGOGAS NON FREQUENTANT, NISI SECUNDO ET QUINTO DIE HEBDOMADÆ, *hoc statutum est, ut possint anticipare lectionem hujus libelli, eumque legere die conventus Synagogici*, hoc est, illis ipsis diebus, *secundo* aut *quinto* hebdomadæ, quibus solent *Synagogas urbium* frequentare. De *urbibus* (עיירות) *Otiosis* destitutis, quæ minores erant Societates, extat textus *Maimonidis* §. v. paulo ante allegatus.

Statuta hæc, indicante etiam *Maimonide*, originem suam habent ex *Libello Esther*, in quo cap. IX. 17. 18. 19. sic scriptum reperitur. *Die decimo tertio mensis Adar*, (interfecerunt Judæi, qui במדינות המלך in districtibus Regis extra urbem Susan vivebant, suos hostes) *iisque requies obtigit die ejusdem decimo quarto. Judæi vero, qui in Susan erant, congregati fuerunt die decimo tertio & decimo quarto,*

iique quieverunt die decimo quinto illius mensis, eumque fecerunt diem convivii & gaudii. Propterea Judæi pagani, qui habitant in Civitatibus pagorum, faciunt diem decimum quartum Mensis Adar, diem gaudii ac convivii, ac diem festum. Ex hoc textu vero occasionem arripuerunt Judæi ea formandi præcepta & constitutiones, quæ in præcedentibus a nobis relata atque ex *Maimonide* descripta sunt. Scilicet in hoc textu mentio est duplicis generis loci פרזות & שושן. *Susan* (שושן) *Civitas* erat *munita*, sedes Imperatoris. Ab hoc oppido distinguuntur פרזות *Pagi*. Belgæ habent. **Dorpen**. Falleris tamen maxime, si putes *tales* intelligi *pagos*, quales in nostro textu *Megillæ* כפרים dicuntur. Per פרזות in hoc textu intelliguntur omnia loca, *muris non cincta*, qualia erant illo tempore perplurima, quam ob rem in textu dicuntur ערי פרזות *Civitates pagorum*. Per פרזות enim idem intelligitur, quod in *Megilla* per עיירות *Civitates*, Societates plurium hominum in unum coeuntium. R. Salomo ad locum. הפרזים' שאינם יושבין בערי חומה בארבעה עשר ומוקפין חומה בחמשה עשר והיקף זה צריך שיהיה מימות יהושע בן נון. *Pagani: Qui non habitant in Civitatibus munitis muro, die decimo quarto, sed qui muniti sunt muro, die decimo quinto. Necesse tamen est, ut hæc circumvallatio facta fuerit a diebus Josuæ Filii Nun.* In *Etz Hechaiim* ad cap. 1. §. 1. verba *R. Salomonis Jarchi*, ni fallor, hæc referuntur. עיר שאין מוקפה נקראת פרוז שמתוך שאין לה חומה ישיבתה נפוז ופרוז *Civitas, quæ munita muro non est, vocatur* פרוז pagus, *quoniam, cum nullus ipsi sit murus, late admodum & ample habi-*

habitatur. Kimchi. ערי חמישור שאין להם לא מבצר ולא חומה *Loca* Civitatum *plana*, *quibus neque arx neque murus est*. Si satis necdum rem intelligis, compara cum his nostros pagos *majores*, in quibus hominum multi in unum coeunt, & per vicinias habitant. Atque hi *pagi* in Codice *Megilla* dicuntur עיירות *Civitates*, quæ legebant Librum Esther die *decimo quarto* Mensis Adar.

His pagis opponitur שושן *Susan* Oppidum. Id vero erat munitissimum, atque hinc factum est, ut huic loco Judæi substituerint כרכין *urbes munitas*, sive מוקפות חומה *cinctas muro*, voce in Scriptis Sacris infrequenti. Doctissimus Vir, *Nicolaus Fullerus* in *Miscellaneis sacris* lib. III. cap. II. observavit ab hoc vocabulo כרך Græcorum κίρκος & per metathesin κρίκος, item Latinorum *circus*, *circulus*, *circum* & *circa* descendisse, quod indubium habemus. Idem est quod עיר מבצר *urbs munita* in *Paraphrasibus Chaldaicis*. Exempla notavit *Elias Levita*, in suo *Methurgeman*, notatus etiam *Fullero* & *Buxtorfio*, Syrus Interpres כרכא vertit, quod in Novo Testamento est πόλις Joh. XI. 54. Luc. XIX. 17. Plurimas vero elegantissimas ad hanc vocem observationes habet *Fullerus*, notato capite, quas quisque apud ipsum potest videre & legere, qui harum rerum gustum habet. Frequentissima Talmudistarum loquutio est de כרכי הים *Oppidis maritimis*, licet exemplum *Buxtorfius* nullum notaverit ad hanc vocem. Alias ab ipsis exprimitur מדינת הים *Ora maritima*. Specimina hujus φράσεως benemulta extant apud laudatum *Wagenseilium* in Exceptis *Gemaræ* ad Cap. I. Sotæ.

 p. 294.

p. 294. Scilicet nullibi tutiora loca magis erant necessaria, quam in oris maritimis, ubi merces repositæ a raptoribus, & homines, eas custodientes, ab undarum fluctibus intempestivis servari debent, unde celebratissima Veterum munimenta & arces ad maria fuerunt collocata. Punctatur autem apud Chaldæos, quorum hoc est vocabulum, in plurali כְּרַכִּים / non כְּרַכִּין / ut Vir Clarissimus, dicitur autem in singulari כְּרַכָּא / & כְּרַךְ.

In his vero locis diversis diversa extitit celebratio *Festi Purim*. Judæi, qui in Susan habitabant, observabant festum hoc *die decimo quinto*, quoniam vero *Susan* urbs erat munita, hinc prærogativa hæc translata est ad *urbes munitas* terræ Canaan, statutumque, ut in iis omnibus *Festum Purim* celebraretur *die decimo quinto* mensis Adar. Sed cur restringitur hoc statutum ad urbes munitas a temporibus Josuæ? Rationem reddunt *Maimonides*, *Ascher*, omnesque Ritualium Autores id inde esse factum, quia urbes plurimæ terræ Canaan eo tempore erant destructæ, adeo ut quam paucissimæ hoc privilegio fuissent gavisæ, si urbium eo tempore munitarum habita fuisset ratio. Hinc itaque consultius visum est, urbes has omnes hac prærogativa donare, quas a temporibus Josuæ munitas fuisse credi poterat ex historia.

Quoniam autem Judæi Veteres per פרזות loca quævis etiam intelligebant, in quibus hominum societates multæ habitabant, sed quæ tamen cinctæ muro non erant, hinc conclusum oportebat fuisse, Societates omnes Judæorum, loca non circumdata muro

muro incolentes, legere posse libellum Esther *die decimo quarto*, quia censebantur eadem prærogativa gaudere, qua פרזות pagi in terra Mediæ & Babyloniæ. Atque id eatenus verum est, ut hodie in quibusvis Societatibus extra terram Canaan *Megilla* legatur die XIV. mensis Adar. Verum ita conclusum non est a priscis Sapientibus. Quænam vero hujus rei est ratio? Hanc tradam hoc momento. *Civitates* & *urbes* circa se in districtu suo habebant כפרים *pagos*, per quos in hoc loco intelligas, homines rure habitantes, a se invicem dispersos in districtu Civitatis aut oppidi, a quibus oppidani, quæ ad victum suum pertinent, accipiebant. Hi vero *pagani*, nec *Synagogam* nec *tribunal* habentes (vivebant enim in districtu Civitatis aut oppidi) bis hebdomade, hoc est, die *Lunæ* & *Jovis* in Oppidum aut Urbem commeare solebant, merces suas exponere, judicia experiri & Synagogas frequentare, atque hinc dies sive *Lunæ* sive *Jovis* dicitur יום הכניסה *dies congregationis in Synagogam*. Si Synagogam hi homines habuissent propriam, necesse non fuisset, ut in *Synagogas urbium* aut *minorum Societatum* bis tantum hebdomade fuissent profecti, quia tum ex lege fuissent obligati frequentare omni die Synagogam, sed vero nunc, cum pagani ipsi Synagogis destituti sint, necesse est Synagogas Civitatis aut oppidi, in cujus sunt districtu, frequentare, ne sacris rebus nimis diu abstinentes inde noxam patiantur. Hæc res est. Probemus autem hanc φράσεως τῦ יום הכניסה significationem esse ex *Maimonide* in Com. ad cap. I. Cod. Megillæ. יום הכניסה הוא יום שני וחמישי לפי שאנשי הכפרים מתכנסין בהם לשמוע

לשמוע ספר תורה *Dies vero Congregationis est dies secundus & quartus, quoniam pagani illis diebus congregantur* (in Civitatem aut Oppidum sui districtus) *ad audiendum libri Legis Lectionem.* Hinc sane ratio statuti etiamnum durantis, quod Lex debeat in Synagogis legi *secundo* & *quinto* hebdomadæ die. De *judiciis* intellige rem ex *Jarchio* Com. ad eandem hanc Φεέσιν. יום הכניסה יום שני וחמישי בשבת שהוא יום כניסה שהכפרים מתכנסין לעיירות למשפט לפי שבתי דינין יושבין בעיירות בשני ובחמישי בתקנת עזרא *Dies congregationis est dies secundus & quintus hebdomadæ, qui dies congregationis eam ob causam dictus est, quia pagani congregantur iis in Civitates ad judicium, quoniam domus Judicii* (Senatus Judiciales) *in Civitatibus sedent die secundo & quinto hebdomadæ ex constitutione Esræ.* Si qui igitur causas habebant coram Judice disceptandas pagani, illi Tribunalia adibant, omnes autem *congregabantur* ad ædes Synagogæ, quæ ratio hujus denominationis a *Maimonide* data nobis magis placet, quia generalior est & indoli vocis כניסה magis convenit. Dicitur enim *Synagoga domus* בית הכנסת *domus congregationis*, ab eodem themate כנס *congregare.* Nostræ quidem terræ alia quodammodo consuetudo est, quod ad Conventus publicos tam Judiciales quam Ecclesiasticos attinet. Eatenus tamen convenientia est, quod in Patria etiam nostra dies in hebdomade certus aut certi sint statuti, quibus *pagani*, qui ad civitatis districtum pertinent, aut in urbis illius vicinia degunt, in urbem coeunt frequentes. Belgico idiomate dies ejusmodi apud nos dicitur. **Merckt-dagh.** Id idem propemodum est, quod

quod יום הכניסה. Etenim constat, paganos eum etiam in finem in urbem convenisse, ut oppidanis de necessariis omnibus prospicerent. Sic est in Gemara Cod. Hierof. Megillæ ad cap. I. §. II. F. LXX. תני שמואל מפני מה מקדימין ליום הכניסה כדי שיספקו מים ומזן לאחיהם שבכרכים *Trad: Samuelis. Quare anticipant* (pagani) *ad diem Conventus Synagogici? Ut suppeditent aquam & cibum fratribus suis.* Quod vero per כפרים *pagos* ejusmodi *pagani*, qui ruri dispersi vitam agunt in districtu aut διοικήσει alicujus Oppidi & Civitatis, intelligendi heic sint, id unicuique ad rem præsentem attendenti evidentissimum fit. Scilicet distinguuntur hi כפרים *pagi* a כרכים *Oppidis munitis*, עיירות גדולות *Societatibus Majoribus*, quales ad minimum *centum* & *viginti* Civibus constabant, & עיירות *Societatibus* aliis *minoribus*, quas nos קטנות dicere possumus, minoribus inquam *Societatibus*, quæ infra numerum *centum* & *viginti* hominum, sexaginta, quinquaginta, aut triginta hominibus consistebant. Quod enim Civitas constans ex *centum* & *viginti* hominibus a nobis inter *Civitates magnas* debeat numerari, id inde colligas, quia in enumeratione membrorum *Cætus centum* & *viginti* hominum, quæ in Codice *Sanhedrin* fit, censentur etiam עשרה בטלנים *decem Otiosi.* Quoniam vero cætus ille, in quo sunt *decem Otiosi*, in hoc testimonio *Megillæ* vocatur *Civitas Magna*, עיר גדולה / hinc concludas tuto, *cætum centum* & *viginti hominum* a Judæis pro *Civitate Magnâ* censeri.

Hi vero *Pagi*, aut *Pagani* (כפרים) in causa fuerunt, quod volebam dicere, cur *Lectio Megillæ*

in omnibus Societatibus, muro non munitis a tempore Josuæ, peracta non sit die *decimo quarto* Mensis Adar. Si enim illi Synagogas habuissent, & homines in Lectione exercitatos in iis aluissent, nulla fuisset ratio, cur non illi eodem die *decimo quarto* Librum *Megillæ* legissent. Potes id inde cognoscere, quia unus homo privatus, qui in itinere est neque loco ulli adstrictus certo, librum Megillæ legit *die decimo quarto*. Ratio igitur, cur *pagani* debuerint anticipare Lectionem hujus libelli hæc est, quia *pagani* Synagogis instructi non erant. Judicarunt itaque prisci Sapientes, ea molestia non esse gravandos paganos, (verba sunt Jarchii: לא הטריחום חכמים לתאחר ולבוא ביום י״ד) ut in Synagogas urbium aut Civitatum extra ordinarios dies Conventus ascendere cogerentur, eamque ob causam utile factu existimarunt, ut *pagani*, qui si Synagogas habuissent, potuissent legisse die XIV, nunc Synagogas non habentes ideoque coacti in urbibus Megillam legere, anticiparent Lectionem *Megillæ die Conventus ordinarii in Civitatem*, diem *decimum quartum*, qui ordinarius Lectionis dies erat, præcedente. Statuerunt autem simul, ut *Civitates Minores*, quas modo descripsimus, eodem die cum *paganis* legerent librum Megillæ, eam procul dubio ob rationem, ut & solennitas eo esset major & *pagani* in Lectione *libri Megillæ* facilius juvarentur. In *Civitate* autem *Majore*, hoc est, ea, ubi copia erat *literatorum*, Synagogæ necessitatibus intentorum præter alia Civitatis membra, ratio hæc cessabat. Recte *Salomo Iarchi*, hoc idem dictum *Megillæ* explicans. והכפרים אינם בקיאים לקרות

לקרות וצריך שיקראנה להם אחד מבני העיר *Pagani autem non sunt exercitati in legendo, atque ea propter necesse est, ut unus ex Incolis Civitatis* [sive Majoris sive Minoris] *librum Megillæ illis prælegat.* Ubi igitur copia erat *literatorum*, Synagogæ necessitatibus intentorum, qui paganos rudes in legendo poterant juvare, quales erant *decem Otiosi*, ibi necesse non erat, ut tota Universitas Israelitarum una cum iis legeret, sed, ubi hi deerant, oportebat, ut cæteri omnes ad solennitatem magis celebrandam paganos in Lectione hujus libelli adjuvarent. Quod argumentum nobis novum est, unde concludere datur, *decem* hos *Otiosos* simul fuisse Lectores publicos. Ut vero, quæ huc pertinent omnia, recte concipiantur, haud incommodum duxi, hasce breves tabellas illustrationis ergo adjicere. *Prior* continebit casum, qui est de præoccupatione Lectionis Libri Megillæ, quæ fit, si dies *Lunæ* sit יום הכניסה *dies congregationis.*

Mensis *Adar.*

Dies	
12	*Lunæ.* יום הכניסה. Hoc tempore legebant pagani & Civitates Minores.
13	*Martis.*
14	*Mercurii.* Hoc die legebant *Civitates Majores*, quæ *decem Otiosos* habebant.
15	*Jovis.* Hoc die legebant *Oppida*, munita a temporibus Josuæ.

Secundus casus hic est, ubi יום הכניסה *dies congregationis* ponitur esse dies Jovis.

Mensis Adar.

Dies

11 | *Iovis.* יום חכניסה *dies congregationis.* Hoc tempore legunt *Pagani* & *Civitates Minores*, quæ *decem Otiosos* non habent.

12 | *Veneris.*

13 | *Sabbathi.*

14 | *Solis.* Hoc die legunt Civitates *Majores*, quæ decem *Otiosos* habent.

15 | *Lunæ.* יום הכניסה *Oppida munita* legunt.

Alii etiam bini casus sunt apud *Maimonidem* cap. I. §. XIV. qui quidem ad quæstionem nostram de *decem Otiosis* nihil pertinent, sed tamen ob similitudinem rei addi facili negotio possunt. Determinatur in iis, quomodo se res habeat cum Lectione Libri Megillæ, si dies XIV aut XV Mensis *Adar* incidat in Sabbathum, quoniam Sabbatho nefas est Librum Megillæ legere.

Mensis *Adar.*

Dies

12 | *Iovis.* יום חכניסה *Pagani* legunt.

13 | *Veneris.* Hoc tempore legunt *Civitates Majores.*

14 | *Sabbathi.*

15 | *Solis.* *Oppida munita* legunt.

Menfis *Adar.*

Dies

13 | *Iovis.* יום חכניסה. *Pagi* & *Civitates* minores legunt.

14 | *Veneris. Civitates Majores* & *Oppida munita* ſimul legunt,

15 | *Sabbathi.*

Putamus ex præcedentibus his poſitionibus ad oculum monſtraſſe, omnem differentiam temporis Lectionis, quæ eſt inter כפרים *pagos*, & *Societates* (Civitates עיירות) cum *Majores* tum *Minores*, ex hoc unico fonte eſſe ortam, quod כפרים *Pagi* non habuerint Synagogas ullas. Si enim illi Synagogis fuiſſent inſtructi, licitum omnino fuiſſet omnibus Civitatibus legere die XIV, & nulla alia obtinuiſſet differentia, quam quæ erat in *Media*, inter *oppida* ſcilicet *munita* & פרזות *Civitates*, *muro non cinctas*, ſive Majores ſive Minores, adeo illud eſt verum, *Pagos*, [כפרים] quorum mentio eſt in hoc loco *Megillæ*, nullas habuiſſe Synagogas. Atque id etiam alio non minus claro & evidenti argumento probari a nobis poteſt. *Pagi*, qui erant in diſtrictu כרך *Oppidi muniti* a temporibus Joſuæ, legebant eodem die librum *Megillæ*, quo *oppidum* illud munitum, quia cum in diſtrictu illius oppidi erant & proprias Synagogas non habebant, hinc cum oppidanis uni cenſebantur eſſe. Sic eſt in *Orach Chaiim.* Hilchoth *Megilla.* cap. DCLXXXIII. §. II. וכו הכפרים הנראין עמהם אפילו אינם סמוכים כגון שהם בהר או שסמוכים להם

להם אפילו אינם נראים עמהם כגון שהם בעמק ובלבד שלא היו רחוקים יותר ממיל־קורין בט"ו *Atque ita etiam pagi, qui videntur cum iis,* [oppidis munitis] *licet non sint proximi, ut, qui sunt in monte; aut qui propinqui admodum sunt & tamen non videntur cum iis, ut qui sunt in valle, modo ne longius ab oppido distent, quam milliare, legunt die decimo quinto.* Milliare definitur a *Maimonide* ad אלפים אמה *mille cubitos*. cap. I. §. X. Quomodo vero fieri potuisset, ut *pagi* (כפרים) unquam legissent librum *Megillæ* die *decimo quinto*, si pagi habuissent Synagogas. Qui ex his statutis hactenus non animadvertit, *Pagos* Synagogas ordinario nullas habuisse, is vel oculos non habet, vel eos, cum habet, non aperit. Atque hæc veritas adeo testata est, ut non *Ligtfootus* modo, quem Vir Clarissimus oppugnat, id asseruerit, sed & Doctissimus *Schickardus* in *Annotationibus* ad *Oratiunculam* de *Festo Purim* idem ex eodem hoc testimonio quam clarissime docuerit. *Denique de* כפר *Pago, ait, QUI SYNAGOGAM PROPRIAM NON HABET, statuunt ut rustici legendo anticipent.* Id equidem Viro Clarissimo concedimus, quod principium, unde hanc veritatem *Ligtfootus* eruit, non æque constiterit, at, quod ad rem ipsam attinet, illa exploratæ certitudinis est.

Videndum nunc, quid responderi possit ad loca, in contrarium producta a Viro Clarissimo, quæ ad speciem optume videntur concludere pro sententia a se accepta. Omnia vero illa pertinent ad explicationem unius dicti Misnici, quod in hoc ipso Codice *Megillæ* cap. III. aut IV. reperitur, cui titulus

בני

בני העיר. Ita sonat. בני העיר שמכרו בית הכנסת וגו' *Cives, si vendant Synagogam* &c. Commentatores *Gemarici*, eosque sequuti Recentiores omnes, *R. Salomo*, *Maimonides*, *Ascher*, *Nissim*, *R. Iacob Ben Ascher*, scripserunt intelligendum hoc dictum Mishicum esse de *Synagogis Pagorum* & non de *Synagogis Oppidorum*. *Maimonidis* unicum locum adnotabimus: אסור למכור בית הכנסת אלא בכפרים אבל בית הכנסת של כרכים אי אפשר למוכרה. *Vetitum est vendere Synagogam alibi, quam in pagis: Synagoga vero Oppidorum vendi nulla potest ratione*, לפי שהרבים יש להם בה זכות *quia plurium in eam jus est*, vel ut *Iarchi*, quia כל בעליהם *Omnes sunt domini earum*. Utique in hoc commentario totidem literis adstruitur, *Pagos* instructos fuisse Synagogis, ac proinde falsitatis convicta est *Ligtfooti* ὑπόθεσις. Sic sane ad primam speciem videtur, sed operam dabimus, ut percipiat Lector, duas has sententias, quæ adversæ sibi invicem videntur, se invicem nullo pacto ferire. Nascitur omnis hæc difficultas ex non percepta potestate vocabuli כפר/ quod modo laxius modo strictus apud Autores Hebræos accipitur, atque in his duobus modis diversimode acceptum speciosæ huic contrarietati ansam dedit. Ita existimo, licet alius etiam conciliandi detur modus. Diximus in antecedentibus ad expositionem textus *Megillæ*, quod in eo occurrat mentio כרכים *Urbium munitarum a temporibus Iosuæ*, עיירות גדולות *Majorum Civitatum*, sive muro cinctatum sive non, עיירות קטנות *Civitatum Minorum* & כפרים *Pagorum*. עיירות קטנות *Civitates Minores* in textu *Megillæ* non diserte exprimuntur, sed tamen

satis

satis evidenter indicantur apud *Maimonidem*. Præterquam quod ubi quædam *Civitates Magnæ* dicuntur, necesse est subintelligi alias, quas *parvas* appellare licebit. Occurrit autem distinctio inter עיר גדולה *Civitatem Majorem* & עיר קטנה *Civitatem Minorem* in Cap. III. *Megillæ* §. II. licet nesciam, an ibi præcise per *Civitatem Majorem* intelligenda sit *Civitas*, in qua sunt *Decem Otiosi*. Additur autem in textu *Megillæ*, quod *Civitas*, *quæ decem Otiosos non habet*, *sit* כפר *Pagus*. Sed id a *Maimonide* recte exponitur, per ככפר *instar pagi*. Hoc est, Civitas quæcunque, licet maxima sit, si *Decem Otiosos* non habeat, est ככפר *instar pagi* ratione Lectionis Libri Estheræ. Sicut enim כפרים *pagi* tenebantur legere *libellum Esther* ביום הכניסה *die congregationis in Synagogam* vel *commeatus in urbem*, ita quoque עירות קטנות *Civitates Minores*, licet Synagogis instructæ. In hac autem oppositione fieri non potest, ut *pagi* aut *pagani* aliter accipiantur quam pro rusticis per agros dispersis, Synagoga propria ejusque Ministris destitutis, quorum pauci admodum in una degebant vicinia.

Hi igitur homines rudes, Synagogam non habentes, ascendebant in urbes aut Civitates proximas bis hebdomade, ut Synagogas frequentarent urbium aut civitatum, atque de iis loquitur textus Megillæ. Posito fuisse עיר קטנה *Civitatem Minorem*, hoc est, quinquaginta aut septuaginta rusticos in una habitasse vicinia, Synagogam habuisse cum illius Ministro & præfectis, illis equidem etiam impositum erat, ut *die congregationis* Librum Megillæ legerent, sed illi necesse

cesse non habebant suam derelinquere Synagogam & aliovorsum se conferre. Legere tamen tenebantur hoc ipso die, ut qui in vicinia illorum erant pagani, Synagogam illam frequentare soliti, eo die cum cæteris officia sua explerent, atque in iis perficiendis possent adjuvari. Hactenus enim alia mihi hujus statuti ratio non obvenit. Sanè eam esse significationem vocis כפרים in hoc priore textu *Megillæ*, id putem ex *Hierosolymitano Talmude* abunde constare. ר׳ סימון בשם רבי שמואל בר נחמן משפחה ומשפחה אלו הכפרים מדינה ומדינה אילו הכרכים עיר ועיר אילו העיירות *R. Simon nomine R. Samuelis Filii Nachman:* Familia & familia: *Hi sunt pagi.* Regio & regio: *hæ sunt urbes muro munitæ;* Civitas & Civitas, *hæ sunt Civitates.* Locus est in Gemarâ ad *Constitutionem secundam.* Respicitur ibidem ad locum, qui est in *Libro Estheræ* cap. IX. 28. *Et dies hi in memoria sunt & celebrantur omni ætate & ætate:* משפחה ומשפחה *Familia & familia:* מדינה ומדינה *Districtu & districtu:* ועיר ועיר *Et civitate & civitate.* Viden', quòd *familias distinctas* hic interpretentur per כפרים *Pagos?* Quorsum vero, nisi ad indicandum tales in hoc loco pagos intelligi, qui a עירות Civitatibus sive majoribus sive minoribus distincti sunt? Puto me paucis his verbis jam indicasse duorum horum locorum *Megillæ* conciliationem. Scilicet vocem כפרי' in priore hoc textu *Megillæ* strictius sumi pro *paganis*, quorum pauci in vicinia habitant una, Synagogis destitutis; in posteriore autem latius & laxius sumi pro quibusvis *viciniis paganorum*, muro non cinctis, quales Synagogas non quidem necessario habebant (Ca-

nonem enim de condenda Synagoga, ubi decem Iſraelitæ ſunt, poſterioris eſſe originis, Vir Clariſſimus conceſſit) ſed tamen pro arbitrio ſuo habere poterant, ſi ſumptus illi ædificandæ vellent impendere. In textu enim *Megillæ* opponuntur ſibi כרכים *Urbes Munitæ* & כפרים *Pagi*. Prouti vero כרכים hic non ſunt præciſe *urbes Munitæ* a temporibus Joſuæ, ſed quævis urbes in terra Canaan munitæ muro, publici juris factæ, ſi non fallor, ita כפרים ſunt omnes *Civitates* & *Pagi* non muniti muro, licet alias maxima hominum multitudine conſtantes. Quod vero ejusmodi כפרי *Pagi* heic loci intelligantur, id quidem ex variis argumentis, in ipſo textu latentibus, patet. Textus *Talmudicus*, qui de his Synagogis כפרים *Pagorum* agit, ita incipit. בני העיר שמכרו-בית הכנסת לוקחין תיבה *Filii Civitatis*, (Cives, incolæ) *qui vendunt domum Synagogæ, emunt ejus pretio arcam*. Conſtat utique, quod כפר *Pagus* hic dicatur עיר *Civitas* & כפריים *Pagani* בני העיר *Filii Civitatis*. Non ignoro equidem, quod עיר *Civitas* ſæpe apud Judæos tenuiſſimum habeat ſignificatum & pro paucorum hominum convictu & ſocietate ſumatur, quippe quod ample ſatis in præcedentibus tradidi, attamen non ſumitur unquam niſi pro ſocietate hominum, qui in uno loco degunt. Atque id inde etiam evidentius eſt, quod dicatur: בני העיר שמכרו רחובה של עיר *Incolæ Civitatis, ubi vendunt plateam Civitatis &c*. Sane tota univerſitas hic conſtanter appellatur עיר *Civitas*, licet, ubi de venditione Synagogæ agitur, vicos intelligi contendant Gemariſtæ. Hic vero ſignificatus vocis differt ab eo, qui

in

in explicatione prioris textus usu venit, ubi כפרים sumebantur pro paganis, ruri sparsim habitantibus, quorum pauci in una degebant vicinia. Sic sane res fieri solet. Primum, ubi regio aliqua colitur, pagani hic illic Domicilia figunt sua: Atque hæc domicilia vocantur כפרים *villæ*: /בתים ut Kimchius, בתים חוץ לעיר לכפרים ולעובדי אדמה *Domus extra Civitatem pro paganis & cultoribus terræ*. Philippus Aquinas. בתים מעטים יחד חוץ מהעיר *Paucæ domus simul extra Civitatem*. Omnino vocabulum כפר ejusdem plane significationis est cum Latino *tugurium*. Ut enim hoc a *tegendo* dictum, ita & illud. Belgæ simili voce dicunt. **Boere-hutte.** Hæc simplicissima vocabuli hujus notio est. Sed procedente tempore multiplicatis regionis incolis & domiciliis, fit paulatim ut plures ejusmodi casæ & villæ in locis non admodum dissitis collocentur, quibus aliis interpositis & adjunctis paulatim formatur *Pagus*. Is vero quia constat ex *villis* & *casis* eodem nomine כפר apud Hebræos dici cœpit, licet haud ita frequenter in Scriptura Sacra, ut quidem apud Chaldæos. Hinc est, quod Interpres Chaldæus illud /עָרֵי פרזות quod est in textu Esthere, verterit per כופרנאן *Pagorum*, quod tradit *Elias* in *Thisbi*. Ex *Buxtorfio* lego /כופרנאן is vero scribit כפרניא. In *Targum*, quod in *Bibliis* Buxtorfii huic Codici adjectum est, legitur קרוי פצחיא *Civitates pagorum*. פצחיא vero frequentissimum in *Targumim* vocabulum est, & omnes societates hominum, laxe viventes & muro non constrictas notat. Sane ערי פרזות *Civitates Pagorum* in textu *Estheræ* magnas admodum *vicinias* notant, licet muro non

 cir-

circumdatas, in quibus frequens hominum coitus erat. Belg. **Dorpsteden.** Convenit omnino cum hac φράσει vox κωμόπολις, quæ extat apud *Marcum* cap. VI. 38. neque ullibi præterea in S. Scriptura N. T. Ἄγωμεν, dicitur, εἰς τὰς ἐχομένας κωμοπόλεις. Belgæ. **Vlecken.** Sed melius fortè reddidissent eadem voce, quæ in Estheræ libro est: **Dorpsteden.** Est ad eum locum *Grotii* satis elegans παρέκφρασις, quam religio esset prætermittere intactam. *Tacitus*, ait, *cum dicit Historiarum* V, subversa longæ pacis opera, haud procul castris in modum municipii extructa, *κωμόπολιν describit. Talis κωμόπολις fuerat Bethzaida, nuper oppidi speciem nacta, πόλεις hic dixit* Lucas καταχρηστικώτερον, ut & v. 12. *Hebræorum Magistri quidam* פרזות *putant esse κωμοπόλεις. Sunt qui dissentiant. Neque vero ita vertunt* LXX. *Ex* Josepho *constat fuisse κώμας πόλεως μέγεθος οὐκ ἀποδεούσας. Hinc toties Scriptores nostri πόλιν & κώμην promiscuè usurpant. Sic & Poetis Græcis πόλιν dici, quæ sunt κῶμαι, notant Pollux & Harpocration, & exemplum adferunt in* Eubœa, *de qua dixerit Euripedes*. Εὐβοί' Ἀθήναις ἐστὶ γείτων πόλις. Sanè id quod *Grotius* heic tradit, verissimum esse opinor, licet de eo aliquos dubitare asserat, quod עיר פרזות idem sit, quod κωμόπολις, aut κώμη. *Vicus*, ad oppidi speciem formatus, licet muris destitutus. Hos vero posteriores Judæi vocarunt כפרים/ quod etiam a LXX. Interpretibus vertitur per κώμας. licet fatear, in loco Estheræ עיר פרזות neque per vocem κώμη neque per eam κωμόπολις versum esse. Κωμόπολις igitur est כפר/ laxiore significatu. Hinc factum, ut vocabulum hoc כפר ita

fre-

frequenter in compositione junctum sit cum propriis locorum aut hominum nominibus, quæ in ejusmodi vico erant celebria, haud propemodum aliter, ac apud Gallos fit in voce *ville* & Græcos Veteres quondam in voce πόλις. Frequentissimum est *Capernaumi* vocabulum, quæ *urbs* erat *Galileæ*. Sic apud *Lucam* est cap. IV. 31. καὶ κατῆλθεν εἰς καπερναοὺμ, πόλιν τῆς Γαλιλαίας. Esse autem *Capernaum* eundem locum, qui apud Talmudistas dicitur כפרנחום/ voce composita ex nostro כפר & נחום/ de eo nullum puto dubitare hominem. Adduxit Cl. *Buxtorfius* in *Lexico* suo plurima similia nomina locorum celebrium. Ut כפר חנניה *Cepar-chenanja*. כפר ברקאי *Cephar-barkai*. כפר־עזיז *Cephar-Asis*. Et, quod notatu dignum est, vocabulum כפר ibidem æque per *urbem* ac per *villam* reddidit. Sed plurima alia exempla præter hæc, quæ notavit *Buxtorfius*, in unum collegit laudatissimus *Wagenseilius* in *Annotationibus* ad *Excerpta Gemaræ* Godicis *Sotæ* cap. III. p. 464. Est igitur כפר κώμη & כפרים sunt κωμοπόλεις, ערי הפרזות. Clarissimus quidem *Ligtfootus* ad locum *Marci* ante allegatum, existimavit vocem κωμοπόλεις respondere voci עיירות apud Hebræos. Sed id credere non possumus animum nostrum inducere. Credimus equidem, τὸ πόλις in Scriptura N. T. sæpe sumi pro κώμη & κωμόπολις, &, quando id contingit, tum respici ad vocem עיר Hebræam, quam alias diximus quamcunque Israelitarum *societatem* denotare, in unum coeuntem: Verum hoc certissimum esse reor, quod κωμόπολις nimis sit speciale & distinctum in sua significatione vocabulum, quam ut id ad vocem עיר respiceret. עיר generale est, & ad-

scribitur sive *pagis* sive *urbibus*, sive *Oppidis* maximis, atque hinc fit, ut ea omnia loca עיירות πόλεις dicantur. Sed si accedit restrictio per adjunctam vocem κώμη, tum puto intendisse Scriptores Sacros aliam vocem, quæ est כפר. Uti verò עיר פרזות habes in libro *Esther*æ, sic habes τὸ עיר פרזי & כפר פרזי in Scripturâ V. T. eodem significatu. Prius occurrit Deut. III. 5. ubi Belgæ nostri Interpretes optumè: **Onbemuurde steden.** Posterius extat 1 Sam: VI. 18. ubi habent. **Land-vlecken.** Fatendum tamen est nullam vocem in *pagis* quibuscunque significandis ita frequentem esse, quam τὸ חצרים. Opponuntur sibi mutuo omni versu, ubi de divisione *urbium* & *pagorum* terræ Canaan agitur in libro *Josuæ*. Exemplum sit Jos. XIII. 28. *Suburbanos agros* notari hoc vocabulo *Symmachus* putavit, sed *Masius* Salomonis Jarchii sententiam tenet, qui *villas minores* significari contendit. Hoc tamen verissimum reor esse, quod חצרים proprie *villas* & *pagos suburbanos* notet, qualiter nos vocem כפרים in priore textu *Megillæ* accepimus. Hos vero commodo sensu *agros* dici posse, quis neget? Immo, quod dignissimum notatione est, Scriptores Novi Fœderis elegantissime sic distingunt. Sic est apud *Marcum* cap. VI. 56. καὶ ὅπου ἂν εἰσεπορεύετο εἰς κώμας ἢ πόλεις ἢ ἀγρούς. Beza. *Et ubicunque introiveritis in VICOS, aut URBES, aut AGROS.* Belgæ signanter. **Vlecken. Steden. Dorpen.** *Vulgatus* omnino aberrat per suum. *Vicos, villas aut Civitates.* Ortam hanc interpretationem esse ex varietate Lectionis, non dubitamus. Sic Luc. IX. 12. mentio τῶν κύκλῳ κωμῶν καὶ τῶν ἀγρῶν. *Vicorum & pagorum,*

qui

qui in circuitu Civitatis erant. Convenit utique φερ-ας, quæ est 1 Chron. XXVII. 25. שדה ערים וכפרים *Agri, urbes, & vici*, an significatio, relinquo in medio. Atque hæc eadem omnino est distinctio, quam nos putamus locum posse obtinere in explicatione duplicis hujus loci Megillæ. Scilicet, quia Talmudistæ vocem non habent, qua distinguunt *pagos* a *vicis*, hinc eadem voce כפרים ambo hæc loca exprimunt, adeo ut prudentiæ Lectoris relinguatur secernere, utra significatio in hoc aut illo loco debeat obtinere. Quod uero ad vocem חצרים attinet, de qua agimus, eam significare pagos minores suburbanos, id vero ex ipsa vocis notione colligi posse existimem. Designat חצר apud Hebræos *Atrium domus*, quæ ea pars domus est, quæ vacat & tamen aditum ad domum præbet. Sic sane *pagi* & *suburbanæ villæ* sunt respectu oppidi muniti.

Cæterum opponuntur τοῖς חצרים *pagis* עירים *Civitates*, quas *munitas* intelligi putem ex hac oppositione. Veniunt alias in Scriptura hæ urbes munitæ distinctioribus nominibus, inter quæ sunt sequentia: *Oppidum munitum.* עיר מבצר Num: XXXII. 36. *Civitas muri* עיר חומה/ vel עיר אשר לו חומה Lev. XXV. 29. & עיר בצורה חומה דלתים ובריח *Civitas munita muro, valvis & vecte.* עיר מצור *Civitas firma.* 1 Chron. VII. 5. עיר מצורה 2 Chron. XI. 10. & חבצרות apud *Danielem*, ejusdem significationis. De *Pagis* vero plura alia nomina reperiuntur apud Hebræos, ut ברים *villæ*, בנות ערים *Filiæ Civitatum*, חות *Vici*, apud *Rabbinos*, דרתא/ עכברא/ פציח/ בית פלך קומיטין/ Postremum vocabulum versum ab

Plan-

Plantavitio est per *villam amplissimam*. Recte autem; notat enim *Comitatum*, & convenit omnium maxime cum τῷ פלך/ quod integrum terræ *tractum* & *Provinciam* significat. De hujus autem potestate vide *Seldenum* lib. II. cap. V. de Synedriis, qui id per *pagum* aut *tractum* & *Provinciam* convertit, quod posterius receptum est.

Ex hac tandem *pagorum* & *vicorum* (exprimuntur autem uno nomine כפרים) differentia, constabit tandem, ni fallor, quinam illi sint כפרים/ de quibus in posteriore textu *Megillæ* traditur, eos habere *Synagogas*. Sunt scilicet *vici* & *viciniæ* Majores, quales apud Judæos etiam non *Civitates* (עיירות) modo, sed & עיירות גדולות *Civitates Magnæ* vocari poterant, si *centum* & *viginti* incolas, & in iis *decem Otiosos* numerare possent. Hos vero quis neget Synagogas habuisse? *Grotius* ad Marc. I. 39. *Nam & in majoribus vicis, qui ad oppidorum magnitudinem accedebant, Synagogæ erant.* Sed quid etiam manifestius ex eo ipso loco *Marci* Euangelistæ. *Et dixit iis:* (discipulis) *Eamus in contigua oppidula,* (κωμοπόλεις) *ut & illic prædicem; ad hoc enim sum egressus. Et prædicabat IN SYNAGOGIS EORUM in tota Galilæa.* Videmus manifeste ταῖς κωμοπόλεσι, attribui συναγωγὰς, hoc est, *Ædes Synagogæ*. Atque tales profecto כפרים κωμοπόλεις erant, de quibus posterior *Megillæ* textus loquitur, quod inde est evidentissimum, quia illis כפרי Vicis attribuuntur פרנסים *Pastores*, Senioresque *septem* & שבעה טובי העיר *Septem boni Viri Civitatis*. De iis agit Vir Clariss. ex *commentariis* ad eundem hunc textum *Me-*

Megillæ §. cx. & ſeq. Statutum ſcilicet eſt in textu non eſſe *vendendam Synagogam*, niſi hac conditione, ut pretio Synagogæ venditæ res magis ſacra, qualis *Arca*, pluteus, *Liber Legis*, acquirenda ſit. In Commentariis vero *Gemariſtarum* ad hoc ſtatutum duæ ſunt limitationes, altera ipſius eſt ſtatuti, altera conditionem adjectam ſpectat. Ad ſtatutum ipſum obſervarunt, id unice pertinere ad *Synagogas Vicorum*, quia *Synagogæ Oppidorum* non venduntur. Ad *conditionem adjectam* notarunt, eam eo tantum caſu valere, quando *Synagoga* ejusmodi vendita erat absque ſolenni *approbatione Seniorum*. Sic *Maimonides* ad *Miſnam*. זהו כשלא מכרו אותו אנשי הכפר כולם בהסכמת אבל אם מכרוהו זקני המקום כולם במעמד אנשי המקום כולם יכולים למכור ואפילו לעשות ממנו דיר לשתות בו יין *Hoc obtinet, quando Cives illius vici omnes eam non vendiderunt cum approbatione ſolenni* [malè nuper verſum *cum communi conſenſu*. Non hic communis conſenſus, ſed *approbatio publica* memoratur, quæ dicitur דעת פרנסים *decretum Seniorum*. Sic *approbationes* librorum, ut hodie loquimur, dicuntur apud ipſos הסכמות/ quam mentem veram *Maimonidis* eſſe, ex omnibus ſtatutis hujus negotii aliis patet] *Sed ſi omnes Seniores illius loci in publicis univerſi populi comitiis eam vendunt, tum ea etiam ratione vendere eam poſſunt, ut ex ea etiam liceat facere cauponam*. Sic igitur ſe res habebat. Quando *incolæ alicujus vici*, qui de ſuo Synagogam extruxerant, in id conſentiebant, ut *privatim* Synagogam, ſuis ſumptibus, aut forte ex pecunia aliunde collata extructam venderent, tum conditiones pri-

mum certæ debebant præscribi, quibus cautum erat, qua reverentia locus ejusmodi esset post venditionem habendus, & insuper pecunia ex venditione collecta, convertenda non erat in res profanas. Sed si *venditionem* hanc publicam faciebant, & per *Seniores* in publico loco fieri curabant, tum quidem ad nullum horum obligabantur & eas etiam præscribere conditiones poterant, quæcunque iis erant placitæ. Unde etiam patet, quam non intellexerit Vir Cl. verba *Gemaræ*, quæ §. CXI. allegat, quando ad eorum explicationem addit: *Hæc autem venditio non tantum ipsi cætui adscribitur, sed & Septem-Viris Civitatis, qui Synagogam aliquando soli pro autoritate sibi concessa, aliquando in comitiis populi vendunt.* Haud ita Vir Clarissime, neque enim horum quicquid in verbis *Gemaræ* est. Non est distinctio inter *Seniores* aliquando *vendentes in Comitiis populi*, & *aliquando non vendentes*, sed inter *Cætum Civitatis*, cujus Synagoga erat, aliquando eam vendentem publicè absque publico decreto & consensu Seniorum, & inter *Seniores*, eam publico nomine vendentes. Error inde profectus, quia verba *Gemaræ*: שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר *Quam non vendiderunt Septem boni Civitatis in comitiis incolarum illius Civitatis*; ita accepit ac si verba: *In comitiis populi:* continerent distinctionis rationem, cum tamen distinctionis ratio fundata sit in universa sententia, ut scripta est. *Synagogæ privatim per Cives venditæ* pretium non converti potest, nisi in res sacras, sed *per Seniores, eosque publice approbantes venditæ* potest. Hæc distinctionis est ratio. Confer *Maimonidem* Hil-

Hilchoth *Tephilla* cap. XI. §. XVIII. Concludimus tandem, in ultimo hoc loco *Megillæ* sub nomine כפרים intelligendas esse præstantiores *villas*, majores sane iis, de quibus in priore loco *Megilla* sermo fuerat. Atque ita existimo sententiam *Ligtfooti* recte posse defendi, quod Pagi nullas habuerint Synagogas.

Non dissimulabo autem Doctorem Judæum aliter paulo difficultatem hanc objectam tollere tentasse. Is ita prædicabat, rem esse certissimam in *Pagis* non fuisse Synagogas, idque ex priore loco plenissime constare: Fieri tamen potuisse, ut ubi numerus paganorum excrescebat, illi conspirarent ad eligendam vel ædificandam (si qui inter ipsos opulentiores) certam aliquam Ædem, in quam subinde conveniebant, ut suas quisque funderet preces. Alias neque obligatos fuisse paganos ad extruendam Synagogam neque frequenter id factum, ut ab ipsis extructa sit Synagoga, neque præterea illam Synagogam ut publicam sed privatam esse habitam, alienandam iccirco a paganis, vendendam, destruendam, si id ipsis placeret. Si cui hoc magis placeat, is vocem כפרים in priore textu *Megillæ* eadem ratione interpretari poterit atque in hoc posteriore, neque ideo quicquam statuet, quod Ligtfootum feriat. Non enim de eo disputatur, an hac illa infrequenti & rara occasione pagani instructi privata quadam fuerint Synagoga, sed an ordinario in pagis Synagogæ fuerint. Quod insuper *Ligtfootus* asserat, fuisse כרכים/ *Urbes munitas*, in quibus nullæ fuerunt Synagogæ, in eo certissime erravit. Sed satis videtur esse dictum de hoc argumento.

Utile erit hic adjicere, me ex loco quodam a Cl. *Wagenseilio* allegato ex *Schalschelet Hakkabbala*, quando de usu vocis כפר in conjunctione agebat, didicisse, quod ארם נחרים / *Syria duorum fluviorum* & *Syria Tsôbea* pro una & eadem regione sumantur in Cod. Tal. *Bava Kama* cap. VII. sicut etiam in *Tosephoth*. unde nunc intelligi datur, quo sensu *Maimonides*, alibi a nobis citatus, asserat in Libro de *Decimis*, Davidem *Aram Naharaim* subegisse, quod, hoc ignorato, non æque percipiebamus, sicuti dubio procul falsum est. Ortum vero est, ut putamus, ex inscriptione Psalmi LX.

CAP. XIX.

Hypotheses de pluribus *ac speciatim* tribus ראשי הכנסת Archisynagogis & Lectoribus septem, *alibi ad conficiendam conjecturam de* Decem Otiosis *a nobis jactæ, vindicantur, explicatis locis Marc.* V. 22. Act. XVIII. I. 8. 17. XIII. 15. Capernaumi *unam tantum Synagogam fuisse probatur. Quinam sint* שבעה טובי העיר septem boni Civitatis, *divisi in* ג׳ פרנסים Tres Pastores, שני טובים duos bonos, & שני עקרי הקהל duos Præcipuos cætus *docetur, instituta comparatione inter hos* septem bonos & septem Viros Judices, *quorum* Josephus, *a* Seldeno & Grotio *non intellectus, meminit.*

SI in antecedenti disputatione suo loco satis evictum non sit, posse aliquem uno eodemque tempore

pore *Otiosum* dici & simul valde *occupatum*, fieri potest, ut aliud luculentissimum illius thematis nostri argumentum hoc capite exhibeamus. Nimirum postquam ostenderamus, veram rationem *necessitatis numerii denarii* in Conventibus sacris ignorari a Judæis, nos eam petieramus a necessitate officiorum in Synagoga præstandorum. Attendentibus autem ad officia, in Synagogis Veteribus præstanda, videbatur sponte hic numerus occurrere. *Primo* itaque notabamus, Scripturam mentionem facere τῶν Ἀρχισυναγώγων *Præfectorum Synagogæ*, quam vocem ἀρχισυνάγωγος respondere dicebamus in sua significatione φράσει ראש הכנסת *Capitis* aut *Principis Synagogæ*, quæ apud Hebræos Scriptores satis est frequens. Eos vero *tres* fuisse numero conjiciebamus, quia is numerus in cœtu formando ex Hebræorum Scriptorum sententia simplicissimus est. Horum vero unum (forte *primum*) populo præivisse preces & gratiarum actiones, in Synagoga præstandas, quod nunc committitur τῷ ש״ץ *Ministro synagogæ*, quia hoc officium apud Veteres non ita fuit honoratum atque quidem nunc est. *Secundo* observavimus, constantissimum fuisse Veteris Synagogæ institutum, ut *septem* Israelitæ Sabbathi die *legem* in Synagogis pro palam legerent, quod hodieque ab ipsis summa cum religione fieri solet. Lectionem hanc omnino esse & fuisse liberam unicuique Israelitæ idoneo, neque tamen omnes fuisse aptos ad opus hoc perficiendum. Ignorantiam Linguæ & Legis suæ post Antiochi Epiphanis ætatem apud omnes, maximos, minimos, bonos, malos, adeo invaluisse, ut quandoque honoratissimi in gente Judaicà

câ Viri fuerint, qui Legem legere nesciebant, nedum interpretari. Concludebamus hinc, abs re non esse, si quis cogitaret status quondam fuisse septem Viros *literatos*, qui præparati ad Lectionem hanc præstandam in Majoribus Civitatibus Synagogam accesserint, ut, si quis fuerit Lectorum defectus, is ab iis potuerit suppleri, si vero nulli se Lectores omnino proderent, iis hæc cura potuerit demandari. Atque hæc innocua nostra erat conjectura, modeste proposita, cujus ὑποθέσεις omnes claris documentis sunt comprobatæ.

Hactenus autem ea fueram opinione, licitum esse unicuique homini in rebus incertis atque obscuris, si nihil certi scire datur, certi quid divinare & conjicecere, quia sic naturam nostram Deus formavit, ut mens nostra ad ultimum usque terminum id, quod verum est, persequatur. Hæc vero duo aut tria tantum requiri in eo, qui ingenio suo hunc lusum in obscuris rebus permittit: Primum quidem, ut formandæ sententiæ nullas falsas immisceat ὑποθέσεις. Dein, ne alii importune sententiam hanc obtrudat, Postea, ut eam modeste proponat, quia non de eo loquitur, quod verum, sed quod verisimile, non de eo, quod probatum, sed probabile est.

His autem legibus quando religiose obediveram, non existimabam sane, ullum unquam fore Virum, paulo spectatiorem, (humilioris enim animi homines id facere, non miramur, imo ægre non ferimus) qui adeo nullam otii sui rationem haberet, ut sententiam ejusmodi de re exigui momenti totam repetere, singula illius verba referre, & censere, & , si culpan-

pandi copia deesset, nullum tamen eorum intactum prætermittere, animum suum induceret, hunc enim hominem putabam, si maxime *occupatus* esset aut esse videretur, eodem tempore valde *Otiosum* fore. Sed si hoc credere potuissem, ut revera satis luxuriosum hoc seculum est, non habebam tamen rationem ullam præsumendi, hominem adeo inhumanum atque importunum extiturum esse ullum, qui me ob has ipsas cogitationes vulgatas, in quibus nihil insipidi & absurdi est, *audaciæ*, *temeritatis*, & *confidentiæ* accusaret, sententiam vero ipsam *incertam*, *falsam* & *ineptam* diceret, vocibus ubique ad invidiam meam exquisitis. Atque ita tamen nuper Viro cuidam docto placuit agere, cui has delicias suas relinquemus.

Quoniam vero fundamenta nostræ sententiæ omnia bene nobis nunc videntur jacta & quæ illi adversabantur, difficultates, quantum e re nostra erat, sublatæ, primum quidem dubii hæsimus, an ὑποθέσεις nostræ ullis egerent vindiciis, quia eas testatissimæ veritatis esse nobis imaginabamur, & per frequentes Viri Clarissimi negationes, concessiones, limitationes plus juvari quam everti credebamus; sed re curatius expensa, non putabamus committendum esse, ut ad tot Viri Clarissimi exceptiones nihil reponeremus, postquam huic disputationi nos immiscueramus. Id tamen intelligebamus plane ineptum, inutile, nobis indignum, Lectorique nostro ingratum fore, si verba nostra omnia repetere, dein omnes Viri Docti ad illa exceptiones referre, iisque singulis prolixam responsionem subjungere instituerémus. Ægre ferret
Vir

Vir Clarissimus, si dicerem; tanti nobis singula ipsius dicta non esse, dicam igitur potius, tanti nobis non esse universam nostram conjecturam, ut hoc pretio eam redimamus. Id igitur agemus potius, ut hypothesium nostrarum veritatem vindicemus, satis securi de consequentiis, inde ante hac nexis, & porro nectendis: Maxime, quia animadvertimus id operam dedisse Cl. Virum, ut hypothesium nostrarum veritatem convelleret. *Hypotheses* autem nostræ sunt *binæ*. Prima est, fuisse in Vetere Synagoga *tres* Presbyteros sive *Archisynagogos*. Secunda, fuisse in eadem *septem Lectores*.

Ad *primam* pertinent hæc duo capita. *Fuisse in Synagoga Vetere Archisynagogos plures*, & dein, *fuisse* speciatim *tres* numero *Archisynagogos*. De singulis distinctè.

Plures fuisse *Archisynagogos* probaveram ex tribus *testimoniis* Historiographorum Novi Fæderis, quæ adeo clara & evidentia erant, ut non nisi per vim manifestam iis illatam Viro Clarissimo datum fuerit respondere. Nefas esset id dicere, nisi id ad oculum & animum unicujusque Lectoris posset demonstrari.

Prior locus desumptus erat ex Marc. v. 22. καὶ ἰδοὺ ἔρχεται εἷς τῶν Ἀρχισυναγώγων, ὀνόματι Ἰάειρος. *Et ecce accessit unus ex Præfectis Synagogæ.* Inde nos olim ita: *Cæterum quando dicit hoc in loco Marcus Euangelista, quod Jairus fuerit* εἷς τῶν ἀρχισυναγώγων, *omnino præsupponit, quod fuerint* ἀρχισυνάγωγοι *plures.* Quid hic effugii? *Capernaumi*, ait Vir Clarissimus, *plures fuerunt Synagogæ, quarum cum singulæ suum Archisynagogum haberent, earumque uni Jairus præesset,*

esset, *is summo jure εἷς τῶν ἀρχισυναγώγων potuit vocari*. Sic scilicet minima opera soluta est difficultas. Sed unde probat, *Capernaumi* plures fuisse Synagogas? *Amænissimus locus fuit*, ait, & *hinc incolis frequens*. Hinc ejusmodi consequentias forma. *Capernaum fuit locus amænus*: omnis *locus amænus est incolis frequens: omnis locus incolis frequens plures habet Synagogas*, ergo *Capernaum habuit plures Synagogas*. Si id audeas, Vir Clarissime, ut ipse Tibi hypotheses fingas, ex fallacibus principiis deductas, ut Scripturæ sensum inflectere possis, quid miror amplius ludum jocumque Tibi esse mihi contradicere? Sed ad rem. Principia hæc: *Locus omnis amænus est incolis frequens: omnis locus incolis frequens plures habet Synagogas;* incerta esse & ambigua, si monere vellem amplius, supponendum mihi esset, Lectorem meum communi judicio non uti. Poteram igitur hic acquiescere usque quo mihi probetur, fuisse *Capernaumi* plures Synagogas, quod hactenus non est factum: Quodsi vero factum esset, ne tum quidem probata sed probabilis demum Viri Cl. exceptio esset. Sed ratio est, quod urgeam *Capernaumi* unâ plures Synagogas non fuisse. Sane quando attendimus ad Historiographos Novi Testamenti & ad *Josephum* (ex his autem de loco judicium formare licet) nullum omnino dictum nobis occurrit, quod illis cogitationibus ansam det. *Josephus*, quantum ex Scriptoribus colligo, qui illius dicta de locis terræ Canaan celebrioribus observarunt, in omnibus libris suis *Capernaumi* mentionem facit omnino nullam, nisi quod de Bel. Jud. lib. III. cap. XXXV. Gennesariti-

 cam

cam Regionem describendo, tradit eam irrigatam Πηγῇ ποτιμωτάτῃ. Καπερναοὺμ αὐτὴν οἱ ἐπιχώριοι καλοῦσι *Fonte dulcissimo, quem accolæ Capernaumum vocant.* Locus est apud *Adrichomium* & *Ligtfootum* notatus. Meminit insuper *Ligtfootus*, Κεφαρνώμη memorari in Vitâ *Josephi*, de qua dubitat, an cum nostrâ *Capernaumo* debeat conferri. Dubitabimus cum illo, donec locus a nobis visus ac expensus fuerit, quem nunc inquirere non vacat. Certe id constat, quod lib. II. de Bell. Jud. cap. XXV. Galilææ, cui præpositus erat, urbes illustriores omnes describendo, nullam Capernaumum memoret. Quid vero? An credere potes, *Josephum*, qui celebriora loca omnia Patriæ suæ describit, hujus loci mentionem facturum omnino nullam, si cum ceteris locis frequentia & ornamentis potuisset comparari? Fontem ait fuisse, in amæno tractu ortum, quem credere possumus domicilia primum quorundam allexisse, dein per frequentes habitationes ibidem formatum fuisse *Pagum* tempore Christi valde florentem, postea vero ex vaticinio Christi rursus diminutum, quod quin Josephi ætate jam evenerit nulli dubitamus. Neque enim loqui *Josephum* de alia Capernaumo, quam hac ipsa, persuasum habuit Ligtfootus atque habeo persuasissimum, quia nostra Capernaum ibidem locorum sita fuit, ubi nunc situm esse fontem monet Josephus, licet Adrichomius heic aliter judicet. Quod vero ad Historiographos Novi Fœderis attinet, illi talia edisserunt, ex quibus vix aliter possumus colligere, quam Capernaumi unam tantum fuisse Synagogam. Præterquam enim quod, cum sæpe admodum Capernaumi mentio injiciatur, nullibi plu-

plures illius Synagogæ numerentur, putamus eo nos ducere historiam, quæ est apud *Lucam* cap. VII. 5. Narratur ibi loci, Centurionem, hominem minime Judæum, servum moribundum suum servare cupientem in vita, misisse *Seniores Judæorum* (τοὺς πρεσβυτέρους τῶν Ἰουδαίων, hoc est, τοὺς ἄρχοντας, τοὺς ἀρχισυναγώγους, quorum unus fuit *Jairus*) ad Christum, pro ipso intercessuros: Hos vero ita dixisse: Ἀγαπᾷ γὰρ τὸ ἔθνος ἡμῶν, καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτὸς ᾠκοδόμησεν ἡμῖν. *Diligit enim gentem nostram & Synagogam nobis ædificavit.* Quid? An vero simile, an probabile, beneficium ædificatæ Synagogæ debituros incolas Capernaumi homini gentili, si Capernaumum celebrata adeo fuerit Civitas? An non potius omnia huc tendunt, ut cogitemus, fuisse celebriorem pagum & vicum, qualem in capite præcedenti descripsimus. Unius Centurionis moribundus erat servus, hic accessit Judæorum Presbyteros, hi unius servi gratia ad arbitrium Centurionis Christum adeunt, an hæc talia sunt, ut cogitare possis, Capernaumum celebratam fuisse urbem? Apud Johannem Euangelistam cap. VI. 59. memoratur una tantum *Capernaumi* Synagoga. Ταῦτα εἶπεν ἐν συναγωγῇ, διδάσκων ἐν Καπερναούμ. *Hæc dixit, in Synagoga docens in Capernaum.* An hic est, ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν *in una Synagogarum*, ut alibi Lucas? Neque aliter unquam, quando Capernaumi mentio. Sed & ipsum nomen כפר indicat, fuisse *Capernaumum Pagum* aut *vicum* celebriorem, quales עיירות *Civitates* dicuntur, (sic enim *Capernaum* πόλις dicitur apud Euangelistam) in præcedenti capite descripti. Atque hi vici an plures unâ habuerunt Syn-

agogas? Dicam, ut res eſt, quando elaboratas lucubrationes *Ligtfooti* conſulimus, ad *Chorographiam ſacram*, ita omnino nobis videri, fuiſſe *Capernaumum* pagum prope *Tiberiada*, ad lacum Genneſariticum ſitum, primo, ut ex Chriſti prædicatione conſtat, exiguum, dein celebriorem, quando in eo extructa fuit Synagoga. Propinqua admodum fuit *Tiberiadi*, neque facile credi poteſt, in uno eodemque littore ad exiguam diſtantiam oppida fuiſſe duo, celebritate ſecum certantia. Profecto illuſtris *Grotius*, quod obſervatu digniſſimum eſt, licet ea fuerit ſententia, quod inter *Presbyteros Synagogæ* unus fuerit, cæteris ſuperior & præſtans, hoc tamen inane effugium non quæſivit, ſed recta confeſſus eſt, *Capernaumi unam tantum fuiſſe Synagogam*. Sic ſcripſit Vir Illuſtris ad Matth. cap. IX. 18. Quodſi vero Vir Clariſſime, tu eandem cum *Grotio* ὑπόθεσιν tueris, & nihilominus *Grotii* conciliatione derelicta ſpretaque aliam tibi interpretandi viam facis, an non eo ipſo ſatis ſignificas, redactum te per hunc locum in anguſtiam eſſe, ex qua niſi per vim & ſaltum te liberare nequeas? Quanto ſatius Belgæ noſtri Interpretes, ad Luc: XIV. 14. ad N: II. **De Overste van de** Synagoge. **Dat is: Een van de Overste/ want elcke** Synagoge **hadde meer als eenen Oversten.** Atque hoc unum idemque eſt, quod nos defendimus, & mox, ſi Deo placet, expoſituri ſumus latius, ut Hebræorum conſtitutionibus conveniens.

Non auſus autem eſt V. Cl. hac exceptione ſe defendere in reſponſione ad *ſecundum* locum a nobis productum ex Act: XVIII. 8. 17. ubi in una Eccleſia Corin-

rinthiaca Κρίσπος καὶ Σωσθένης ἀρχισυνάγωγοι nominibus suis exprimuntur. Quid hic novarum rerum? Committitur hic *fallacia*, inquit, *quam jure compositionis appellare queas, quandoquidem componuntur, qui tempore erant maximè sejuncti.* ỳs. VIII. *Crispus* dicitur Archisynagogus, & ỳs. XVII. *Sosthenes*. Putat igitur *Crispum*, Christianum factum, esse remotum ab officio, suffecto *Sosthene*. *Nam quis Judæos hominem Apostatam*, inquit, *putet toleraturos Archisynagogum?* Sic respondet nobis per incertissimas conjecturas ad certas veritates, qui nos *temeritatis* & *audaciæ* insimulabat, quando, nullum oppugnantes, conjecturam innocuam de re incerta & dubia proferebamus. *Crispus*, inquit, remotus est ab officio: *Sosthenes* illi est suffectus; cum tamen in hac historia, ubi eventus Pauli & fidelium Corinthi enarrantur, nihil omnino horum obveniat. Sed si ego non meam sed præstantium Interpretum opinionem secutus tibi objiciam, *Sosthenem* itidem fuisse *Christianum*. Quid aliter colligas ex Epistola Pauli ad Corinthios prima cap. I. I. ubi Apostolus una cum *Sosthene* fratre Corinthiacæ Ecclesiæ salutem precatur. Quid similius vero, quam eundem hunc *Sosthenem* fuisse, qui in Corinthiaca Ecclesia notissimus erat, quondam illius Ecclesiæ Archisynagogum? Sic omnino *Syrus* judicasse videtur Interpres; recte notante Venerabili Beza. Cogita igitur, ut se res vere habuit, in Synagogis, inter gentes ædificatis olim, remotioribus a terra Canaan, sapientum doctorum non admodum magnam extitisse copiam; Archisynagogos autem fuisse inter τοὺς παρεπιδήμους τῆς διασπορᾶς

honoratissimos, quos, qui in Synagoga fuerunt, omnes summopere reveriti sunt, in Synagoga ipsa plures fuisse, qui Pauli annunciationi credebant, & facile conciliabis, quomodo illi, licet Paulo dediti, suam tamen Synagogæ Præfecturam & dignitatem plurimum temporis potuerint tueri. An res nova est, in ipsis Ecclesiis nostris, ubi exploratores vigiles nulli desunt ubique locorum, aliquando per plurimos annos ejusmodi tolerari Doctores, sive Ecclesiis sive Academiis præfectos, qui ab iis diversissimum sentiunt? Recurre, si vis, ad seculi hujus primordia & intelliges, quo oculos meos intendam, ne Veteris Ecclesiæ frequentissima exempla allegem. Nihil docebat Paulus (sic enim ipse confitetur) quod Judææ Religioni contrariabatur; immo hoc docebat factum esse, quod omnium temporum vaticinia futurum prædixerant, atque hinc in plurimis Synagogis, ubi fama ipsius adventum & nuncium non præoccupaverat, gratissimus extitit Orator, quod Acta Apostolorum satis significant, usque quo Gentilium suorum livore & malitia est diffamatus. Si hæc tibi talia posthac videantur, Vir Clarissime, ut capere nequeas, non erit mihi amplius molestum, ut qua cæpisti ratione locum hunc interpretere.

Sed bonum factum est, quod tandem pervenerimus ad locum, a me allegatum, quo totidem verbis in una eademque Ecclesia dicuntur fuisse plures Ἀρχισυνάγωγοι. Extat is in Actis cap. XIII. 15. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἀπέστειλαν οἱ ἀρχισυνάγωγοι πρὸς αὐτοὺς: *post lectionem Legis & Prophetarum miserunt Archisynagogi ad eos* Paulum sc. & Bar-

Barnabam, qui in Synagoga erant. Quid hic *consilii*? Utique hic in una Synagoga plures Archisynagogi expresse memorantur. Utique heic loci nulla præcedentium exceptionum valet, quod ipse V. Cl. fatetur, quid igitur? Quæso te mi Lector, attende. *Ne sic quidem*, (hæc scripsit verba) *ex omnibus iis, quæ ad istum locum Lucæ diximus, ullo modo sequitur, quod Viro Docto erat concludendum; nimirum* in una eademque Synagoga plures fuisse Archisynagogos, *id est*, ראשׁ הכנסת/ *quemadmodum Vir D. illa duo, ceu ejusdem significationis, vel promiscue usurpare solet, vel alterum per alterum explicare. Id solummodo inde recte collegeris, fuisse in illa Synagoga plures Præfectos, qui illam communi consilio gubernarint, quosque* Lucas *voce latius sumpta vocaverit* Ἀρχισυναγώγους. Intellextin' Lector? Concedit, *in Synagoga plures fuisse Præfectos, quos* Lucas *Archisynagogos vocet*, perseverat tamen negare, *in Synagoga plures esse Archisynagogos*, id est, ראשׁ הכנסת. Si ad pauciores terminos has propositiones reducas, hæc duo themata in iis conclusa reperies. Concedo, *esse in Synagoga plures Archisynagogos*, & nego, *esse in Synagoga plures Archisynagogos*. Dicam, ut res est, me, quando primum hæc in oculos incurrebant meos, serio doluisse, quod Vir Cl. magis amaret mihi contradicere & ὑπόθεσιν suam φυλάττειν, quam veritatem, totidem verbis in Scriptura contentam agnoscere, sed ut nunc rem video & repeto, vix est, ut me satis servare possim serium. Concedis mihi utique, ὦ βέλτιστε, esse in Synagoga plures Præfectos, quos Sacri Scriptores *Archisynagogos* vocant, atque

id

id ipsum est, quod ego volo. Si Tibi placet, nega in posterum esse in Synagoga plures ראשי כנסת *Principes* (Capita) *Synagogæ*, concedas modo, esse in Synagoga plures Præfectos, quos Lucas *Archisynagogos* vocat. Atqui nunc demum incipio sapere, quando intelligo, esse in Synagoga plures *Archisynagogos*, neque tamen esse plures ראשי הכנסת / cum tamen ראש הכנסת id ipsum sit, quod græcum ἀρχισυνάγωγος. Eadem res est, si neges, te habere ἀργύριον & tamen concedas te habere *pecuniam*. Est hæc distinctio, fateor, adeo arguta & subtilis, ut nesciam, an turba Philosophorum hactenus nomen in venerit ad illius speciem commode exprimendam. Si inter acutissimos hos Viros educatus sis, Lector, putabis te satisfacere posse per distinctionem *rationis ratiocinantis*, qua quidem, an sublilior detur ulla, ego equidem ignoro. Sed crede mihi, non satisfacies, vel fatear potius ego, me vim hujus acuminis non percipere. At Syrus, etiam subjungit, antiquissimus Doctissimusque Interpres expositionem hanc juvare videtur, qui cum vocem ἀρχισυνάγωγος alibi per רב כנושתא reddit, vel ריש כנושתא / hic loci vertit קשישא *Seniores*. Scilicet igitur Syrus Interpres notissimam positionem te negaturum aliquando præsumens tuam expositionem juvare voluit. Sed ego Tibi monstrabo locum, in quo *Syrus* Interpres vocem Ἀρχισυνάγωγος in singulari per קשישא *Seniorem* reddit. Est is in Actis Apostolorum cap. XVIII. 17. ubi *Sosthenes* ἀρχισυνάγωγος, quem tu ante fassus es fuisse ראש הכנסת tuo significatu, dicitur קשישא דכנושתא πρεσβύτερος τῆς συναγωγῆς *Senior Synagogæ*. Scilicet Sy-

Syrus ille antiquissimus Doctissimusque Interpres scivit ἀρχισυνάγωγον & πρεσβύτερον τῆς συναγωγῆς unam eandemque rem esse, quod nos defendimus, & ne quis in eo erraret, ut nunc erratur, vocem ἀρχισυνάγωγος reddere voluit per קשישא πρεσβύτερον. Siccine vis Vir Clarissime? Tum quidem erimus ὁμόψηφοι, quod cupio.

Vindicatis vero nunc uni Synagogæ pluribus *Archisynagogis* aut *Præfectis*, sive ראשי הכנסת / vindicemus etiam *numerum* illorum *ternarium*, quem itidem magna, ut solet, confidentia negatum ivit, licet ad loca, quæ ad ὑπόθεσιν nostram probandam præsupposita erant, vix quicquam reposuerit. Quod enim ad *primum* attinet canonem: אין עושין שררה על צבור בפחות משנים *Non faciunt in Synagoga Præfecturam, nisi quæ ad minimum duorum sit*, recte observat, illum ab ipsis referri ad Collectionem Eleemosynarum, sed id ipsum nos observaveramus. Neque desinit tamen ideo hæc regula esse generalis, ut ex ipsissima illius recitatione patet. Ad *posteriorem*, quod Deus sit celebrandus ad minimum *in præsentia duorum Seniorum*, ait *se pleraque omnia concedere*. Monet tamen Lectorem serio, testimonium illud citato Cap. XVII. non inveniri in *Colbo*, ne frustra laborando quærat, quod sibi evenisse narrat. Atque ego te nunc moneo Lector reperiri illud cap. XX. in *Colbo*, ex Codice Hierosolymitano desumptum. Sed quis hic ab ipso superatus est labor? Si duas perrexisset legere unius *folii* columnas, locum invenisset, qui ita est evidens, ut ad illum reponi nihil possit. Sic habet totus: וצריך להודות בפני עשרה או יותר

תעל זה נהגו להודות אחר קריאת התורה לפי שגם היא בי׳ או יותר וצריך שיהו שם שני זקנים שנ׳ ובמושב זקנים יהללוהו *Necesse vero est, Deum celebrare præsentibus decem aut pluribus, quapropter etiam consueverunt Deum celebrare post Lectionem Legis, quia ad eam quoque decem numero aut plures requiruntur. Necesse autem est, ut sint ibi præsentes duo seniores, prouti dicitur: In Consessu Seniorum celebrabunt te.* Sed quid hic locus ad Archisynagogos tres probandos facit? Non ita profecto ineptus sum, ut ex *duobus tres* fingam, sed hoc tunc volebam idem, quod V. Cl. nunc contendit. Statuit is *Seniores Synagogæ* esse *septem*, iique accedere alium, qui sit ראש הכנסת ὁ Ἀρχισυνάγωγος. Ergo *octo* dicis fuisse Synagogæ Seniores? Is tamen *septem* fuisse ait. Sic ego per hos *duos Seniores*, eos intelligebam, qui sacris rebus in Synagoga rite agendis aderant. His autem adjunctum esse *tertium*, ejusdem cum ipsis dignitatis, qui populo præibat preces & Lectionem atque interpretationem Legis, quæ officia tandem demandata sunt τῷ חזן Synagogæ Ministro, qui procedente tempore factus est honoratior. Atque heic est, ubi me graviter accusat, quod *Chazanitarum* dignitatem procedente tempore magis elevatam esse asseruerim. p. 245. quasi *omnes temporum articulos & mutationum momenta in numerato haberem*, cum tamen hoc ipso nihil sit certius & evidentius, secundum Hypothesin Cl. Viri. Quid enim? Is contendit, quod חזן distinctum sit nomen a ש״צ *Ministro Synagogæ*, quodque id vocabulum *ministerium* multo notet vilius & despectius, quam hoc est *Ministri Synagogæ* in hodier-

diernis Synagogarum ædibus. Jam vero evidens est in Synagoga Vetere multo frequentius occurrere titulum חזן quam שליח צבור/ eo significatu, quo nos illum acceptum volumus pro *Ministro Synagogæ*. Quodsi igitur tu contendas, חזן esse titulum minoris dignitatis, quam illum שליח צבור/ & nihilominus constet, hunc titulum apud Veteres multo frequentius Synagogæ Ministris adscribi, quam illum ש״צ/ qui nunc magis in usu est, an non inde sponte profluit, officium *Synagogæ Ministri* procedente tempore factum esse honoratius? Si enim ego plurimum non fallor, ex titulis & nominibus judicandum est de dignitatibus majoribus minoribusque. Præter hoc argumentum, quod ex ipsius ὑποθέσεως ducitur, de qua nunc judicium meum non formabo, ego idem collegeram ex evidentibus locis, in quibus חזנים *Ministri Synagogæ* (ubi eorum in Talmudicis Scriptis est mentio) ut infimi gradus officiarii describuntur, haud multum a vulgo diversi. Verum in hodiernis Synagogis *Synagogæ Ministrorum* ea est dignitas, ea eorum existimatio, ut nulli penè in universa Synagoga cedant honorato Viro, sed merito ab omnibus ut sapientissimi sanctissimique cætus Viri suspiciantur. Ex his inter se comparatis, quid sequatur aliud, quam *officium* Synagogæ Ministri procedente tempore factum esse honoratius, ego perspicere non possum. Cæterum, cum officii cujusque dignitas æstimanda sit ex ratione operis & muneris, circa quod versatur, an simile est vero, *Ministros Synagogæ* idem in Vetere egisse Synagogâ, quod agunt in hodiernâ? Si enim idem egissent munus, cur non eo habiti pretio fuissent quo nunc haben-

bentur? cur non æque apud Veteres honorati fuissent, ac nunc honorantur? Atque hinc nectebam, Veteres Ministros Synagogæ non ea omnia in Synagogis præstitisse munia, quæ ab iis hodieque præstantur, sed plurima ad ipsos ab Archisynagogis fuisse derivata. Hæc autem illa sunt, Lector, ad quæ V. Cl. *se vix continet, adeo omnia non modo falsa, incerta, sed plena audaciæ, confidentiæ & temeritatis* esse pronunciat, horum tamen nullo vel minimo capite evicto. Quæ quando ego legebam primo vix etiam me ipsum continebam, adeo mihi ex iis iniquum V. Cl. in me animum videbar posse colligere, sed quando nunc repeto, ne moveor quidem, quia mei arbitrii non esse intelligo, alterius calamum regere.

Sed maxime existimavit eo se sententiam aut potius divinationem hanc nostram de *tribus Archisynagogis* convulsurum, quod probaret hodie plures *Synagogæ Seniores* aut *Præfectos* inter Judæos reperiri, & *septem* quidem numero, qui a gente sua שבעה טובי העיר *Septem Boni Civitatis* & פרנסים *Pastores* vocentur. Atque ita se res habet. *Ligtfootus* horum שבעה טובי העיר meminit in Commentario suo ad Matt: IV. Determinavit itidem ex conjectura, quinam ex *Decem-Viratu* Otiosorum hoc nomine compellandi veniant. Observabamus etiam ex *Ritualium* Scriptoribus hunc titulum, ubi de venditione Synagogæ agunt. Sed neque omnino eramus persuasi de ratione hujus nominis & dignitatis, neque hujus tituli investigatio ad institutum nostrum nobis videbatur pertinere, quia in paucis illis locis, quæ nobis occurrebant, his hominibus cura rerum *Civilium*

po-

potius quam *sacrarum* attribuebatur, ob rationes mox dandas. Sed neque aliter fit in testimoniis a Viro Cl. adductis, partim visis, partim non visis. Ait autem Vir Cl. hos vocari פרנסים *Pastores* & ordinarios extitisse *Synagogæ Seniores*, qui cum *septem* numero statuantur, me culpat, quod *Seniorum Synagogæ numerum* vel *ternarium* vel *indeterminatum* reliquerim. Ab his præterea distinctum statuit *unum* ראש הכנסת *Synagogæ Præfectum*, eorum *Præsidem*, qui hoc titulo constanter solus insigniatur. Quam objectionem quando primum ad animum meum revocabam, nihil quidem aliud me responsurum cogitabam, quam ita, ut ego sentio, sensisse Clarissimum *Seldenum*, cujus apud nos ea est autoritas fidesque, ut haud vereamur, rem, quæ ad antiquitates hebræas pertinet, nobis hactenus non exploratam ipsius fide asserere, ubi illi ratio suffragatur communis. Quid enim? An vero non est simillimum, quemadmodum in nostris Ecclesiis omnibus rem agi videmus, huic Synagogæ plures, alii pauciores præfectos esse pro pondere rerum agendarum & frequentiâ cætus? Atque hæc aliis etiam illustrassemus scitis Gentis Judaicæ, sed habemus forte fortuna aliud, quod ad duplicem hanc difficultatem nostræ sententiæ commodo solvendam Tibi bona fide Doctoris Judæi, cui nomen *Samueli* est, possimus tradere. Ille autem ita prædicabat, frequentioribus cætibus Ecclesiasticis ac Politicis regendis sæpe constitui *Septem-Viros*, hoc nomine שבעה טובי העיר *Septem bonorum Civitatis* & פרנסים *Pastorum* notos. Titulum tamen טובים *Bonorum* & פרנסים *Pastorum Synagogæ* non omnibus hujus collegii membris

pari jure & ex æquo tribui. *Tres* horum *Septem-Virorum* priores, honoratiores esse, eosque proprie dici פרנסים *Pastores*, sequentes *duos* dici טובים *bonos Viros* (apud nos eadem significatione **Goede Luyden**) ultimos *duos*, עקרי קהל *Principaliores* (Præcipuos) *cætus*, quos gradu aliquo inferiores tradebat cæteris. Ultimi hujus tituli quando rationem rogabam, hærebat is aliquantisper, sed quia vel minimum nescire rerum articulum nolebat videri, respondebat, eam ob causam ita dici, quod hi bini *infimi* essent in hoc Collegio dignitate Viri, quia עקר *radicem*, hoc est, rem infimam notat. Videbar autem posse animadvertere, hoc ab ipso vere ignorari, ideoque non persequebar amplius hæsitantem. Quam primum autem recte intelligebam φερόσιν, scripto comprehensam, quod insolentior mihi dialectus esset, (efferebat enim continuo una quasi voce Ikkerkal,) omnino conclusi ex potestate vocis עקר/ hos homines ita dictos esse, quia *præcipui* ex cætu electi erant *Viri* ad assistendum huic *Presbyterorum* consortio. Narrabat amplius, res plurimas minoris momenti a solis פרנסים *Pastoribus tribus* decerni, alias rursus plureis per hos junctos cum τοῖς טובים *Viris bonis*: In summis autem negotiis demum advocari ad hoc Collegium τοὺς עקרי קהל *Præcipuos cætus*. Quod vero ad ראש הכנסת attinet, eum hoc tempore nullum dici alium, quam *Rectorem Academiæ*, alias רב *Doctorem* nominatum. Hæc vero, inopinanti bona fide ab homine patriarum consuetudinum non imperito, quippe qui Leowardæ *Ministrum Synagogæ* egerat, relata, non potuerunt non a me lubenter recipi, quando-

doquidem omnes meas priores Hypotheses ex iis validissime confirmari intelligebam, quarum adeo luculenta argumenta in hodiernis Synagogis reperiri ego sane ignorabam. Constat hinc *Archisynagogos* (פרנסים) apud Veteres fuisse *tres*, eosque *dignitate pares*, cæteros vero *quatuor* (hoc conjiciam ut certum, neque tamen impune, si recte conjicio) successu temporis fuisse in hoc Collegium adscitos, quando *Civilium rerum* qualis qualis curæ (quod præsertim in captivitate evenit) ad ipsos accessio est facta: Qui ea propter טובים *boni* & עקרי קהל *Præcipui Cœtus* vocati sunt. Quandoquidem vero non raro evenit, ut hi homines, honoratiores quidem cœtus neque tamen sæpe doctiores, Synagogæ Rituum & juris Patrii non æque fuerint callentes, hinc vocasse *Præsidem* an *Consiliarium*, (Pensionaris) רב *dictum*, eumque titulo ראש הכנסת ornasse, ideo vero, quia moderatio Rituum in Synagoga agendorum illi concessa est, ut peritissimo. Hic vero, licet titulo superior videatur, vere tamen ab his פרנסים dependit, quia ab iis vocari debuit, (habemus etiam aliunde, quæ huc pertinent) adeoque illi sive *tres* sive *septem* פרנסים *Pastores* potestate tamen & jure manserunt ראשי הכנסת *Capita Synagogæ*, sive quod idem est ראשי הקהל *Capita cœtus*, ut Vir Clarissimus monet. Utrumque enim nomen idem est, quod Græcum ἀρχισυνάγωγος. Recordamur etiam nunc, *Seldenum* in Scriptis suis *Menassen Ben Israel*, qui Rectorem Scholæ Amstelædamensis egit [in Approbatione libri cui titulus עשרה מאמרות vocatur אב בית דין / מורה צדק בקהלת קדישה וגו' *Pater domus Judicii & Doctor Justitiæ*

in

in Ecclesia Sancta Amstelædamensi) vocare solere *Archisynagogum*, quod si ita se habet, tum sane id quidem constat, quo pacto fiat, ut titulus hic ראש הכנסת *Capitis* aut *Principis* Synagogæ, in sequioribus Judæorum Scriptis non usurpetur in numero plurali, [ראשי כנסת] quemadmodum in sacra Novi Fœderis historia in una Synagoga ἀρχισυνάγωγοι, hoc est, ראשי הכנסת vel ראשי הקהל memorantur: Cum enim hic titulus devolvi cœpit ad *Rectores Academiarum*, cumque *Academiæ unum* habeant Rectorem supremum, non esset quod miraremur, φερέσιν ראשי כנסת ἄρχοντες τῆς συναγωγῆς non æque ac illam ראשי כנסיות ἄρχοντες τῶν συναγωγῶν extare. Valeret igitur secundum hanc interpretationem τὸ ראש הכנסת tantum, quantum tituli ראש ישיבה/ vel ריש מתיבתא/ רק״ק vel ראש לבני הישיבה/ nunc apud ipsos vulgati pro *Doctoribus*, ac *Professoribus* publicis. Sed sanè alia etiam multo est facilior & notior ratio, cur Hebræi dicant ראשי כנסיות *Capita Synagogarum* & non ראשי הכנסת *Capita Synagogæ*, quia moris est apud Hebræos recepti, ut in conjunctione duarum vocum posterior sæpe flectatur ad modum prioris. Dabo exempla pauca. Sic ajunt in singulari ראש הגולה vel ראש גלות *Caput Captivitatis*, [Captivæ multitudinis deportatæ) at in plurali ראשי גליות *Capita Captivitatum*. Sic בית דין *Domus Judicii* in plurali habet בתי דינים *Domus Judiciorum*, quod vide in *Sanhedrin*. בית מדרש *Domus disquisitionis* in plurali בתי מדרשות *Domus disquisitionum*. בעל בית *Pater familias* in plurali habet בעלי בתים *Patres familiarum*. Utique, quæ ad Grammaticam spectant, sci-

ſciviſſet V. Cl. ſi attendiſſet. Si ex his nondum palam ſit, priores noſtras conjectationes veriſſimas eſſe, tum fateor me neſcire, quæ quis argumenta pro ſententiis ex Antiquitate deducendis deſideret. Ego rationem habeo in iis, quæ dicta ſunt, acquieſcendi, quam ſi Tibi etiam dederim, Lector, eſt quod gaudeamus, diſputationem Viri Clariſſimi, quæ ad ſupprimendam hanc veritatem parata erat, illi curatius eruendæ majorem dediſſe occaſionem.

Affulget inſuper ſpes fore, ut ex hac de *Septem-Viris* Synagogæ *Rectoribus* ſententia explicemus notatu quædam digniſſima *Joſephi* loca, atque inſignem tollamus difficultatem, quæ *Seldeno Grotioque* crucem fixit. Obſervat *Seldenus* de *Synedriis* lib. II. cap. VI. §. IV. *Joſephum*, deſcribentem Leges Patriæ ſuæ, a Moſe univerſæ genti relictas, tradere, κατ' ἑκάστην πόλιν *in qualibet urbe Synedrium* fuiſſe *Septem-Virale*. Verba hæc ſunt. Ἀρχέσθωσαν δὲ καθ' ἑκάστην πόλιν ἄνδρες ἑπτά. οἱ καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν περὶ τὸ δίκαιον σπουδὴν προησκηκότες. Ἑκάστῃ δὲ ἀρχῇ δύο ἄνδρες ὑπηρέται διδόσθωσαν ἐκ τῆς τῶν Λευιτῶν φυλῆς. *Sint Rectores in qualibet urbe SEPTEM-VIRI, probatæ Virtutis & juſtitiæ cultores. Singulis vero Præfecturis tribuantur duo Miniſtri ex Levitarum Tribu. &c.* Notat præterea *Seldenus*, *Joſephum* in eodem hoc capite de *depoſitario*, qui *depoſitum* perdiderit, ſic loqui. Ἀφικόμενος ἐπὶ τοὺς ἑπτὰ κριτὰς, &c. *Accedens ad ſeptem Judices*. Jungam his aliud non minus luculentum teſtimonium ex Libro II. de Bello Jud. cap. XXV. ubi *Joſephus* de ſe ſuaque rerum adminiſtratione in *Galilæa* agit, quæ ſibi erat commiſſa. Sic ſcribit

 ipſe.

ipse. Συνιδὼν δ' ὅτι τοὺς μὲν δυνατοὺς οἰκειώσεται μεταδιδοὺς τῆς ἐξουσίας αὐτοῖς, τὸ δὲ πᾶν πλῆθος, εἰ δι' ἐγχωρίων καὶ συνήθων τὰ πολλὰ προστάσσοι, τῶν μὲν γεραιῶν ἑβδομήκοντα τοὺς σωφρονεστάτους ἐπιλέξας ἐκ τοῦ ἔθνους, κατέστησεν ἄρχοντας τῆς ὅλης Γαλιλαίας, ἑπτὰ δὲ ἐν ἑκάστῃ πόλει δικαστὰς, τῶν εὐτελεστέρων διαφορῶν. τὰ γὰρ μείζω πράγματα καὶ τὰς φονικὰς δίκας ἐφ' ἑαυτὸν ἀναπέμπειν ἐκέλευσε καὶ τοὺς ἑβδομήκοντα. Ruffinus. *Dein considerato, quod potentissimos quidem amicos haberet, si eos participes potestatis fecisset, omnem vero multitudinem, si pleraque per indigenas & consuetos fieri praeciperet,* LXX. *de Senioribus ejus gentis potentissimos elegit, eosque Rectores totius Galilææ constituit.* VII. *vero per singulas Civitates minorum litium Judices. Nam majora negotia & causas capitales ad se referri jussit & illos* LXX. Constat utique his ex verbis *Josephum*, Galilææ Præfectum, regionem hanc in ordinem redacturum, eam hic constituisse regiminis formam, quam Mosen suis Legibus ante expressisse ipse nobis tradiderat. Unum eligit *Synedrium* LXX. *Virorum*, ipse Septuagesimus & primus, ad formam & speciem *Synedrii Hierosolymitani*. His jungit alia *Synedria Septem-Viralia* regendis judicandisque civibus qualibet in Societate Judæorum. Quid heic *Seldenus*, qui præter *Synedrium* LXXI. *Virale* nulla nisi *trium viralia* & *viginti trium-Viralia* in Hebræorum scriptis invenerat, licet eorum in Scripturis Sanctis nulla omnino mentio? *Sed hoc*, ait, *de Septem-Viris, ut Talmudicæ Doctrinæ est mirum in modum dissonum, ita nec ALIBI puto, nisi ex Josepho Autore, lectum auditumque. Autore interim, qui audacius jactat,*

stat, se res Hebræorum per omnia secula ad suum diligentissime & veracissime perscripsisse &c. Amplius in sequentibus. *Sed non solum mihi nondum numeri illius Josephiani ratio ulla omnino comperta est, sed nec quonam colore aut commento illuc is irrepserit, τῷ ἄνδρες εἴκοσι τρεῖς locum revera debitum mire sic occupans, conjectare omnino quivi.* Quod ad *Hugonem Grotium* attinet, is putat, quod *Josephi* verba eam possint ferre expositionem, quod unicuique membro *Septem-Viralis* hujus *Synedrii* additi sint *duo Levitæ*, quod si fieret, assurgeret numerus ad *viginti* & *unum Synedros. Sed mihi* (inquit Com. ad Matth. v. 21.) *ipse Josephus nunc nodum solvere videtur, cum verbis sequentibus dicit* ἑκάστῃ τῇ ἀρχῇ ἄνδρες δύο ὑπηρέται διδόσθωσαν ἐκ τῆς τῶν Λευιτῶν φυλῆς. *Nam per* ἀρχὴν *intelligit singulos Magistratum gerentes, quibus singulis bini erant additi adsessores periti juris, quos Josephus* ὑπηρέτας *vocat, quod est hebraice* שוטרים. *Septem ergo municipes loci erant Iudices, præterea Adsessores* XIV, *qui ex Levitis maxime sumebantur. His supernumerarii videntur accessisse unus & alter.* Hoc demum *conjectare* est. Quod si ego simile quid tentassem unquam, quam non frequenter *audax* atque *ineptus* homo dicendus? Sane neque ὑπηρέται hic possunt esse *adsessores*, neque ratio flagitat, ut ἀρχὴ hic vertatur per *singulos Adsessores*, neque id si fit, numerus XXIII. efficitur. Recte *Seldenus. Nodus manet, si quid video, ut ante insolutus, si non insolubilis.* Atqui verissime *nodus* manet *insolubilis*, nisi quis aperte & rotunde dicat, vel *Iosephum* de sui temporis frequentissimis, familiarissimis, sibique exploratissimis

ritibus & constitutionibus differentem nos turpissime fallere, vel omnia illa, quæ *Scriptores Talmudici* in Codice *Sanhedrin* & passim alias nobis de *Synedriis Trium-Viralibus aut Viginti-Trium-Viralibus* asserunt, [quorum neque in Scriptura neque apud *Iosephum* ulla mentio] esse falsissima & ex suo cerebro conficta. Utrum amplecti velis, elige. Sane mihi, cui Talmudistarum fides in plurimis argumentis omni die magis magisque suspecta incipit esse, ut jam dudum fuit ante, in asseveratione ejusmodi, qualis hæc est præsens, æquissimum videtur tantum *Iosepho* dare de suis temporis moribus loquenti, ut ipsi plus quam Talmudicis tribuamus fidei, nisi illum pro futilissimo impostore velimus habere. Sed tanti momenti hoc postulatum est, ut ego quidem mea scriptione id potius ambiguum relinquere malim quam audacter definire. Hoc solum adjiciam, quod ad rem attinet præsentem, si *Iosephi* asserto sua constaret veritas, tum quidem optume nos monstrare posse originem שבעה טובי עיר *septem bonorum Civitatis*. Scilicet in *Captivitate* aut regionibus extra terram Canaan hoc putamus obtinuisse, ut, quoniam in iis non licebat Judices & Magistratus habere Politicos, ad formam & speciem *Magistratus Civilis*, quondam in Canaan usitati, instituerint *Presbyterium* sive *Collegium Seniorum in Synagogis*, atque hinc *tribus* פרנסים *Pastoribus Synagogæ* tot addiderint, quot quidem hunc *numerum Septenarium* poterant efficere. Cogita, Lector, de his diutius, si placet, & rem dictu non incongruam invenies. Atque ita vidimus abunde, quod hæc sententia שבעה טובי העיר *de*

de ſeptem bonis Civitatis, ut Synagogæ Presbyteris, priorem noſtram non tantum nullo feriat pacto ſed & confirmet. Cæterum, quod hæ Synagogæ plures, aliæ pauciores *Gubernatores* habeant, id adeo eſt certum, ut ex *Itinerario R. Benjaminis Tudelenſis* omni fere pagina id conſtet. Sed εἰ θέλει ὁ κύριος, de eo etiam *Capite* ſequente.

Vindicata nunc noſtra de *pluribus Archiſynagogis* & ſpeciatim *tribus* numero *Archiſynagogis* ὑπόθεσιν, progrediamur ad alteram illam *Septem Lectorum* repetendam, quod verbo abſolvi poteſt, quoniam res hæc ita eſt explorata, ut hodieque etiam in uſu ſit. Non ita quidem, quod *ſeptem Lectores* ſint in Synagoga ſtati, ſed quod *ſeptem* evocentur ad Legem in Synagoga legendam, licet lectionem loco *ſeptem* horum vocatorum abſolvat *Synagogæ Miniſter*. Ad hoc autem thema noſtrum probabiliter conficiendum, has poſitiones diſtinctas in chartam conjeceramus. *Maimonidem* expreſſe aſſerere, τοὺς בטלנים *Otioſos legi legendæ* fuiſſe deſtinatos. *Statutum* fuiſſe antiquiſſimum, conſtanter obſervatum, *ſeptem* ex cætu evocari debere ad legendum. Vulgus Judæorum inidoneum fuiſſe & impar Lectioni huic peragendæ. Poſt tempora *Antiochi Epiphanis*, ubi Lingua Hebræa in deſuetudinem abierat, maximam partem populi, nobiliores etiam, Linguæ Hebrææ fuiſſe rudes & ignaros. Atque hinc evincebamus videri neceſſarium, ut *ſeptem ſtati* deputati fuerint ex cætu Viri, quibus, nullis aliis ſe offerentibus, hæc lectio potuit demandari.

Singula hæc antequam invadit Vir Cl. prius mo-

net, *Lectionem* in *Cætu* Synagogico esse liberam, quod nos ipsi moveramus dubium & solveramus. Quemadmodum enim ex eo, quod omnibus rite exploratis apud nos licitum sit *conciones* ex publico *ad populum* habere, nullus potest concludere, status nullos in Ecclesiis nostris esse Oratores, ita sane exinde, quod unicuique idoneo Viro licitum fuerit olim Legem publice in Synagoga legere, concludi non potest, certos non fuisse ad id speciatim opus peragendum deputatos Viros. *Maimonidis* verò sententiam non existimat ad *Legem* in Synagogis publicè *legendam* pertinere. Privatim *lectam* vult Scripturam sacram ab his *Otiosis* ad fallendum tempus, quod ex ipsius vel *Iarchii* potius suppositione quidem sequitur, neque tamen id, quod nos volumus, convellit. Ubi enim obsecro, ubi de *Lectione Legis in Synagogâ* est mentio, unquam *Lectio Legis privata*, non *publica* intelligitur? Tituli omnes, qui de קריאת התורה *Lectione Legis* in Ritualibus occurrunt, id evincunt. Quid quod in *Colbo* cap: xx afferatur a tribus ad minimum *decem versus* [עשרה פסוקים] legendos esse כנגד עשרה בטלנים של בית הכנסת *respectu decem Otiosorum Synagogæ?* Quid evidentius eo, quod est in *Piske Tosephoth*, ubi עשרה בטלנים *Decem Otiosi* dicuntur קורין בספר תורה *legentes in Libro Legis*. Et quorsum quæso hunc significatum hujus φράσεως hic vitamus? Quorsum inquam? Si enim Vir Clarissimus concedit, uti mox patebit, Israelitas etiam doctissimos non fuisse idoneos ad Lectionem hanc peragendam, ad eam non præparatos, quæ ratio est, quod non concedat, hos

De-

Decem Otiosos, qui commodis Synagogæ erant consecrati, quique expresse dicuntur *Legem in Synagoga legisse*, huic operi fuisse destinatos, si nulli alii se proderent.

Cæterum ad id, quod statuerim vulgus ineptum fuisse ad Lectionem hanc peragendam, eamque ineptitudinem maxime invaluisse post tempora Antiochi Epiphanis, reponit, in eo loco, in quo *decem* fuerunt *Otiosi* plures fuisse alios, Legis legendæ satis peritos, quales Judices XXIII. hujusque Tribunalis *Candidati*. Dein *ludos literarios* fuisse in Gente Judaica frequentes, adeoque illam ignorationem Linguæ Hebrææ tantam non fuisse, quantam ego eam descripsi. Licet vero copiosa nobis heic detur occasio probandi summam Linguæ & Legis eo tempore ignorantiam imperitiamque, quæ apud Judæos erat, quod ex exemplo Pontificis maximi, sæpenumero legere nescientis, alibi probavimus, nihil tamen nunc respondebimus aliud, quam quod ipse nobis V. Cl. suggessit ex *Arba Turim Orach Chaiim* tit. CXXX. IX. חקורא הפרשה צריך לסדר אותה תחלה פעמים ושלוש ביני לבין עצמו כשהוא דר"ע שקראו אותו לתורה ולא רצה לעלות לפי שלא סדר אותה תחלה *Qui sectionem aliquam lecturus est, eum hanc prius bis terve* (domi) *secum prælegisse oportet; exemplo R. Akivæ, quem cum aliquando ad Legem evocassent, ascendere noluit, quoniam illam prius secum non repetierat*. Utique constat ex disertissimis his verbis, præstantissimos etiam Legis Doctores se existimasse ineptos ad peragendam Lectionem publicam, atque evocatos non ausos fuisse in suggestum ascen-

ascendere. Si de *Akiva* hoc constet, quid de ordinariis statuemus sapientibus? Non ita sane, ac si opiner, omnes modestiam *R. Akivæ* fuisse imitatos, atque nullos omnino sapientes Viros, quibus hic delatus est honor, eum unquam accepisse, sed ita ut concludendi me habere rationem autumem, necessarios in Synagoga legitime formata Viros fuisse, qui aliis non præparatis præsentibus ad hanc actionem sacram celebrandam potuerunt vocari. Neque, quantum video, alia est ratio, cur hoc tempore solus Minister Synagogæ totam Lectionem peragat, cæteris *septem* vocatis solum adstantibus & quod legitur tacite repetentibus, nisi quia, cum statos *Lectores* nullos habeant, ex ignorantia imperitiaque communi suæ gentis nunc non audent committere, ut qui ad id speciatim paratus non est Legem in Synagogis publice legat. Neque deficiunt tamen nunc magis quam ante *ludi literarii* & *Academiæ*, in quibus vera Legis Lectio docetur.

Hypothesibus nostris, quod e re erat nostra, defensis, quibus tantum det quisque, quantum sibi placet, verbo dicamus, Virum Clarissimum, postea de eo disputantem, an hi sive *Archisynagogi* sive *Lectores* ad numerum *Otiosorum* pertineant, eodem modo procedere, quo processerat ante in argumentatione sua contra *Ligtfootum*. Probat scilicet, hos homines primos & ultimos non fuisse in Synagogis, permissum iis fuisse laborare, iis nulla data esse stipendia, atque tum subinde, ubi nescio quæ argumenta formaverat, nunquam a nobis proposita, *majorem minoremque falsam* esse pronunciat, atque in his agendis

dis oppido deliciatur. Ubi vero ſuperius eum hoc pacto contra *Ligtfootum* argumentantem reperiebamus, indignabamur certe, quod tot incongruas ſuppoſitiones tanto conatu refelleret, quaſi ab ipſo creditas acceptaſque, cum tamen earum nullam Ligtfootus crediderit acceperitque unquam. Quando vero eundem contra me agendi modum inſtituit, nihil quidem aliud nunc ſupererit, quam Lectorem monere, nos tales ſuppoſitiones ex Otioſorum definitione petitas nullo pacto admittere. Si probare cupit, Archiſynagogos & Lectores non pertinuiſſe apud Veteres Judæos ad numerum *Otioſorum*, probet hæc duo. *Primo*, hos Viros non debuiſſe eſſe Literatos. *Secundo*, illos non proſpexiſſe negotiis Synagogæ, ſuiſque officiis in commodum Synagogæ non fuiſſe functos. Hæc probet, inquam, & ceſſet pro ſuo arbitrio quaſcunque nobis ſuppoſitiones impingere, iiſque refutandis, quaſi rem ſeriam ageret, inhærere. Non decet id ſcriptorem cordatum.

Porro, quod ſcribat in hac diſſertatione, me *ſententiam ſæpiuscule in hoc argumento mutaſſe*, id eo reſpicit, quod, cum initium facerem exercitationes meas conſcribendi, aliquantum *Grotii* errori de impari dignitate *Archiſynagogorum*, & *Ligtfooti* opinioni de *Miniſtro Synagogæ*, ut Epiſcopo Synagogæ, tribuerim, a qua ſententia creſcentibus omni die rationibus in contrarium, facile receſſi, qui veritati manus dare ſoleo. Atque id monueram Lectorem meum in Præfatione Libri. Cujuſmodi quando alius conquirit ad Tibi conflandam invidiam, tum puto, illum anguſtiam animi cauſæque ſuæ ſignificare om-

nium maxime, officio autem Viri Ingenui minime satisfacere. Similis omnino indolis est, quod observet, me alicubi *Grotium* sequutum scribere מטמרת pro מטמורת/ licet alias fere semper scribere soleam מטמורת. Sed non attendit Vir *Clarissimus*, quod vocabulum hoc in Scriptura Sacra Veteris testamenti absque ו scribatur מטמרת/ unde discat, *Grotium* bene sic scripsisse. Ne mittamus etiam, quod verba אין בדרך פגם כלל recte a nobis versa non esse annotet per hæc: *Sed de hac re universalis decisio non est:* verum ita vertenda velit; *In eo nihil vitii est*. Scire autem heic licet, vocem פגם *vitium* & *maculam* denotare, nos scivisse, licet non ex *Lexicographis*, quia hactenus neque apud Judæos neque apud Christianos (ne apud *Castellum* quidem) eam vocis significationem offendimus. Collegeramus tamen illam ex Lectione libri contracti *Reschith Chochma*, idque indicavimus in Archisynag. cap. XII. Non displicet equidem Viri Cl. versio, licet nobis hactenus de ea nihil magis constet, ac de nostra.

CAP.

CAP. XX.

Tituli varii dignitatum, quales illi Patriarcharum, Primatum, Majorum, Procerum, Archisynagogorum, Patrum Synagogarum, Hiereorum, Archiereorum, Presbyterorum, Seniorum, *quemadmodum accipiendi sint in* Legibus Romanis, *ad Judaeos spectantibus, varie disputatur, excussis* Petiti *aliorumque sententiis. Forma etiam & species* Veteris Synagogae, *alibi à nobis proposita, ut illi ex Hebraeorum praeceptis convenientissima, vindicatur.*

QUod *Samuelis Petiti*, Clarissimi laudatissimique Viri sententiam *de Synagogae Rectoribus* paucissimis tantum verbis attigerimus atque improbaverimus in priore nostro scripto, eam ob rationem factum est, quia illam adeo evidenter in Hebraeorum Constitutiones incurrere percipiebamus, ut frustra laborem nostrum illi diutius refutandae nos insumpturos crederemus. Superfuit nihilominus Viro Clarissimo otium illi vindicandae, ne crederemus, esse dogma tàm ut clarissimum, cui ille, si velit vires suas intendere, non possit contradicere & specie aliqua rationis succurrere. Fatetur equidem subinde, *Virum Praestantissimum in explicandis nominibus*, quae in Lege occurrebant, *omne punctum non tulisse; quaedam minus feliciter esse assecutum, in interpretatione aliquid humani esse passum*, defendendus nihilominus *Petitus* erat vel potius defendendae Leges Cor-

 po-

poris Juris. Civilis erant, ex quibus *Petiti* errores erant nati, ne nos vel minimum dixisse videremur, quod e re erat. Intelliges igitur, Lector, brevibus *Petiti* institutum, nostram in illum censuram, &, quæ huc facere videntur, Viri Cl. exceptiones, cæteris omnibus a tergo relictis, quæ vel ad rem non pertinent vel extra scopum allata sunt, qualia equidem perplurima sunt.

Utilissimam rem facit *Samuel Petitus* Variarum Lectionum Lib. II. cap. X. quod Leges bene multas, quæ in Corpore Civilis Juris *Præfectos Academiarum* aut *Synagogarum* concernunt, in unum coegerit, atque ad titulos Principum Synagogæ atque Academiæ in iisdem occurrentes explicandos animum suum applicarit, duo tamen erant, quæ heic judicabamus esse observanda. *Primo*, ex Legibus, ab Imperatoribus compositis, non posse accuratam Veteris Synagogæ speciem erui. *Secundo*, *Samuelem Petitum* nomina in Legibus Romanorum obvia plæraque distinxisse, quæ unius erant communis significationis, & tot propemodum in Synagogis diversa concepisse officia, quot in Legibus distincta reperiebantur nomina.

Prius assertum probare institueramus ex eo, quod in Leg. IV. Cod. Theodos. De *Iud. & Cæl. Hierei Archisynagogis & Patribus Synagogarum* præponantur, cum tamen *Archisynagogi*, *Patres Synagogarum*, & *Archierei hiereis* sint priores. Quod nostrum argumentum ex ipsis terminis adeo perspicuum est, ut ratione alia opus non sit ad id firmius adstruendum. Sunt enim *Archisynagogi* omnium sententia

tia *Præfecti Synagogis*. Quis vero dubitet, quin *Præfectis Synagogæ* primus in Synagoga locus competat, ut *Præfectis Civitatis* primus in Civitate locus? Neque alia eſt ratio, cur *Epiphanius* in *notiſſimo illo Doctiſque paſſim laudato loco, qui eſt Hæres.* xxx. de *Ebionitis* §. 11. de *Ioſepho Apoſtolo* loquens *Archiſynagogos* præponat *Hiereis*, qui in *Lege Romanâ* poſtponuntur. Πολλὺς τῶν κακῶν καταςαθέντων Ἀρχισυναγώγων καὶ ἱερέων καὶ Πρεσβυτέρων καὶ Ἀζανιτῶν, τῶν παρ᾽ αὐτοῖς Διακόνων ἑρμηνευομένων, ἢ ὑπηρετῶν καθαιρεῖν. *Multos improbos Archiſynagogos & Hiereos & & Presbyteros & Azanitas, qui Diaconos apud ipſos ſignificant, ſeu miniſtros deponens &c.* Et conatur nihilominus Vir Cl. aliquid ad incongruum hoc thema probandum producere. Scilicet locus erat in *Orach Chaiim*, nobis non ignotus ſed *parum intellectus miſereque diſtortus & turbatus*. §. CXXXV. CXXXVI. כהן קורא בתורה ראשון אחריו לוי אחריו ישראל *Sacerdos primus legit poſt hunc Levita, poſt hunc vero Iſraelita*. Iſraelitæ vero hoc ordine. בשבת ויום טוב ויום הכפורים קורים אחר לוי תלמידי חכמים הממונים על הצבור ואחריהם ת״ח הראויים למנותם על הצבור וגו׳ *In Sabbatho, Feſto & die expiationis poſt Levitas legunt Viri Docti, qui præfecti ſunt Synagogæ: poſt hos Viri Docti, qui digni ſunt Synagogæ præfici gubernatores: tum filii Virorum Doctorum, quorum Patres Synagogæ præſunt: & demum* ראשי כנסיות *Capita Synagogæ, & univerſus populus*. Nos verba ת״ח הממונים על צבור tranſtuleramus *Diſcipuli Docti Præfectorum Synagogæ*, loco, quo V. Cl. *Viri Docti, qui præfecti ſunt Synagogæ*. Non negamus,

 illum

illum mentem suam curatius expressisse neque tamen putamus, nos tum aliud quid voluisse dicere, per verba: *Discipuli docti Præfectorum Synagogæ* quam hoc: *Discipuli docti ex numero Præfectorum Synagogæ*. Quod vero ת״ח per *Discipulum doctum* vertimus in eo Præstantissimos omnes Interpretes imitati sumus, qui modo per *Virum Literatum*, modo *per discipulum sapientem*, alio tempore per *discipulum Sapientum* hanc φράσιν interpretantur. Extat illius explicatio apud *Maimonidem*, sed operæ non est pretium heic prolixius in significationem vocis divagari. Ubi autem τὸ ת״ח iterum in textu repetebatur, verteramus id per *Filios Sapientes*. Atque id Viro Docto crediderim visum esse insolens. Sed inspiciat is *Maimonidis* Tractatus, cui titulus *Talmud Tora*, caput VI, & videat, φράσεις בני חכמים *Filii Sapientum* & תלמידי חכמים *Discipuli Sapientum* tantundum valere. Ideone verò dici debuit locus à me *distortus*, *turbatus* & *parum intellectus?* Verum videamus nos, an Vir Cl. qui voces Syllabasque hujus loci bene numerasse videtur, verum illius sensum assequutus sit, & sententiam, non literas hujus testimonii intellexerit. Voluit scilicet, ut vidimus, ex hac sententia concludere, *Sacerdotes* in Synagogis *primæ dignitatis esse* Personas, ipsisque Synagogæ Principibus Majores. Sed non attendit Vir Cl. ad rationem, cur *Sacerdotibus* & *Levitis* in Synagogis primus destinetur in legendo locus. Constat ex Sacro Codice Veteris Testamenti, *Sacerdotes* & *Levitas* a Deo fuisse quondam ad id speciatim designatos, ut Legem legerent atque docerent; eoque

in

in munere perseverasse usque ad Templi destructionem. Hinc autem unice petenda origo ritus, quod *Sacerdotibus* & *Levitis* primæ concedantur legendi in Synagogâ vices. An inde jam concludas, *Sacerdotes* & *Levitas* in Synagoga *Archisynagogis* esse majores? Sacerdotibus & Levitis ex vetere prærogativa conceduntur in Synagogis primæ in legendo vices, ergo illi *Archisynagogis* sunt majores? Sic magnam feceris his sacrificulis gratiam, qui cum in gente sua ordinario cum egestate extrema certant, nunc unius consequentiæ valore in summam evehuntur dignitatem, & omnium honoratissimi in Synagogis Viri constituuntur. Sed ne ultra quam par est *Sacerdotibus* & *Levitis* videamur esse infensi, concedimus Viro Cl. *Sacerdotem* & *Levitam* cæteris paribus *Israelitâ* habitum esse nobiliorem. Observentur verba quæ sunt in Talmude Hierosl. Codice *Horaioth* cap. III. §. IX. הכהן קודם ללוי לוי לישראל ישראל לממזר ממזר לנתין נתין לגר וגר לעבד משוחרר אימתי בזמן שכולן שוין אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ *Sacerdos præcedit Levitam, Levita Israelitam, Israelita Nothum, Nothus Nethinæum, Nethinæus Proselytum, Proselytus servum manumissum. Quo casu hæc dicuntur? Eo, inquam, quo omnes sunt pares, verum si Nothus sit Vir Doctus & Sacerdos maximus de vulgo* (non eruditus) *spurius ille Doctus præcedit Sacerdotem Magnum de vulgo*. Ad hunc locum hæc extant in *Gemarâ*. Fol. 48. col. II. חכם קודם למלך מלך קודם לכהן גדול כהן גדול קודם לנביא נביא קודם למשוח מלחמה משוח

משוח מלחמה קודם לראש משמר ראש משמר קודם לבית אב בית אב קודם למרכל והמרכל קודם לגיזבר גיזבר קודם לכהן הדיוט כהן הדיוט קודם ללוי לוי לישראל וגו' *Sapiens præferendus est Regi. Rex Summo Pontifici. Summus Pontifex Prophetæ. Propheta uncto ad Bellum. Unctus ad bellum* (Sacerdos) *Præfecto Ephemeriæ. Præfectus Ephemeriæ Capiti familiæ. Caput familiæ Camerario. Camerarius Thezaurario* (vide de his vocibus cap. v. *Schekalim*) *Thezaurarius Sacerdoti privato. Sacerdos privatus Levitæ: levita Israelitæ, ac* ita porro. Extat idem in *Talmude Babyl.* cap. III. fol. XIII. col. I. Contenduntur in hoc textu dignitates & honores tam officiorum quam Personarum respectu. *Sacerdos* major erat & nobilior *Israelitâ*, si considerentur ambo ut pares, quæ conditio exerte in textu exprimitur. Alias, si quis *Israelitarum* vel *Rex* vel *Propheta* erat vel aliâ aliqua dignitate excellebat, tum dubium non est, quin *Israelita* sit *Sacerdote* major. Declarem hoc negotium evidenti exemplo. Nobilis apud nos inter Cives vulgari cive major est, major etiam sæpe est illius dignitas dignitate singulorum, qui Civitatis, in qua degit, Magistratum conficiunt. Idem tamen ille, in quantum Magistratui illi ut Civis subjectus est, iis semper est inferior, ac proinde inepte ageret, qui recensiturus ordine varios Civitatis Magistratus, *Nobiles*, qui Cives sunt, Magistratibus præponeret eosque primo collocaret loco. Eodem plane modo res se in Ecclesiis nostris habet. Ecclesiarum variæ sunt partes, nobiles, ignobiles, divites, pauperes, Senatores, Consules, Cives variæ admodum digni-

dignitatis & constitutionis, inter quas proinde tales etiam comparent, quæ singulis, Presbyterium Ecclesiæ conficientibus, majores sunt. Ecquis vero mortalium vel literas mittendo vel decretum formando vel edictum pronunciando de Ecclesia, non primo collocet loco illius Ministrum & Presbyteros, qui in Ecclesia ordine primas tenent, licet inter membra Ecclesiæ, ipsis honoratiora vel nativitatis vel honorum ergo, occurrant? Eodem autem pacto res se habet in Synagogis. Sunt inter eos, qui Synagogam frequentant, Sacerdotes, Levitæ, Israelitæ. Sacerdotes nobiliores habentur Israelitis, atque sic etiam Levitæ. Quando tamen in Synagoga sunt, ubi Præfecti Synagogæ primas tenent, nullus dubitare debet, quin Sacerdotes & Levitæ Præfectis Synagogæ sint minores. Quod autem *Sacerdotes* & *Levitæ* prius legant, quam Israelitæ, hoc equidem ante diximus singulare quid esse περιττὸν, quod his hominibus concessum, primum quidem, quia præsumitur eos in patria Lege esse exercitatissimos, dein vero, quia quondam a Deo ad hoc opus speciatim fuerunt designati. Sed & hoc adjiciamus, hunc ordinem ita constanter non fuisse observatum, ut non aliquando sit turbatus, ubi insignior aliquis *Doctor* & Vir sapientiæ studio clarissimus præsto erat. Probatum id a nobis est ex *Colbo* in *Archisyn.* cap. VII. Quid vero? An dices, hunc etiam sapientem illustriorem extra ordinem Synagogam ingressum majorem tamen esse Synagogæ illius Præfectis? Quin in ipso illo textu Codicis *Horaioth*, cujus partem modo allegabamus, חכם *Sapiens* dicitur esse illustrior *Rege*. Additur postea ad

explicationem. חכם קודם למלך חכם שמת אין לנו כיוצא בו מלך שמת כל ישראל ראויין למלכות *Sapiens antecedit Regem. Sapiens, quandocunque moritur, nullum post se relinquit sibi similem: Rex vero, quando diem suum obit,* plurimos, quia *omnes Israelitæ idonei sunt ad Regnum.* Apud *Maimonidem* idem reperitur Hilchoth *Talmud Tora.* cap. III. בשלושה כתרים נכתר ישראל כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות-כתר תורה גדול משניהם אמרו חכמים ממזר תלמיד חכם חשוב מכהן גדול עם הארץ וגו' *Tribus coronis coronati sunt Israelitæ. Corona Legis, Corona Sacerdotii & corona Regni.--Corona autem Legis cæteris binis præstat. Sapientes aiunt: Vir Doctus Nothus pluris æstimandus est, quam Sacerdos maximus non eruditus.* Bene habet hoc dictum. Æque expressis verbis in textu *Horaioth* dicitur; *Sapientem* esse majorem *Rege*, quam *Sacerdotem* esse majorem *Israelitâ*. Concludas nunc eadem vi & consequentia, Sapientibus Doctisque Viris primas deberi in Republica & Synagoga partes, priores etiam iis Sacerdotum & Regum, & videbis, quæ efficacia sit argumenti, pro *Sacerdotibus* contra nos prolati. Sed aliud etiam volo. In Edicto *Constantini*, ad quod nos allusimus, primo numerantur loco *Hierei*, (ἱερεῖς) *Sacerdotes* sequuntur *Archisynagogi*, & *Patres Synagogarum*, hoc est, Presbyteri. At vero in textu ex *Orach Chaiim* producto, in legendo præcedunt כהנים *Sacerdotes*, sequuntur ממונים על הצבור *Præfecti Synagogæ*, per quos Vir Cl. *Presbyteros* intelligit, & postea ראשי כנסיות *Capita Synagogæ* ἀρχισυνάγωγοι. Ergo hinc consequitur ἀρχισυναγώγους esse in Synagoga mi-

minores *Præfectis Synagogæ*, cujus tamen contrarium V. Cl. disertis verbis sustinet. Quam παραλληλίαν non possumus, quin hoc sequente schemate exhibeamus, ut nunc saltem oculis suis credant, qui hactenus hæc in Codice ut sibi convenientia intuiti sunt.

Orach Chaiim tit. CXXXVI.		Lex IV. Cod. Theod. de Jud. & Cæl.		Vera nominum comparatio ad literam.
כהן	}{	Hierei	}{	כהן
הממונים על הצבור	}{	Archisynagogi	}{	ראשי כנסיות
ראשי כנסיות	}{	Patres Synagogarum	}{	ממונים על הצבור

Viden', quæ in *Codice* hoc ordine occurrebant: *Hierei*, *Archisynagogi* & *Patres Synagogarum*, in *Orach Chaiim* hoc ordine obvenire: *Hierei*, *Patres Synagogarum*, *Archisynagogi*. Uter erravit, Imperator *Constantinus* an vero *R. Jacob Ben Ascher?* Posteriorem errasse non dices, quia *miraculo* hoc simile videri deberet ex V. Cl. sententia, quod homo Judæus, in patriis ritibus exercitatus, in iis exponendis erret. Erravit ergo Imperator *Constantinus*, quod similius vero est. Animadvertimus equidem, sed non absque indignatione, Virum Cl. in Schemate convenientiæ horum nominum nobis exhibito

ראשי כנסיות contulisse cum *Patribus Synagogarum* & ממונים על הצבור ש״צ cum *Archisynagogis*, sed id mox excutiemus, ostendemusque omnibus V. Cl. Hypothesibus esse contrarium. Stat igitur hactenus, bene a nobis esse monitum, *Archisynagogos* & *Patres Synagogarum Hiereis* esse majores, quod nobis vindicandum nunc incumbebat.

Secundum nostrum assertum hoc erat, quod *Samuel Petitus* nomina, in Legibus sæpe unum idemque significantia, pro distinctis dignitatum titulis acceperit, & tot pene numerarit in Synagoga munia, quot tituli in Legibus reperiebantur. Licet vero in hoc quidem capite Virum Cl. habeamus faciliorem, quippe qui errores *Petiti* non ubique dissimulat, id tamen agit pro omni sua facultate, ut *Petitum* defendat, quantum potest. Quam feliciter, nostrum nunc erit examinare. Sententia nostra hæc erat. *Judicamus igitur, Iuris Romani Antistites per voces* Primatum, Majorum, Seniorum, Archisynagogorum, Archiereorum, Hiereorum, Patrum Synagogarum, Presbyterorum, *in genere intellexisse Magistratus Iudæorum, sive Politicam sive Ecclesiasticam rem moderantes in Civitate peregrina, quæ nomina summa apud illam gentem officia vel nunc significabant, vel Veteribus Iudæis significasse compererant.* Sic etiamnum existimo, & palam fiet, nihil a me dictum esse, quod non sit verissimum.

Primum vero, quod Diss. II. cap. IV. monet, est de *Patriarchis*, quos ait convenire cum ראשי גלות *Aichmalotarchis*, Principibus Judæorum in Captivitate. Hoc idem a *Petito* dictum, & nobis verissimum

mum habetur, nullo loco a nobis negatum. Nos de *dignitatum* titulis loquimur, qui ad *Synagogam* pertinent, in *quâ Patriarchis nullum locum fuisse* V. Cl. asseverat. §. XXVI. Nos ita potius, quod *Patriarchæ* ad ordinaria Synagogæ membra non sint redigendi. Neque enim dubitamus, quin certissimum fuerit, *Patriarchas* Synagogarum loci illius, in quo habitabant, fuisse *Principes*, adeo ut iis in Synagoga locus fuerit honoratissimus. Non prætermittemus vero, quod V. Cl. de *Principibus* hisce differens, *illum, qui in Babyloniâ erat*, appellari dixerit ראש הגלות *Aichmalotarcham, qui in Palæstina*, נשיא *Principem.* Cave ita hæc accipias, Lector, quasi solus *Princeps Judæorum* in terra Canaan vocatus fuisset נשיא/ cum revera hic titulus utrique fuerit communis. Sic est in *Epistola R. Abrahami*, Filii Maimonidis, ad *R. Josephum*, Gersomi Filium. מי שהוא ממונה להיות ראש גולה בבבל נשיא קרינן ומי שהיא ראש ישיבה בארץ ישראל נשיא קרינן ליה וגו' *Quicunque constitutus est, ut sit Aechmalotarcha Babyloniæ, Principem eum vocamus: & quisquis Rector est Academiæ in terra Israelis, Principem eum vocamus &c.* Locus excerptus est a Clarissimo *Altingio*, in libro exquisitæ eruditionis, qui *Schilo* dicitur, lib. I. cap. XIX. Idem constat ex Libro *Scheveth Juda*, in quo ritus inaugurationis hujus Principis describitur. Ibi signate. והוא נקרא נשיא ונקרא ראש הגולה *Ille vero vocatur Princeps & Caput exilii.* Hoc ὡς ἐν παρόδῳ.

Post *Patriarchas* sequuntur PRIMATES, de quibus prolixe *Petitus.* Atque hic primus erat titulus,

lus, quem affirmavimus generalem esse; & Magistratibus Judæorum quivusvis sive Politicam sive Ecclesiasticam rem curantibus competere. Quod cum in proclivi esset ex collatione Legum a *Petito* adductarum probare, vidimus, Virum Cl. hoc labore nos liberasse, qui ad hunc modum ipse disserit. *Unde illud primum constare arbitramur, titulum* Primatum *generalem esse, & tam* Presbyteros *quam* Archisynagogos *designare, cum utrique Synagogis soleant præesse, easque moderari. &c.*

Post *Primates* ordine proximo, ut generalem titulum *Præfectorum Synagogæ* posueram MAJORES: Sed & hoc concedit Vir Cl. §. XXXI. eos interpretando de *Presbyteris* & *Senioribus Synagogæ*. De titulo autem PROCERUM similiter judicat illum *generalem* esse. §. XVIII. Restant nomina *Seniorum*, *Archisynagogorum*, *Archiereorum*, *Hiereorum*, *Patrum Synagogarum*, *Presbyterorum*, quæ ego itidem asserueram communia esse *Præfectorum* Synagogæ in Romanis legibus epitheta. Vir Cl. ita de iis existimat, quod nomina *Seniorum*, *Patrum Synagogarum*, *Presbyterorum* unum idemque officium designent, respondeantque *Synagogæ Presbyteris*, quod *Archisynagogi* nomen *Præfecto Synagogæ*, qui ראש הכנסת dici solet, competat, quodque *Hierei* nomen proprium sit *Sacerdotibus*, hodieque in Synagoga reliquis. Culpa igitur a nobis commissa hæc est, quod *Archisynagogos* & *Presbyteros* confuderimus, quos in Lege distinctos esse Vir Cl. contendit. Atque hæc una eademque disputatio est, quam in antecedentibus movimus. Quomodo vero? An non atten-

tendit V. Cl. in ipsis *Legibus*, a *Petito* & a se allegatis, totidem verbis id tradi, quod *Archisynagogi* & *Presbyteri* unius dignitatis & officii homines sint. Sic scriptum est in Leg. xiv. Cod. d. I. *Superstitionis indigna est*, *ut* ARCHISYNAGOGI SIVE PRESBYTERI JUDÆORUM &c. An non totidem verbis hic significant *Imperatores*, quod per *Archisynagogos* & *Presbyteros* unam eandemque rem intelligant? Sed quid clarius etiam Leg. xv. ejusdem Tituli. *Si qua inter Christianos & Judæos sit contentio: non a SENIORIBUS Judæorum, sed ab ordinariis Judicibus dirimantur.* Nonne *Seniores* Judæorum iidem omnino illi sunt, qui alibi dicuntur *Archisynagogi*, *Presbyteri*, *Majores*, *Proceres*, *Primates*? Quod si verum, ut verissimum, nonne constat Imperatores non distinxisse solicite *Seniores* ab *Archisynagogis*, sed eas voces absque discrimine, ut obviæ erant, in Legibus usurpasse ad exprimendos in genere quoscumque Judæorum Magistratus? Jungas his aliam *Legem*, quæ est in *Novellâ* CXLVI. item a *Petito* allegatam. *Ut hac data a nobis licentia, neque damnis aliquibus subjiciantur, qui Græcam vocem & alias tradunt, neque ab alio quovis prohibeantur. Neque licentiam habebunt hi, qui ab eis majores omnibus* Archiperecitæ aut *Presbyteri, forsitan vel* Magistri *appellantur, per inoeis aut anathematismis illos prohibere.* Quid hæc sibi volunt verba, *Archiperecitæ* aut *Presbyteri*? Nonne heic digitus intenditur in *Archisynagogos Judæorum*? Sed, quid & hoc sibi vult: *Forsitan & Magistri*. Certe, quid evidentius, quam Imperatores titulorum illo-

rum

rum differentiam; si qua erat, minime intellexisse, ac proinde, quæ obvia ipsis erant nomina, promiscue usurpasse.

Quando autem porro Vir Cl. fatetur, *Patres Synagogarum* esse *Presbyteros*, tum necesse etiam est fateatur, *Patres Synagogarum* esse *Archisynagogos*, quia nunc evictum a nobis est ex mente Imperatorum, *Presbyteros* eosdem esse cum *Archisynagogis*. Sed quid hic ita parcus est Vir Cl.? Qui modo titulos in legibus occurrentes omnes cum titulis nominibusque dignitatum in Synagogâ obviis volebat quam accuratissime conferre, cur non explicat nobis titulum *Patrum Synagogarum?* Terruerunt illum, opinor, *Petiti* vestigia, qui, ubi hoc nomen tentavit exponere, non leviter hallucinatus est. *Hunc Patrem Synagogæ* (verba sunt Petiti) *putamus primum fuisse, si ab Archisynagogo discedas, cujus erat vicarius: Hujus rei conjecturam facimus e cæteris Judæorum institutis: Nam in magno Synedrio Hierosolymitano* τῶν LXXI. *erat* אב בית דין *alter a* נשיא / *ut constat e jure Talmudistarum. Pari ratione existimamus Patres Synagogarum primos esse ab Archisynagogis.* Ab his tum postea distinguit *Presbyteros*, quam Synagogæ formam audacter pronunciamus, ut pronunciavimus olim, nullibi nisi in animo Clarissimi *Petiti* extitisse. Præteriit vero Vir Claris. hoc nomen sicco pede, in quo conferendo cum titulis, in Synagoga usurpatis, ingenio suo maxime debebat fuisse usus. Ego igitur dicam mihi visum fuisse aliquando, titulum *Patris Synagogæ* convenire cum illo, nunc apud ipsos usu receptissimo, אב בית דין *Patris Domus Judicii*

dicii vel *Patris Synedrii.* Capitur autem titulus אב בית דין *Patris domus Iudicii* hodieque ab ipsis eodem pene significatu, quo ille ראש הכנסת *Principis Synagogæ* pro *Rectore* sc. *Academiæ* & *Doctore publico*, in Patriis scitis versatissimo. Sic frequenter habes: אב בית דין וריש מתיבתה בקהלה קדושה *Pater domus Iudicii & Caput Academiæ in Sancta Ecclesia &c.* Item: אב בית דין דקהילה קדושה *Pater domus Judicii Sanctæ Ecclesiæ.* Hos vero in *Legibus* Patres Synagogarum dici, non est quod dubitemus. Non ita sane ac si *secundi* essent ab *Archisynagogo*, ut Doctissimus *Petitus* contendebat, quia ejusmodi *Patres Synagogarum* Judæis sunt ignoti, sed quia juris Patrii periti sunt, & Synedrium vetus in Captivitate quali quali modo repræsentantes, quantum licet de *mundo* & *immundo*, *licito* & *illicito* sententiam ferunt. Perinde autem mihi est in hac expositione admissa, an קהילה קדושה hic respicere putes ad vocem *Synagogæ* an vero φέρειν בית דין/ quæ alias *Synedrium* vertitur. Quid vero, an *Synagoga* significabit *Synedrium?* Omnino sane, quoniam ea latitudo significationis vocis Græcæ συναγωγῆς est, ut *Conventum* qua *Politicum*, qua *Ecclesiasticum* notet. Docuimus id jam in prioribus nostris *Observationibus*, monente *Grotio*, atque repetiit etiam Vir Cl. Diss. I. §. LXXIII. *Non difficile est*, ait, *existimare vel collegia ipsa Judicum vel forte loca Iudicii aliquando* כנסת *Synagogam esse appellata.* Recte dicit, *collegia ipsa judicum.* Quod vero addit *locum judicii* dictum fuisse כנסת/ hoc dextre accipiendum est. כנסת vix unquam *locum* notat, quocunque etiam

modo sumatur, nisi subintellecta voce בית. Adverti quidem *Benjaminem Tudelensem* in *Itinerario* p. 75. כניסה simpliciter accipere pro *Synagogæ Ædibus*. וכניסה גדולה של ראש הגולה מבנין עמודי שיש וגו' *Et Synagoga Magna Capitis Exulum constructa columnis marmoreis &c.* atque idem me memini observasse aliquotiens fieri in Libello, qui de *Hebræorum Cippis* agit, luci publicæ dato a Præstantissimo *Hottingero*. Tenendum tamen semper est, quod Voces עדה / קהל / כניסה / כנסת ipsum *cœtum* denotent, neque ad alios significatus temere flectendæ sint. Inter voces כנסת & בית הכנסת tantum differentiæ est, quantum apud nos inter voces **Gemeynte** & **Kerck**. *Ecclesia* & *Templum*. Si Græcum συναγωγὴ pro *loco* etiam in Scriptura N. T. reperiatur, quod fieri omnino putamus, semper tamen subintelligendum est τὸ οἶκος. Cæterum, quando conceditur, *Patrem Synagogæ* esse אב בית דין / quod concedendum esse opinor ob summam, quæ in collatione apparet, convenientiam, tum simul erit evictum, *Patres Synagogæ* non significare *Presbyteros*, ut Vir Cl. contendit, diverso ab *Archisynagogis* significatu, sed ipsos *Archisynagogos* & *Academiæ* atque *Ecclesiæ Rectores*, ac proinde patet, Virum Cl. æque ac *Petitum* in hoc nomine exponendo errasse. Quod Doctores apud Judæos אבות *Patres* dicantur, hoc non existimavimus huc pertinere.

Progredimur ad *Hiereos*, quod idem vocabulum à Legum Conditoribus generatim acceptum esse nobis persuasimus. Non ita vero quasi vel ignoraverimus unquam esse in Synagogis *Sacerdotes*, *Aarone*

pro-

prognatos superstites, quippe quod nobis exploratissimum erat, quorumque mentionem alibi plus semel fecimus, sed quia existimabamus, in ipsa hac Lege rationes esse satis ponderosas, quæ evincebant, non posse *Hiereos* heic accipi pro *Sacerdotibus* in Synagoga aliquando præsentibus. *Prima* est, quia videbamus, *Hiereos* hic præponi *Archisynagogis*. Ratio est nulla, ut ante visum, quod *Hierei* præponantur *Archisynagogis*, nisi quia titulus ille hoc loco ut communis Nobiliorum Procerumque Judæorum accipitur. *Secunda* est, quoniam Rescriptum hoc Imperatoris *Constantini* ad eos pertinet, qui officiis in Synagogis funguntur, vel, *qui Synagogis deserviunt*, ut verba habent Legis. Oportet igitur, ut *Hierei* hic intelligantur tales, quibus cura Synagogæ simul commissa est, quique illius commodis intenti cum aliis sunt. Atque ita se res habet. Quia Sacerdotes habiti sunt in gente sua juris patrii callentissimi, quia insuper actio aliqua in Synagogis præstanda (quæ נשיאות כפים *sublatio manuum*, Benedictio publica) requirebat *Sacerdotem*, hinc *Sacerdotes* sæpe numero vel *Rectores Academiarum* vel, quod magis in usu erat, *Ministri Synagogæ* creabantur, unde in *Colbo* illa sæpe conditio occurrit, alibi σὺν Θεῷ notanda: *Si Minister Synagogæ sit sacerdos*, vel, *si Minister Synagogæ non sit sacerdos &c.* Hanc rationem esse existimem, cur *Constantinus* Imperator ad Synagogæ quoscunque Præfectos scripturus *Hiereos* simul expresserit. Atque in eo non habemus nobis contrarium *Samuelem Petitum* ipsum, qui p. 167. sic scribit: *MAGISTRI nobis iidem esse videntur, qui HIEREI*,

 in

in Codice appellantur, erantque didascali & in Synagogis Legem prælegebant atque interpretabantur. In eo tamen non leviter errat *Petitus*, quod hos *Hiereos* de gente Sacerdotali non prognatos putet. p. 162. *Hierei autem atque Archierei*, ait, *appellabantur, non quod de Sacerdotum gente essent, sed quia, quod olim fuerat Sacerdotum munus, quandiu res Judæorum steterunt, in instituendo populo Hierei isti præstabant & Legem in Synagogis legebant atque interpretabantur.* Male. Sacerdotes jactant se gente Sacerdotali esse prognatos, sed in Legibus ita stricte accipi, est quod negemus ob rationes ante prolatas.

Idem vero, quod de *Hiereis*, affirmaveramus de *Archiereis*. Eorum vero in Legibus allegatis a *Petito* nulla mentio, dubito an unquam in Corpore Juris Civilis. Verbum tamen extat hac significatione apud *Ælium Lampridium* in *Alexandro Severo* cap. XXVIII. Verba illius hæc sunt de Alexandro. *Volebat videri de Romanorum gente originem trahere, quia eum pudebat* Syrum *dici: maxime quod quodam Tempore festo, ut solent, Antiochenses, Ægyptii, Alexandrini, lacessiverant eum convitiolis, Syrum* Archisynagogum *eum vocantes* & Archierea. Quod vero vocabulum *Archiereus* hic idem sit, quod *Archisynagogus*, id ex prima verborum consideratione est clarum. Quid enim? An hoc voluerunt dicere Ægyptii, esse Alexandrum summum apud Judæos Pontificem? Minime vero. Id voluerunt dicere, esse illum natione Syrum, e media quasi gente Judæa ortum, quæ Syriam atque Ægyptum magnam partem occupaverat, adeo quidem, ut qui in iis partibus Imperii

rii Romani natus erat, per jocum potuerit confundi cum iis, qui κτ̀ σάρκα Ἰȣδαῖοι erant, & frequentissimi in illis regionibus habitabant, saltem dubiæ haberi originis & nativitatis. Quoniam vero *Alexander* Imperator erat Romanæ militiæ, hinc existimarunt, non convenire, ut cum aliis in Gente Judæa quam nobilissimis illius gentis Præfectis compararetur, quos quia *Archisynagogos* & *Archiereos* esse intellexerant, hinc *Alexandrum* cum *Archisynagogo* & *Archiereo* contulerunt. Ex quibus evidens est, *Archierei* titulum heic valde generalem esse, quod nostrum de hoc titulo fuit assertum verissimum. Hoc autem mirari vehementer subit, quo modo Vir Cl. ausus fuerit titulum *Archiereorum*, qui in Legibus, quod scio, nuspiam reperitur, per emendationem audacissimam in Corpus Juris intrudere. Operæ pretium erit intelligere, quem admodum hæc res se habeat. In Lege XIII. Ch. Th. h. t. ita scriptum est. *Judæi sint obstricti cærimoniis suis, nos interea in conservandis privilegiis eorum Veteres imitemur, quorum Sanctionibus definitum est, ut privilegia his, qui illustrium PATRIARCHARUM ditione subjecti sunt ARCHISYNAGOGIS PATRIARCHISQUE ac PRESBYTERIS, cæterisque qui in ejus Religionis Sacramento versantur*. Vides in hac constitutione *Patriarchis* subjici *Archisynagogos*, *Patriarchas* ac *Presbyteros*, quod inconvenientius videtur. Quid enim hoc est, *Patriarchæ* subjecti sunt *Patriarchis?* Samuel Petitus in necessitate hujus legis exponendæ constitutus pro *Patriarchis* legendum esse conjecit: *Patri, Hiereis*. Vir autem inter nos

Doctus, ne ἀσύμβολος esset, reprobata *Petiti* conjectura, pro *Patriarchis* legendum censuit *Hiereisque*, vel potius, *Archiereis*, unde in Schemate convenientiæ horum nominum: *ARCHIEREIS, ex nostra emendatione*. Bonum factum. Si hoc est *Leges emendare*, voces integras certæ significationis tollere, aliasque significationis & soni valde differentis illis pro tuo arbitrio substituere, tum dicam me hodie brevissimam facillimamque mihi comparasse artem difficultates omnes in omni scientia solvendi. Quod exercitati ac subtilis ingenii Viri sæpe numero ex verosimili conjectura, circumstantiis omnibus eo ducentibus, per literæ syllabæque mutationem lucem difficillimis textibus faciant, est, quod omnes boni atque æqui Viri laudent probentque; quod vero quivis alii, in alia plane disciplina versantes, ad difficultatem obviam nomina ex textu integra tollant, iisque alia tam sono quam significatu valde dissimilia substituant, id temerarium factum judico, quod in summum rei literariæ incommodum toleratur. Sed hoc addam, quod si aliam quamvis vocem Vir Cl. hic substituisset, voci *Patriarcharum*, *Procerum* puta, *Primatum* &c. non potuisset infelicius divinasse, quam heic egit. Nomen enim *Archiereorum* neque in Corpore Juris (quod sciam) uspiam reperitur, neque *Archierei* reperiuntur in *Synagogis*, & ausus nihilominus est V. Cl. hoc nomen *Archiereorum* illi *Patriarcharum* substituere, utrumque autem, posterius maxime, heic erat necessarium. Quando enim hoc agunt Doctissimi quidam Viri, ut textum aliquem male affectum emendent, operam dant, ut tales vo-

ces

ces textui insinuent, quæ Scriptori familiares sunt, sublatis illis, quarum incerta & dubia significatio est. Sed hèic contrarium accidit. Tollitur ex textu vox certa & nota, substituitur incognita & dubia, Scriptoribus nunquam usurpata, semel forte alibi inventa. Sed quod majus est, non reperiuntur in ulla Synagoga *Archierei*, hoc est, Sacerdotum Principes. In Templo plurimi erant, hoc nomine olim gavisi, in Synagogis nulli. Petitus equidem existimavit esse in Synagoga *Archiereum* cæterorum *Sacerdotum Principem*, sed falsus est. V. Cl. autem, quod maxime opus fuisset, ad nomen *Archiereorum* exponendum nihil omnino adjungit. Atque ita apparet, quam sit hæc emendatio Legum non temeraria modo sed omni parte incongrua & inutilis. Sed tanti erat, posse monstrare, Imperatores Romanos nunquam nisi accuratissime de officiis Synagogæ in Legibus suis disseruisse! Sic itaque, ni fallor, unde est evictum, titulos *Procerum*, *Primatum*, *Archisynagogorum*, *Hiereorum*, *Patrum Synagogarum*, *Seniorum*, *Archiereorum*, etiam generales & communes esse in Legibus, eosque omnes per eos designari, qui vel Academicam vel Ecclesiasticam rem apud Judæos in exilio suo agunt, quod nostrum erat assertum. Sed aliud insuper est, quod omittere nefas, licet id jam in antecedentibus tactum sit.

In schemate παραλληλίας nominum, cum eorum, quæ in Codice tum quæ apud Hebræos Scriptores usurpabantur, a V. Cl. invento, ea habentur, quæ sibi invicem recta repugnant, quod qui fieri potuerit, ut ab ipso animadversum non sit, quando id componebat,

bat, excogitare equidem nescio. Disputavit mecum, recollige mentem tuam Lector, quod in Leg. iv. Cod. Theod. de *Jud* & *Cæl.* ordo hic *Hierei, Archisynagogi* & *Patres, Synagogarum* Hebræorum institutis apprimè conveniat, & tamen in eodem schemate opponit huic Leg. iv. Legem xiii. Cod. h. t. in qua hic ordo est nominum ex ipsius emendatione. *Archisynagogis, Archiereis, ac Presbyteris.* Dicat nunc, utrum ordinem eligat. Si priorem, utique vel ordo ille, qui in posteriore Lege xiii. continetur, plane turbatus est, vel emendatio nihil ad rem facit. Jam scilicet *Archierei* medii erunt inter *Archisynagogos* & *Presbyteros*, qui modo omnium in Synagoga maximi contendebantur. Audaces quidem hæ sed adeo leves & inanes affirmationes sunt, ut earum quæque aliam destruat. Sed gravius est, quod contra propriam hypothesin הממונם על הצבור comparet cum latino *Archisynagogi* & ראש כנסיו[illegible] cum latino *Patres Synagogarum.* Id adeo adversum est ipsius hypothesibus, ut si quid ego dixissem simile, ab ipso graviter fuisse culpandus. Oculum mihi tuum & animum da, Lector, ad punctum temporis & faxim rem totam intelligas. Statuit V. Cl. in Synagogis reperiri unum *Archisynagogum*, cui dicit competere titulum ראש הכנסת/ & plures *Seniores*, quos appellari ait ממונים על צבור *Præfectos Synagogæ*, sive *Patres* & *Seniores Synagogarum.* Hæc ipsius assertio est per omnem librum. Sed heic recta schenam vertit mutatque, τὺς ממונים על צבור transferendo per *Archisynagogos* & τὺς ראשי כנסיות per *Patres Synagogarum.* Atque hic Autor me dicere ausit *Proteo mutabiliorem*, qui

quas

quas per omnem librum hypotheses accepit defenditque, quin & eodem hoc capite de novo propugnavit, in exhibito schemate ipse invertit, & magis quam ego unquam feci, impugnat. Recte equidem hæc ad omnia conveniunt cum nostris hypothesibus, qui τὰς ממונים על צבור *Presbyteros Synagogæ* pro veris priscæ Synagogæ Rectoribus & Episcopis habemus, iis ex vero titulum ראשי הכנסת *Principum Synagogæ* competere statuimus, titulo ראש הכנסת sæpe ad *Academiarum Rectores* devoluto, atque eo sensu recte interpretamur ordinem, qui in *Orach Chaiim* observari dicitur in Lectione Legis, quas nostras suppositiones si Viro Cl. placeat accipere, quod facit in suo *schemate*, tum simul declaret, quæ a se omni priore pagina affirmata sunt, frustra adducta esse. Tu potius, Lector, oculos tuos verte ad hanc nostram titulorum comparationem, quæ illustrandis legibus facere possit.

ראשי גליות	*Patriarchæ.*
רבנים	*Majores.*
ראשי כנסיות	*Archisynagogi*, sive Synagogæ sive Academiæ Rectores velis, perinde id mihi est.
אבות בתי דינין	*Patres Synagogarum.*
הממונים על הצבור	*Proceres*, sive quos *Patriarchæ cæteris præposuerunt.* Leg. xv. Cod. h. t. *Qui de gentis Lege ipsi genti præsident.* Leg. 11. C. h. t.
זקנים	*Seniores* aut *Presbyteri.*

כהנים *Hierei.*
רב *Didascalus* aut *Magister* Leg. III. C. Th. h. t.
חזנים *Cæteri, qui in eodem Loco* (Synagogis) *deserviunt.* Leg. IV. C. Th. h. t.

Hæc, inquam, genuina sit horum nominum *παράλληλα*, quæ ab Imperatoribus promiscue accepta sunt, (*Patriarchæ*, *Chazanitæ* & *Didascali* a me non memoratos titulos excipio), licet eorum quædam huc magis ac illuc pertineant.

Cæterum quæ huc usque dicta sunt sufficiunt equidem abunde vindicandæ veritati priorum nostrarum assertionum, verum nondum satisfaciunt illis verbis, quibus affirmavit, *Petitum suam Synagogam felicius extruxisse ex Corpore Juris*, quam ego eandem extruxeram ex Scriptis Hebræorum. Sic scilicet ille more solito; dein, *me in omnibus Hebræorum scriptis solos Archisynagogos invenire.* Alibi jactat, se plures officiales Synagogæ monstraturum, quam ego hactenus in ea potui invenire. Locus nunc denuo Librum volventi non occurrit. Tu, si quæsiveris diligentius, offendes, quia ego harum rerum jam sum satur. Age igitur, Lector, quia ad finem per Dei gratiam pervenimus, instituamus comparationem inter *ideas* Synagogæ cum a Petito tum a V. Cl. traditas, videamusque quantum illæ a mei ædificii forma differant, ut cognoscas, an recte an secus de me judicaverit.

Petitus in Synagogis ex *Corpore Juris numerat* ראש הכנסת *Archisynagogum*, summum Synagogæ

Prin-

Principem, illius *Adsessorem*, dignitate paulo inferiorem, אב בית דין *Patrem domus Judicii*, his rursus minores *Presbyteros*, dein *Hiereos*, quos publicos Doctores, Lectores, atque Interpretes esse putat, eorumque *Principem* aliquem *Archiereum*, postea vero *Chazanitam* חזן *Ministrum Synagogæ*. Talem Synagogæ speciem diversissimam esse dixi ab ea, quæ in Hebræorum Scriptis reperitur. Sed intellige prius, quas partes Vir Cl. ex his *Petiti* officialibus accipiat. Probat itaque primo *Archisynagogum*, Presbyterorum principem. Reprobat *Patrem Synagogæ*, a *Petito* illi adjunctum. Admittit rursus *Presbyteros*. *Hiereos*, quales *Petitus* intellexit, item refellit. His reprobatis neque *Archierei*, ut a *Petito* expositi sunt, subsistunt. *Chazanitam* denique admittit. Sic sane dimidiam partem officialium Petiti ex Synagoga ipse extrudit, & nihilominus graviter fert me monentem, speciem Synagogæ, quam *Petitus* nobis ex Legibus Romanis exhibet & explicat, a genuina Synagogæ facie plurimum differre. Sed redigamus etiam in ordinem membra Synagogæ, ab ipso concepta. Probasse ex *Petito* intelligis *Archisynagogum*, *Presbyteros* & *Ministrum Synagogæ*. His tantum jungit *Sacerdotes*, (Hiereos) non ejusmodi quidem, quales *Petitus* intellexit, sed ex Sacerdotali gente prognatos, veros inquam illos, qui officiis Synagogæ etiamnum destinantur. Atqui tales *Sacerdotes* in Synagoga reperiri, non negavi unquam, imo, quod amplius, eorum alibi plus semel feci mentionem, ubi occasio est, accuratius explicandorum. Sed hi ad decus Synagogæ pertinent, quemadmodum

Lectores septem, inter quos hi *Sacerdotes* locum habent. Constat enim *Sacerdotes* omnium legisse primos. Non negavi igitur unquam, imo probavi semper, *Sacerdotes* in Synagoga, ubi adsunt, habere quod agant, sed non existimavi eos inter partes Synagogæ necessarias numerandos esse, quia vel plurimæ sunt Synagogæ, quæ ejusmodi Sacerdotes nullos habent, vel potius Synagogæ Ministri ex Sacerdotali gente desumi solent. Hoc volo, statos in Synagoga non fuisse *Sacerdotes*, Synagogæ alicujus officiales & Ministros. Opus, quod Sacerdotes in Synagoga egerunt, non fuit privatim uni eorum commissum, sed a quoque de gente Sacerdotali idoneo & honesto maturæ ætatis Viro potuit præstari. Quemadmodum enim *Lectio Legis* cuique permissa est Israelitæ, sic *elevatio manuum* cuique permissa est *Sacerdoti*, honesto ac maturæ ætatis Viro. Unde patet, ex hypothesi Viri Cl. in Synagoga nullos statos fuisse Sacerdotes ordinarios, non magis, inquam, quam stati in Synagoga secundum ipsius sententiam nulli fuerunt Lectores, quia Legis Lectio unicuique bono inter Israelitas Viro committi potuit. Veniunt igitur considerandi, qui restant, *Archisynagogus*, *Presbyteri* & *Ministri Synagogæ*. Si per *Archisynagogum* Vir Cl. intelligat *Rectorem Academiæ*, qui ut consiliarius in hodiernis Synagogis adest, forte & præest in minoribus Societatibus statis Synagogæ Presbyteris, non est, quod ipsi obluctor. Fero talem hominem, judicoque illum in hodiernis Judæorum cœtibus esse necessarium. Postquam enim causæ plurimæ ad Presbyteros Synagogæ in exilio devolutæ sunt, quæ

quæ vigentibus Synedriis non ad ipsos sed ad Rectores Civitatis sive Synedria spectabant, neque tamen omnes Synagogæ Presbyteri, licet cætus honoratissimi sint Viri, in Lege Patria bene docti atque exerciti sunt, hinc flagitat ratio, ut illi sibi adsciscant *Doctorem* vel *Magistrum*, Juris Patrii & Synagogæ rituum peritum, eumque in cætum suum adoptent. Si credere velit Vir Cl. mecum, titulum ראש הכנסת *Archisynagogi* (nunc infrequentiorem) ad hunc in Captivitate devolutum esse, distinguam cum ipso *Archisynagogum* a *Presbyteris*, quia nihil in vocibus positum est arcani, modo de re inter nos conveniat. Cæterum de vetere Synagoga ita existimo, quod illa constiterit ex *Pastoribus*, (פרנסים) & חזנים *Ministris Synagogæ*. Per *Pastores* intelligo *statos* Ecclesiæ *Presbyteros*, quibus cura atque directio rerum in Synagoga agendarum est commissa, immo qui ipsi vita atque institutione sua cætum duxerunt. Hos veros fuisse *Archisynagogos* reor, qui hodieque ממנים על הצבור *præpositi cætui* dicuntur. Hos conferre institui cum *Episcopis* & *Presbyteris*, qui unius dignitatis fuere & muneris, in Sacra Scriptura obviis. His adjunxi חזנים *Synagogæ Ministros*, quorum dignitatem cum tempore crevisse evidenter ostendam in Libro, iis exponendis decreto, si Deus mihi vitam servet & animum. Atque non conjicio amplius, sed persuasus sum plenissime, hos eosdem esse cum *Diaconis*, quorum mentionem Paulus injicit. Quod Presbyteris accesserit רב Consiliarius aliquis, hoc inde factum esse asserui, quia Synedriis extinctis ejusmodi Viro *Presbyteri* minus in Lege exerciti indigere

gere credebantur. Perpende ut se res habeat cum honoratissimis in nostra Civitate Viris, qui *Consulibus* a *consilio* sunt. Nostri **Pensionarissen** vocant. Consules omnes dignitate & munere sunt pares. Illi summi sunt Civitatis Principes & Moderatores. Quoniam nihilominus sæpe contingit, ut, qui designati sunt consules, neque Patriæ neque urbis consuetudinum admodum periti sunt, neque in dicendo & perorando valde exercitati, hinc consultum ipsis videtur, honoratum aliquem e Civitate Virum vocare, qui a perpetuis Civitati sit consiliis, patrii juris peritissimum & in dicendo felicem. Hic mox in idem collegium adsciscitur, res, ni fallor, tractandas proponit, earum momenta explicat, consuetudines priscas enarrat, suamque rogatus aperit sententiam. Quandoquidem vero hi Viri & stipendiis gaudent satis lautis, & autoritate plurima valent apud consules, cum, quia perpetua eorum dignitas est, tum, quia Consulibus sæpe sunt peritiores, hinc dignitas illorum, licet a Consulibus unice dependeat, consulari etiam dignitate sæpe censetur esse major. Hæc vero ut ut se ita habeant, non existimo tamen ullum esse hominem, qui eos vel ad Consulum collegium necessario pertinere, vel Consulibus vere majores esse affirmet. Certe in urbibus Patriæ meæ longe alia illius dignitatis ratio est ac in vicina Provincia, neque aut Consulum aut Senatus populi Adsessores sunt. Confer cum his in Civitate nostra spectatis Viris, obsecro, hodiernos Synagogarum aut Academiarum Rectores. *Parnasim* (פרנסים) & *Presbyteri* in *Synagogâ* iidem sunt, qui *consules* in *Civitate*. Hi sæpe *Rectorem* Academiæ

aut

aut *Præsidem* aut *Consiliarium* Senatus sui eligunt, neque tamen desinunt esse summi Synagogæ Moderatores, ad quos potestas proprie pertinet, licet auctoritatem suam cum alio communicent. Sed ego hunc vel *Præsidem* vel *Consiliarium* potius ut *Academiæ* membrum considerabo, quam *Synagogæ*, relicta *Presbyteris* sua Synagoga, iisque *Archisynagogorum* titulo vere vindicato. Atque huc sane spectat, quod *R. Benjamin Tudelensis*, describens *Aichmalotarcham* Babylonium, ejusque imperii latitudinem per omnes Orientis Synagogas & Academias, ita scribat: ראש הגולה נותן להם רשות בכל קהלות האלו לשום על כל קהל וקהל רב וחזן שהם באים אליו לקחת הסמיכה ורשות Constantinus L' Empereur. *Hi omnes Israelitarum cætus ab exulum Capite* (Patriarcha) *potestatem accipiunt sibi in singulis congregationibus PROFESSOREM & CONCIONATOREM præficiendo. Num ipsum conveniunt, ut manuum impositione potestatem accipiant.*

Optumus sane hic locus est, quo non alius magis ad scopum nostrum facit. Scilicet adstruitur in hoc testimonio, in cætu Judæorum quolibet necessarios esse hos duos homines רב & חזן / quos *Constantinus L' Empereur* optume vertit per *Professorem* & *Concionatorem*. רב pertinet ad בית מדרש *Academiam*, חזן ad בית הכנסת *Synagogam*. Duo hi neque alii præter hos plures memorantur in *Orach Chaiim*, & alibi. Attende autem, quod hic רב/ quem *L' Empereur* per *Professorem* vertit, idem ille sit homo, quem Vir Clarissimus vult esse *Archisynagogum*. Hic vero רב *Professor* proprie dependebat a ראש גולה *Capite* exu-

exulum, ab eoque confirmabatur *impositione manuum*, de qua alibi per Dei gratiam diligentius. Recollige iterum, Lector, duos esse in cætu *officiales*, *Professorem* scilicet, quem Vir. Cl. *Archisynagogum* dici vult, & *Ministrum Synagogæ*. Ille proprie ad *Academiam*, hic ad *Synagogam* pertinet, &, quæ in ea agenda sunt, disponit. *Presbyterorum* Synagogæ hic nulla mentio, quia illi promiscue ex cætu eligi possunt, ut honoris ergo præsideant. Similis omnino locus est apud *Benjaminem* p. 115. וביניהם רבי נתנאל שר השרים ראש הישיבה והוא ראש לכל קהלות מצרים לחקים רבנים וחזנים *Utrisque ut summus Princeps praeest* D. Nathanael *consessus caput*, *omniumque Ægypti cætuum*, *ut Magistros* (ante vertit *PROFESSORES*) & *Lectores* (ante *CONCIONATORES*) *creet*, *antistes*. Certe ex hoc loco evidenter constet, quod ex priore secundum interpretationem *L' Empereurii* etiamnum erat dubium, quod ipse hic ראש הגולה *Caput Exulum*, qui in Ægypto erat, constituerit *Professores* & *Ministros Synagogæ*. Omnino videtur ex priore versione *L' Empereurii* concludendum, dedisse *Aichmalotarcham* ipsis cætibus potestatem sibi præficiendi *Professores* & *Ministros* Synagogæ. Atque nunc quidem res ita se habet, postquam *Patriarchæ* esse desierunt, sed vigentibus *Patriarchis* sive *Aichmalotarchis*, ipsi hanc in sua διοικήσει exercuerunt potestatem. Unde item intelligis, quam vere a Viro Cl. dictum sit, *Patriarchis in Synagogis nullum fuisse locum*. Certe si *Patriarchæ* illi fuerunt, qui suos cuique Synagogæ præposuerunt *Præfectos* & *Ministros*, an illi ipsi igitur sedem

in

in Synagoga nullam habuerunt? Adeo hoc abs re dictum, ut *Benjamin* noster *Tudelensis Synagogam Aichmalotarchæ* signate describat, & sedem locumque supremum *Aichmalotarchæ* in ea assignet his verbis p. 75. וכניסה גדולה של ראש הגולה מבנין עמודי שיש--ושם לפני הארון מדרגות מאבני שיש כמו עשרה ובמדרגה העליונה ראש הגולה עם נשיאי בית דוד *Visitur etiam magna Synagoga Capitis exulum constructa columnis marmoreis --- Ibi autem ante sacrorum librorum thecam decem gradus e marmore constant, in quorum supremo exulum Caput cum familiæ Davidicæ Principibus sedet.* Vides, *Patriarchis* honoratissimum in Synagoga locum fuisse, quibus nuper locus in Synagoga negatus est. Sed ut ad rem redeamus, animadvertis ex ipsa Viri Clarissimi hypothesi assumpta, quæ hæc est, quod רב ad *Synagogam* pertineat, Judæos, ubi necessarios cætus officiales nominant, plures non requirere, quam *Archisynagogum* & *Synagogæ Ministrum*, & me tamen audet Vir Cl. culpare, quod in Synagogis nullos præter hos *duos* invenerim. Quod enim ait, me nullos præter *Archisynagogos* invenisse, in eo dubio procul animo suo non satisfecit, quippe qui sibi est conscius optume, me de *Synagogæ Ministris* plurima jam literis consignasse. Voluit igitur dicere, me præter *Archisynagogos* & *Ministrum Synagogæ* in Synagoga nullos invenisse, non attendens, etiam ex sua hypothesi Scriptores Judæos plures officiales Synagogæ perfectæ hoc tempore non requirere. Si ita pergat scribere Vir Cl. ostendet certe, se vel mihi valde iniquum esse, vel in Synagoga, cujus nobis accuratiorem

dare vult speciem, prorsus hospitem. Quid enim? Cum רבנים *Doctores* & *Magistri* proprie pertineant ad *Academias*, hic ipse etiam רב *Doctor* & *Magister* potuit abesse, si unus modo in Synagoga esset *Minister Synagogæ*, rerum Synagogæ peritus. Insignis est locus apud *Benjaminem* p. 119. ושם חוץ לעיר בית הכנסת משה רבנו עה מימי קדם ושם זקן אחד פרנס שמש של הכנסת והוא תלמיד חכם *Ibi autem extra urbem est Synagoga Mosis Doctoris nostri, super quo pax, antiquissima. Ibidemque Senex unus PASTOREM agit & SYNAGOGÆ MINISTRUM, qui Vir Doctus est.* Neque alias unquam explicari potest, cur *Johannes Apostolus* in *Apocalypsi* mentionem faciat Ἀγγέλου τῆς ἐκκλησίας, שליח צבור *Ministri Ecclesiæ*, & ad eum suas admonitiones dirigat. Quia enim *Presbyteri* vel *Pastores Synagogæ* in minoribus Conventibus homines solebant esse honoratiores quidem sed rudes sacrarum rerum, adeo ut cum tempore omnis cura rerum sacrarum ad *Ministros Synagogæ* devolveretur, ac negotia omnia illis committerentur crescente omni die eorum autoritate; hinc *Epistolæ*, admonitionem summi Domini & Pastoris continentes, ad ipsos debuerunt mitti. Si concepisset *Johannes* in ordinariis conventibus præter hunc חזן vel ש״צ aliquem רב *Archisynagogum*, illo superiorem, perpetuumque illius conventus Doctorem; da rationem, cur monita hæc ipsis non potius quam *Ministris Synagogæ* sint insinuata? Omnino enim ita se res habuit, ut, ubi fuit præsens in Synagoga רב *Professor* aliquis, *Seniorum* præses perpetuus, ibi minor fuerit dignitas *Synagogæ Mi-*

ni-

nistri, ubi vero solus fuit *Synagogæ Minister*, nomine tenus quidem subjectus τοῖς פרנסים *Pastoribus*, sed vere agenda omnia in Synagoga dirigens, ibi *Synagogæ Ministri* autoritas fuerit maxima. Atque ita se res habuit in perpluribus Conventibus, quia multi cætus duobus illis alendis, *Professori* sc. & *Ministro Synagogæ*, non erant pares. Hæc dicta oportebant, cum ut ego hypothesin, jam a me jactam in Præcedenti Libro, verissimam esse demonstrarem, quæ est, simplicissimam Veteris Synagogæ formam hanc esse, quod in ea statuantur *Presbyteri* & *Minister Synagogæ*, tum ut tu intelligeres, Lector, quid rei agant, quamque feliciter agere incipiant, qui, ut mihi contradicendi occasionem capiant, plura Tibi *Synagogæ Veteris* membra obtrudere conantur. Sane ejus momenti hoc disquisitionis caput est, ut pro varia illius consideratione vel confirmemus vel enervemus præcipuum illud dogma, quod in Reformatis Ecclesiis defenditur, de æqualitate Presbyterorum Ecclesiæ. Si mecum statuis, in Vetere Synagoga fuisse *Presbyteros Synagogæ* pares omnes munere & dignitate, confirmabis validissime sententiam communem nostræ Ecclesiæ de paritate & æqualitate *Presbyterorum* & *Episcoporum*, qui apud *Paulum* & alibi memorantur, atque ita prima etiam *Episcopatus* omnis, postea speciose obtenti, semina & radices destrues atque convelles. Si vero Viri Cl. hypothesin accipias, tum sane insigne momentum adferes opinioni de superioritate *Episcoporum* præ *Presbyteris*, jaciesque illius hæreseos fundamenta; quæ deinceps universam Ecclesiam misere corrupit.

Pp 2 Pro-

Profecto alia ratio non est, cur *Grotius*, aliique *Episcopatus* defensores ita avide hanc hypothesin arripuerint, quos si V. Cl. placuerit sequi, rem veritati apud nos receptæ utilem facturum non opinor. Tu judica, Lector, ex iis, quæ dicta sunt, an *Veteris Synagogæ* speciem tibi veram an fictam tradiderim, &, si faveas, alteram *Synagogæ Veteris* partem, quæ de *Synagogæ Ministris* erit, suo tempore expecta.

Finire animus erat hanc dissertationem, sed, quæ an *Petiti* an V. Cl. an nostra potius socordia est, non cogitavimus de *Collectoribus Eleemosynarum*. In *legibus* atque *Rescriptis* Imperatorum Synagogæ membra recensentur omnia: *Petitus*, ut ut in quibusdam sententiæ suæ articulis aliquid humani sit passus, satis tamen feliciter Veteris Synagogæ formam inde eruit: Vir Cl. postea ipsius vestigia legens illum convexit, sed neuter aliquam mentionem fecit *Collectorum Eleemosynarum*. Quomodo vero? An hæc negligentia vel ignorantia Imperatorum fuit, an vero *Petiti* & Viri Cl. illum sequentis? Neutrum, hominum in causa fuit, Lector. Rem dicam; *Collectores Eleemosynarum* ad Synagogam nunquam pertinuerunt, neque tamen frustra miraris, eum, qui paulo ante tanta cum animi sui contentione volebat probare, *Collectores Eleemosynarum* ad Synagogam pertinere, heic loci, ubi omnia Synagogæ officia ex Legibus magno studio cum *Petito* exsculpit, omni tamen sua diligentia *Collectores Eleemosynarum* nullibi reperire atque de iis in universum altissimum agere silentium. Hæc dicta sufficiunt.

INDEX
Locorum Scripturæ Sanctæ, hoc libro illustratorum.

Cap.	Vers.	Pag.
GENES.		
XII.	14.	76.
XXXIII.		78.
LEVIT.		
XXVI.	26.	192.
NUM.		
III.	1.	79.
DEUT.		
XXI.	19. 20.	73.
RUTH.		
IV.	3.	193.
1 CHRON.		
XXVII.	25.	231.
ESTHER.		
IX.	17. 18.	211.
AMOS.		
VI.	9.	192.
MATTH.		
XII.	5.	124.
	44.	120.
MARC.		
V.	22.	240.
VI.	38.	228.
	56.	230.
LUC.		
II.	37.	91.
IV.	31.	229.
VII.	5.	243.
IX.	12.	231.
XXIV.	53.	91.
JOHAN.		
VII.	13.	192.
	22. 23.	126.
ACTOR.		
II.	46.	90.
XIII.	15.	247.
XVIII.	8. 17.	244.
XIX.	8.	121.
ROM.		
III.	31.	41.
1 COR.		
VII.	5.	120.
1 TIM.		
IV.	2.	72.
V.	13.	123.
TIT.		
I.	14.	72.

INDEX

Vocum aut Phrasium Hebraearum, quae exponuntur.

	Pag.
אשכולא	121.
אב בית דין	280.
בטלן	96.
בטל	97.
חצרים	236.
יום הכניסה	215.
כרך	26.27.211. 213.&c.
כרכי הים	25[illegible]
כפר	227.
כפרים	227.
כפר נחום	229.
כנסת	281.282.
נשיא	277.
עבור לפני התיבה	69.70.
עיר	146.211.231.
עירה	184.

	Pag.
עזרה	126.
עסק בצורכי צבור	134.
עקרת קהל	254.
פרוס על שמע	64.65.66.
פרהסיא	192.
פרוות	212.
ערב פרוות	228.
[illegible]	227.
פנים	[illegible]
צבור	131.147.
צורכי צבור	133.
קשישא	284.
ראש הכנסת	277.
שבת	67.
תולדות	79.
תיבה	116.
תלמיד חכם	270.

INDEX

Rerum Præcipuarum, hoc Scripto contentarum.

A.

Pag.

ABraham Ben David, Maimonidis Censor. 37.

Academiæ Rector potest esse Archisynagogus. 143.

Academiarum Præfecti jure dicuntur Otiosi. 127.

Anathema pronunciari non potest absque decem Israelitis. 189.

Approbatio τῶν Parnasim *in venditione Synagogæ quanti valuerit?* 233.

Artes manuariæ olim apud Judæos cum studio Legis conjunctæ. 138.

Archisynagogos in una Synagoga fuisse plures evincitur. 240. 241.

Archisynagogos in una Synagoga fuisse tres probatur. 249.

Archisynagogi in Vetere Synagoga dignitate fuerunt pares. 255.

Archisynagogi hodie cur sit mentio in numero singulari ראש הכנסת 156.

Archisynagogi & Presbyteri in Legibus pro iisdem dignitatum titulis sumuntur. 278.

Archisynagogus vel Rector Academiæ, qui in hodiernis Synagogis est, describitur. 292.

Archierei quales intelligantur apud Lampridium? 284.

Male in Corpus Juris intruduntur. 286.

Nulli fuerunt in Synagogis. 287.

Αργεῖν *quid significet?* 122.

Αργότεροι *qui sint apud Josephum?* 113.

B.

BAgdadensia Synedria eorumque Otiosi describuntur. 102.

Benjaminis Tudelensis fides. Illius ætas. 106. 107.

Boazi historia illustratur. 204.

C. Ca-

C.

Pag.
Capernaumi nomen unde sit formatum? 229.
Capernaumi unâ plures non fuerunt Synagoga. 241.
Capernaum qualis fuerit locus, ubi situs? 242.
Casus varii Lectionis Libri Megilla proponuntur. 220.
Christophori Wagenseilii de Jarchio testimonium. 76.
Circumcisio, Sabbatho facta, pro non opere habita. 126.
Civitas munita a temporibus Josua gaudet privilegio legendi libellum Esther die XV. *Adar.* 27.
Civitas & Synagoga apud Judaos una eademque res. 132.
Civitas Magna est, in qua sunt Decem Otiosi, *quid notet?* 199.
Civitas Magna & Parva quo modo distinguantur? 224.
Circus. Circulus. κίρκος. orta ex hebraa voce כרך. 213.
Cœtus (עדה) *cum Politicus tum Ecclesiasticus constat ex* decem hominibus ad minimum. 183.
Collectores Eleemosynarum pertinere ad Civitatem, non ad Synagogam, late probatur. 145.
Pag.
Collectores Eleemosynarum dependerunt a Synedriis. 149.
Conferuntur cum iis, qui apud nos inveniuntur. 152.
Cista & Catini quo pacto fuerint distincti? 154.
Commentatorum Talmudis faciles errores, eorumque ratio. 25.
Nihil cognoscunt certi de antiquis ritibus prater id, quod ex scripta traditione didicerunt. 41.
In testimoniis de decem Otiosis *non consentiunt.* 43.
Constantini L' Empereur testimonium de fabulis Judaorum. 73.
Crispus & Sosthenes uno eodemque tempore fuerunt Archisynagogi. 245.

D.

Decem homines an semper pertineant ad Lectionem Libelli Esther, disputatur. 31.
Decem Otiosi in Synagogis, in exilio extructis, non memorantur. 40.
Decem numero homines cur quasiti fuerint in catibus cum Politicis tum Ecclesiasticis? 181-182.

De-

Pag.

Decem Literatorum in Majore Civitate necessitas. 203.
Denarii numeri frequentia & prærogativa. 192.
Dies Conventus in Synagogam quis sit apud Judæos? 215.
Dissensiones Interpretum Talmudis frequentes. 24.

E.

Elias Levita errorum postulatus a Drusio. 34.
Eleemosyna quomodo collecta? Cista & Catini invicem permutata. 152.
Esseni loquebantur in Cœtu decem hominum. 190.
Errores Interpretum Talmudicorum frequentes. 33.
Excommunicatio facta per Decem. 188.
Excommunicatus per insomnium quo pacto solvendus? 202.
Exponere super Schemah quid sit ex opinione R. Joseph Karo? 64.

F.

Fabula quibus occasionibus a Judæis fingantur? 72.
A Salomone Jarchio ficta varia referuntur. 77.
Filius contumax & rebellis sub quibus conditionibus damnandus? 73.
Funeris prosequutio facta per ordines decem hominum. 190.

G.

Gemaristæ cur non prolixius agant de decem Otiosis? 14.
Glossas cum Gemaristarum tum Commentatorum Talmudis non semper fidem mereri idoneis testimoniis evincitur. 20 & seq.

H.

Hierei, in Corpore Juris memorati, Archisynagogis sunt minores. 268.
Hora precum stata de die qua fuerint? 87.

I.

Jarchii sententia de decem Otiosis. 16.
Jacobi Ben Ascher sententia de expositione super Schemah. 66.
Josephi locus de Otiosis *illustratur.* 112.

K.

Κωμόπολις quid notet? 228.

Qq *La-*

Pag.

L.

L*Aber Otiosis frustra negatur.* 88.
Lectio Legis libera in Synagogis non excludit Lectores status. 262.
Lectioni Legis summi sæpe doctores inidonei. 263.
Lectio libelli Esther num semper fiat per Decem? 81.
Lectio libelli Esther quam admiserit varietatem in circumstantiis temporis? 208.
Illius varietatis origo. 211.

M.

M*Ajorum titulus in Codice est generalis.* 278.
Maimonides aliquoties erravit. 36.
Illius sententia de decem Otiosis illustratur. 129.
Membra Synagogæ & Civitatis quo modo a se invicem distingui debeant? 148.
Membra, Synagogæ e Patrio & aliis attributa, recensentur. p. 291.
Merces vacationis Judicis apud Judæos describitur. 110.
Minister Synagogæ ut plurimum est Sacerdos. 283.
Ministri Ecclesiæ Jure dicuntur Otiosi. 127.
Ministri Synagogæ dignitas cum tempore crevit. 250.
Hoc tempore solus in Synagoga legem prælegit. 264.

N.

N*Achmanidis sententia de tempore Lectionis Megillæ.* 54.
R. Nissim testimonium de decem Otiosis explicatur. 48.
Illius sententia ulterius illustratur. 90.
Nomina in ן *exeuntia quam habeant in significatione potestatem?* 97.

O.

O*Tiosi decem cur nunc esse desierint?* 83.
Tribuuntur uni solummodo Civitati. 84.
Requiruntur in cœtu centum & viginti hominum. 86.
Otiosus (בטלן) *apud Hebræos notat literatum.* 100.
Otiosi Ligtfootiani describuntur. 127.
Otium quid notet apud Latinos? 123.
Officia Lectionis Legis & Recitationis precum Otiosis frustra in Synagogis negantur. 89.

Or-

Pag.

Ordo dignitatum & officiorum in Gente Judaica observatus recensetur. 271.

Ordo observatus in Lectione Legis publicâ. 275.

P.

PAgrorum differentia apud hebraos. 217.

Paganos Synagogas non habuisse probatur. 209 & seq.

Pagani cur legant libellum Esther die Conventus Synagogici. 215.

Pascha comedi ad minimum debuit a Societate Decem hominum. 190.

Patres Synagogarum qui dicantur in Codice? 280.

Conferuntur cum אבות בתי דינים. 281.

Patriarcha sic dicti in Corpore Juris conveniunt cum Aichmalotarchis. 276.

Patriarchis in Synagoga fuit locus. 277.

Presbyterii Septem-Viralis in Synagogis origo. 260.

Precum hora de die stata recensentur. 87.

Precaturo sacras formulas, si serius accederet, quid agendum? 59.

Principis (נשיא) *titulus Aichmalotarchis omnibus fuit communis.* 277.

Pag.

Principum & Magistratuum epitheta, qua apud Josephum reperiuntur, varia. 115.

Primatum titulus in Codice generalis. 278.

Procerum item titulus communis. 278.

Proselyti contemptim apud Judaos habiti. 171.

Profanatio Nominis Divini, prasentibus decem facta, a quovis potuit puniri. 187.

R.

REcitatio precum & Schemah in Synagogis a privatis sape omittitur. 58.

Repetitio formularum quarundam precum quo casu fiat? 60.

Rector Academia jus habet distribuendi Eleemosynas. 150. 151.

Rector Academia hodieque Archisynagogus dicitur. 254.

Reconciliatio cum inimico defuncto quomodo olim sit facta apud Judaos? 190.

S.

SAcerdotes in Templo Otiosi & laborantes. 124.

Pag.

An Sabbathum profanarint laborando? 125.
Sacerdotes in Synagoga non sunt primæ dignitatis Viri. 270.
Nati sunt de gente Sacerdotali. 284.
Quomodo dici possint membra Synagogæ? 291.
Sacerdotes & Levitæ cur in Synagogis primi legant? 271.
Salomo Jarchi quis & qualis fuerit homo? 74.
Illius errores. 36.
Illius testimonium de Decem Otiosis ab aliis discrepat. 44.
Variarum fabularum auctor. 74. 75.
Saram cista fuisse inclusam ab ipso traditur. 77.
Sanctificatio nominis divini facta est præsentibus Decem. 188.
Sapiens (חכם) *summo honore habitus apud hebræos.* 274.
Schola quid apud Græcos & Latinos notet? 121.
Sententiæ Virorum Doctorum plurimæ referuntur de fide Judæorum Interpretum. 22.
Seniorum titulus in Codice est generalis. 280.
Septem Boni Civitatis, (שבעה טובי העיר) *stati Synagogæ*

Pag.

Presbyteri, cujus generis & ordinis Viri sint, & quomodo hodie distinguantur? 252. 253.
Septem-Viri Judices, a Josepho memorati, quales fuerint? 257.
Sosthenes Archisynagogus fuit Christianus. 245.
Supputationes in Academiis & Synagogis factæ sunt a Collectoribus Eleemosynarum. 163.
Susanis Oppidi quæ sit ratio in Lectione Libri Esther. 213.
Synagoga (כנסת) *aliquando Synedrium notat.* 281.
Synagogæ membra ordinaria sunt Professor, qui Academiam & Minister Synagogæ, qui Synagogam curat. 395.
Synagoga (צבור) *vox quid significet apud auctores hebræos.* 133. 147. 148.
Synagogæ Ædes quo sensu vendenda? 133.
Synedria an cessarint quadraginta annis ante destructionem Templi? 94.
Synedria curam habuerunt Eleemosynarum. 149. 150.
Σχολάζειν, σχολαῖος. σχολὴ, *quid notent, docetur.* 118. 119.

Pag.

T.

Talmudistarum fides dubia ob contrarias asseverationes Josephi. 260.

Quid de Decem Otiosis *tradant?* 11.

Traditiones Judæorum quam fabulosæ & incertæ? 73.

Transire coram Arca quid sit apud Hebræos? 69.

Tres Pastores (פרנסים) *in Synagogis qui sint?* 254.

Tugurium (כפר) *unde?* 227.

Tyrannus quale nomen? 122.

Pag.

V.

Venditio Synagogæ publicæ quo modo facta? 234.

Vici majores instructi fuerunt Synagogis. 232.

Villæ a Kimchio descriptæ. 227.

Vocis unius duas contrarias significationes esse non sine necessitate statui debet. 114.

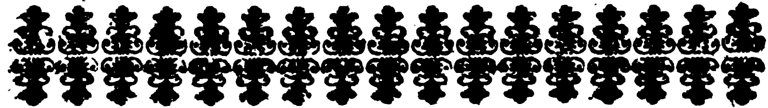
Urbes munitæ muro quomodo designentur in Scripturâ. 231.

Urbium munitarum a temporibus Josuæ quæ fuerit prærogativa, illiusque ratio ac origo. 214.

ERRATA.

Pag. 18. lin. pen. pro *cui* tutius leges *quibus*. p. 75. l. 9. lege המדברים. p. 84. l. 18. lege *suoque* pro *suæque*. p. 85. lin. 23. pro *cum* lege *id* pag. 100. l. 13. pro *demonstrare* lege *disputare*. p. 128. l. 25. pro *defungatur* lege *defungitur*. p. 147. l. 3. pro *tuam* lege *suam*. p. 156. l. 5. pro *distuta* lege *distincta*. p. 180. lin. 12. pro *ineptam* lege *ineptum*. l. 28. pro *prosteriora* lege *posteriora*. p. 188. l. 1. pro *plurimum* lege *plurium*. p. 208. l. 16. pro ערירום lege עיירות. p. 250. l. 13. pro *iique* lege *iisque*. p. 278. l. 4. pro *proclici* lege *proclivi*.

FINIS.

FRANEQUERÆ,
Apud JOHANNEM GYSELAAR, Ordinar.
Academiæ Typograph. MDCLXXXVII.

